

รายงานการวิจัย

เรื่อง

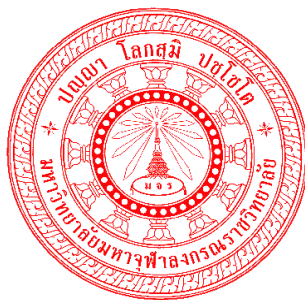
การเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน
The Enhancement of the Buddhist Organizational Network
for Sustainable Social Development.

โดย

พระมหาสหาย กนตธมโม (จำปาแก้ว)
พระมหาปิยะบุตร ปญฺญาวฑฒโน (วงศ์กันทรภักย์), ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร
พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761284

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน
The Enhancement of the Buddhist Organizational Network
for Sustainable Social Development.

โดย

พระมหาสหาย กนฺตรมฺโม (จำปาแก้ว)
พระมหาปิยะบุตร ปญฺญาวฑฺฒโน (วงศ์กันทรารักษ์), ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร
พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
MCU RS 610761284
(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

The Enhancement of the Buddhist Organizational Network
for Sustainable Social Development.

BY

Phramahasahai Kantathammo (Champakaew)
Phramahapiyabut Panyawatthano (Wongkantharaphai)
Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
Buddhasothorn Buddhist College.

B.E.2561

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610761284

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน
ผู้วิจัย:	พระมหาสหาย กนตธมโม (จำปาแก้ว), พระมหาปิยะบุตร ปญญาวฑฒโน (วงศ์กันทรภักย์), ดร.
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๑
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาสังคมขององค์กรพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน และเพื่อวิเคราะห์เครือข่ายกับการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ได้แก่ ผู้บริหาร บุคลากร และนักวิชาการ ส่วนงานที่เกี่ยวข้องการสร้างเครือข่ายทางพระพุทธศาสนา องค์กรที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการสร้างเครือข่ายการพัฒนาสังคมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ๑. สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา ๒. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา ๓. วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร ๔. วัดวิระโชติธรรมาราม ๕. วัดสมานรัตนาราม ๖. มุลินธิโพธิ์วิณณา โดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน ๒๐ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผลการศึกษาพบว่า

๑. การพัฒนาสังคมขององค์กรพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า มีการพัฒนาสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ผ่านรูปแบบการจัดกิจกรรมที่เรียกว่า โครงการ โดยมีจุดเน้นในการพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมคุณธรรม โดยเริ่มเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ประชาชนเป็นอันดับแรก และขยายผลไปสู่หน่วยงาน องค์กร ชุมชน อำเภอ และจังหวัด ให้สังคมเป็นสังคมคุณธรรมที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน ครอบคลุมทั่วทุกพื้นที่ โดยมุ่งหวังที่จะเสริมสร้างและพัฒนาสังคม ให้เป็นสังคมคุณธรรมที่ประชาชนดำรงชีวิตตามหลักคำสอนทางศาสนาที่ตนนับถือ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม ประชาชนมีความสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีการจัดทำแผนพัฒนาทั้งที่เป็นแผนระยะสั้นและแผนระยะยาว ในรูปแบบที่เป็นกิจกรรมและโครงการ

๒. การสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน พบว่า องค์กรพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทราได้ร่วมกันจัดตั้งเครือข่ายในการที่จะพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ซึ่งการจัดตั้งเครือข่ายขององค์กรจังหวัดจะมีลักษณะทั้งที่เป็น MOU คือการทำสัญญาร่วมกันอย่างเป็นทางการ ลักษณะอักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เมื่อมีการจัดกิจกรรมหรือโครงการสำคัญอันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม ทุกองค์กรมีการให้ร่วมมือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี

๓. การวิเคราะห์เครือข่ายกับการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา พบว่า องค์กรพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรามีเป้าหมายในการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมจริยธรรม โดยมุ่งเน้นการ

พัฒนาจิตใจไปพร้อมกับการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมมีความเข้มแข็ง ซึ่งเป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ และการที่จะขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของทุกภาคส่วน และการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาจะเกิดผลในทางปฏิบัติได้จริงนั้นจะต้องมีการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดของทุกภาคส่วน และการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ ๑) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของเครือข่ายเป้าหมาย ๒) ลงพื้นที่พบปะผู้นำเครือข่ายต่าง ๆ ๓) จัดประชุมสร้างความเข้าใจกับผู้นำหน่วยงาน องค์กร ชุมชนซึ่งเป็นเครือข่ายเป้าหมาย ต่าง ๆ และเป็น การเปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ๔) สร้างการรับรู้สู่สมาชิกในชุมชน องค์กร เครือข่ายเป้าหมาย ต่าง โดยจัดประชุมประชาคมชุมชน หรือสมาชิกองค์กร ๕) บูรณาการดำเนินงานพัฒนาสังคมร่วมกับ เครือข่าย อย่างใกล้ชิด ผ่านการจัดโครงการ กิจกรรมในการพัฒนาสังคมร่วมกัน อย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : การเสริมสร้างเครือข่าย, องค์กรพระพุทธศาสนา, การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

Research Title: The Enhancement of the Buddhist Organizational Network for Sustainable Social Development.

Researchers: Phramahasahai Kantathammo (Champakaew)
Phramahapiyabut Panyawatthano (Wongkantharaphai)

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Buddhasothorn Buddhist College

Fiscal Year: 2561/2018

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The research entitled “The Enhancement of the Buddhist Organizational Network for Sustainable Social Development” had its objectives to study the social development of the Buddhist organization in Chachoengsao Province, to study the building of the Buddhist organizational network for sustainable social development, and to analyze the network and the propulsion of the Buddhist organization for sustainable social development. The population used in this study research were administrators, staff, and scholars. The researchers used a purposive sampling method to select the divisions relating to the building of the Buddhist organization network, organizations which took part and had an involvement in the process of enhancing the Buddhist social development network were 1) Chachoengsao Provincial Office of Buddhism, 2) Cultural Office of Chachoengsao Province, 3) Buddhasothorn Buddhist College, 4) Buddhist Temple: Wat Veerachote Dhammaram, 5) Buddhist Temple: Wat Samanrattanaram, and 6) Pothiwanna Foundation for the sampling size of 20 persons. The tool in this study was an in-depth interview. The results were found that:

1. The result in the social development of the Buddhist organizations in Chachoengsao province was revealed that there were various types of the social development through the form of activity arrangement called ‘project’. This focused on the social development to be a moral society by firstly promoting morality and ethics to the people, then expanded to divisions, organizations, and provinces. This aimed to enhance and develop the society to be a moral society with a sustainable strength covering all areas. It aimed at enhancement and development of the society to be a moral society where the people could live their lives following the teachings of any respectful own religion, with the philosophy of sustainable economy and the way of virtuous Thai culture. So, the people would be happy and lived a good quality

of life with the short-term and long-term development plans in the forms of activity and project.

2. For the building of the Buddhist organizational network for sustainable social development, it was found that the Buddhist organizations in Chachoengsao province had cooperated to build up a network for sustainable social development. In building up this provincial organizational network, its character was both MOU of the mutual agreement with writing and non-writing. When there were either activity arrangement or important project which would be beneficial toward the society and the whole community, all organizations would cooperate and help each other well.

3. For the analysis of the network and the propulsion of the Buddhist organization, it was found out that the Buddhist organizations in Chachoengsao province aimed at developing their people to have morality and ethics through the focus on the mental development as well as the learning in order to promote strong community and society which was the firm foundation of a country. In propelling the Buddhism, it was necessary to rely on cooperation from all sectarian parts. Then in order for the propulsion of Buddhism to be affect in practice, it required a very close working together for every unit and the continuous cooperation. To do so, it had to follow these steps: 1) to study the fundamental background of the targeted network, 2) to enter the area to meet the leaders of the different network, 3) to arrange the meeting for building understanding with unit leaders, organizations, communities which were the targeted networks and this would be the platform in exchanging the mutual learning, 4) to build an apprehension of the members in communities, organizations, and targeted networks by arranging the community meeting in the communities or among members of the organizations, and 5) to integrate the social development operation together with the networks closely through the activities and projects for the sustainable social development continuously.

Keywords: Network Propulsion, Buddhist Organization, Sustainable Social Development

กิตติกรรมประกาศ

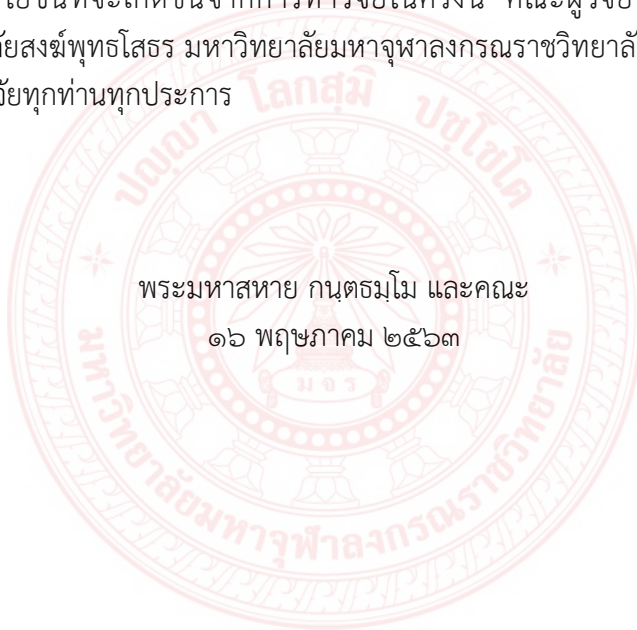
ในการศึกษาวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ส่งเสริมสนับสนุนและอนุมัติงบประมาณเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งนี้ และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ช่วยให้คำแนะนำในการจัดทำโครงการวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบคุณพระเจ้าพระคุณพระราชปริยัติสุนทร ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร พระครูปริยัติวรณาภรณ์, ผศ. รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร พระครูสุตธรรมาภรณ์, ผศ.ดร. รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ คณะผู้บริหารและคณาจารย์ ที่ให้การส่งเสริมบุคลากรเพื่อการพัฒนาทักษะด้านการวิจัย ขอขอบผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในกระบวนการวิจัยในทุกด้าน ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลอย่างครบถ้วน

คุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการทำวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยขอมอบให้เป็นความดีความชอบแก่วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ให้ข้อมูลเพื่อการวิจัยทุกท่านทุกประการ

พระมหาสหาย กนตธมโม และคณะ

๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๓

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญแผนภูมิ.....	ณ
คำอธิบายการใช้อักษรย่อบอกชื่อคัมภีร์.....	ญ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๔
๑.๕ กรอบแนวความคิดในการวิจัย.....	๕
๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย.....	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗
๒.๑ แนวทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่าย.....	๗
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม.....	๓๙
๒.๓ แนวทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	๔๓
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน.....	๕๒
๒.๕ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	๕๖
๒.๖ ทฤษฎีเกี่ยวกับการขับเคลื่อนองค์กรประชาสังคม.....	๖๗
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗๓
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย.....	๗๘
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๗๘
๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๗๙
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๘๐
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๘๑
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๘๑

บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๘๓
๔.๑ ผลการพัฒนาสังคมขององค์กรพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา.....	๘๓
๔.๒ ผลการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน.....	๑๐๐
๔.๓ ผลการวิเคราะห์เครือข่ายกับการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา.....	๑๑๖
๔.๔ องค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๑๒๔
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๒๖
๕.๑ สรุปการวิจัย.....	๑๒๖
๕.๒ อภิปรายผล.....	๑๒๘
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๓๑
บรรณานุกรม	๑๓๒
ภาคผนวก	๑๓๘
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๑๓๘
ภาคผนวก ข หนังสือเชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๑๔๓
ภาคผนวก ค รูปภาพกิจกรรมดำเนินการวิจัย.....	๑๕๐
ภาคผนวก ง การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์.....	๑๕๓
ภาคผนวก จ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย.....	๑๕๖
ประวัติผู้วิจัย และคณะ	๑๖๐

สารบัญตาราง

ตารางที่ ๒.๑ ความหมายของคำว่าเครือข่าย.....	๘
ตารางที่ ๒.๒ ความสำคัญของเครือข่าย.....	๑๑
ตารางที่ ๒.๓ องค์ประกอบของเครือข่าย.....	๑๔
ตารางที่ ๒.๔ ประเภทและรูปแบบของเครือข่าย.....	๑๙
ตารางที่ ๒.๕ การเกิดและการสร้างเครือข่าย.....	๒๔
ตารางที่ ๒.๖ ปรัชญาการสร้างเครือข่าย.....	๒๕
ตารางที่ ๒.๗ ความจำเป็นในการเสริมสร้างเครือข่าย.....	๒๖
ตารางที่ ๒.๘ ความแตกต่างระหว่าง “กลุ่ม” และ “เครือข่าย”.....	๒๘
ตารางที่ ๒.๙ แนวคิดในการจัดการเครือข่าย.....	๓๐
ตารางที่ ๒.๑๐ การก่อตัวและวงจรชีวิตของเครือข่าย.....	๓๒
ตารางที่ ๒.๑๑ แสดงสาระสำคัญของเนื้อหาทฤษฎีการขับเคลื่อนองค์กรประชาสังคม.....	๖๗
ตารางที่ ๔.๑ แสดงการพัฒนาสังคมขององค์กรพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา.....	๙๕
ตารางที่ ๔.๒ แสดงผลการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา.....	๑๐๓
ตารางที่ ๔.๓ แสดงผลการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา.....	๑๐๕
ตารางที่ ๔.๔ แสดงผลการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ของวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.....	๑๐๘
ตารางที่ ๔.๕ แสดงผลการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ของวัดวีระโชติธรรมาราม.....	๑๑๐
ตารางที่ ๔.๖ แสดงผลการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ของวัดสมานรัตนาราม.....	๑๑๒
ตารางที่ ๔.๗ แสดงผลการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ของมูลนิธิโพธิ์วิวัฒนา.....	๑๑๔

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๕
แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงองค์ประกอบที่สำคัญต่อการเสริมสร้างเครือข่าย.....	๑๕
แผนภาพที่ ๒.๒ แสดงโครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายเชิงพื้นที่.....	๒๐
แผนภาพที่ ๒.๓ แสดงความสัมพันธ์ของเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม.....	๒๑
แผนภาพที่ ๒.๔ แบบแผนการเกิดเครือข่าย (Pattern of Network).....	๒๓
แผนภาพที่ ๒.๕ แสดงความแตกต่างระหว่างกลุ่ม องค์กร ชุมชน และเครือข่าย.....	๒๙
แผนภาพที่ ๒.๖ แสดงการเชื่อมโยงของเครือข่าย “พันธมิตรแห่งดวงดาว.....	๓๑
แผนภาพที่ ๒.๗ แสดงการเติบโตและวงจรชีวิตเครือข่าย.....	๓๔
แผนภาพที่ ๒.๘ แสดงความเป็นมาและแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	๔๔
แผนภาพที่ ๒.๙ กรอบการพัฒนาสังคมและพัฒนาคุณภาพชีวิต.....	๕๔
แผนภาพที่ ๒.๑๐ ระดับความผูกพัน.....	๕๗
แผนภาพที่ ๒.๑๑ ผลการมีส่วนร่วมในองค์การ.....	๕๗
แผนภาพที่ ๔.๑ การสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน.....	๑๑๕
แผนภาพที่ ๔.๒ วิเคราะห์เครือข่ายกับการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา.....	๑๒๔
แผนภาพที่ ๔.๓ องค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๑๒๕

คำอธิบายการใช้อักษรย่อบอกชื่อคัมภีร์

คำย่อภาษาไทย

คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในรายงานการวิจัยฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ การอ้างอิงใช้ระบบระบุ เล่ม ข้อ หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ดังตัวอย่าง เช่น ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๘/๑๕๕. หมายถึง ทีฆนิกาย มหาวรรค พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๒๐๘ หน้า ๑๕๕

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปัญญาสร์	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตตก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อัฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาสนาเป็นสถาบันสำคัญของสังคมไทยสังคมไทยมีความผูกพันกับสถาบันศาสนาในลักษณะที่เป็นพิเศษแตกต่างกับชาติอื่นพระพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นศาสนาประจำชาติไทยเป็นเสมือนรากเหง้าของความเป็นชาติหรือเอกลักษณ์ของชาติไทยทั้งด้านสังคมวัฒนธรรมและการเมืองถ่ายทอดวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติจึงเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยและวิถีชีวิตของคนไทยที่มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาและการจัดระเบียบทางสังคมไทยในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการปกครองการศึกษาวัฒนธรรมประเพณีจนถึงการดำเนินชีวิตประจำวันโดยมีวัดเป็นหน่วยปฏิบัติการหลักของสถาบันพระพุทธศาสนามีหน้าที่ถ่ายทอดวิชาการศีลธรรมจริยธรรมวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ไปสู่ชุมชนวัดจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชุมชนเป็นอย่างมากนั้นคือวัดกับชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดซึ่งจนยากที่จะแยกออกจากกันได้วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนผูกพันกับวัดตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายวัดจึงเปรียบเหมือนชีวิตจิตใจหรือจิตวิญญาณของชุมชนและในขณะเดียวกันชุมชนก็เปรียบเสมือนร่างกายที่ทั้งสองฝ่ายจะต้องอาศัยเกื้อกูลและช่วยเหลือซึ่งกันและกันดังนั้นวัดและชุมชนจะต้องสมานฉันท์ให้ความร่วมมือร่วมใจและประสานสัมพันธ์อยู่คู่กันตลอดไป^๑

พระพุทธศาสนา(Buddhism) ถือได้ว่าเป็นศาสนาประจำชาติ และอยู่เคียงคู่กับชาติไทยมาโดยตลอด ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมไทย ซึ่งพอสรุปได้ ดังนี้^๒

๑) พระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของคนไทย เพราะคนไทยนำหลักธรรมมาประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และลักษณะนิสัยของคนไทยมีจิตใจที่ดีงามในทุกๆ ด้าน พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ ได้นำเอาหลักธรรมไปใช้ในการปกครองประเทศ เช่น ทศพิธราชธรรมตลอดมา หรือใช้หลัก“ธรรมาธิปไตย” และหลักอปาริหิณียธรรม เป็นหลักในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นต้น

๒) พระพุทธศาสนาเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของคนไทย เนื่องจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนามุ่งเน้นให้เกิดความรักความสามัคคีกัน มีความเมตตากรุณาต่อกัน เป็นต้น จึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนชาวไทยให้มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน

๓) พระพุทธศาสนาเป็นที่มาของวัฒนธรรมไทย ด้วยวิถีชีวิตของคนไทยผูกพันกับพระพุทธศาสนาจึงเป็นกรอบในการปฏิบัติตนตามหลักพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การบวช การแต่งงาน การ

^๑พระเทพเวที (ประยูรธ, ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^๒พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๓), หน้า ๙-๑๐.

ทำบุญเนื่องในพิธีการต่าง ๆ การปฏิบัติตนตามประเพณีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น ซึ่งเป็นส่วนที่ก่อให้เกิดวัฒนธรรมไทยจนถึงปัจจุบัน

๔) พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นสถาบันหลักของสังคมไทย เป็นศาสนาที่สังคมไทยส่วนใหญ่นับถือและสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญต่อการชีวิตของคนไทยพระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการศึกษา ด้านสังคม และด้านศิลปกรรม

๕) พระพุทธศาสนาในฐานะที่ช่วยสร้างสรรค์อารยธรรม ชนชาติหนึ่ง ๆ นอกจากมีหน้าที่ต้องพัฒนาประเทศชาติของตนเองแล้ว ก็ยังมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และส่งเสริมอารยธรรมโลกด้วยชนชาติไทยเป็นชนชาติที่เก่าแก่มาชนชาติหนึ่ง มีวัฒนธรรมที่เจริญก้าวหน้าอย่างสูงมาตลอดเวลายาวนาน จึงได้มีส่วนร่วมในการสร้างเสริมอารยธรรมของโลกด้วย แม้ว่าจะอยู่ในขอบเขตที่ไม่กว้างนักส่วนร่วมที่ว่านี่ก็คือศิลปวัฒนธรรมไทย ซึ่งพัฒนาขึ้นมาจนมีแบบแผนเป็นของตนเอง อย่างที่เรียกว่ามีเอกลักษณ์ของความเป็นไทยเด่นชัด ศิลปวัฒนธรรมไทยเหล่านี้มีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ พระพุทธศาสนาจึงอยู่ในฐานะที่ช่วยสร้างเสริมสันติภาพและความสงบสุขให้แก่มวลมนุษยและชาวโลก เป็นต้น

๖) พระพุทธศาสนาในฐานะที่ช่วยสร้างความสงบสุขให้แก่โลก พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานอารยธรรมที่สำคัญของโลกดังได้กล่าวมาแล้ว พระพุทธศาสนายังช่วยสร้างความสงบสุขให้แก่ชาวโลกได้หากศึกษาในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนามีทั้งการสร้างสรรค อารยธรรมและสันติภาพแก่มวลมนุษย นั่นคือ พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในประเทศอินเดียหรือชมพูทวีป พระพุทธศาสนาได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมอินเดีย กล่าวคือสังคมอินเดียเคยนับถือพระพรหมเป็นเทพเจ้าสูงสุดผู้สร้างผู้บันดาลทุกสิ่ง มีการบูชาัญญเทพเจ้า แล้วก็มีการกำหนดมนุษย์เป็นวรรณะต่าง ๆ โดยชาติกำเนิด เป็นกษัตริย์ เป็นพราหมณ์ เป็นแพศย์ เป็นศูทร แล้วก็ถือว่าพราหมณ์เป็นผู้ที่ติดต่อสื่อสารกับเทพเจ้ากับพระพรหม เป็นผู้รู้ความต้องการของพระองค์ เป็นผู้รับเอาคำสั่งสอนมารักษา มีการผูกขาดการศึกษาให้อยู่ในวรรณะสูงคนวรรณะต่ำเรียนไม่ได้ เป็นต้น เมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องเหล่านี้อย่างมากมาย เช่น เรื่อง วรรณะ ๔ พระพุทธศาสนาไม่ยอมรับ แต่ให้ถือหลักว่า “คนมิใช่ประเสริฐหรือต่ำทรามเพราะชาติกำเนิด แต่จะประเสริฐหรือต่ำทรามเพราะการกระทำ” แล้วก็มิให้มัวหวังผลจากการอ่อนวอนบูชาัญญ สอนให้เปลี่ยนการบูชาัญญหรือเลิกการบูชาัญญ ให้หันมาหวังผลจากการกระทำ นี่คือการ“ประกาศอิสรภาพของมนุษย์”

พระพุทธศาสนาจึงนับว่า มีคุณูปการ มีคุณค่าและมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย เพราะเหตุนี้ จึงควรที่จะหาวิธีการที่ทำให้คนในสังคมไทยโดยส่วนใหญ่ได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อย่างเข้าถึง เข้าใจ และสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการดำเนินชีวิต ในปัจจุบันนี้ แม้จะมีเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาได้ทำหน้าที่ในการพัฒนาสังคมอยู่แล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปพัฒนาให้เข้าถึงกลุ่มคนในสังคมได้ทุกกลุ่มในรูปแบบของการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญต่างๆ หรือวันเสาร์-อาทิตย์อย่างจริงจังและเห็นเป็นรูปธรรมเท่าที่ควร เช่น กลุ่มข้าราชการ กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มนักเรียน นิสิตนักศึกษา กลุ่มบุคคลที่ทำงานในโรงงานหรือประชาชนทั่วไป แม้จะมีอยู่บ้างที่ทางมหาวิทยาลัยได้จัดให้มีโครงการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่ตามโรงงานหรือ อบต.

เป็นต้น แต่ก็เป็นไปได้ในลักษณะของโครงการเท่านั้น ไม่ได้มีการกระทำอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ในส่วนที่มีพระไปบรรยายธรรมตามโรงเรียน วิทยาลัย หรือตามโรงงานก็เช่นกัน เป็นลักษณะแต่เพียงในนามของบุคคลมากกว่าที่เป็นไปในลักษณะของเครือข่ายองค์กร จึงเป็นสิ่งที่น่าเสียดายว่า ประเทศไทยเป็นเมืองพุทธมีประชาชนที่นับถือพระพุทธศาสนา ถึง ๙๔.๖ % แต่ประชาชนที่เข้าถึง เข้าใจหลักพุทธธรรมและสามารถนำหลักพุทธธรรมไปปรับประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสมและให้เกิดประโยชน์จริงๆ นั้นมีน้อย

ปัจจุบันนี้เครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนา เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือองค์กรคณะสงฆ์ดูเหมือนว่าไม่ได้มีการทำงานร่วมกันอย่างจริงจัง ไม่มีแผนงาน ไม่มีนโยบาย ไม่มีเป้าหมายร่วมกัน ไม่มีการทำงานอย่างประสานสอดคล้องให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เป็นลักษณะต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำ ผลที่ได้จึงเป็นไปในลักษณะเดิมๆ คนเข้าวัดถือศีลฟังธรรมในวันพระหรือเสาร์อาทิตย์ก็กลุ่มเดิม อบายมุขก็ยังมืออยู่เหมือนเดิม โจรผู้ร้ายก็ยังซุกซมอยู่เหมือนเดิม ในส่วนสำนักงานพุทธประจำจังหวัดบางแห่งก็มีนโยบายให้ข้าราชการเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำวัตรสวดมนต์ และฟังธรรมในวันพระใหญ่อยู่บ้าง แต่ก็เป็นไปในลักษณะการขอร้องแกมบังคับและก็วันไปวันมาอยู่แต่เพียงกลุ่มเดิม หลักพุทธธรรมจึงมีลักษณะกระจุกอยู่กับคนเฉพาะกลุ่ม ไม่มีการกระจายไปยังสังคมโดยส่วนใหญ่ การเผยแผ่หลักพุทธธรรมขององค์กรสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติก็ดี ขององค์กรคณะสงฆ์ก็ดีที่เป็นไปในลักษณะเชิงรับมากกว่าเชิงรุก ถ้าหากทั้งสององค์กรคือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและองค์กรคณะสงฆ์ซึ่งเป็นองค์กรใหญ่และเป็นองค์กรหลักของพระพุทธศาสนา ต่างคนต่างคิดต่างคนต่างทำแล้ว ก็ยากที่จะนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาพัฒนาสังคมให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ แต่ถ้าหากทั้งสององค์กรมีการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีการวางแผน วางนโยบาย วางเป้าประสงค์ร่วมกันและมีการเชื่อมประสานสอดคล้องกันอย่างเป็นเอกภาพแล้ว เชื่อได้แน่ว่า ทั้งสององค์กรสามารถที่จะนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปพัฒนาสังคมร่วมกันได้อย่างยั่งยืนแน่นอน

คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถูกเผยแผ่ไปมากเท่าใด ก็ย่อมบังเกิดสันติภาพและสันติสุขขึ้นในโลกมากเท่านั้น องค์กรพุทธโลกต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจึงมีบทบาทสำคัญ ในการนำคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเผยแผ่ไปทั่วโลก นอกเหนือจากการสร้างมิตรภาพ การสร้างความกลมเกลียว การสร้างความเป็นเอกภาพระหว่างชาวพุทธ และ องค์กรพุทธด้วยกัน การทำงานขององค์กรพุทธในระดับชาติและนานาชาติควรมีเป้าหมายที่มองเห็นจุดหมายในอนาคตร่วมกัน ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม มีความเข้าใจในทิศทางเดียวกัน มีเป้าหมายที่จะดำเนินไปด้วยกัน ส่งผลให้การขับเคลื่อนมีพลัง เกิดทิศทางในการทำงาน ท่ามกลางความหลากหลายของวัฒนธรรม ประเพณี ระหว่างประเทศสิ่งสำคัญที่สุด คือ การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน ที่มีพื้นฐานของความเป็นมิตร ไว้เนื้อเชื่อใจระหว่างกัน ซื่อสัตย์ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำงานเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันในระยะยาว แม้ว่ามุมมองหรือวิธีการอาจจะแตกต่างกันบ้าง แต่ท้ายที่สุด ความสัมพันธ์ที่ดีจะช่วยให้สามารถประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรม^๓

^๓ นันทิตา วนาพิทักษ์กุล และ พระครูสุจิตร์ตนากร, การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประชาคมอาเซียน, วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ฯ, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๕๘) : ๑๔๖.

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาสังคมขององค์กร พระพุทธศาสนาในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ว่ามีองค์กรใดบ้าง และแต่ละองค์กรนั้นได้มีการพัฒนา สังคมในรูปแบบใด โดยวิธีใดและผลที่ได้เป็นอย่างไร นอกจากนี้ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาวิเคราะห์ถึง กระบวนการทำงานขององค์กรพระพุทธศาสนาแต่ละองค์กรนั้น ได้มีการสร้างเครือข่ายองค์กร พระพุทธศาสนาในการที่จะพัฒนาสังคมร่วมกันหรือไม่ มีกลยุทธ์และยุทธศาสตร์ในการที่จะพัฒนา สังคมร่วมกันในรูปแบบใด โดยวิธีใด ในด้านกลยุทธ์ เช่น การจัดให้ประชาชนมีโอกาสได้ศึกษา หลักธรรมขั้นพื้นฐานในดำเนินชีวิต การจัดให้มีการปฏิบัติธรรมในวันหยุด วันพระ และวันสำคัญทาง พุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา เป็นต้น และได้มีการจัดให้พระหรือวิทยากรที่ทรงความรู้ ความสามารถไปบรรยายธรรมตามโรงงาน ตามโรงเรียนและตามวิทยาลัยต่างๆอย่างเป็นรูปธรรม หรือไม่ หรือวิธีการอื่นใดนอกจากที่กล่าวมานี้ ส่วนในด้านยุทธศาสตร์ เครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาใน เขตจังหวัดฉะเชิงเทรา ได้มีการวางนโยบายในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาไว้อย่างไร

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นความสำคัญในปัญหานี้ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัย เรื่องการ เสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ซึ่งมีจุดประสงค์ เพื่อศึกษา การพัฒนาสังคมขององค์กรพระพุทธศาสนา การสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนา สังคมอย่างยั่งยืนและการวิเคราะห์เครือข่ายกับการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา ขององค์กร พระพุทธศาสนาในเขตพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

- ๑) เพื่อศึกษาการพัฒนาสังคมขององค์กรพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา
- ๒) เพื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน
- ๓) เพื่อวิเคราะห์เครือข่ายกับการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- ๑) การพัฒนาสังคมขององค์กรพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทราเป็นอย่างไร
- ๒) การสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้ดำเนินการกระบวนการศึกษา ตามระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิธีการวิจัย (methodology) โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ด้วย กระบวนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารหรือการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) โดยการทบทวนแนวความคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้าง เครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนา การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน และการขับเคลื่อน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร บุคลากร และนักวิชาการ ส่วนงานที่เกี่ยวข้องการสร้างเครือข่ายทางพระพุทธศาสนา องค์กรที่มีบทบาทและ

ความสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการสร้างเครือข่ายการพัฒนาสังคมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ๑. สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา ๒. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา ๓. วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร ๔. วัดวีโรชิตธรรมาราม ๕. วัดสมานรัตนาราม ๖. มุลินธิโพธิ์วัฒนา โดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน ๒๐ รูป/คน

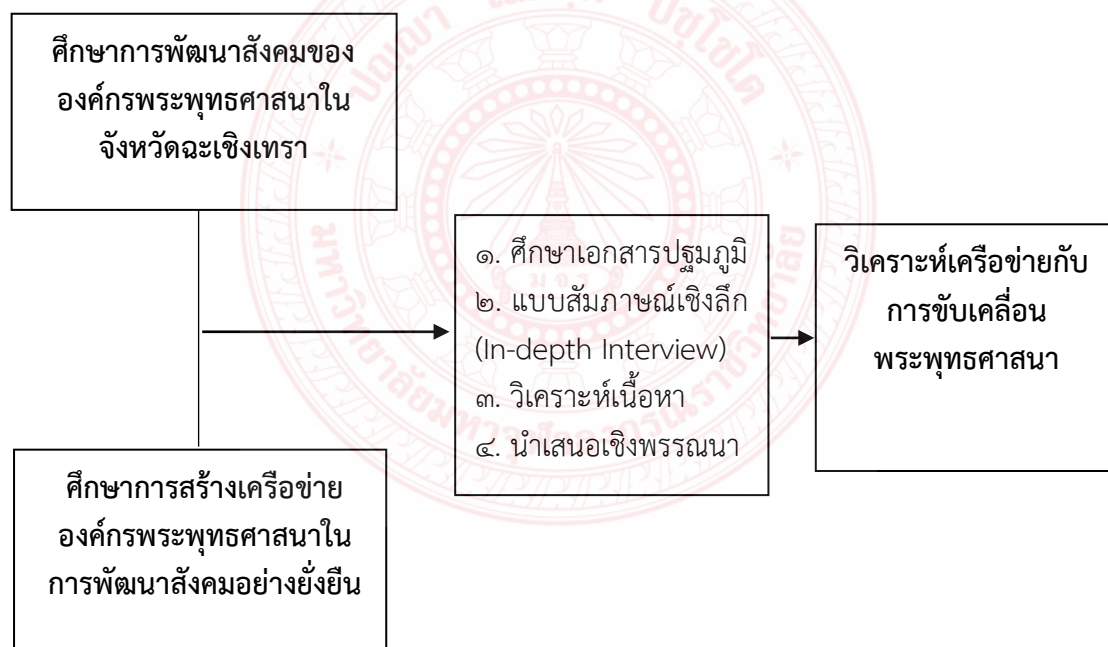
๑.๔.๓ พื้นที่และระยะเวลาการศึกษา

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ องค์กรทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา

ระยะเวลาในการศึกษา รวมทั้งสิ้น ๙ เดือน ตั้งแต่เดือนมกราคม ๒๕๖๑ ถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๖๑

๑.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยสามารถนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การเสริมสร้างเครือข่าย หมายถึง ทำให้เกิดมีขึ้นและเพิ่มพูนให้มากยิ่งขึ้น การประสานงานรูปแบบหนึ่งที่โยงโยการทำงานของกลุ่มบุคคล หรือ องค์กรหลายองค์กร ซึ่งมีทรัพยากร มีเป้าหมาย มีกลุ่มสมาชิกของตนเอง ที่มีความคิด มีปัญหา มีความต้องการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเหมือนกัน หรือคล้ายกัน มาติดต่อประสานงานหรือร่วมกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เพื่อแก้ไขปัญหาหรือสนองความต้องการในเรื่องนั้นๆ โดยยึดหลักการทำงานร่วมกันบนพื้นฐานของความ

เท่าเทียมกัน เคารพซึ่งกันและกัน มากกว่าการเชื่อฟังและปฏิบัติตามผู้มีอำนาจสั่งการ รูปแบบของการประสานงานกลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน ช่วยเหลือกัน

องค์กรพระพุทธศาสนา หมายถึง หน่วยงานที่ดำเนินการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน ๖ หน่วยงาน ได้แก่ ๑. สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา ๒. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา ๓. วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร ๔. วัดวีโรชิตธรรมาราม ๕. วัดสมานรัตนาราม ๖. มูลนิธิโพธิ์วันณา

การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาคนไทยให้มีความมั่นคงและมีการพัฒนาทุนมนุษย์ตลอดทุกช่วงวัยที่ดีจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยหนุนเสริมให้สังคมมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นสังคมที่มีการพัฒนาอย่างทั่วถึง เท่าเทียม เป็นธรรม ขณะเดียวกันก็เป็นฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่สำคัญต่อมิติด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปด้วย

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

- ๑) ได้ทราบถึงการพัฒนาสังคมขององค์กรพระพุทธศาสนาในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา
- ๒) ได้ทราบการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน
- ๓) ได้ข้อมูลบริบทจากการวิเคราะห์เครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาและกระบวนการในการขับเคลื่อน

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร ตำราวิชาการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย ไว้ดังนี้

- ๒.๑ แนวทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่าย
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม
- ๒.๓ แนวทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน
- ๒.๕ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- ๒.๖ ทฤษฎีเกี่ยวกับการขับเคลื่อนองค์กรประชาสังคม
- ๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่าย

ตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๙๗๐ เป็นต้นมา แนวคิดเรื่อง “เครือข่าย” ได้รับความนิยมนอย่างแพร่หลายทั้งในแวดวงงานพัฒนาและภาคธุรกิจ ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากสาเหตุ ๓ ประการ คือ ๑) ภาวะการแข่งขันแบบใหม่ (New Competition) ทำให้เกิดการขับเคลื่อนอำนาจในยุคการค้าใหม่ ผลักดันให้เกิดการสร้างเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและการบริหารจัดการแบบเก่า ซึ่งระบบอำนาจเดิมเป็นแบบอำนาจตามลำดับชั้น (Hierarchical) อำนาจแนวดิ่งแบบเดิมนั้นไม่อาจนำพาองค์กรให้ไปสู่เป้าหมายในยุคใหม่ได้โดยง่าย จึงต้องการกระแสนแนวคิดปรับความสัมพันธ์ในแนวนอนให้มีนัยสำคัญมากขึ้น จนเกิดเป็นแนวคิดที่เป็นเครือข่าย ๒) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีข่าวสาร (IT) ทำให้องค์กรต่างๆ สามารถปรับตัวเอง มีการปฏิสัมพันธ์กับองค์กรอื่นๆ ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ และ ๓) ความก้าวหน้าทางวิชาการ ที่ก่อให้เกิดการวิจัยเครื่องมือใหม่ๆ ในการวิเคราะห์โครงสร้างสังคมเครือข่าย ทำให้องค์กรต่างๆ ได้ตระหนักรู้ถึงประสิทธิภาพลักษณะเครือข่ายทั้งภายใน และความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอก^๑ ด้วยเหตุนี้คำว่า “เครือข่าย” จึงถูกนำไปใช้ในทุกวงการ ซึ่งมีผลทำให้การนิยามความหมายของเครือข่ายมีความหลากหลายตามไปด้วย แต่ไม่ว่าจะถูกนำไปประยุกต์ใช้ในวงการใดก็ตาม ก็มักจะมีนัยสำคัญเกี่ยวข้องกับความหมายตามรูปศัพท์เดิมอยู่เสมอ นั่นคือ “การเชื่อมต่อ/เชื่อมโยง” “ความสัมพันธ์” และ “การติดต่อสื่อสาร” ภายใต้ “วัตถุประสงค์หรือข้อตกลง” อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีเป้าหมาย ซึ่งทำให้การเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย

^๑ เสรี พงศ์พิศ, วัฒนธรรมองค์กรของโลกยุคใหม่ เครือข่าย ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๔๘), หน้า ๓๓-๓๔.

เท่ากับการเชื่อมโยงหลายๆ ระบบย่อยให้รวมกันขึ้นมาใหม่เป็นอีกหนึ่งระบบของหน่วยสมาชิกทุกหน่วยงานที่เข้ามารวมกัน

๒.๑.๑ ความหมายของคำว่าเครือข่าย

สรรพสิ่งในตัวเองและสิ่งรอบข้างนั้นเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบต่างๆ ที่มาบรรจบกัน แล้วก่อรูปและสร้างกระบวนการจนเป็นข่ายใยชีวิต (Web of Life) ที่ปรากฏภาพแห่งความเคลื่อนไหวที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ความเป็นจริงแห่งข่ายใยชีวิตในมิติแห่งความสัมพันธ์อันนั้น ซึ่ง สรรพสิ่งในตัวเองและสิ่งต่างๆ ในโลก รวมถึงสากลจักรวาลนั้น เกิดขึ้นด้วยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันไม่มีสิ่งใดจะเกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยว ทุกสิ่งมีที่มา มีที่ไป มีเหตุ มีปัจจัย เมื่อเหตุและปัจจัยเกิดขึ้นพร้อมกันอย่างเกื้อกูล ย่อมเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดสิ่งใหม่ และสิ่งใหม่ก็สร้างเส้นทางการเชื่อมโยงกับสิ่งเก่าและสรรพสิ่งอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทุกอย่างเป็นกระบวนการที่โยงใย สลับซับซ้อน เป็นเครือข่าย (network) ที่เชื่อมโยงจากสิ่งเล็กๆ และภายในสิ่งเล็กๆ ก็มีการเกาะเกี่ยวกันอย่างน่าอัศจรรย์

แนวคิดทางพุทธศาสนากล่าวถึง สภาวะความเป็นจริงตามธรรมชาติของสิ่งต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์ต่อกันว่า ปฏิจจสมุปบาท ซึ่งหมายถึง อาการและความที่สรรพสิ่งต่างๆ ก็พึ่งพาอาศัยกันเกิดขึ้น โดยต่างฝ่ายต่างก็เป็นเหตุเป็นปัจจัยของกันและกัน เป็นกระบวนการที่มีความเกี่ยวพันกันอย่างลึกซึ้งและเป็นองค์รวมเสมือนห่วงโซ่ที่ร้อยรัดและผูกพัน ซึ่งก่อให้เกิดปัจจัยอื่นๆ ตามมาในลักษณะที่ว่า “เพราะมีสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น” และท้ายที่สุดในทัศนะของพุทธศาสนากล่าวถึงสภาวะของสิ่งต่างๆ ว่า ไม่มีตัวตนที่แท้จริง เป็นเพียงองค์ประกอบที่มีการเกี่ยวพันหรือเกิดขึ้นอย่างพร้อมเพรียงของสิ่งต่างๆ ที่สมมติขึ้นในความหมายและภาษาที่ใช้พูดของมวลมนุษย ซึ่งนั้นก็หมายถึง “ความเป็นสิ่งมีชีวิต” ที่เราเข้าใจในความหมาย ความคิด และภาษาของเราเอง^๒ เช่นเดียวกับบัณฑิต นิราทร^๓ กล่าวถึงเครือข่ายว่า เป็นการทำงานที่มีรูปแบบการประสานงานของกลุ่มคนหรือองค์กร ที่สมัครใจ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันหรือทำกิจกรรมร่วมกัน ให้ความช่วยเหลือระหว่างกัน จึงอาจกล่าวได้ว่า เครือข่ายเป็นการทำงานในรูปแบบความร่วมมือหรือการพึ่งพาอาศัยกัน

ตารางที่ ๒.๑ ความหมายของคำว่าเครือข่าย

นักวิชาการ	แนวคิด
เสรี พงศ์พิศ (๒๕๔๘, หน้า ๓๓ - ๓๔)	แนวคิดเรื่อง เครือข่าย ๑. ภาวการณ์แข่งขันแบบใหม่ ๒. ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีข่าวสาร (IT) ๓. ความก้าวหน้าทางวิชาการที่ก่อให้เกิดเครื่องมือในการวิเคราะห์โครงสร้างสังคมในลักษณะที่เป็นเครือข่าย

^๒พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอ่น), เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส), ๒๕๔๗), หน้า ๑-๒.

^๓นฤมล นิราทร, การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณาบางประการ, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๔๓.

นักวิชาการ	แนวคิด
พระมหาสุหิตย์ อาภากร (อบอุ่น) (๒๕๔๗, หน้า ๑ - ๒)	<p>๑. สรรพสิ่งในตัว และสิ่งรอบข้าง เป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบต่างๆ ที่มาบรรจบกันแล้วก่อรูปและสร้างกระบวนการจนเป็นขำยใยชีวิต</p> <p>๒. ทางพุทธศาสนากล่าวถึงสภาวะความเป็นจริงตามธรรมชาติของสิ่งต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์ต่อกันว่าปฏิบัติสมบูรณ์</p>
นฤมล นิราทร (๒๕๔๓, หน้า ๔๓)	<p>กล่าวถึงเครือข่ายว่า</p> <p>๑. การทำงานที่มีรูปแบบการประสานงานของกลุ่มคน หรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันหรือทำกิจกรรมร่วมกันให้ความช่วยเหลือระหว่างกัน</p> <p>๒. เครือข่ายเป็นการทำงานที่เป็นรูปแบบความร่วมมือ หรือการพึ่งพาอาศัยกัน</p>
สนธยา พลศรี (๒๕๕๐, หน้า ๒๐๗)	<p>ความหมายของเครือข่ายว่า หมายถึง</p> <p>๑. ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างสมาชิกซึ่งอาจจะเป็นบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อกลุ่ม กลุ่มต่อกลุ่ม เครือข่ายต่อเครือข่าย กลายเป็นเครือข่ายย่อยภายใต้เครือข่ายใหญ่</p> <p>๒. การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายไม่ได้เป็นเพียงการรวมตัวกันโดยทั่วไปแต่มีเป้าหมายในการทำกิจกรรมร่วมกันทั้งที่เป็นครั้งคราวหรืออาจเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่อง</p> <p>๓. เครือข่ายจึงไม่ใช่เป็นเพียงการรวบรวมรายละเอียดบุคคลที่เป็นสมาชิกเท่านั้น แต่มีการจัดระบบให้สมาชิก</p>
Margaret J. Wheatley (1999, p. 11)	<p>ทางวิทยาศาสตร์กระบวนการทัศน์ใหม่ กล่าวถึงระบบหรือสิ่งต่างๆ ว่า ทุกอย่างจะถูกมองในภาพกว้างและมองเห็นเป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงและเป็นเครือข่ายในทุกกระบวนการ</p>

สนธยา พลศรี^๔ ให้ความหมายของเครือข่ายว่า หมายถึง ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างสมาชิกซึ่งอาจจะเป็นบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อกลุ่ม กลุ่มต่อกลุ่ม เครือข่ายต่อเครือข่าย กลายเป็น

^๔สนธยา พลศรี, เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐๗.

เครือข่ายย่อยภายใต้เครือข่ายใหญ่ ในการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายไม่ได้เป็นเพียงการรวมตัวกันโดยทั่วไป แต่มีเป้าหมายในการทำกิจกรรมร่วมกันทั้งที่เป็นครั้งคราว หรืออาจเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องจึงเป็นการเชื่อมโยงคนที่มีความสนใจร่วมกัน พบปะสังสรรค์ และพัฒนาไปสู่การลงมือร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยเป้าหมาย และจุดประสงค์เดียวกัน ดังนั้นเครือข่ายจึงไม่ใช่เป็นเพียงการรวบรวมรายละเอียดบุคคลที่เป็นสมาชิกเท่านั้น แต่มีการจัดระบบให้สมาชิกสามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อบรรลุจุดหมายที่สมาชิกเห็นพ้องต้องกัน สิ่งที่เชื่อมโยงสมาชิกเข้าด้วยกัน คือ วัตถุประสงค์ หรือผลประโยชน์ที่ต้องการบรรลุผลร่วมกัน การสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

การพิจารณาความหมายของเครือข่ายโดยนัยต่างๆ ความหมายของเครือข่ายดังกล่าวมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของนักวิชาการที่มองความเป็นเครือข่ายในฐานะกิจกรรมที่ขับเคลื่อนทางสังคม โดยเป็นการอธิบายกระบวนการที่อิงอาศัยและสร้างความสัมพันธ์ในสังคมนมนุษย์ (Social Network) ผู้วิจัยของประมวลสรุปตามนัยต่างๆ ดังนี้

๑) เครือข่าย: นัยคุณค่าแห่งความสัมพันธ์ในมิติแห่งความสัมพันธ์ เครือข่าย คือ ความสัมพันธ์ที่อิงอาศัยที่เป็นไปตามกฎของการไหลเลื่อนไปมาระหว่างความไร้ระเบียบกับการจัดระเบียบ และระหว่างการแตกดับกับการเกิดขึ้นใหม่ที่พร้อมจะสานต่อกับสิ่งต่างๆ

๒) เครือข่าย: นัยแห่งการประสานความร่วมมือคือ ความเป็นเครือข่ายเกิดขึ้นความร่วมมือและการเปิดรับเพื่อให้เกิดความรู้และกระบวนการใหม่ กล่าวคือ การที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มองค์กรแต่ละฝ่ายได้มีการทำกิจกรรมร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน

๓) เครือข่าย: นัยภารกิจและกระบวนการ ภายใต้ยุทธศาสตร์ของความเป็นเครือข่ายนั้น ภารกิจและกระบวนการทำงานของฝ่ายต่างๆ เป็นสิ่งที่จะช่วยให้ความเป็นเครือข่ายนั้นมีความต่อเนื่อง การทำภารกิจต่อกัน โดยมีการขยายภารกิจและอุดมการณ์นั้นออกไปสู่กลุ่มอื่น เครือข่ายอื่นก็เท่ากับว่า เป็นการสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นดังนั้น เครือข่ายจึงมีนัยของการทำภารกิจที่เป็นกระบวนการ โดยเป็นทั้งกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการมีส่วนร่วม และกระบวนการกลุ่มที่เป็นการระดมทรัพยากรในการสร้างพลังและอำนาจในการต่อรองให้สูงขึ้น^๕

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่า แนวคิดที่ให้คำจำกัดความของคำว่า “เครือข่าย” นั้น เริ่มต้นจากการอธิบายความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มหรือชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ช่วยเหลือพึ่งพา จนกระทั่งการสร้างพลังและอำนาจการต่อรอง และต่อมาก็มมีการขยายความสัมพันธ์นั้นไปสู่ระดับที่กว้างขึ้น โดยการเชื่อมโยงกับพันธมิตรอื่นๆ ในสังคม เป็นลักษณะของการสร้างประชาสังคม ที่นับว่าเป็นพัฒนาการอีกระดับหนึ่งของความเป็นเครือข่ายที่มีกลุ่มคนเข้ามามีส่วนร่วมใน ส่วนในการทำงานอย่างหลากหลาย ตามประเด็นปัญหาที่ต้องการผลักดัน/แก้ไข ซึ่งอาจจะมี ความซับซ้อนหรือเป็นประเด็นสาธารณะที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนหลายกลุ่มมากขึ้น เช่นเดียวกับหน่วยชีวิตในระดับของเซลล์ที่มีการเชื่อมโยงกันจากจุดเล็กๆ จนกลายเป็นองคาพยพและระบบปฏิบัติการภายในร่างกายที่ยิ่งใหญ่

จากความหมายดังกล่าว จะเห็นได้ว่า เครือข่ายนั้น หมายถึง ความร่วมมือและการเปิดรับของฝ่ายต่างๆ ที่จะมีข้อตกลงร่วมกันในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

^๕เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕ - ๓๑.

และเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน ซึ่งข้อกำหนดที่เกิดขึ้นนั้น เป็นความพยายามที่จะระดมทรัพยากร กระบวนการ ความรู้ และวิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จ จากการร่วมมือและการเปิดรับในสิ่ง ที่ใหม่นั้นเสมอ

ส่วนในทัศนะของวิทยาศาสตร์กระบวนทัศน์ใหม่ กล่าวถึงระบบหรือสิ่งต่างๆ ว่า ทุกอย่าง จะถูกมองในภาพกว้าง มองเห็นเป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงและเป็นเครือข่ายในทุกระบบ โดยไม่มีการ แยกส่วน หรือแบ่งสิ่งต่างๆ ออกเป็นส่วนๆ ไม่พยายามคาดเดาผลและหวังผล หรือเข้าไปวัดสิ่งต่างๆ อย่างเป็นขึ้นเป็นอัน โดยมองสรรพสิ่งในลักษณะของความไร้ระเบียบที่ก่อให้เกิดความเป็นระเบียบ^๖

จากการประมวลแนวคิดข้างต้น ผู้วิจัยขอสรุปความหมายของเครือข่ายได้ว่า เครือข่าย หมายถึง การเชื่อมโยงระหว่างระบบการปฏิบัติงานหรือเชื่อมโยงบทบาทของบุคคล องค์กรต่างๆ ที่ เป็นหน่วยย่อยรวมตัวกันด้วยความสมัครใจ ภายใต้ความต้องการในวัตถุประสงค์ร่วมกัน จัดโครงสร้าง และรูปแบบการทำงานด้วยระบบใหม่ ในลักษณะสร้างความร่วมมือประสานงานกันในแนวราบ ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง ด้วยการระดมสรรพกำลัง และมีกลยุทธ์ในการพัฒนา ด้วยการให้สมาชิกได้ร่วม คิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์

๒.๑.๒ ความสำคัญของเครือข่าย

สภาพการปฏิบัติงานในหน่วยงานต่างๆ พบว่า การทำงานจำเป็นต้องอาศัยการเชื่อม ประสานงานกันระหว่างบุคคลหรือหน่วยงาน หากแต่ละหน่วยงานต่างทำงานกัน ไม่สัมพันธ์ หรือไม่ ประสานเกี่ยวข้องกันอย่างเหมาะสม มีการทำงานซ้ำซ้อนในพื้นที่เดียวกัน มีการทำงานคล้ายคลึงกันยุ่ง อยู่กับการแก้ปัญหาเฉพาะเรื่องไปแบบวันต่อวัน เพื่อให้หน่วยงานของตนอยู่รอด แต่ละหน่วยงานก็มี การส่งข่าวข้อมูลไหลเวียนกันอยู่ภายในหน่วยงานของตน และข้อมูลข่าวสารก็ค่อนข้างจำกัด การ ทำงานใช้กรอบความคิดหรือหลักการเฉพาะที่เคยใช้ ไม่เกิดการพัฒนา รับรู้สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ต่างๆ ไม่มีคนมาช่วยชี้แนะเมื่อเดินหลงทาง หรือกำลังจะก้าวไปสู่หนทางที่เกิดความเสี่ยง เกิดความ เสียหายกับคนในครอบครัว หน่วยงานหรือองค์กร การทำงานในปัจจุบันซึ่งต้องการความรวดเร็ว ครบถ้วน ถูกต้อง และมีความเป็นมืออาชีพที่เชื่อถือได้ สามารถตัดสินใจผลงานได้จากการทำงานที่มี ลักษณะ “ข้ามคนเดียว” กับ “ทีมเวิร์ค” ได้เป็นอย่างดี ในกระบวนการทำงานของเครือข่ายนั้น สิ่ง หนึ่งที่ได้รับนอกจากผลสำเร็จตามที่ต้องการคือ ความร่วมมือ และความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยการ ทำงานแบบเครือข่าย ผู้วิจัยขอสรุปความสำคัญของเครือข่าย ดังนี้

ตารางที่ ๒.๒ ความสำคัญของเครือข่าย

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
วิศิษฐ์ วังวิญญู (๒๕๔๗, หน้า ๕)	เครือข่าย: นัยคุณค่าแห่งความสัมพันธ์ในมิติแห่ง ความสัมพันธ์ เครือข่าย เครือข่าย: นัยแห่งการประสานความร่วมมือ

^๖Margaret J. Wheatley, *Leadership and the new science: Discovering order in a chaotic world*, 2nd Edition, (San Francisco: Berrett-Koehler Publishers, 1999), p. 11.

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
	เครือข่าย: นัยภารกิจและกระบวนการ
Margaret J.Wheatly (1999, p. 106)	เครือข่ายเป็นความสัมพันธ์เชิงกระบวนการ
พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอุ่น) (๒๕๔๗, หน้า ๑๔)	เครือข่าย: โครงสร้างที่ออกแบบและโครงสร้างตามธรรมชาติ

๒.๑.๒.๑ เครือข่าย: ธรรมชาติที่แท้ของสรรพสิ่ง

ในยุคหนึ่งสมัยหนึ่งเราได้มองธรรมชาติของสรรพสิ่งว่า “เป็นสิ่งที่” ซึ่งเป็นกระบวนการที่มาของการสื่อสารทางภาษาและความคิด เมื่อสรรพสิ่งมีความหมายว่า “เป็นสิ่งที่” สิ่งต่างๆ นั้นก็สามารถมีชื่อเสียงเรียงนามได้ หรือในทางนามธรรมสรรพสิ่งก็ถูกตั้งขึ้นเป็นประเด็นให้ขบคิดตามสมมติบัญญัติที่เราเรียกขาน และในบางครั้ง เราก็ไปติดกับบัญญัติที่เราสมมติขึ้น แล้วมองเห็นสิ่งต่างๆ “เป็นสิ่งที่” แม้แต่การเรียกสิ่งต่างๆ เราก็ต้องใช้คำว่าสิ่งต่างๆ หรือสรรพสิ่ง ซึ่งหนีไม่พ้นคำว่า “สิ่ง” เพราะภาษาทั้งหมดต้องอาศัยการบัญญัติ เพื่อจะได้ติดต่อสื่อสารอ้างอิงถึงเรื่องราวที่พูดคุยกันด้วยความคุ้นชิน อันนี้ ทำให้ยากที่จะมองเห็นความเป็นจริงที่ดำรงอยู่ในสิ่งต่างๆ เหล่านั้น ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม^๗

๒.๑.๒.๒ เครือข่าย: ความสัมพันธ์เชิงกระบวนการ

เครือข่ายเป็นความเข้าใจในความสัมพันธ์เชิงกระบวนการดังกล่าว จัดเป็นความสัมพันธ์ในมิติของความเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงและได้ถูกนำมาอธิบายในรูปแบบของแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่มองถึงกระบวนการของสรรพสิ่งว่า มีการประสานสอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ เพื่อกำกับความเป็นไปของการทำหน้าที่ตามระบบนั้นๆ ให้มีความสัมพันธ์และมีความเป็นปกติยิ่งขึ้น ซึ่งความเป็นปกตินี้ มิได้หมายถึงความสมดุลที่หยุดนิ่ง แต่เป็นองค์กรที่สามารถจัดการตัวเองได้ และมีความเลื่อนไหล เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว เพราะฉะนั้น เมื่อเกิดปัญหาขึ้น หรือเกิดสถานการณ์ในรูปแบบหนึ่งๆ เราไม่สามารถที่จะใช้กรอบคิดอันเดิม หรือมุมมองอันเดิมในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้ทั้งหมด เราจำเป็นต้องใช้สถานการณ์ที่แปรเปลี่ยน และระบบย่อยที่สลับซับซ้อนหรือใช้บริบทที่เกี่ยวข้องนั้นในการแก้ไขปัญหา กล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือ การเข้าไปจัดการและการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นองค์รวมและมองสรรพสิ่งอย่างบูรณาการ ซึ่งเป็นเหมือนเรื่องของสมการทางคณิตศาสตร์ที่ยากๆ และทับซ้อนกันอยู่อย่างมากมาย โดยมีสมการย่อยแต่ละอันไม่เหมือนกัน แต่เมื่อสามารถแก้สมการย่อยนั้น สมการใดสมการหนึ่งได้ ก็สามารถนำไปสู่การแก้สมการใหญ่ที่ยากๆ นั้น ได้ในเวลาชั่วพริบตา

^๗วิศิษฐ์ วังวิญญู, “ความหมายเครือข่าย”, เอกสารประกอบการสัมมนาการสนทนาอย่างสร้างสรรค์ (เชิงบรรยาย: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ, ๒๕๔๖), หน้า ๕.

๒.๑.๒.๓ เครือข่าย: โครงสร้างที่ออกแบบ เป็นโครงสร้างตามธรรมชาติ

เครือข่ายเป็นโครงสร้างที่ออกแบบ และโครงสร้างตามธรรมชาติที่โผล่ปรากฏขึ้นมาจากการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ นวัตกรรมใหม่จึงเป็นฐานคิดที่สำคัญของเครือข่าย ที่อธิบายถึงกระบวนการสร้างภาระหน้าที่ของตนเองและเครือข่าย และเพื่อให้กระบวนการนั้นให้มีความเคลื่อนไหวและเป็นไปอย่างมีระบบ มีความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน โดยไม่เข้าจำกัดหรือทำลายโครงสร้าง กระบวนการและแบบแผนแห่งความเป็นองค์กรจัดการตัวเองที่เคลื่อนไหวไปอย่างอิสระเสรี^๔ จากฐานคิดตามนัย ๓ ประการคือ ๑) เครือข่าย: นัยคุณค่าแห่งความสัมพันธ์ในมิติแห่งความสัมพันธ์ ๒) เครือข่าย: นัยแห่งการประสานความร่วมมือ และ ๓) เครือข่าย: นัยภารกิจและกระบวนการภายใต้ยุทธศาสตร์ เป็นการอธิบายถึงเครือข่ายในฐานะของข่ายใยชีวิต หรือความเป็นเครือข่าวนั้นเป็นชีวิตหนึ่ง ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และการปฏิสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ โดยเป็นการอธิบายถึงความสัมพันธ์ที่โยงใยของสรรพสิ่ง แล้วสร้างภาระหน้าที่เชิงปฏิสัมพันธ์ต่อกัน จนกลายเป็นความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน เสมือนตาข่ายที่โยงใยและซับซ้อน และเหมือนห่วงโซ่ของสิ่งต่างๆ ที่มีการสานต่อกันอย่างแนบแน่น แต่มีความยืดหยุ่น และมีความเป็นอิสระในตนเอง โดยเป็นกระบวนการที่มีความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

๒.๑.๒.๔ เครือข่าย: ระบบความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์

ฐานความสำคัญข้อนี้ เป็นการอธิบายถึงเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงในสังคมมนุษย์ เครือข่ายเป็นความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และความสัมพันธ์ในกระบวนการเรียนรู้

๒.๑.๒.๕ เครือข่าย: การขยายผลและเติบโตอย่างมีพลัง

ฐานความสำคัญข้อนี้ เป็นการอธิบายถึงเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงในสังคมมนุษย์ ที่กล่าวถึงระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ทั้งในด้านความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อกันในเชิงวัฒนธรรม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีทั้งในด้านการพึ่งพา การขัดแย้งและการครอบงำสิทธิและประโยชน์ แล้วพัฒนาระบบความสัมพันธ์นั้นด้วยกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งแนวคิดทั้ง ๕ ประการนั้น มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้าใจถึงความเป็นเครือข่าย โดยเฉพาะการนำฐานคิดข่ายใยชีวิตมาอธิบายเครือข่ายทางสังคมที่เกี่ยวข้องกันในมิติของความสัมพันธ์ที่โยงใย^๕ เครือข่ายนั้น ได้ถูกนำมาอธิบายในมิติของความสัมพันธ์และปรากฏการณ์ทางสังคมมนุษย์มากกว่าการอธิบายในมิติของความสัมพันธ์และความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งในเชิงชีววิทยา ตามทัศนะของวิทยาศาสตร์กระบวนทัศน์ใหม่ โดยเป็นการกล่าวถึงความร่วมมือระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่มองค์กรที่มีกิจกรรมคล้ายคลึงกันและขยายผลการทำงานหรือแนวคิดไปสู่กลุ่มองค์กรอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างพลังในการแก้ไขปัญหาและการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ โดยผ่านระบบการสื่อสารที่ทำให้สมาชิกในเครือข่ายมีโอกาสในการรับรู้ และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันนอกจากนี้ยังได้

^๔เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

^๕เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘-๒๘

พยายามอธิบายถึง คุณค่าแห่งความสัมพันธ์ ความเท่าเทียม ความร่วมมือ การต่อสู้ขัดแย้ง และการเชื่อมโยงที่เป็นทั้งแนวคิด หลักการ เครื่องมือ และวิธีการปฏิบัติ ที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายร่วมกันของทุกฝ่าย

๒.๑.๓ องค์ประกอบของเครือข่าย

ในทางพุทธศาสนากล่าวถึงโครงสร้างของร่างกายหรือสิ่งที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ ธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ ว่ามีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่รูปธรรมภายนอกนั้นจะดูเหมือนจะอยู่ในสถานะที่คงตัวและถูกมองว่าเป็น “อัตตา” แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงและเป็นไปอย่างรวดเร็ว คือ สิ่งที่เป็นนามธรรม ได้แก่ จิต เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอยู่ที่การสืบต่อหรือการสร้างข้อมูลต่อเนื่องในสิ่งมีชีวิตนั้น การสืบต่อเป็นการดำรงรักษาสิ่งมีชีวิตให้อยู่รอด โดยที่เราไม่สามารถเห็น “ความสืบต่อ” หรือ “กระบวนการสร้างข้อมูล” เราจะเห็นเพียงโครงสร้างภายนอกเท่านั้น สิ่งมีชีวิตต้องการข้อมูลใหม่ตลอดเวลา เพื่อการดำรงอยู่ การเติบโต หากไม่มีข้อมูลใหม่ยืนยันสิ่งที่มีอยู่ว่าถูกต้องอยู่แล้วตลอดเวลา สิ่งมีชีวิตนั้นกำลังดับสูญเหมือนกับเป็นระบบปิด ดังนั้นองค์ประกอบหลักของสิ่งต่างๆ จึงมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ เพื่อรักษาความสมดุลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่มีอยู่ตลอดเวลา นั้น เช่นเดียวกับ ความเป็นเครือข่ายที่จะต้องมียุทธศาสตร์หลักที่สำคัญและสามารถมีการเปลี่ยนแปลงได้เช่นกัน

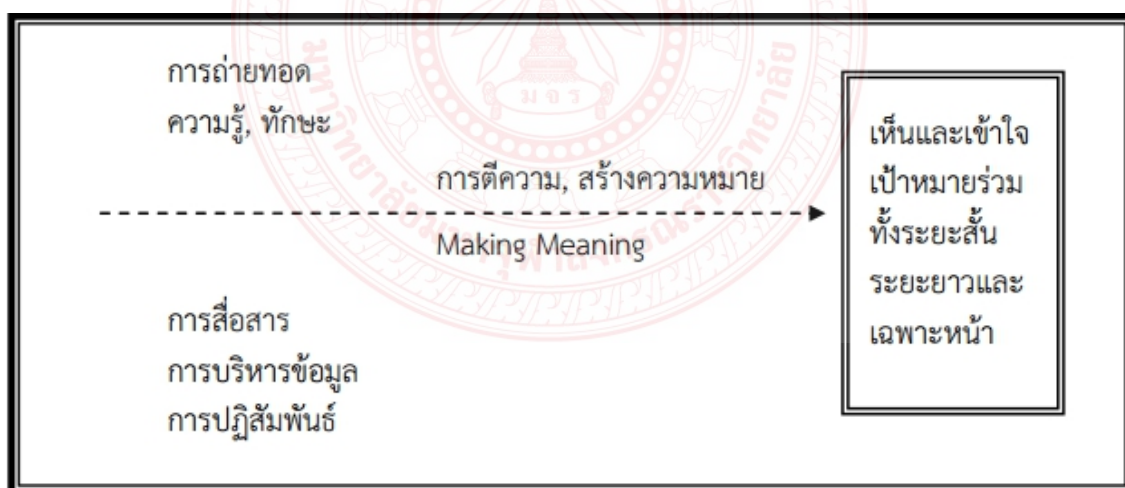
จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายทางสังคม ในการบริหารจัดการองค์กร ที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ผู้วิจัยจึงได้ประมวลความรู้และสรุปสาระสำคัญ ได้ดังตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๓ องค์ประกอบของเครือข่าย

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และ ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ (๒๕๔๖, หน้า ๙)	๑. การเรียนรู้ (learning) ๒. การลงทุน (investing) ๓. การดูแล (nurturing) ๔. การรักษา (keeping)
เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (๒๕๔๓, หน้า ๓๖ - ๔๓) (stakeholders participation)	๑. การรับรู้มุมมองร่วมกัน (common perception) ๒. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (common vision) ๓. การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (mutual interests/benefits) ๔. การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง ๕. กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (complementary relationship) ๖. การพึ่งอิงร่วมกัน (interdependence)

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
	๗. การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (interaction)
ธนา ประมุขกุล (๒๕๔๗, หน้า ๓)	๑. สมาชิก ๒. กรรมการ/ผู้ประสานงาน ๓. เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ ๔. กิจกรรม

อย่างไรก็ตาม ปารีชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ กล่าวถึงองค์ประกอบของเครือข่าย โดยใช้ตัวอักษรย่อในภาษาอังกฤษ ๔ ตัว คือ LINK หรือการเชื่อมต่อ เพื่ออธิบายองค์ประกอบดังกล่าว ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ ๑) การเรียนรู้ (Learning) ได้แก่ การเรียนรู้เกี่ยวกับความจำเป็นและความต้องการของตนเองและผู้อื่น ๒) การลงทุน (Investing) ได้แก่ การลงทุนด้านเวลา และพลังงานในการติดต่อและเชื่อมประสานกับบุคคลต่างๆ ๓) การดูแล (Nurturing) ได้แก่ การดูแลสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกของเครือข่ายอย่างใกล้ชิด ทั้งในเรื่องของการทำงานและสัมพันธ์ภาพส่วนตัว ๔) การรักษา (Keeping) ได้แก่ การรักษาทิศทางในการบรรลุเป้าหมาย โดยเฉพาะการตรวจสอบความต้องการของสมาชิกและการเปิดใจรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อแสวงหาแนวทางที่ทรงพลังในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย^{๑๐}

แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงองค์ประกอบที่สำคัญต่อการเสริมสร้างเครือข่าย^{๑๑}

ส่วนเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่ายว่ามีองค์ประกอบที่สำคัญ ๗ ประการ คือ

^{๑๐}ปารีชาติ สถาปิตานนท์ และ ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์, สื่อสารกับสังคมเครือข่าย, ใน เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตร ๓ “การสร้างเครือข่ายที่มีพลัง”, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม, ๒๕๔๖), หน้า ๙

^{๑๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

๑) การรับรู้มุมมองร่วมกัน (Common Perception) หมายถึง การที่สมาชิกที่เข้ามาอยู่ในเครือข่าย ต้องมีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้ร่วมกันถึงเหตุผลการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย อาทิ มีความเข้าใจในปัญหา มีสำนึกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และมีความต้องการความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมบางอย่างเพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น

๒) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common Vision) หมายถึง การมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การรับรู้เข้าใจถึงทิศทางเดียวกัน และการมีเป้าหมายที่จะดำเนินไปด้วยกัน จะช่วยทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายมีพลัง เกิดเอกภาพ และช่วยบรรเทาความขัดแย้งอันเกิดจากมุมมองที่แตกต่างลงไป

๓) การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (Mutual Interests/Benefits) หมายถึง การที่การสมาชิกแต่ละคนมาร่วมกันเพื่อประสานผลประโยชน์และความต้องการ ซึ่งผลประโยชน์และความต้องการนั้นจะไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้หากสมาชิกต่างคนต่างอยู่ ดังนั้น จึงมีการรวมตัวกันบนฐานของผลประโยชน์ร่วมที่มากเพียงพอจะดึงดูดให้รวมเป็นเครือข่าย

๔) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (All Stakeholders Participation) การมีส่วนร่วมของสมาชิกมีความสำคัญต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างแข็งขันดังนั้น สมาชิกในเครือข่าย จึงควรเสริมสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะของความเท่าเทียมและในฐานะหุ้นส่วนของเครือข่าย และควรสานต่อความสัมพันธ์ในแนวราบ

๕) กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary Relationship) หมายถึง การที่สมาชิกในเครือข่ายต่างก็ต้องเสริมกระบวนการทำงานของกันและกัน โดยที่ใช้จุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยเหลืออีกฝ่ายหนึ่งที่มีจุดอ่อน ซึ่งจะทำให้เกิดการประสานผลประโยชน์ร่วมกันการเสริมสร้างต่อกันนั้น เกิดขึ้นจากการรวมตัวเป็นเครือข่ายซึ่งมีผลดีมากกว่าการไม่ร่วมเป็นเครือข่าย

๖) การพึ่งอิงร่วมกัน (Interdependence) คือ การเติมเต็มในส่วนที่ขาดของแต่ละฝ่าย เนื่องจากทุกฝ่ายต่างก็มีข้อจำกัดในกระบวนการทำงาน และมีความรู้ ประสบการณ์ที่แตกต่าง ดังนั้น จึงมีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย

๗) การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) หมายถึง การที่สมาชิกในเครือข่ายมีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และผลการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างกันนั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามด้วย^{๑๒} ในขณะที่ ปาริชาติ สถาปิตานนท์และชัยวัฒน์ ภิระพันธ์ กล่าวถึงสมการที่เกี่ยวกับองค์ประกอบที่สำคัญต่อการเสริมสร้างเครือข่าย คือการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ การสื่อสาร การบริหารข้อมูลข่าวสาร และการปฏิสัมพันธ์ เพื่อนำไปสู่การตีความหมาย หรือการสร้างความหมายร่วมและสุดท้าย คือ การเห็นและเข้าใจในเป้าหมายร่วมซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

^{๑๒}เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทซัคเซสมิเดียจำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๓๖-๔๓.

จากแผนภาพดังกล่าว จะเห็นได้ว่า N = Network เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการที่สมาชิกทุกฝ่าย เห็นและเข้าใจเป้าหมายร่วมกัน ทั้งเป้าหมายในระยะสั้น ระยะยาว และเป้าหมายเฉพาะหน้า ในขณะที่เครือข่ายจะมีกลไกการจัดการระบบข้อมูลข่าวสาร เพื่อถ่ายทอดความรู้ หรือทักษะต่างๆตลอดจนการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน โดยที่แต่ละบุคคล หรือกลุ่มบุคคลจะมีการรับรู้ และตีความหมายของ ข้อมูลข่าวสารที่แตกต่างกันไป และภายในเครือข่ายนั้นจะต้องประกอบด้วยสมาชิกที่หลากหลาย ที่มี วัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน มีชีวิตชีวาหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา มีการสั่นไหวของ ข้อมูลข่าวสารที่สื่อถึงกัน มีพื้นที่รูปธรรมในการทำงานมีชุมทาง (Hub) มีโหนด (Node) หรือ “ศูนย์ ประสานงานย่อย” ที่หลากหลายและกระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆ และที่สำคัญมีผู้จัดการเครือข่ายในการ ติดต่อประสานงานระหว่างกัน โดยมีการเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งในระดับชุมทางและโหนดย่อยในพื้นที่ เพื่อให้เครือข่ายนั้นมีกิจกรรมและความเคลื่อนไหวตลอดเวลา ซึ่งในบางครั้งกิจกรรมย่อยในระดับ โหนด/ศูนย์ประสานก็มีความหมายและสามารถสร้างเป็นพลังของเครือข่ายได้^{๑๓}

ธนา ประมุขกุล^{๑๔} กล่าวถึงองค์ประกอบว่า ประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ ดังนี้ ๑) สมาชิกหากสมาชิกมีจำนวนมาก ต้องมีคณะกรรมการ เพื่อทำหน้าที่ในการประสานงาน สมาชิก แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือสมาชิกแกนหลักเกี่ยวข้อง โดยตรงกับผลงานตามเป้าหมายเครือข่ายและสมาชิก เสริมผู้เป็นฝ่ายสนับสนุน ๒) กรรมการ/ผู้ประสานงาน เพื่อให้เกิดการจัดการที่ดี สามารถนำพา เครือข่ายขับเคลื่อนไปด้วยพลังร่วมของสมาชิก ๓) เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ ถือเป็นจุดร่วมสำคัญ ของการเป็นเครือข่าย ถ้าเป้าหมายต้องชัดเจน มีความเป็นไปได้ จึงมีความสำคัญต่อการเข้าร่วมและคง อยู่ของสมาชิก ๔) กิจกรรม ซึ่งการจัดการกิจกรรมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ด้วยอาศัยการร่วมคิด ร่วม ตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และร่วมทรัพยากรของสมาชิกด้วยกันเอง

จากฐานคิดและความหมายของเครือข่ายดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า มีจุดร่วมที่สำคัญ อย่างน้อย ๕ ประการ ผู้วิจัยเห็นว่า จุดร่วมนั้นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นเครือข่าย ได้แก่

๒.๑.๓.๑ หน่วยชีวิตหรือสมาชิก

หน่วยชีวิตและสมาชิกเป็นองค์ประกอบเบื้องต้นของความเป็นเครือข่ายที่สร้างระบบ ปฏิสัมพันธ์ โดยแต่ละหน่วยชีวิต และแต่ละปัจเจกบุคคล จะดำเนินการสานต่อเพื่อหาแนวร่วมในการ สร้างสรรค์สิ่งต่างๆ เพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ร่วมกัน ตามหลักของธรรมชาติที่ทุกสรรพสิ่งจะต้องพึ่งพา อาศัยและสร้างกระบวนการที่สืบเนื่อง เพื่อรักษาความเป็นไปของชีวิต ดังนั้น หน่วยชีวิต หรือสมาชิก ในองค์กรนั้น จะเป็นองค์ประกอบหลักที่ก่อให้เกิดความเป็นเครือข่าย

๒.๑.๓.๒ จุดมุ่งหมาย

จุดมุ่งหมายเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะหากว่าบุคคล กลุ่ม องค์กร มารวมกันเพียงเพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งโดยไร้ความมุ่งมั่นหรือจุดมุ่งหมายร่วมกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีอาจกล่าวได้ว่า เป็นเครือข่าย เพราะความเป็นเครือข่ายจะต้องมีความหมายถึง

^{๑๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

^{๑๔}ธนา ประมุขกุล, *บทความปริทัศน์*, (ขอนแก่น: ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต ๖, ๒๕๔๗), หน้า ๓.

“การร่วมกันอย่างมีจุดหมาย” เพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์และกระบวนการ เพื่อให้บรรลุจุดหมายนั้น

๒.๑.๓.๓ การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก

การที่แต่ละหน่วยชีวิตหรือการที่แต่ละบุคคลจะมารวมกันนั้น สิ่งที่จะยึดโยงสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกัน คือ การทำหน้าที่ต่อกัน และกระทำอย่างมีจิตสำนึก เพราะหากขาดจิตสำนึกต่อส่วนรวม ที่มาจากส่วนลึกภายในจิตใจของตนแล้ว กระบวนการนั้นจะเป็นเพียงการจัดตั้งและเรียกร้องหาผลประโยชน์ตอบแทนเท่านั้น และการที่คนจะมารวมกลุ่ม เป็นองค์กรเครือข่ายได้นั้น นอกจากจะมีความสนใจหรืออุปนิสัยใจคอที่คล้ายคลึงกันแล้ว บุคคลยังต้องมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม กล่าวคือ เมื่อพวกเขาเห็นปัญหา หรือต้องการที่จะพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จิตใจที่มุ่งมั่นซึ่งเป็นปัจจัยภายในของแต่ละบุคคล ย่อมเป็นแรงขับที่นำไปสู่การคิดวิเคราะห์ และการค้นหาวิธีเพื่อแก้ไขปัญหา นั้นๆ รวมทั้งแสวงหาแนวร่วมจากเพื่อนร่วมอุดมการณ์ เพื่อสร้างพลังอำนาจในการต่อรองหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน จนกลายเป็นองค์กรเครือข่ายที่ทุกฝ่ายต่างก็มีความไว้วางใจต่อกัน ทั้งนี้ เพราะความเป็นเครือข่าวนั้น สามารถที่จะตอบสนองกระบวนการแก้ไขปัญหาได้มากกว่า

๒.๑.๓.๔ การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยน

ในองค์ประกอบของความเป็นเครือข่าย สิ่งหนึ่งที่จะขาดมิได้ ก็คือ การมีส่วนร่วม การพึ่งพาอาศัยและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสมาชิก จะเป็นปัจจัยที่หนุนเสริมให้เครือข่าวนั้นมีพลังมากขึ้น เพราะการมีส่วนร่วมจะทำให้สมาชิกมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย ซึ่งจะช่วยให้ทุกฝ่ายหันหน้าเข้าหากันและพึ่งพากันมากขึ้น นอกจากนี้ ในระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก็มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะนำไปสู่การให้และการรับ รวมถึงการระดมทรัพยากรเพื่อให้ภารกิจที่เครือข่ายดำเนินการร่วมกันนั้นบรรลุถึงเป้าหมาย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จึงเป็นทั้งแนวคิด กระบวนการ และวิธีการของการจัดการเครือข่าย เป็นกระบวนการสร้างข้อมูลที่ต่อเนื่อง เพราะถ้าไม่มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันที่มาจาก การมีส่วนร่วมแล้ว พัฒนาการของเครือข่ายจะเป็นไปอย่างช้า ๆ และอาจถดถอยลง ดังนั้น การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนจึงเสมือนกลไกที่เป็นแรงผลักดัน ทำให้ความเป็นเครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

๒.๑.๓.๕ ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร

ถ้ากล่าวถึงเครือข่ายว่า เป็นความสัมพันธ์ที่โยงใยแล้ว สิ่งที่มีความสำคัญต่อเครือข่าย คือ ข้อมูล และการสื่อสารระหว่างกัน นับตั้งแต่การสื่อสารระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่มกับกลุ่ม และระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย รวมทั้งระบบความสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยกระบวนการสื่อสารนั้นจะช่วยให้สมาชิกในเครือข่ายเกิดการรับรู้ เกิดการยอมรับในกระบวนการทำงาน และช่วยรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ความสัมพันธ์ที่เกิดจากการติดต่อสื่อสาร ที่ต่อเนื่องเช่นนี้ เป็นองค์ประกอบสำคัญของเครือข่าย ถ้าระบบความสัมพันธ์มิได้รับการตอบสนองหรือขาดการติดต่อแล้ว ความเป็นเครือข่ายก็อยู่ในภาวะที่เสื่อมถอย ดังนั้น การพัฒนาระบบเครือข่ายจะต้องยึดหลักการของ

ความสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างกัน โดยมีกิจกรรมและข้อมูลเพื่อให้เกิดความเคลื่อนไหวของเครือข่ายนั้น ๆ^{๑๕}

๒.๑.๓.๖ สรุปองค์ประกอบของเครือข่าย

องค์ประกอบของเครือข่าย เริ่มจากการมีสมาชิก กรรมการและผู้ประสานงาน เครือข่ายมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน จัดกิจกรรมร่วมกัน การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก การรับรู้มุมมองร่วมกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การมีผลประโยชน์และมีความสนใจร่วมกัน การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน การพึ่งพิงอิงร่วมกัน การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน การถ่ายทอดความรู้ ทักษะ การสื่อสาร และการบริหารข้อมูลข่าวสาร

๒.๑.๔ ประเภทและรูปแบบของเครือข่าย

ประเภทและรูปแบบของเครือข่ายจึงมีความแตกต่างกันไปตามนิยามได้แบ่งประเภทเครือข่ายที่แตกต่างไป อย่างไรก็ตาม สหทยา วิเศษ^{๑๖} ได้แบ่งอย่างง่าย ๆ ออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ โดยยกกรณีตัวอย่างเครือข่ายในจังหวัดพะเยา คือ

ตารางที่ ๒.๔ ประเภทและรูปแบบของเครือข่าย

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
สหทยา วิเศษ (๒๕๔๗, หน้า ๒ - ๓)	๑. เครือข่ายที่แบ่งตามลักษณะการเกิดของเครือข่าย ๒. เครือข่ายที่แบ่งตามลักษณะของกิจกรรม

๑) เครือข่ายที่แบ่งตามลักษณะการเกิดของเครือข่าย โดยเครือข่ายประเภทนี้ อาจแบ่งเป็นเครือข่ายในด้านต่างๆ อีก คือ ๑) เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งของภาครัฐ เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน เครือข่ายอาสาพัฒนาชุมชน เป็นต้น ซึ่งลักษณะของเครือข่ายดังกล่าว จะเป็นเครือข่ายที่มีกระบวนการทำงานและโครงสร้างที่ค่อนข้างเป็นทางการมีระเบียบกฎเกณฑ์ที่กำหนดมาจากภาครัฐ และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในด้านต่างๆ ๒) เครือข่ายที่เกิดจากการสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งมีการรวมกลุ่ม/เครือข่ายตามประเด็นปัญหาสาธารณสุขที่เกิดขึ้น เช่น ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการเงินชุมชน ด้านสุขภาพ ด้านเกษตรกรรม โดยลักษณะของเครือข่ายประเภทนี้จะกลุ่ม/เครือข่ายที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ มีลักษณะที่ไม่เป็นทางการ มีการจัดโครงสร้างที่ง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน ซึ่งจะอยู่ในแนวราบ (Horizontal) ไม่มีประธาน มีการเปลี่ยนบทบาทในการนำเพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเอง ๓) เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการก่อตัวของภาคประชาชน หรือเครือข่ายภาค

^{๑๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓-๓๕.

^{๑๖}สหทยา วิเศษ, ความร่วมมือระหว่างเครือข่ายภาคประชาชนกับสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, รายงานการวิจัย, (องค์การเครือข่ายในจังหวัดพะเยา: สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๒-๓. (อิตสำเนา)

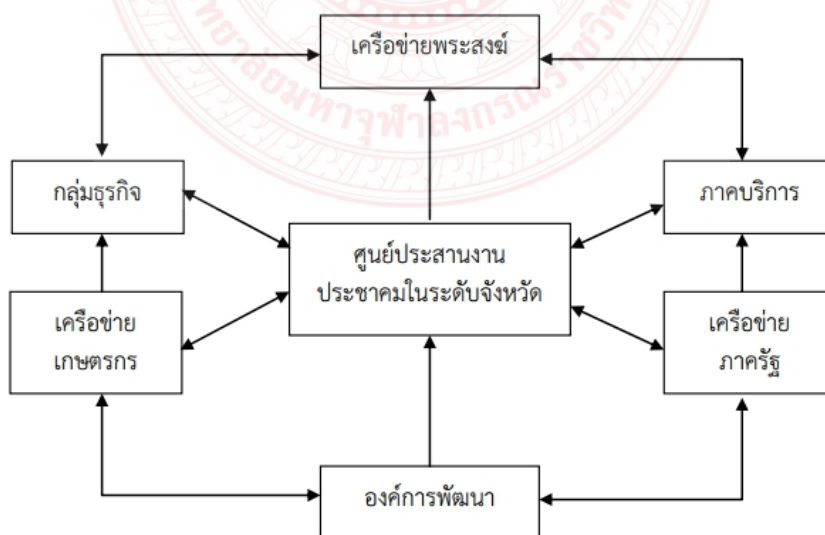
ประชาชน โดยเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ การสั่งสมประสบการณ์ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และเชื่อมโยงกระบวนการนั้นเป็นเครือข่าย เช่น เครือข่ายวัฒนธรรมพื้นบ้าน เครือข่ายปราชญ์ท้องถิ่น เป็นต้น

๒) เครือข่ายที่แบ่งตามลักษณะของกิจกรรม ได้แก่ เครือข่ายที่ดำเนินการโดยยึดภารกิจ/กิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาเป็นเกณฑ์ในการแบ่งเครือข่าย โดยเป็นการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมเป็นครั้งคราวตามสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น เครือข่ายการเรียนรู้ เครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของภาครัฐ เป็นต้น

ผู้วิจัยได้ศึกษาเพิ่มเติม และมีความเห็นว่ากิจกรรมที่แต่ละกลุ่ม หรือผู้ใช้กิจกรรมเครือข่ายกำหนดขึ้น โดยในที่นี้จะกล่าวถึงเกณฑ์บางประการในการจัดประเภทและรูปแบบของเครือข่าย เพื่อให้เหมาะสมกับการประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างการเรียนรู้ของทุกฝ่าย จึงได้แบ่งประเภท คือ เครือข่ายเชิงพื้นที่ (Area) ๒) เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม (Issue) และ ๓) เครือข่ายตามโครงสร้างหน้าที่

๒.๑.๔.๑ เครือข่ายเชิงพื้นที่ (Area)

สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พบว่า โครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายเชิงพื้นที่ในสังคมไทยนั้น ส่วนใหญ่จะมีลักษณะของการประสานงานเข้าสู่การบริหารจัดการในส่วนกลางหรือในเขตพื้นที่ตามการปกครองขนาดใหญ่ เช่น ระดับจังหวัด หรือศูนย์ประสานงานในพื้นที่ โดยมีเครือข่ายที่มีความเข้มแข็งเป็นแกนนำหลักในการประสานงาน ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๒.๒ แสดงโครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายเชิงพื้นที่^{๑๗}

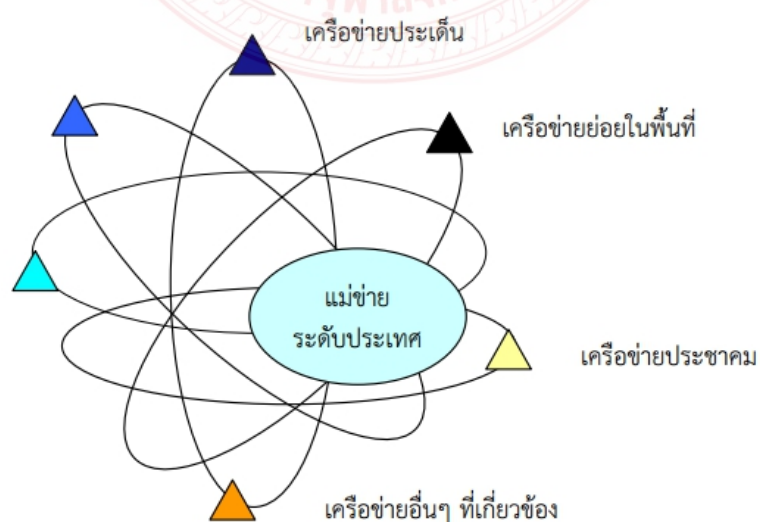
^{๑๗}มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, สาขาวิชาวิทยาการจัดการ, “รูปแบบของเครือข่าย”, เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์, หน่วยที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔), หน้า ๘๘.

ลักษณะโครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายเชิงพื้นที่ดังกล่าว เป็นการกล่าวถึงกระบวนการทำงานของเครือข่ายในเชิงพื้นที่ ที่ทุกกลุ่ม องค์กร เครือข่าย และทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมเป็นเครือข่ายประชาคมในระดับจังหวัดหรือพื้นที่ โดยมีการทำกิจกรรมร่วมกันในลักษณะพหุภาคีความเป็นเครือข่ายในรูปแบบนี้ ในสังคมไทยจะมีในบางพื้นที่ บางจังหวัดที่เครือข่ายภาคประชาชนมีความเข้มแข็งเท่านั้น แต่ในบางพื้นที่บางจังหวัด เครือข่ายเชิงพื้นที่ในภาพรวมของจังหวัดหรือตามพื้นที่ตามเขตการปกครองยังอยู่ในระหว่างการก่อตัวเพื่อพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้และความเป็นเครือข่าย

๒.๑.๔.๒ เครือข่ายเชิงกิจกรรม (Issue Network)

เครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรม หรือประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ เป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กร โดยมองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการจัดการในประเด็นกิจกรรมนั้นๆ อย่างจริงจัง และพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรม หรือประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ เป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กร โดยมองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการจัดการในประเด็นกิจกรรมนั้นๆ อย่างจริงจัง และพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรมนั้นสามารถแบ่งลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายได้อย่างมากมาย ตามประเด็นกิจกรรมและความสนใจที่เกิดขึ้นของฝ่ายต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน โดยไม่ได้ยึดติดกับพื้นที่ดำเนินการ แต่ใช้หลักของกิจกรรมหรือประเด็นที่เกิดขึ้นเป็นตัวกำหนด เช่น เครือข่ายป่าชุมชน เครือข่ายภูมิปัญญาชาวบ้าน เครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายด้านคุ้มครองผู้บริโภค เครือข่ายสิ่งแวดล้อม เครือข่ายปฏิรูปการศึกษา เครือข่ายสิทธิมนุษยชน เครือข่ายสุขภาพ ฯลฯ

กิจกรรมการทำงานของเครือข่ายสิ่งแวดล้อมย่อยในพื้นที่บางจังหวัด และมีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายประเด็นอื่นๆ ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๒.๓ แสดงความสัมพันธ์ของเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม^{๑๘}

^{๑๘}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๙.

แผนภาพแสดงความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงของเครือข่ายตามประเด็นกิจกรรมนี้ จะเห็นได้ว่าการเชื่อมโยงกิจกรรมจากเครือข่ายกิจกรรมเล็กๆ เข้าเป็นเครือข่ายใหญ่ในระดับจังหวัดและระดับประเทศ โดยที่ทุกฝ่ายต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานในระยะเวลาและสถานการณ์ที่เหมาะสม และในขณะเดียวกันแต่ละเครือข่ายก็ทำหน้าที่ตามวัตถุประสงค์หลักของตน โดยไม่สูญเสียความเป็นเอกลักษณ์และความเป็นเครือข่ายที่มีเป้าหมาย

๒.๑.๔.๓ เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่

เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นหรืออาศัยภารกิจ/กิจกรรมและการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคม ได้แก่ ภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน และภาคองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย โดยเป็นเครือข่ายที่มุ่งเน้นการดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิดหลักการวัตถุประสงค์ และเป้าหมายหลักของหน่วยงานหรือโครงสร้างหลักของกลุ่มผลประโยชน์นั้นๆ มีการก่อตัวตามภารกิจของกลุ่มผลประโยชน์ โดยกลุ่มผลประโยชน์อาจให้การสนับสนุนในจัดตั้งเครือข่ายหรือเข้าไปเสริมสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และมีกระบวนการพัฒนาเครือข่ายให้มีแนวทางการดำเนินการที่สอดคล้องกับภารกิจ กิจกรรม และเป้าหมายหลักของกลุ่ม/หน่วยงานนั้นๆ ซึ่งเครือข่ายในแต่ละภาคส่วนนั้น อาจมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเชิงพื้นที่และเครือข่ายประเด็นกิจกรรมได้ ถ้าแต่ละฝ่ายเห็นความสำคัญในการรวมพลังเพื่อการแก้ไขปัญหาในภาพรวม สำหรับสังคมไทยนั้น แบ่งโครงสร้างกลุ่มผลประโยชน์ได้ ๔ ภาคส่วนใหญ่ๆ ได้แก่ ๑) เครือข่ายภาครัฐ เช่น เครือข่ายสถาบันการศึกษา เครือข่ายกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยเครือข่ายองค์กรอิสระของภาครัฐเช่น สถาบันพระปกเกล้า สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นต้น ๒) เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชน เช่น เครือข่ายสภาหอการค้า สภาอุตสาหกรรม สมาคมผู้ส่งออกเครือข่าย SME ฯลฯ ๓) เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น เครือข่ายเพื่อนตะวันออก เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือเครือข่ายด้านแรงงานสวัสดิการสังคมเครือข่ายมูลนิธิ YMCA ฯลฯ ๔) เครือข่ายภาคประชาชน เช่น เครือข่ายปราชญ์อีสาน เครือข่ายประมงพื้นบ้าน เครือข่ายสมัชชาคนจน เป็นต้น

ผู้วิจัย ขอสรุปประเภทของเครือข่าย แบ่งตามเชิงพื้นที่ เชิงประเด็นกิจกรรม และตามโครงสร้างหน้าที่นั้น เครือข่ายเชิงพื้นที่ ได้แก่ ศูนย์ประสานประชาคมระดับจังหวัด เครือข่ายพระสงฆ์ ภาคบริการ เครือข่ายภาครัฐ องค์กรพัฒนา เครือข่ายเกษตรกร และกลุ่มธุรกิจ ส่วนเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม ได้แก่ เครือข่ายป่าชุมชน เครือข่ายภูมิปัญญา เครือข่ายธนาคาร เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายด้านคุ้มครองผู้บริโภค เครือข่ายสิ่งแวดล้อม เครือข่ายปฏิรูปการศึกษา เครือข่ายสิทธิมนุษยชน เครือข่ายสุขภาพ ฯลฯ และเครือข่ายตามโครงสร้างหน้าที่ ได้แก่ เครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชน เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เครือข่ายภาคประชาชน เป็นต้น ในการรวมตัวเป็นเครือข่ายทั้งสามประเภท ก่อให้เกิดความร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมสร้างสรรค์ช่วยเหลือสังคมและพัฒนาเครือข่ายให้เข้มแข็ง

๒.๑.๕ การเกิดและการสร้างเครือข่าย

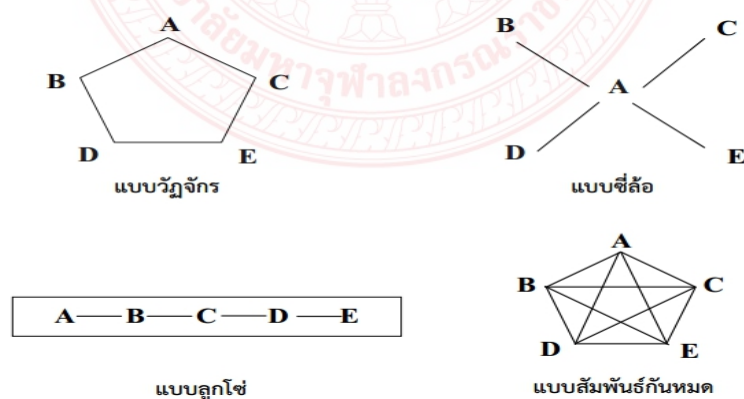
เครือข่ายภาคประชาชนและประชาสังคม เกิดขึ้นหลังจากเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี ๒๕๓๙-๒๕๔๐ ทำให้ภาคประชาชนเกิดความสนใจและตื่นตัวในการพึ่งพาตนเองมากขึ้น โดยในปี

๒๕๔๑ ได้มีการจัดตั้งทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) ซึ่งโครงการดังกล่าวได้สร้างปรากฏการณ์การเรียนรู้ และการรวมพลังให้กับกลุ่ม องค์กรเครือข่ายภาคประชาชนและประชาสังคมเป็นอย่างมาก โดยกองทุนดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อบรรเทาผลกระทบทางเศรษฐกิจ และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนทั้งในเมืองและชนบท เพื่อการฟื้นฟูวิกฤตเศรษฐกิจไปสู่การพึ่งตนเองในระยะยาว(สำนักงานกองทุนเพื่อการลงทุน) ในขณะเดียวกันก็มีการรวมตัวของประชาชนในนามของ “สมัชชาคนจน” ที่ดำเนินการเคลื่อนไหวเรียกร้อง ให้รัฐบาลแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ และผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐบาล นอกจากนี้ยังได้มีการจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ซึ่งเป็นหน่วยงานของภาครัฐ แต่มีแนวคิดในการสนับสนุนการมีส่วนร่วมจากฝ่ายต่างๆ และมีแนวคิดให้ชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนาตั้งแต่ระดับชุมชนไปจนถึงระดับนโยบาย ซึ่งทำให้เกิดการเชื่อมโยงองค์การเครือข่ายภาคประชาชนที่หลากหลาย^{๑๙}

การสร้างเครือข่าย สามารถพิจารณาได้จากระบบสิ่งมีชีวิต ซึ่งมีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ดังนั้นเราต้องสร้างโอกาสในการเชื่อมโยงเครือข่ายต่อไปเรื่อยๆ มีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา (ลองผิดลองถูก) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสื่อสารจะต้องเข้ามามีบทบาทสำคัญในการสร้างเครือข่าย

การส่งสาร: ข้อมูลหรือข่าวสารที่ส่งต้องชัดเจนให้ผู้รับเข้าใจง่าย

การรับสาร: ต้องพร้อมที่จะเปิดใจรับข้อมูลหรือข่าวสารอื่น ที่อยู่นอกเหนือจากความคิดที่ตนมีอยู่เดิม การส่งสารและการรับสารที่มีประสิทธิภาพจะส่งผลให้เกิดการขยายเครือข่ายออกไปในวงกว้างได้ นอกจากนี้ เครือข่าย ต้องมีจุดยืน มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และพร้อมที่จะเชื่อมโยงกับองค์กรอื่นอยู่เสมอ รวมทั้งต้องมีความยืดหยุ่น ไม่มีรูปแบบมีแน่นอนตายตัวนัก แต่เน้นให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของเครือข่ายเป็นสำคัญ ซึ่งพอจะสรุปแบบแผนการเกิดเครือข่ายทั้ง ๔ แบบ ดังแผนภูมิด้านล่าง

แผนภาพที่ ๒.๔ แบบแผนการเกิดเครือข่าย (Pattern of Network)^{๒๐}

^{๑๙}สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, **เรียนรู้เพื่อแผ่นดิน**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ธนาคารออมสิน, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒. (อิตสำเนา)

^{๒๐}ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ และ ปารีชาติ สถาปิตานนท์, การประชุมอย่างสร้างสรรค์ ศิลปะแห่งการสร้างพลัง เพื่อการเปลี่ยนแปลง Online, accessed 08 / May/2006 Available from www.pattanathai.nesdb.go.th/PTFweb/Interesting_menu/PalangPandin/FileProject/Business/Rbusiness.doc

จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายทางสังคม ในการบริหารจัดการองค์กร ที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ผู้วิจัยจึงได้ประมวลความรู้และสรุปสาระสำคัญ ได้ดังตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๕ การเกิดและการสร้างเครือข่าย

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ และ ปาริชาติ สถาปัตตานนท์ (๘ พฤษภาคม ๒๕๔๙)	๑. เครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติ ๒. เครือข่ายจัดตั้ง ๓. เครือข่ายวิวัฒนาการ

การเกิดเครือข่าย เครือข่ายแต่ละเครือข่าย ต่างก็มีจุดเริ่มต้นหรือถูกสร้างขึ้นมาด้วยวิธีการต่างๆ กัน สรุปได้เป็นหลัก ๓ ลักษณะ ดังนี้

๑) เครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติ เครือข่ายนี้มักเกิดจาก การที่ผู้คนมีความคิดตรงกัน ทำงานคล้ายคลึงกัน หรือประสบกับสภาพปัญหาเดียวกันมาก่อน มารวมตัวกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดประสบการณ์ ไปจนถึงร่วมกันแสวงหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่า เครือข่ายนี้มักมีเวลาการก่อร่างสร้างเครือข่าวนาน แต่เมื่อเกิดแล้ว ก็จะมีคามเข้มแข็งยั่งยืน และมีแนวโน้มที่เครือข่ายจะขยายตัวเพิ่มขึ้น

๒) เครือข่ายจัดตั้ง เครือข่ายนี้มักเกิดจากนโยบาย หรือการดำเนินงานของภาครัฐเป็นส่วนมาก ภาคีสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายนี้ มิได้มีพื้นฐานความต้องการ ความคิด ความเข้าใจที่ตรงกันมาก่อน เป็นการรวมตัวแบบชั่วคราวชั่วคราวเป็นการเฉพาะกิจ ไม่มีความต่อเนื่องและมักจะจางหายไป ในที่สุด

๓) เครือข่ายวิวัฒนาการ เป็นเครือข่ายที่มีได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและมิได้จัดตั้ง แต่เป็นลักษณะของกระบวนการพัฒนา ผสมผสานอยู่ โดยเริ่มที่กลุ่มบุคคล/องค์การ มารวมกันด้วยวัตถุประสงค์กว้างๆ ในการที่จะสนับสนุนกันและเรียนรู้ไปด้วยกัน โดยอาจจะยังไม่มีเป้าหมายวัตถุประสงค์ร่วมเฉพาะใดๆ เป็นเครือข่ายที่รวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือพัฒนาตนเองบ้าง มิได้เกิดจากแรงกระตุ้นภายในโดยตรงแต่แรก แต่เครือข่ายนี้สามารถพัฒนาเป็นเครือข่ายโดยธรรมชาติก็ได้^{๒๑}

๒.๑.๕.๑ ปรัชญาการสร้างเครือข่าย

จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายทางสังคม ในการบริหารจัดการองค์กร ที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ผู้วิจัยจึงได้ประมวลความรู้และสรุปสาระสำคัญ ได้ดังตารางดังต่อไปนี้

^{๒๑}ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ และปาริชาติ สถาปัตตานนท์, การประชุมอย่างสร้างสรรค์ ศิลปะแห่งการสร้างพลัง เพื่อการเปลี่ยนแปลง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.pattanathai.nesdb.go.th/PTF_web/Interesting_menu/PalangPandin/FileProject/Business/Rbusiness.doc [๘ พฤษภาคม ๒๕๔๙].

ตารางที่ ๒.๖ ปรัชญาการสร้างเครือข่าย

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
ศรีวิภา เลี้ยงพันธุ์สกุล (๒ พฤษภาคม ๒๕๔๙) ๓. N - Nurture การฟูมฟักบำรุง ๔. G (K) – Give การรักษาสัมพันธ์ภาพ	๑. เป็นกระบวนการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์กับมนุษย์ ๒. เครือข่าย เป็น ๑. L - learning การเรียนรู้ ๒. I - Investment การลงทุน

การสร้างเครือข่ายต้องคำนึงถึงเสมอว่า “เครือข่าย” เป็นกระบวนการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ การนำเครือข่ายต้องมี Link หมายถึง “การเชื่อมโยง” การสร้างเครือข่ายต้องคำนึงถึงเสมอว่า “เครือข่าย” เป็น L - learning การเรียนรู้ I - Investment การลงทุน N - Nurture การฟูมฟักบำรุง G (K) – Give การรักษาสัมพันธ์ภาพ ซึ่งรวมกันเป็นคำว่า Link หมายถึงการเชื่อมโยง การเชื่อมโยงในลักษณะของเครือข่าย ไม่ได้หมายถึงการจัดการให้คนมานั่ง “รวมกัน” เพื่อพูดคุยสนทนากันเฉยๆ ไม่ได้ “รวมกัน” ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด เปรียบเหมือนการเอาก้อนอิฐมากองรวมกัน ย่อมไม่เกิดประโยชน์แต่อย่างใด การเชื่อมโยงเข้าหากันจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อเอาอิฐแต่ละก้อนมาต่อกันเป็นกำแพง โดยการประสานอิฐแต่ละก้อนเข้ากันอย่างเป็นระบบ และก็ไม่ใช่แค่การรวมกลุ่มของสมาชิกที่มีความสนใจร่วมกันเพียงเพื่อพบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเท่านั้นแต่จะต้องพัฒนาไปสู่ระดับของการลงมือทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันด้วย และก็ไม่ใช่การรวบรวมรายชื่อบุคคลที่มีความสนใจเหมือนกันไว้ในมือเพื่อสะดวกแก่การติดต่อ การมอบหมายให้สมาชิกแต่ละคนหาสมาชิกเพิ่มขึ้น ยิ่งได้รายชื่อมากก็ยิ่งทำให้เครือข่ายใหญ่ขึ้น การกระทำเช่นนี้เปรียบเสมือนการขยายวงใส่อิฐให้โตขึ้นเพื่อจะได้บรรลุอิฐได้มากขึ้น แต่กองอิฐในวงก็ยิ่งวางระเกะระกะขาดการเชื่อมโยงประสานกันอย่างเป็นระบบ

ดังนั้น เครือข่ายต้องมีการจัดระบบให้กลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่เป็นสมาชิกดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน เพื่อนำไปสู่จุดหมายที่เห็นพ้องต้องกัน ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมเฉพาะกิจตามความจำเป็น เมื่อภารกิจบรรลุเป้าหมายแล้ว เครือข่ายก็อาจยุบสลายไป แต่ถ้ามีความจำเป็นหรือมีภารกิจใหม่ ก็อาจกลับมารวมตัวกันได้ใหม่ หรือจะเป็นเครือข่ายที่ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องระยะยาวก็ได้ การรวมตัวเป็นเครือข่ายในลักษณะการแลกเปลี่ยน ต้องสกัดเอาส่วนดีหรือจุดแข็งของแต่ละฝ่ายมาเรียนรู้และสนับสนุนกันและกัน เป็นการผนึกกำลัง (Synergy) ในลักษณะที่มากกว่า $๑+๑=๒$ แต่ต้องเป็น $๑+๑ > ๒$ เรียกว่าเป็น “พลังทวีคูณ” ผลลัพธ์ที่ได้จากการทำงานเป็นเครือข่ายต้องดีกว่าผลรวมที่เกิดจากการปล่อยให้ต่างคนต่างทำแล้วนำผลลัพธ์ของแต่ละคนมารวมกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่าน Web Blog ก็น่าจะเป็นเส้นทางสู่การสร้างเครือข่าย^{๒๒}

^{๒๒}ศรีวิภา เลี้ยงพันธุ์สกุล, องค์ประกอบของเครือข่ายการพัฒนาเครือข่ายสู่ความยั่งยืน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://oppn.opp.go.th/research01.php> [๒ พฤษภาคม ๒๕๔๙].

๒.๑.๕.๒ ความจำเป็นในการเสริมสร้างเครือข่าย

ถ้าหากพิจารณาถึงความจำเป็นในการเสริมสร้างเครือข่ายแล้ว พบว่า มีหลักการที่เกี่ยวข้อง ๓ ประการ คือ สถานการณ์ปัญหาและสภาพแวดล้อม การสร้างพื้นที่ทางสังคม และการประสานผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายทางสังคม ในการบริหารจัดการองค์กร ที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ผู้วิจัยจึงได้ประมวลความรู้และสรุปสาระสำคัญ ได้ดังตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๗ ความจำเป็นในการเสริมสร้างเครือข่าย

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
สิน สีสวน (๒๕๔๖, หน้า ๑)	๑. สถานการณ์ปัญหาและสภาพแวดล้อม ๒. การสร้างพื้นที่ทางสังคม ๓. การประสานผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม
ปฐพี มอนซอน และคณะ (๒๕๔๖, หน้า ๒)	๑. เป็นการสร้างและให้โอกาสในการพัฒนา ศักยภาพของฝ่ายต่างๆ ๒. เพื่อขยายขอบเขตแนวคิดและกระบวนการ ให้กว้างขวางออกไปสู่การรับรู้ระหว่างกัน

๑) สถานการณ์ปัญหาและสภาพแวดล้อมได้แก่ สถานการณ์ปัญหาที่ซ้ำซ้อน หลากหลายและขยายตัว เกินความสามารถของกลุ่มหรือองค์กรใด องค์กรหนึ่ง ที่จะดำเนินการแก้ไข ได้จำเป็นต้องมีการรวมพลังหรือมีกลไกการจัดการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อแก้ไขปัญหา และ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เช่น เกิดการรวมกลุ่ม เครือข่าย เกิดผู้นำ เกิดประสบการณ์ และมีความ ต้องการที่จะเชื่อมโยงคน กลุ่ม และประสบการณ์นั้นให้เป็นขบวนการ เพื่อจัดการปัญหาและขยายผล การพัฒนา โดยนัยนี้ จำเป็นต้องมีการเสริมสร้างเครือข่าย เพื่อให้เกิดพลังในการจัดการกับสถานการณ์ ที่เกิดขึ้นนั้น ซึ่งสินีสวน^{๒๓} กล่าวว่าโดยเป็นทั้งการจัดการภายในกลุ่ม องค์กรที่มองเห็นความจำเป็น ในการรวมพลัง และการเข้ามาเสริมสร้างของบุคคล องค์กรภายนอก เช่น ภาครัฐ องค์กรพัฒนา เอกชน เพื่อให้เกิดความตระหนักในสถานการณ์ปัญหาและหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน

๒) การสร้างพื้นที่ทางสังคมเครือข่าย เป็นเครื่องมือและยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการ ระดมทรัพยากรและความคิดเห็นจากฝ่ายต่างๆ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการเปลี่ยนแปลงในสิ่ง ที่ต้องการขยายผลการพัฒนา การใช้พลังเครือข่ายในฐานะเครื่องมือดังกล่าว ถือได้ว่า เป็นส่วนหนึ่ง ของกิจกรรมทางสังคม ที่นำไปสู่การเรียนรู้และการสร้างพื้นที่ทางสังคม เพราะเมื่อกลุ่มต่างๆ ในสังคม ที่มีความต้องการคล้ายกัน มีความคิดหรืออุดมคติเหมือนกัน มารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสารกับกลุ่มหรือบุคคลและองค์กรอื่นๆ ในสังคม ทำให้กลุ่มตนเองมีความรู้สึกว่ามีพื้นที่ทางสังคม ที่ชัดเจนซึ่งเป็นการตอบสนองทางด้านจิตใจ ความเชื่อมั่น และความไว้วางใจให้แก่กันละกัน ซึ่งปฐพี

^{๒๓}สิน สีสวน, กระบวนการสนับสนุนการสร้างและพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.), ๒๕๔๖), หน้า ๑.

มอนซอนและคณะ^{๒๔} กล่าวว่า กระบวนการนั้นจะเป็นการสร้างและให้โอกาสในการพัฒนาศักยภาพของฝ่ายต่างๆ เพื่อที่จะขยายขอบเขตแนวคิดและกระบวนการนั้นให้กว้างขวางออกไปสู่การรับรู้ระหว่างกันโดยอาศัยช่องทางการสื่อสารและการทำกิจกรรม ซึ่งจะกลายเป็นการสร้างอัตลักษณ์ของเครือข่ายให้ปรากฏภาพลักษณ์ที่ชัดเจน ที่สร้างความรู้สึกร่วมและก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในด้านต่างๆ ตามมาตัวอย่างเช่น ในเครือข่ายทางธุรกิจ การประสานความร่วมมือเป็นภาคีเครือข่าย ก็เพื่อการลดต้นทุนในการผลิต ลดภาวะการแข่งขันและยกระดับมาตรฐานในการผลิตสินค้าและบริการให้สูงขึ้น ส่วนในเครือข่ายทางสังคมเพื่อการพัฒนาการประสานความร่วมมือเป็นเครือข่ายก็เพื่อให้เกิดการพึ่งพาอาศัยการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง และเพื่อการผลักดันในเชิงนโยบาย ในขณะที่เครือข่ายประเภทอื่นๆ ก็ใช้ยุทธศาสตร์ความเป็นเครือข่าย เพื่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ซึ่งทั้งหมดเป็นการสร้างความหมาและการต่อรองว่า ความสำคัญของตนเองนั้น ก่อให้เกิดพื้นที่ทางสังคมและใช้พื้นที่นั้นดำเนินกิจกรรมของตนเอง ดังนั้น การสร้างพื้นที่ทางสังคม จึงเป็นการเพิ่มช่องว่างและการสร้างตัวตนของเครือข่ายให้ปรากฏขึ้น ซึ่งเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างและการพัฒนาเครือข่าย

๓) การประสานผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม ความจำเป็นอีกประการหนึ่งในการเสริมสร้างเครือข่าย คือ การประสานผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม เพราะเมื่อทุกกลุ่ม องค์กรหรือเครือข่ายมีการประสานผลประโยชน์ต่อกันในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยแล้ว สิ่งที่เกิดตามมาคือเครือข่ายเกิดการเรียนรู้และมีกิจกรรมการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยให้เกิดระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพและเกิดกระบวนการใหม่ความรู้ใหม่โดยการประสานผลประโยชน์นั้น อาจมิได้หมายถึงการให้ผลประโยชน์ต่างตอบแทนเท่านั้นแต่อาจหมายถึง การให้จังหวะและโอกาสของความเป็นไปได้ในทางเลือกของฝ่ายต่างๆ ที่มีต่อกัน การได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย จะช่วยกระตุ้นให้เกิดเครือข่าย และเกิดการรักษาพันธกรณีร่วมกันของเครือข่ายที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งจะเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เกิดกระบวนการพัฒนาเครือข่ายที่ต่อเนื่อง ดังนั้น การรวมตัวเป็นเครือข่ายของหน่วยย่อยของภาคส่วนต่างๆ จึงเป็นการประสานผลประโยชน์ ในสภาวะที่มีการแข่งขันและการต่อรองสูง นอกจากนี้ การดำเนินการภายใต้ระบบที่มีการรักษาผลประโยชน์ต่อกันนั้นจะทำให้เครือข่ายนั้นมีจังหวะในการก้าวเดินและความมั่นคงยิ่งขึ้น

๒.๑.๕.๓ ความแตกต่างระหว่าง “กลุ่ม” และ “เครือข่าย”

จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายทางสังคม ในการบริหารจัดการองค์กร ที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ผู้วิจัยจึงได้ประมวลความรู้และสรุปสาระสำคัญได้ดังต่อไปนี้

ปฐิติ มอนซอน และคณะ กล่าวถึงเครือข่ายทางสังคมว่า มีความแตกต่างไปจาก “กลุ่ม” คือ กลุ่มหรือองค์กร มักจะเป็นการเชื่อมโยงปัจเจกบุคคลที่มีการรวมตัวกันอย่างใกล้ชิดกว่า มีเอกลักษณ์และปรัชญาการทำงานที่ชัดเจน ส่วนเครือข่ายเป็นการเชื่อมโยงสายสัมพันธ์อย่างหลวมๆ

^{๒๔}ปฐิติ มอนซอน และคณะ, กรอบแนวคิดในการประเมินศักยภาพเครือข่ายสังคม, เอกสารประกอบการประชุมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ในการขับเคลื่อนโครงการวิจัยชีวิตสาธารณะท้องถิ่นน่าอยู่, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ, ๒๕๕๖), หน้า ๒.

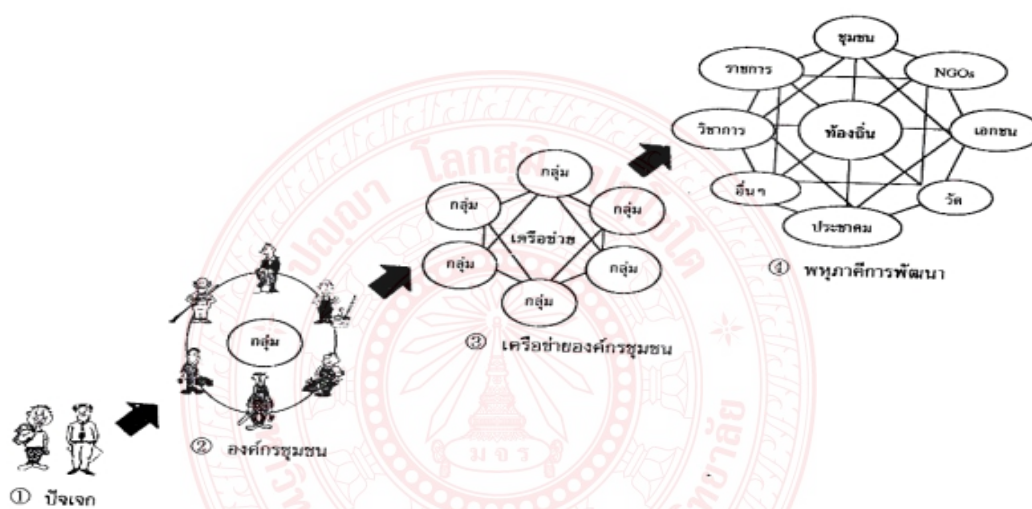
ของปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กร และสถาบัน โดยที่สมาชิกในเครือข่ายเข้าร่วมทำกิจกรรมตามความเหมาะสม ภายใต้กฎเกณฑ์หรือเป้าหมายร่วม และมีการปฏิบัติอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์และปรัชญาของตน และมีการทำงานร่วมกัน ทั้งงานเฉพาะหน้า และการประสานผลประโยชน์ที่ขยายวงกว้างออกไป อย่างไรก็ตาม ปารีชาติ สถาปัตตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ กล่าวถึงความเหมือนและความแตกต่างระหว่าง “กลุ่ม” และ “เครือข่าย” ว่า กลุ่มมักประกอบด้วยบุคคลที่มีความคิด ความเชื่อเหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกันผ่านประสบการณ์ต่างๆ ร่วมกัน ในขณะที่เดียวกันก็มีกิจกรรมต่างๆ ที่เหมือนหรือใกล้เคียงกัน มีพันธกิจร่วมกัน และดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน

ตารางที่ ๒.๘ ความแตกต่างระหว่าง “กลุ่ม” และ “เครือข่าย

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
ปฐพี มอนซอน และคณะ (๒๕๔๖, หน้า ๒)	๑. กลุ่ม เป็นการเชื่อมโยงปัจเจกบุคคลที่มีการรวมตัวกันอย่างใกล้ชิด มีเอกลักษณ์และปรัชญาการทำงานที่ชัดเจน ๒. เครือข่ายเป็นการเชื่อมโยงสายสัมพันธ์อย่างหลวมๆ ของปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กร และสถาบัน โดยที่สมาชิกในเครือข่ายเข้าร่วมทำกิจกรรมตามความเหมาะสม ภายใต้กฎเกณฑ์หรือเป้าหมายร่วม
ปารีชาติ สถาปัตตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ (๒๕๔๖, หน้า ๑๐)	๑. กลุ่ม ประกอบด้วยบุคคลที่มีความคิด ความเชื่อเหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกันผ่านประสบการณ์ต่างๆ ๒. บุคคลที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายอาจแตกต่างกันไป ซึ่งสามารถพิจารณาได้จาก ความคิด ความเชื่อ ประสบการณ์ การกระทำ พันธกิจ และเป้าหมาย
เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (๒๕๔๓, หน้า ๒๘)	๑. เครือข่ายมีหลายระดับ ตั้งแต่การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคลต่อปัจเจกบุคคล ๒. การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม ๓. การเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มกับกลุ่ม

ในขณะที่เครือข่าย มักจะประกอบไปด้วยคนที่มีความคิด ความเชื่อเหมือนหรือต่างกันได้แต่ทุกคนต่างมุ่งเน้นการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหลักร่วมกัน ในขณะที่เป้าหมาย

ย่อยของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายอาจแตกต่างกันไป ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากความคิด ความเชื่อ ประสบการณ์ การกระทำพันธกิจ และเป้าหมาย^{๒๕} อย่างไรก็ตาม **เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์**^{๒๖} กล่าวถึงเครือข่ายว่า เครือข่ายมีหลายระดับ ตั้งแต่การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคลต่อปัจเจกบุคคล การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม การเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มกับกลุ่ม หรือแม้กระทั่งการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายต่อเครือข่าย ซึ่งกลายเป็นเครือข่ายย่อยภายใต้เครือข่ายใหญ่ นอกจากนี้ สีน สือสวน^{๒๗} ได้แสดงลำดับขั้น และความเหมือนความแตกต่างระหว่างกลุ่มกับเครือข่ายในแนวคิดขององค์กรชุมชน โดยแสดงให้เห็นขั้นตอนของกระบวนการเครือข่าย ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากความสนใจร่วม ความต้องการในการพัฒนาและการขยายผลการดำเนินการ นับตั้งแต่ปัจเจกบุคคลไปจนถึงพหุภาคีในการพัฒนา ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๒.๕ แสดงความแตกต่างระหว่างกลุ่ม องค์กร ชุมชน และเครือข่าย

จากแนวคิดและแผนภาพดังกล่าวจะเห็นได้ว่า กลุ่มกับเครือข่ายนั้น มีทั้งความเหมือนและความแตกต่างในแง่ของพื้นฐานความคิด ความเชื่อ การมีส่วนร่วม ประสบการณ์ การกระทำพันธกิจและเป้าหมาย โดยเครือข่ายจะมีระดับการมีส่วนร่วมและการขยายผลการประสานงาน/การดำเนินการที่หลากหลายมากกว่ากระบวนการทำงานของกลุ่ม และภายในเครือข่ายนั้นส่วนใหญ่จะมี “จุดประสาน” “โหนด” หรือ “เครือข่ายย่อย” ภายในเครือข่ายใหญ่ที่สลับซับซ้อน ซึ่งแต่ละโหนดและเครือข่ายย่อยจะมีความสัมพันธ์กับเครือข่ายใหญ่ มีการโยงใยกันอย่างกว้างขวางตามแผนงาน/กิจกรรมที่เกิดขึ้น ดังนั้น การเข้าใจถึงความเหมือนและความแตกต่างระหว่างกลุ่มกับเครือข่าย รวมทั้งการเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่ม โหนด และชุมชน (Hub) จะช่วยให้เรามองเห็นความสัมพันธ์และกระบวนการทำงานของฝ่ายต่างๆ ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

^{๒๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

^{๒๖}เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทซัคเซสมีเดียจำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๒๘.

^{๒๗}สิน สือสวน, กระบวนการสนับสนุนการสร้างและพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.), ๒๕๔๖.

๒.๑.๕.๔ แนวคิดในการจัดการเครือข่าย

แนวคิดในการจัดการเครือข่ายนั้น เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่ปัจเจกบุคคลเริ่มมีการติดต่อสื่อสารเพื่อที่คบค้าสมาคมกับบุคคลอื่น หรือกลุ่มและเครือข่ายอื่นๆ โดยแนวคิดนั้นเป็นไปเพื่อที่จะพัฒนาศักยภาพของปัจเจกบุคคลและองค์กรเครือข่าย โดยคาดหวังถึงยุทธศาสตร์ความเป็นเครือข่ายในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ซึ่งแนวคิดดังกล่าว เป็นหลักการเบื้องต้นที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของบุคคลผู้ที่ได้เห็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม และมีความต้องการที่จะแก้ไขสถานการณ์นั้นด้วยพลังของกลุ่มและเครือข่าย จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายทางสังคม ในการบริหารจัดการองค์กร ที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ผู้วิจัยจึงได้ประมวลความรู้และสรุปสาระสำคัญ ได้ดังตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๙ แนวคิดในการจัดการเครือข่าย

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และ ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ (๒๕๔๖, หน้า ๑)	๑. จุดมุ่งหมายร่วม ๒. บุคคล ๓. การเชื่อมโยง ๔. การสร้างความรู้สึกร่วม ๕. การพัฒนาระบบที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ ๖. การจัดระบบข้อมูลข่าวสาร
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (๒๕๔๓, หน้า ๑๒๕)	ในทางพุทธศาสนาสนับสนุนการรวมพลังเป็นหมู่ คณะเป็นสหธรรมิก

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และ ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ ได้กล่าวถึงแนวคิดของการจัดการเครือข่ายโดยยกตัวอย่างแนวคิดการจัดการเครือข่ายของกลุ่ม “พันธมิตรแห่งดวงดาว” หรือ “Star Alliances” ว่า เกิดจากความคิดที่ของแกนนำในกลุ่มสายการบิน ผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรม รถเช่า ธุรกิจการท่องเที่ยว และผู้โดยสาร ที่ต้องการเชื่อมโยงกระบวนการทางธุรกิจเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดผลที่ดีต่อการให้บริการและการจัดการเชิงธุรกิจ โดยจุดสำคัญของแนวคิด คือ การรวมกลุ่ม จากองค์กรที่เคยเป็นคู่แข่งให้หันหน้าเข้าหากัน ผนวกความร่วมมือ จนเป็นพันธมิตรในเชิงธุรกิจที่เอื้อประโยชน์ต่อกันและกัน แทนการทุ่มเทในการแข่งขันอย่างที่เป็นมาในอดีต โดยยึดจุดมุ่งหมายร่วมและการจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างกัน ซึ่งแนวคิดดังกล่าวก่อให้เกิดประเด็นเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการจัดการเครือข่าย ซึ่งมี ๖ ประการ โดยมีการประสานสอดคล้องกันอย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงเป็นแสงสว่างแห่งดวงดาว คือ

๑) จุดมุ่งหมายร่วมการทำงานเครือข่ายจะเกิดประสิทธิภาพสูง หากทุกฝ่ายสามารถกำหนดจุดหมายร่วมกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดหมายที่ทุกฝ่ายเห็นและต้องการให้เกิดขึ้น

๒) บุคคลในการทำงานของเครือข่ายนั้น บุคคลในเครือข่ายจะต้องมีจิตสำนึกร่วม มีความถนัดในงานที่ทำ และมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน รวมทั้งได้รับผลประโยชน์จากความเป็นสมาชิกในเครือข่าย

๓) การเชื่อมโยงการทำงานของเครือข่ายจำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ในการเชื่อมโยงที่เหมาะสม โดยอาจเชื่อมต่อกันผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ การเชื่อมต่อโดยมีศูนย์ประสานงานและการเชื่อมต่อโดยเทคโนโลยี

๔) การสร้างความรู้สึกร่วม หลังจากการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายแล้ว ทุกฝ่ายจะต้องมีความรู้สึกร่วมกับกระบวนการทำงานของเครือข่าย เพื่อให้เกิดพลังในการผลักดันเป้าหมาย

๕) การพัฒนาระบบที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ระบบการทำงานของเครือข่ายจะต้องสามารถและพัฒนาให้เกิดระบบการบริหารจัดการที่โปร่งใสและตรวจสอบได้จากทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็นการสร้างความรู้สึที่ดีต่อทุกฝ่ายผู้ที่เข้ามาร่วมเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย

๖) การจัดระบบข้อมูลข่าวสารระบบการติดต่อสื่อสารและสารสนเทศ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อความยั่งยืนของเครือข่าย เพราะจะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และทราบถึงกิจกรรมความเคลื่อนไหวของเครือข่ายแนวทางการจัดการเครือข่ายทั้ง ๖ ประการ สามารถนำมาเป็นเป้าหมายของการทำงานในเชิงรุกของเครือข่ายได้ ซึ่งสรุปเป็นแผนภาพ ดังต่อไปนี้^{๒๘}

แผนภาพที่ ๒.๖ แสดงการเชื่อมโยงของเครือข่าย “พันธมิตรแห่งดวงดาว”^{๒๙}

ในทางพุทธศาสนาสนับสนุนการรวมพลังเป็นหมู่คณะเป็นสหธรรมิกเพื่อประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์ความดีงามและความสงบเรียบร้อยในสังคม โดยให้บุคคลผู้ที่เป็นกัลยาณมิตรช่วยพัฒนาหมู่คณะให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และการจัดการเพื่อประโยชน์และความสุขของคนหมู่มาก โดยมีหลักธรรมและวิธีการปฏิบัติที่ว่าด้วยการจัดการหมู่คณะและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอย่างมากมาย ดังเช่น หลักความสามัคคี ที่สนับสนุนความสามัคคีและการรวมกลุ่มของปัจเจกบุคคล กล่าวคือ เมื่อบุคคลมีการพัฒนาตนเองได้ดีแล้ว ย่อมก้าวไปสู่การพัฒนาชุมชน สังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ และสังคมที่เป็นส่วนหนึ่งของบุคคลนั้น ก็ทำหน้าที่ในการพัฒนาคน และทั้งปัจเจกบุคคลชุมชน องค์กร

^{๒๘}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

^{๒๙}ปารีชาติ สถาปิตานนท์ และ ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์, สื่อสารกับสังคมเครือข่าย, หน้า ๑๓.

ก็ยึดหลักการความสามัคคี คือการมอบความเป็นใหญ่แก่หมู่คณะในการที่จะจัดการและปกครองเพื่อมีชีวิตที่ดีร่วมกัน^{๓๐}

๒.๑.๕.๕ การก่อตัวและวงจรชีวิตของเครือข่าย

จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายทางสังคม ในกาบริหารจัดการองค์กร ที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ผู้วิจัยจึงได้ประมวลความรู้และสรุปสาระสำคัญ ได้ดังตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๑๐ การก่อตัวและวงจรชีวิตของเครือข่าย

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (๒๕๔๓, หน้า ๔๙) ๕. ระยะฟื้นตัว	๑. ระยะก่อตัว ๒. ระยะขยายตัว ๓. ระยะรุ่งเรือง ๔. ระยะถดถอย
พิชัย เพชรรัตน์ (๒๕๔๗, หน้า ๓)	ขั้นที่ ๑ ขั้นเกิดแรงจูงใจ ขั้นที่ ๒ ขั้นวางใจกลุ่ม ขั้นที่ ๓ ขั้นขยายผล ขั้นที่ ๔ กลุ่มสัมพันธ์
พลเดช ปิ่นประทีป (๒๕๔๓, หน้า ๘ - ๑๐)	ขั้นที่ ๑ มีการรวมตัวกันชั่วคราว ขั้นที่ ๒ ได้ความคิด ขั้นที่ ๓ เกิดการรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน ขั้นที่ ๔ ร่วมคิดร่วมวางแผน ขั้นที่ ๕ มีโอกาสได้ทำกิจกรรม ขั้นที่ ๖ ร่วมกิจกรรม ร่วมประชุม ขั้นที่ ๗ เกิดความเป็นชุมชน ขั้นที่ ๘ เป็นกลุ่มพึ่งตนเองได้ ขั้นที่ ๙ พัฒนาศักยภาพกลุ่มและขยายกลุ่มออกไป ขั้นที่ ๑๐ เชื่อมโยงกลุ่มอื่นๆ เป็นเครือข่าย

การก่อตัวและวงจรชีวิตของเครือข่ายนั้นคล้ายกับการเกิดขึ้นของสรรพสิ่งที่มีการเกิดแก่เจ็บ ตาย กล่าวคือ เมื่อมีการเกิดขึ้น มีการขยายตัว มีการเคลื่อนไหวและการใช้ประโยชน์ สุดท้ายก็อยู่ในภาวะที่ถดถอย ดังนั้น จะต้องมีการพลิกฟื้นและรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันเพื่อให้เครือข่ายนั้นมี

^{๓๐}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๕.

ความต่อเนื่อง ซึ่งการก่อตัว ขึ้นตอน กระบวนการ และวงจรชีวิตของเครือข่ายเป็นสิ่งที่น่าศึกษาเพราะจะนำไปสู่การจัดการเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพได้

๑) การก่อตัวของเครือข่ายในการก่อตัวหรือการเกิดขึ้นของเครือข่ายนั้น มีการก่อตัวที่หลากหลาย ทั้งเกิดขึ้นด้วยการจัดตั้งของภาคส่วนต่างๆ เกิดขึ้นตามธรรมชาติจากการเรียนรู้ร่วมกัน และเกิดขึ้นเพราะสถานการณ์ ก่อให้เกิดขบวนการเครือข่าย ในที่จะกล่าวถึงการก่อตัวของเครือข่ายดังกล่าวในสังคมไทย โดยจำแนกออกเป็น ๓ ด้าน ตามลักษณะการก่อตัว ได้แก่

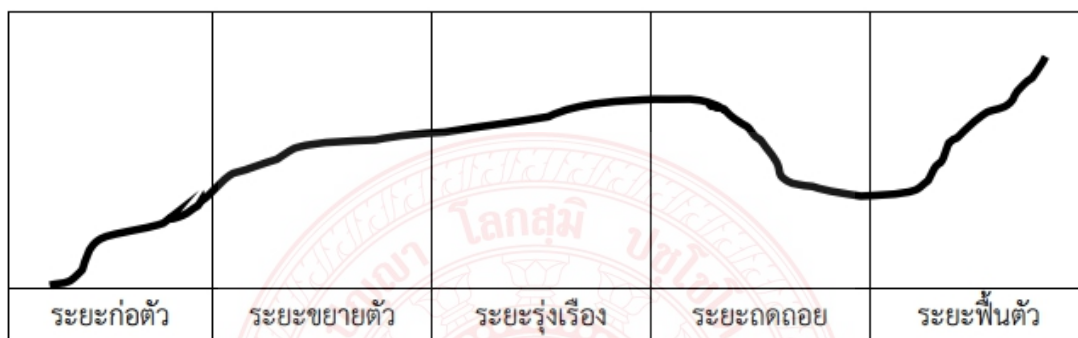
๑.๑ เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งและการสนับสนุนของภาคส่วนต่างๆ การก่อตัวของเครือข่ายในลักษณะนี้ ส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายที่ภาครัฐหรือหน่วยงานบางแห่งต้องการส่งเสริมหรือเข้าไปจัดตั้งเพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาและเพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับชุมชนในการพึ่งพาตนเองและการพัฒนาตามแนวนโยบายของภาครัฐ เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน เครือข่ายพัฒนาชุมชน เป็นต้น โดยเครือข่ายเหล่านี้อาจแบ่งประเภทของการจัดตั้งได้อีก ๒ ประเภทคือ เครือข่ายที่เป็นนิติบุคคล เช่น เครือข่ายสหกรณ์ออมทรัพย์ มูลนิธิเพื่อการพัฒนาไทย ฯลฯ และเครือข่ายที่ไม่เป็นนิติบุคคล เช่น เครือข่ายชาวบ้าน เครือข่ายชมรมลูกเสือชาวบ้าน เป็นต้น ซึ่งโครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายที่เกิดจากการจัดตั้งนี้จะมีลักษณะกิจกรรมและกระบวนการทำงานที่เป็นทางการ มีระบบระเบียบ และมีโครงสร้างความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง ที่เป็นไปตามกระแสของแหล่งทุนและนโยบายของหน่วยงานนั้นๆ

๑.๒ เครือข่ายที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติได้แก่ เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากความสมานฉันท์การร่วมแรงร่วมใจของฝ่ายต่างๆ ที่มองเห็นความจำเป็นในการเรียนรู้และการแก้ไขปัญหา ร่วมกัน แล้วมารวมตัวกันเป็นเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ ตลอดจนถึงการพึ่งพาอาศัย โดยเป็นเครือข่ายที่มีการสื่อสารและความผูกพันที่มีชีวิตชีวา มีกระบวนการที่ประสานสอดคล้องกับความสนใจและความต้องการอย่างแท้จริงของสมาชิก มีแนวทางการดำเนินการที่เป็นอิสระจากการครอบงำของฝ่ายต่างๆ และจะเกิดขึ้นในชุมชนปฏิบัติการที่ใช้ความสมานฉันท์และการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการทำกิจกรรมร่วมกัน ส่วนโครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายในลักษณะนี้ จะมีความสัมพันธ์ที่ไม่ซับซ้อน อยู่ในแนวราบบนพื้นฐานการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการพึ่งพาอาศัย มีความยืดหยุ่นและมีความสอดคล้องกับบริบทที่เกิดขึ้นในสังคม

๑.๓ เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยสถานการณ์เป็นตัวกำหนดได้แก่ เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์และประเด็นปัญหาที่ทุกฝ่ายเห็นว่า จำเป็นต้องใช้ความเป็นเครือข่ายในการแก้ไขปัญหาและสร้างพลังในการเรียนรู้หรือการต่อรองเพื่อให้เกิดการพัฒนากิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เครือข่ายที่เกิดขึ้นในลักษณะนี้ จะเกิดขึ้นหลังจากที่สถานการณ์นั้นเกิดความสับสนอย่างเต็มที่ และมีผู้ประสานงานเพื่อให้เครือข่ายมีความต่อเนื่องเช่น เครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของภาครัฐ ซึ่งโครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายในลักษณะนี้ จะมีการรวมพลังอย่างแน่นหนา บนพื้นฐานของการต่อสู้และการเรียกร้องเพื่อปกป้องและรักษาสิทธิของตนเองในการพัฒนา และมีการปรับบทบาทต่อการพัฒนาในแง่มุมที่หลากหลาย โดยเป็นกระบวนการเรียนรู้จากสถานการณ์และบริบททางสังคม

๒) วงจรชีวิตของเครือข่ายได้มีผู้กล่าวถึงไว้อย่างมากมาย ทั้งในด้านการเปรียบเทียบกับธรรมชาติของชีวิตและสรรพสิ่งที่มีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย และการเปรียบเทียบกับกระบวนการพัฒนาที่มีจุดสิ้นสุดของโครงการและกิจกรรมดังนี้

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ กล่าวถึงวงจรชีวิตของเครือข่ายว่า มี ๕ ขั้นตอน คือระยะก่อตัวระยะขยายตัว ระยะรุ่งเรือง ระยะถดถอย และระยะฟื้นตัว โดยทุกระยะของวงจรชีวิตเครือข่ายนั้นจะมีกระบวนการที่คล้ายคลึงกัน แต่จะมีเพียงบางเครือข่ายเท่านั้น ที่สามารถปรับตัวจนถึงระยะที่ ๕ คือ การฟื้นตัวของเครือข่าย โดยแสดงวงจรชีวิตของเครือข่ายในลักษณะของตาราง ดังต่อไปนี้^{๓๑}

แผนภาพที่ ๒.๗ แสดงการเติบโตและวงจรชีวิตเครือข่าย^{๓๒}

พิชัย เพชรรัตน์^{๓๓} กล่าวถึงพัฒนาของกลุ่มและเครือข่ายว่า อาจมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมและบริบททางสังคม เช่น ภาคเหนือ ภาคใต้ และความหลากหลายทางวัฒนธรรมซึ่งพัฒนาการและวงจรชีวิตของเครือข่ายจะมี ๔ ขั้นตอนใหญ่ คือ

ขั้นที่ ๑ ขั้นเกิดแรงจูงใจคือคนที่เข้ามารวมกลุ่มอาจจะเกิดแรงกระตุ้นจากฝ่ายต่างๆ ทั้งเจ้าหน้าที่รัฐ การชักชวนของผู้นำชาวบ้าน และความต้องการของตนเองที่เห็นปัญหาและต้องการแก้ไข รวมทั้งความพร้อมในการที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งแรงกระตุ้นดังกล่าวทำให้คนแสวงหารวมกลุ่มเพื่อพัฒนากิจกรรมที่เกิดขึ้น

ขั้นที่ ๒ ขั้นวางใจกลุ่มเป็นขั้นตอนที่ปัจเจกบุคคลเกิดความไว้วางใจกลุ่มองค์กรว่าจะสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาและความต้องการนั้นได้ จึงดำเนินการเสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะกลายเป็นพลังของกลุ่ม และเครือข่ายในที่สุด

ขั้นที่ ๓ ขั้นขยายผลหลังที่ได้ดำเนินการมาระยะหนึ่ง กลุ่ม เครือข่ายเกิดความเข้มแข็ง จึงมีการสานต่อและเชื่อมโยงกับทุกฝ่าย ในการจัดการกับประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในระดับพื้นที่และประเด็นกิจกรรม เป็นขั้นการขยายผลที่นำไปสู่การพัฒนาที่ต่อเนื่อง

^{๓๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙.

^{๓๒}เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ซีเคเอส, ๒๕๔๓), หน้า ๕๐.

^{๓๓}พิชัย เพชรรัตน์, ชีตความสามารถในการแข่งขันของภาคประชาชนเพื่อการพัฒนา, เอกสารประกอบการเรียนวิชาการพัฒนาชุมชน, (ลพบุรี: สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๗), หน้า ๓.

ขั้นที่ ๔ กลุ่มสัมพันธ์เป็นการบริหารเครือข่าย หลังจากที่เราได้ดำเนินการจนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ และมีการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนากิจกรรมความสัมพันธ์เพื่อร่วมรักษาเครือข่ายให้ยั่งยืน

พลเดช ปิ่นประทีป^{๓๔} ได้กล่าวถึงวงจรการพัฒนาประชาสังคมและเครือข่ายว่า มีขั้นตอนและกระบวนการที่หลากหลาย ที่ผู้ศึกษาควรทำความเข้าใจ รวมถึงการเข้าไปสนับสนุนตามขั้นตอนพัฒนาการต่างๆ ให้เหมาะสม โดยมีแนวทางและวงจรชีวิตของกลุ่ม และเครือข่าย ดังนี้

ขั้นที่ ๑ มีการรวมตัวกันชั่วคราวขั้นนี้อาจจะเกิดขึ้นโดยบุคคลภายในกลุ่ม องค์กร ชุมชนหรือบางหน่วยงานที่เข้าไปส่งเสริมให้เกิดการรวมตัว อย่างเช่น การประชุมสัมมนา การพบปะสนทนาการเยี่ยมเยียน ฯลฯ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นแบบใดก็ตาม การรวมตัวกันชั่วคราวนี้ได้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน

ขั้นที่ ๒ ได้ความคิดได้แก่ คนที่เข้ามารวมตัวกันชั่วคราวนั้น เกิดแนวคิด วิธีการที่เหมาะสมกับตนเอง และมีแรงบันดาลใจอยากจะทำในกิจกรรมนั้น

ขั้นที่ ๓ เกิดการรวมกลุ่มช่วยเหลือกันเมื่อเกิดความคิดดีๆ ที่จะลงมือทำแล้ว การมีเพื่อนร่วมคิดนั้น จะช่วยทำให้เกิดการสานต่อ และการรวมกลุ่มกันตามธรรมชาติ

ขั้นที่ ๔ ร่วมคิดร่วมวางแผนการรวมกลุ่มในขั้นที่ ๓ จะมีการพัฒนาไปอีกขั้นก็ต่อเมื่อได้มีการคิดและการวางแผนอย่างเป็นรูปธรรมว่า จะทำอะไร ทำอย่างไร ทำที่ไหน ทำเมื่อไร จนเกิดเป็นแผนงาน โครงการ ของเครือข่ายที่จะดำเนินการต่อ

ขั้นที่ ๕ มีโอกาสได้ทำกิจกรรมโครงการที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะโดยทางใดก็ตาม เช่น ได้รับการสนับสนุนหรือระดมทุนมาดำเนินการเอง เป็นสิ่งที่ทำให้สมาชิกมีโอกาสได้ทำกิจกรรม

ขั้นที่ ๖ ร่วมกิจกรรม ร่วมประชุม ร่วมเรียนรู้โครงการของชุมชนหรือหน่วยงานเป็นที่มาของโอกาสในการพบปะ การประชุมสนทนา และการเรียนรู้ เป็นการดึงผู้คนในองค์กร เครือข่ายให้เกิดการเชื่อมโยงผูกพัน

ขั้นที่ ๗ เกิดความเป็นชุมชนขององค์กรที่เข้มแข็งขึ้นเรื่อยๆ สิ่งนี้ค่อยๆ สะสมขึ้นมา และเป็นการดำเนินการจริง มีการทดลองทางความคิด มีการปรากฏตัวของผู้นำตามธรรมชาติ มีการทดสอบกลั่นกรองจากสถานการณ์และเป็นการสังสมภูมิปัญญาจนเกิดการพึ่งตนเองของกลุ่ม

ขั้นที่ ๘ เป็นกลุ่มพึ่งตนเองได้ (Self - Reliance Group) ด้วยภูมิปัญญาพึ่งตนเองของกลุ่มที่สะสมจนถึงระดับหนึ่ง เครือข่ายจะมีความเข้มแข็งเพียงพอที่จะพึ่งพาตนเอง และนำพากลุ่มขับเคลื่อนไปข้างหน้าด้วยตนเองในเรื่องต่างๆ

ขั้นที่ ๙ พัฒนาศักยภาพกลุ่มและขยายกลุ่มออกไปกลุ่มและผู้นำจะมีทักษะในการทำงานมากขึ้น สมาชิกกลุ่มมีการขยายตัวออกไป หรือเผยแพร่แนวคิดไปสู่กลุ่มอื่นๆ ด้วยผลงานที่กลุ่มได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง

^{๓๔}พลเดช ปิ่นประทีป, องค์กรการเงินชุมชน: ฐานการที่ขาดไม่ได้ของประชาสังคมไทย, ใน **ชีพจรชุมชน: ทูตทางสังคมจากฐานล่าง**, (เอกสารประกอบการประชุมประจำปี ว่าด้วยเรื่องชุมชน ครั้งที่ ๑, ๒๕๔๓), หน้า ๘-๑๐.

ขั้นที่ ๑๐ เชื่อมโยงกลุ่มอื่นๆ เป็นเครือข่ายการร่วมกิจกรรมกับกลุ่มที่แข็งแกร่งและคนที่เข้มแข็งอื่นๆ จะนำมาซึ่งความรู้และความคิดใหม่ๆ ตลอดจนโอกาสในการพัฒนาของกลุ่มของตน การเรียนรู้ร่วมกันในลักษณะเครือข่ายเช่นนี้ พบว่า เป็นตัวเร่งที่สำคัญของกระบวนการชุมชนเข้มแข็งและประชาสังคมเครือข่าย

จากการจัดชั้นตอนดังกล่าว จะเห็นได้ว่าวงจรชีวิตของเครือข่ายนั้นมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ความสนใจจากกลุ่มเล็กๆ ที่ได้สะสมความรู้ ความคิด ประสบการณ์ และการปฏิบัติการบนพื้นฐานของความรู้จริง แล้วก่อตัวเป็นเครือข่าย มีการสร้างแนวร่วมและกิจกรรมความสัมพันธ์ต่อกัน หลังจากนั้นจึงมีการขยายผลให้กว้างขวางออกไป มีการใช้ประโยชน์จากเครือข่าย และในช่วงหนึ่งก็มีการถดถอยหลังจากที่ได้ดำเนินการจนภารกิจนั้นประสบผลสำเร็จ

สรุปวงจรของเครือข่ายก็คล้ายกับวงจรชีวิตของสรรพสิ่งที่มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และแปรเปลี่ยนไป โดยมีกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง ซึ่งเราสามารถแบ่งวงจรชีวิตของเครือข่ายเป็น ๔ ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ

๑. ขั้นตระหนักและการก่อตัวของเครือข่าย
๒. ขั้นการสร้างพันธมิตรและการบริหารเครือข่าย
๓. ขั้นการพัฒนาความสัมพันธ์และการใช้ประโยชน์
๔. ขั้นการรักษาความสัมพันธ์และความต่อเนื่อง

การแบ่งวงจรชีวิตเครือข่ายทั้ง ๔ ขั้นตอนดังกล่าว เป็นการกล่าวถึงพัฒนาการและวงจรชีวิตของเครือข่าย ซึ่งผู้ที่สนใจจะต้องสร้างความเข้าใจในขั้นตอนทุกขั้นตอน เพื่อที่จะมีการเลือกใช้เทคนิคและวิธีการในการจัดการเครือข่ายที่เหมาะสม และเพื่อให้เครือข่ายมีความต่อเนื่องและยั่งยืนอย่างไรก็ตาม วงจรชีวิตของเครือข่าย อาจจะไม่ได้นับเป็นขั้นตอน บางครั้งอาจไหลปรากฏออกมาในระหว่างการทำงานของเครือข่าย และบางครั้งอาจเกิดขึ้นหลังจากการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกัน ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบในการส่งเสริมหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการและขั้นตอนต่างๆ ของเครือข่าย

๒.๑.๕.๖ การจัดการเครือข่ายตามวงจรชีวิตเครือข่าย

การจัดการเครือข่ายนั้น มีวิธีการที่หลากหลาย ตามแต่บุคคล กลุ่ม องค์กร และเครือข่ายนั้นๆ กำหนดขึ้น ซึ่งแต่ละวิธีการก็มีความเหมาะสมกับบริบทที่เกิดขึ้นกับเครือข่าย บางกลุ่มบางแนวคิดใช้วิธีการจัดการตามระบบที่สอดคล้องกับธรรมชาติของเครือข่าย บางกลุ่มใช้วิธีการให้เหมาะสมกับประเภทของเครือข่ายในแต่ละด้านซึ่งมีความแตกต่างและหลากหลาย ในที่นี้จะกล่าวถึงกระบวนการจัดการเครือข่ายที่เน้นการจัดการตนเองของเครือข่าย โดยยึดขั้นตอนตามวงจรชีวิตของเครือข่ายเป็นสำคัญทั้งนี้ โดยพิจารณาเห็นว่า การจัดการเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพนั้น สมาชิกและผู้ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจถึงขั้นตอนและวงจรชีวิตของเครือข่าย เพราะพัฒนาการของเครือข่ายในแต่ละช่วงเวลานั้นมีความแตกต่างกัน ตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ดังเช่น ในระยะการก่อตัวของเครือข่าย จำเป็นต้องใช้เทคนิคการศึกษาข้อมูล/สถานการณ์ การแสวงหาแนวร่วม เพื่อให้เกิดความรู้และการยอมรับในการพัฒนาเป็นเครือข่าย และในบางช่วงจะต้องมีการสรุปทบทวนเพื่อให้เครือข่ายได้มีการเรียนรู้และการปรับตัว ซึ่งกระบวนการทั้งหมดมีความสำคัญต่อการพัฒนาและ

การรักษาความเป็นเครือข่ายในระยะยาว ดังนั้น เพื่อให้เกิดการประยุกต์ใช้เทคนิค เครื่องมือความรู้ และวิธีการที่เหมาะสมกับขั้นตอนต่างๆ จะกล่าวถึงกระบวนการจัดการเครือข่าย ๔ ขั้นตอนตามวงจรชีวิตเครือข่าย ดังนี้

๑) ขั้นตระหนักและการก่อตัวของเครือข่าย

ในขั้นตระหนักและการก่อตัวของเครือข่ายนี้ เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการใช้พลังกลุ่มและความเป็นเครือข่ายในการจัดการกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งสมาชิกในเครือข่ายและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาเครือข่าย จะต้องมีความเข้าใจถึงขั้นตอนดังกล่าว เพื่อที่จะได้ส่งเสริมการจัดการตนเองภายในเครือข่ายได้อย่างเหมาะสม โดยมีวิธีการดังนี้

- ๑.๑ การศึกษาข้อมูลและสภาพการณ์
- ๑.๒ การสร้างศรัทธาและหาแนวร่วมในการก่อตัวของเครือข่าย
- ๑.๓ การสร้างความตระหนักหรือการเสนอให้เห็นประเด็นปัญหา
- ๑.๔ การแสวงหาข้อมูลทางเลือกเป็นการแสวงหาทางออกของฝ่ายต่างๆ
- ๑.๕ การค้นหาความต้องการและการหาจุดร่วมในการพัฒนาเครือข่าย
- ๑.๖ การแสวงหาทางเลือกในการทำกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์และการแสวงหา

แกนนำเครือข่าย

- ๑.๗ การสร้างระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย

๒) ขั้นการสร้างพันธมิตรและการบริหารเครือข่าย

ในขั้นตอนนี้ เป็นจุดก่อเกิดความร่วมมือของความเป็นเครือข่าย และการบริหารจัดการทั้งภายในและภายนอกเครือข่าย เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อทุกฝ่ายที่เข้าร่วมเป็นเครือข่าย โดยในขั้นตอนนี้ มีวิธีการจัดการ ดังนี้

- ๒.๑ การกำหนดวัตถุประสงค์และข้อตกลงร่วม
- ๒.๒ การกำหนดบทบาท หน้าที่ และการวางผังเครือข่าย
- ๒.๓ การเสริมสร้างและพัฒนาผู้นำในการจัดการเครือข่าย
- ๒.๔ การจัดระบบการติดต่อสื่อสารการสื่อสารระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่มบุคคลและ

เครือข่าย

- ๒.๕ การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง
- ๒.๖ การติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม
- ๒.๗ การส่งเสริมและดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์คือ การส่งเสริมการรักษาผลประโยชน์

และการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

๓) ขั้นการพัฒนาความสัมพันธ์และการใช้ประโยชน์

ในขั้นการพัฒนาความสัมพันธ์และการใช้ประโยชน์จากเครือข่ายนี้ เป็นกระบวนการหนึ่งที่จะทำให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งและยั่งยืน โดยมีวิธีการและขั้นตอน ดังนี้

- ๓.๑ การทบทวนและสรุปบทเรียนการทบทวนบทเรียนและการสรุปกระบวนการทำงาน เป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญของการพัฒนาเครือข่าย
- ๓.๒ การเสริมสร้างผู้นำและหน่วยงานของเครือข่าย
- ๓.๓. การเสริมสร้างกิจกรรมสาธารณะและเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนความรู้

๓.๔ การขยายกิจกรรมและมโนทัศน์การขยายแนวคิดและภารกิจของเครือข่ายที่ได้จากประสบการณ์ทำงาน และการสรุปบทเรียนที่เป็นองค์ความรู้

๓.๕ การสร้างความรู้ใหม่และการจัดการความรู้ที่ต่อเนื่อง

๓.๖ การเสริมสร้างวัฒนธรรมเครือข่ายเพื่อขจัดความขัดแย้งในการทำงานของเครือข่าย

๓.๗ การเสริมสร้างความน่าเชื่อถือและระบบการตรวจสอบแบบมีส่วนร่วมในการที่จะพัฒนาความสัมพันธ์และการใช้ประโยชน์ของเครือข่ายที่ยั่งยืน

๔. ขั้นการรักษาความสัมพันธ์และความต่อเนื่อง

ตามที่ได้กล่าวแล้วว่า วงจรชีวิตเครือข่ายก็คล้ายคลึงกับวงจรชีวิตของสรรพสิ่งที่มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป แต่วงจรชีวิตเครือข่ายนั้นอาจมีศักยภาพที่จะพลิกฟื้นขึ้นมาใหม่ได้ โดยใช้แนวทางและวิธีการที่เหมาะสม ซึ่งขั้นตอนการรักษาความสัมพันธ์และความต่อเนื่องของเครือข่ายมีแนวทางดังนี้

๔.๑ การจัดกิจกรรมที่ต่อเนื่อง การที่จะรักษาความสัมพันธ์และความต่อเนื่องของเครือข่าย

๔.๒ การรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสมาชิกของเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในเครือข่ายเป็นสิ่งสำคัญ

๔.๓ การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีและความรู้ใหม่

๔.๔ การกำหนดและสร้างระบบจูงใจในการทำงานบุคคลที่เข้ามาทำงานด้านเครือข่าย

๔.๕ การบริหารจัดการข้อมูล ระบบสื่อสาร และการจัดการความรู้ที่ต่อเนื่องการที่เครือข่ายจะดำเนินต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔.๖ การให้ความช่วยเหลือและการแก้ไขปัญหาภายในเครือข่าย

๔.๗ การเสริมสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง

โดยการส่งเสริมให้ผู้นำรุ่นใหม่ของเครือข่ายสามารถกระทำได้ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น
 ๑) การให้โอกาสแก่ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถให้เข้ามารับผิดชอบในกระบวนการทำงานของเครือข่าย
 ๒) การเสริมสร้างผู้นำรุ่นใหม่ในการเรียนรู้กับกระบวนการทำงานของเครือข่าย เช่น การมอบหมายงานการติดต่อประสานงานการลงพื้นที่ การวิจัยแบบมีส่วนร่วม ๓) การพัฒนาศักยภาพของสมาชิกและคนรุ่นใหม่ในเครือข่าย โดยการศึกษาดูงานการฝึกอบรม และการให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

จากกระบวนการจัดการเครือข่ายทั้ง ๔ ขั้นตอนตามวงจรชีวิตเครือข่ายดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ในแต่ละช่วงของวงจรชีวิตเครือข่ายนั้นมีกระบวนการและวิธีการจัดการที่หลากหลาย วิธีการสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้เกือบทุกขั้นตอนของการจัดการ การรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในเครือข่าย ซึ่งวิธีการและกระบวนการทั้งหมดจะช่วยให้การจัดการเครือข่ายมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ในการจัดการเครือข่ายนั้น สิ่งที่มีส่วนร่วมในการจัดการเครือข่ายจะต้องคำนึงถึงหลักการที่สำคัญ ๔ ประการ คือ

- ๑) การจัดการเครือข่ายเพื่อให้เกิดความสมดุลต่อกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ที่ต่อเนื่อง
- ๒) การจัดการเครือข่ายเพื่อให้เกิดการรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกในเครือข่ายและผู้คนในสังคม
- ๓) การจัดการเครือข่าย จะต้องคำนึงถึงบริบทและสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม
- ๔) การจัดการเครือข่าย ที่เน้นการจัดการตัวเองของเครือข่ายเพื่อให้เกิดความยั่งยืน จากแนวทางการจัดการเครือข่ายดังกล่าว จะเห็นได้ว่า วิธีการจัดการเครือข่ายในแต่ละช่วงตามวงจรชีวิตเครือข่ายนั้น มีวิธีการจัดการที่หลากหลายและมีความใกล้เคียงกัน เช่น การเสริมสร้างและการพัฒนาผู้นำ การสรุปบทเรียน การจัดการความรู้ของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ซึ่งวิธีการทั้งหมด เป็นทั้งเทคนิค วิธีการปฏิบัติ และเครื่องมือในการจัดการเครือข่าย ดังนั้น ผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการเครือข่ายจะต้องเลือกใช้เทคนิค วิธีการต่างๆ อย่างเหมาะสม

๒.๑.๕.๗ สรุปการเกิดและการสร้างเครือข่าย

การเกิดและการสร้างเครือข่าย เป็นกระบวนการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ในลักษณะที่เป็นกลุ่มบุคคลหรือองค์การ การนำเครือข่ายต้องมี LINK หมายถึง “การเชื่อมโยง” โดยมีลักษณะต่างๆ กัน คืออาจจะเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เช่น เครือข่ายวัฒนธรรม เครือข่ายอาชีพ เครือข่ายสิ่งแวดล้อม เป็นต้น อาจจะเป็นเครือข่ายจัดตั้งและได้รับการสนับสนุนของภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน เครือข่ายพัฒนาชุมชน เครือข่ายการท่องเที่ยว เป็นต้น หรืออาจมีลักษณะเป็นเครือข่ายวิวัฒนาการ หรือเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยสถานการณ์กำหนด เช่น เครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของภาครัฐ การสร้างเครือข่าย คือการรวมตัวเป็นเครือข่ายในลักษณะของการแลกเปลี่ยน ต้องสกัดเอาส่วนดี หรือจุดแข็งของแต่ละฝ่ายมาเรียนรู้และสนับสนุนกันและกัน เป็นการผนึกกำลัง (Synergy) ทำให้มีการติดต่อและสนับสนุน ให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร และความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมด้วยความสมัครใจ ไปสู่จุดหมายที่เห็นพ้องต้องกัน และร่วมรับประโยชน์ซึ่งกันและกัน

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม

๒.๒.๑ ความหมายของการพัฒนา

คำว่า “พัฒนา” หมายถึง “ทำให้เจริญ” ดังนั้นการพัฒนา ก็คือ การทำให้เจริญก้าวหน้า เช่น การพัฒนาชุมชนการพัฒนาประเทศหมายถึงการทำให้สิ่งเหล่านี้ให้ดีขึ้นเจริญขึ้น^{๓๕} สมองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ให้ได้ดียิ่งขึ้นการพัฒนาเป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหว จากสภาพที่ไม่น่าพอใจและสุขใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจและสุขใจ การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่หยุดนิ่งและมีความสัมพันธ์โดยตรงกับความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ การพัฒนาเป็นกระบวนการ

^{๓๕}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๐, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖๕.

ของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้แล้ว คือ การทำให้ลักษณะเดิมเปลี่ยนไป โดยมุ่งหมายว่า ลักษณะใหม่ที่เข้ามาแทนที่นั้นจะดีกว่าลักษณะเก่าหรือสภาพเก่า แต่โดยธรรมชาติแล้วการเปลี่ยนแปลง ย่อมเกิดปัญหาในตัวเอง เพียงแต่ว่าจะมีปัญหามากหรือปัญหาน้อยการพัฒนาสามารถตีความหมายได้ ๒ นัย คือ

๑. การพัฒนาในความเข้าใจแบบสมัยใหม่หมายถึง การทำให้เจริญในด้านวัตถุรูปแบบและในเชิงปริมาณ เช่น ถนน บ้าน ดัชนีชี้วัดทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

๒. การพัฒนาในแง่ของพุทธศาสนาหมายถึง การพัฒนาคนทั้งในด้านร่างกายและจิตใจโดยเน้นในด้าน คุณภาพชีวิตและหลักของความถูกต้องพอดีซึ่งให้ผลประโยชน์สูงสุดความกลมกลืนและความเกื้อกูลแก่สรรพชีวิต โดยไม่เบียดเบียนทำลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

สรุปได้ว่า การพัฒนาคือการทำให้เจริญขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่เป็นอยู่อย่างเดิมไปสู่สิ่งใหม่อันทำให้เกิดความสุข ซึ่งการพัฒนาแบ่งออกเป็น ๒ นัย คือ การพัฒนาทางวัตถุได้แก่การพัฒนาในทางสมัยใหม่และ การพัฒนาในแง่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การพัฒนาคนในด้านร่างกายและจิตใจโดยมุ่งเน้นไปที่คุณภาพชีวิตที่เป็นสุขปราศจากการเบียดเบียนและทำลายผู้อื่น

๒.๒.๒ ความสำคัญของพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมไทย

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๓๖} กล่าวถึงความสำคัญของพุทธศาสนาในการพัฒนาว่า พุทธศาสนามีความเหมาะสมกับการพัฒนาสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง เพราะหลักพุทธธรรมเป็นการสร้างคนที่มีคุณภาพชีวิต ทำให้คนในสังคมดำเนินชีวิตบนฐานแห่งความจริง รู้จักพึ่งพาตนเอง ขยัน ประหยัด เรียบง่าย ใฝ่สันติ มีศีลธรรม เพื่อแผ่ความรักและปราศจากความเห็นแก่ตัวดังนั้น ในการแก้ปัญหาด้านศีลธรรมของชาวชนบท จึงจำเป็นต้องมีการนำหลักพุทธศาสนาซึ่งมีหลักการและแนวทางแห่งการพัฒนาอย่างเหมาะสม เข้าไปเผยแพร่ ฟื้นฟูให้แก่ชาวชนบท เพื่อให้สังคมชนบทสามารถประสานการพัฒนาทางด้านวัตถุและจิตใจให้สอดคล้องกลมกลืนกัน เพื่อเป้าหมายแห่งความพ้นทุกข์ได้อย่างหมดจด ทั้งนี้ต้องเน้นว่าการที่จะมีการพัฒนาทางด้านจิตใจมิได้หมายความว่าต้องเลิกการพัฒนาทางด้านวัตถุและสังคมซึ่งเปลี่ยนแปลงไปด้วย เพื่อที่จะให้การพัฒนาทางใจนั้นไม่ขัดแย้งกับการพัฒนาด้านวัตถุและสังคม ทั้งกลับเป็นเครื่องหนุนให้มีการพัฒนาในแนวทางที่เหมาะสม เป็นการนำให้ส่วนความต้องการของชีวิตทั้ง ๓ ด้านของคนเราประสานกลมกลืนกันได้ อย่างเหมาะสม ในยามที่ประเทศไทยเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ พุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหของประชาชนให้อยู่อย่างสงบสุข ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าประเทศไทยเรามีพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่ดี คือมี “ทุนทางสังคม” ได้แก่ มีฐานทางเศรษฐกิจที่มั่นคงโดยเฉพาะการเกษตรฐานรากทางทรัพยากรธรรมชาติที่มั่นคงโดยมีทรัพยากรของประเทศมากมายมีดินดีน้ำดี เหมาะแก่การเพาะปลูกและฐานทางวัฒนธรรมแข็งแกร่ง คือ มีพระพุทธศาสนาเป็นวัฒนธรรมทางด้านจิตใจ สามารถแก้ปัญหาในยามวิกฤตได้ วัฒนธรรมแบบพุทธได้โอบอุ้มสังคมไทยให้สงบร่มเย็นได้ด้วยองค์ประกอบ

^{๓๖}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: โกลด์คิมทอง, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒ -๓๑.

๒ ประการ คือประการแรก องค์กรทางพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งของสังคมในยามวิกฤต ดังเช่นปัจจุบันวัดหลายแห่ง กลายเป็นศูนย์กลางในการช่วยเหลือชาวบ้าน ด้วยการใช้วัดเป็นสถานสงเคราะห์ฝึกอาชีพ และกิจกรรมต่างๆ แก่ผู้ตกงาน วัดในชนบทหลายแห่งกลายเป็นที่พึ่งสำหรับผู้ตกงานเป็นสนามกีฬาสำหรับเยาวชน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการส่งเสริมอาชีพแก่ประชาชนประการที่ ๒ หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่แทรกซึมอยู่ในจิตใจของผู้คนที่สามารถประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ปัจจุบันได้อย่างเหมาะสมจะโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตามแต่ก็มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทย ทำให้ไม่เกิดความวุ่นวายระส่ำระสายเกิดขึ้น

หลักธรรมในการดำเนินชีวิตของชาวพุทธในแง่การพัฒนาชุมชน

๑. ความเมตตาปราณี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มีการช่วยเหลือคนตกงานด้วยวิธีการต่างๆ ไม่ดูถูกซ้ำเติมกัน เช่น ช่วยจัดหางานให้ จัดร้านอาหารฟรีให้ และให้กำลังใจในการต่อสู้ชีวิต ทั้งจากการแนะนำของผู้ใกล้ชิดและจากสื่อมวลชนต่างๆ

๒. ให้อภัยและโอนอ่อนผ่อนตาม เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น เช่น ปัญหาระหว่างลูกจ้าง กับนายจ้างหรือระหว่างหน่วยงานเอกชนกับรัฐที่ต้องปิดกิจการ ก็ไม่มีเหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้นด้วยการใช้ถ้อยทีถ้อยอาศัย ผ่อนปรนต่อกันได้

๓. ความสันโดษ แม้จะถูกออกจากรางานที่ทำก็ยินดีเต็มใจที่จะทำงานอื่น แม้จะมีรายได้น้อยกว่าก็ยินดีทำ อีกประการหนึ่งคือ การรู้ประมาณในการบริโภคในการใช้จ่าย มุ่งให้ประหยัด ทำให้เกิดเศรษฐกิจแบบพอเพียง

๔. ความสมานสามัคคี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาชนในชาติในอันที่จะพร้อมใจกันกอบกู้เศรษฐกิจให้กลับมาอยู่ดีกินดี แม้จะเสียสละเงินทองบริจาคช่วยชาติก็เต็มใจที่จะบริจาค การนำหลักธรรมของพุทธศาสนามาใช้ในการพัฒนาสังคมไทย เพื่อให้คนรู้จักคิด รู้จักพิจารณา ไตร่ตรอง ไม่เชื่องมงาย แก้ไขปัญหาให้ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนมนุษย์ ดังนี้^{๓๗}

แนวทางการใช้หลักพุทธธรรมนำชีวิตตามหลักความเชื่อและเหตุผล

๑. การพิจารณาให้เกิดความเข้าใจถึงลักษณะของชีวิตและสังคมที่ถูกต้องพอดีโดยเฉพาะลักษณะที่เป็นปัญหา^{๓๘} สาเหตุของปัญหาความเป็นไปได้ของการแก้ไขปัญหาและแนวทางของการดำเนินชีวิตไปสู่เป้าหมายอย่างไม่มีปัญหาด้วยความเข้าใจ ทุกขั้นตอน ในหลักพุทธธรรมจะต้องเป็นความเข้าใจทั้งมาจากการพิจารณาไตร่ตรอง ตลอดจนการทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง มิใช่จากความเชื่อในธรรมเนียมที่มีมาแต่โบราณ หรือเชื่อในตำรา หรือเชื่อในบุคคล หรือเชื่อเพราะการนึกคาดเดาหรือเพราะเห็นว่าตรงกับความเชื่อเก่าของตน เป็นต้นการที่หลักพุทธธรรมของพระพุทธศาสนาเน้นการสร้าง ความเข้าใจเป็นพื้นฐานตั้งแต่ตอนต้นนั้นก่อให้เกิดผลดีหลายประการ คือ

^{๓๗}สุภาพรณ ณ บางช้าง, พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท, การแสวงหาเส้นทางการพัฒนา ชนบทของ พระสงฆ์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๘), หน้า ๘๔.

^{๓๘}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, ๒๕๔๘, หน้า ๗๔.

๑.๑ ทำให้คนดำรงชีวิตอยู่บนรากฐานแห่งสัจจะหรือความเป็นจริง ไม่หลงมกมาย
 ๑.๒ การที่ต้องเรียนรู้และทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง จะทำให้ คนรู้จักการพึ่งพาตนเอง
 ได้อย่าง ยั่งยืน เพราะพุทธเจ้าก็ทรงย้ำว่า “อตตาทิ อตตานิ นาโถ” ตนนั้นแลเป็นที่พึ่งแห่งตน

๑.๓ ความเข้าใจนี้จะเป็นรากฐานแห่งศรัทธาที่มั่นคง คือ มีความเชื่อมั่นและความ
 ชัดเจนถึงแนวทางการพัฒนาตนเอง และสังคมไปสู่ชีวิตที่ลดละความทุกข์ ศรัทธาที่มั่นคงนี้จะ
 ก่อให้เกิดความวิริยะอุตสาหะที่จะพัฒนาไปให้ถึงเป้าหมายอย่างไม่ย่อท้อ มีความปิติในการพัฒนา
 ฉะนั้น จึงทำให้คนในสังคมเป็นคนพากเพียรทำดีมีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาความดีงามทั้งแก่ตน
 และสังคมส่วนรวม

๒. แนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมนั้นเน้นความเป็นอยู่ที่ เป็นสุขกับความเรียบง่าย
 สอดคล้องสัมพันธ์กับธรรมชาติข้อนี้จะนำตนให้ รู้จักการดำรงอยู่อย่างประหยัดไม่ฟุ่มเฟือยจนเกิน
 เหตุ ทั้งไม่ทำลายธรรมชาติ เพื่อสนองความเห็นแก่ตัวและความอยากในทางวัตถุของตน

๓. หลักพุทธธรรมยังเน้นถึงการดำรงชีวิตที่สงบ น้อมนำให้ เกิดความใฝ่ในสันติ

๔. หลักพุทธธรรมสอนให้คนรู้จักเฝือแม่ความรัก

สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นทุนทางสังคมและเหมาะกับการพัฒนาสังคมไทยอย่าง
 มาก เพราะในปัจจุบันความสัมพันธ์ของชาวพุทธ โดยเฉพาะในแง่หน่วยบริการทางสังคม วัดได้
 กลายเป็นศูนย์กลางของสวัสดิการต่างๆ เพราะการหล่อหลอมทางศาสนาจึงทำให้ พลเมืองมีอุปนิสัย
 เมตตาปราณี เอื้อเฟื้อรู้จักให้อภัย มีความพอเพียง มีความสามัคคีกลมเกลียว ตั้งอยู่ในหลักสัจธรรมโดย
 เหตุและผลไม่มกมาย รู้จักพึ่งพาตนเอง รักสงบ รู้จักให้

๒.๒.๓ ผลสัมฤทธิ์ด้านการพัฒนาสังคมไทยโดยมีความเชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาถือได้ว่ามีวิวัฒนาการมากุ่กับสังคมมากกว่านับพันปีเมื่อจะพูดถึงการ
 พัฒนาสังคมโดยเป็นผลมาจากพระพุทธศาสนา เราจะเน้นไปที่การพัฒนาทางด้านจิตใจ หรือ จิต
 วิญญูณมากกว่าด้านวัตถุพระพุทธศาสนาจะเน้นไปทั้งคุณธรรมในเรื่องความมีเมตตา ความสงบสันติ
 ไม่เบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)^{๓๙} กล่าวว่า การพัฒนาสังคมไทยหรือ
 พัฒนาชุมชนนั้นจะต้องมีการพัฒนาคนก่อน เพื่อสร้างคนให้มีความเข้มแข็ง ๓ ประการ คือ

๑. ความเข้มแข็งทางพฤติกรรม ได้แก่ ความขยันขันแข็งจริงจังในการทำงาน

๒. ความเข้มแข็งทางจิตใจ ได้แก่ การช่วยเหลือตนเอง ไม่รอคอยความช่วยเหลือจาก
 ภายนอก

๓. ความเข้มแข็งทางปัญญา ได้แก่ ความพยายามทำด้วยตัวเอง ใช้ปัญญาเป็นเครื่องมือใน
 การแก้ปัญหา ก่อให้เกิดภาวะผู้นำทางปัญญา ซึ่งเป็นผู้นำที่แท้จริงนั่นเองเมื่อสร้างคนให้มีความ
 เข้มแข็งแล้วก็จะสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมได้ อีกทั้งยังส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง โดยยึด
 หลักธรรมเป็นแนวทางในการพัฒนา ดังนี้

๓.๑ ถือหลักทำการให้สำเร็จด้วยความเพียรพยายาม ที่เรียกว่า “หลักกรรม”

^{๓๙}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙ - ๓๑.

๓.๒ ถือหลักเรียนรู้อีกพัฒนาชีวิตให้ดียิ่งขึ้นเรื่อยไป ทั้งทางพฤติกรรม ทางจิตใจ และทางปัญญา ที่เรียกว่า “ไตรสิกขา”

๓.๓ ถือหลักทำการทั้งหลายอย่างเร่งรัด ไม่รอเวลา ด้วยความไม่ประมาท ที่เรียกว่า “หลักออปมาทะ”

๓.๔ ถือหลักทำตนให้เป็นที่พึ่งเพื่อพึ่งตนเองได้และเป็นอิสระ ที่เรียกว่า “หลักอิสรภาพแห่งการพึ่งตนได้ ”

สรุปได้ว่าการพัฒนาสังคมไทยนั้นต้องพัฒนาคนควบคู่ไปด้วย เพื่อให้คนมีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย จิตใจ และปัญญา โดยการประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ดำรงชีวิตอยู่บนรากฐานแห่งสัจจะหรือความจริง ไม่หลงงมงาย มีความพอเพียง รู้จักช่วยเหลือตนเอง ให้สามารถพึ่งตนเองได้ และดำรงชีวิตอย่างมีความสุข หลักธรรมที่นำมาใช้ในการพัฒนาสังคม ได้แก่ หลักกรรม คือ ความเพียรหรือความพยายาม หลักไตรสิกขา คือ การพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาให้ดียิ่งขึ้น หลักออปมาทะ คือการไม่รอเวลาและไม่ประมาท และหลักอิสรภาพแห่งการพึ่งตนได้คือ การพึ่งตนเองและเป็นอิสระ

๒.๓ แนวทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

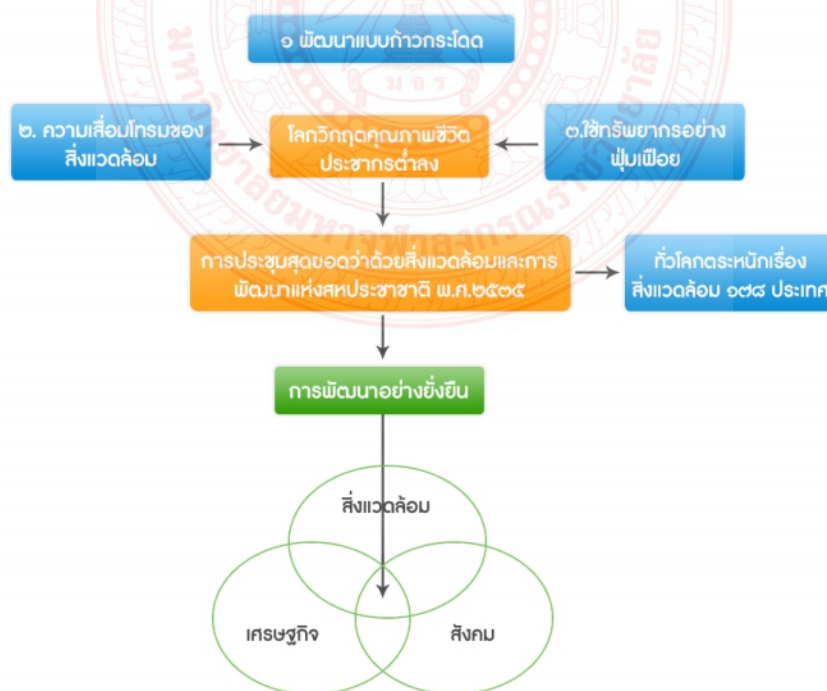
๒.๓.๑ ความเป็นมาของการพัฒนาที่ยั่งยืน

เมื่อประมาณสองร้อยกว่าปีที่ผ่านมานับตั้งแต่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นมา ทิศทางการพัฒนาของประเทศต่างๆ ทั่วโลกมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วทุกด้าน จึงทำให้มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในปริมาณมากเพื่อผลิตสินค้าให้ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดเหลือน้อยลงจนใกล้จะหมดไปหรืออยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรมลง จนไม่สามารถสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นอย่างไร้ขีดจำกัด แม้ว่าปรากฏการณ์การพัฒนาดังกล่าวจะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้า แต่ในขณะเดียวกันได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของมนุษย์เกิดความเสื่อมโทรมด้านคุณธรรมจริยธรรม คุณภาพชีวิตของมนุษย์ถูกบั่นทอนลงเรื่อยๆ เกิดการเลียนแบบพฤติกรรม การผลิตและการบริโภคที่ไม่เหมาะสม ส่งผลให้สังคมโลกต้องตกอยู่ในภาวะสังคมมีปัญหา และการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน จากสภาพปัญหาที่หลายประเทศทั่วโลกประสบกับภาวะความไม่ยั่งยืนของการพัฒนาดังกล่าว ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ทั่วโลกต่างแสวงหาแนวทางการพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกด้านอย่างสมดุล เพื่อก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้สังคมที่ตีมนุชย์มีคุณภาพชีวิตที่ดีอยู่ดีกินดีควบคู่กันไปกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงสภาพเดิมและดีขึ้นอย่างยั่งยืน

วิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นทั่วโลกได้กระตุ้นให้หลายประเทศเกิดความตระหนักที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และเห็นควรให้มีการจัดการประชุมระดับโลกเพื่อร่วมมือกันพิจารณามาตรการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ประเทศต่างๆ กำลังเผชิญอยู่เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ ซึ่งการประชุมนี้มีชื่อว่า "การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (United Nations Conference on Human and Environment)" จัดขึ้น ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน จากจุดเริ่มต้นครั้งนี้ ประเทศต่างๆ ทั่วโลกได้ตระหนักถึงวิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการ

พัฒนาแบบมุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว จึงหันมาให้ความสนใจกับการพัฒนารูปแบบใหม่ที่สามารถลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากการพัฒนาได้ อันเป็นที่มาของแนวคิด “การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development)” ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการมาธิการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) หรือคณะกรรมการการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) หรือคณะกรรมการมาธิการบรันด์แลนด์ (Brundtland Commission) โดยที่รายงานของคณะกรรมการมาธิการบรันด์แลนด์ (Brundtland Report) ที่เสนอต่อสหประชาชาติใน พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางต่อมาในชื่อ “อนาคตของเรา” (Our common future)

ต่อจากนั้นองค์การสหประชาชาติได้เรียกร้องให้ทั่วโลกคำนึงถึงผลกระทบของการพัฒนาที่มีต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการใช้ทรัพยากรฟุ่มเฟือยที่ไม่สมดุลกับขีดจำกัดการตอบสนองของธรรมชาติโดยได้จัดประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development: UNCED) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ ณ กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล ซึ่งเป็นที่มาของแผนแม่บทโลกที่ใช้เป็นกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความยั่งยืน ในการประชุมครั้งนั้น ประเทศสมาชิกจำนวน ๑๗๘ ประเทศรวมทั้งประเทศไทยได้ร่วมลงนามในการปฏิบัติตามแผนแม่บท ดังกล่าว ซึ่งอีก ๑๐ ปีต่อมาจึงขยายแนวคิดไปสู่การประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World summit on sustainable development) เพื่อกระตุ้นให้ประเทศต่างๆ หันมาให้ความสนใจกำหนดกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศอย่างองค์รวม มุ่งสู่ดุลยภาพการพัฒนา ดังแสดงในแผนภาพที่ ๒.๘

แผนภาพที่ ๒.๘ แสดงความเป็นมาและแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน^{๔๐}

^{๔๐}กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑.

๒.๓.๒ ความหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) นั้น เป็นคำที่ใช้กันมากในการพัฒนาประเทศ มีการให้คำนิยามแตกต่างกันไปตามการแปลความของประเทศต่างๆ และได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลายทัศนะ ดังนี้

คณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development [WCED])^{๔๑} หรือที่เรียกในอีกนามหนึ่งว่าคณะกรรมการบริันท์แลนด์ (Brundtland Commission) กล่าวไว้ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ “การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่สนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ลดทอนความสามารถของคนรุ่นต่อมาที่จะตอบสนองความต้องการของพวกเขา” (Sustainable development is development which meets the needs current generations without compromising the ability of future generations to meet their own needs) ทั้งนี้ การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีระบบสังคมที่เป็น สังคมธรรมรัฐ มีระบบการพัฒนาเศรษฐกิจที่มั่นคง ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก มีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีประชาชนรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า โดยเฉพาะการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นฐานในการผลิตเพื่อนำไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ^{๔๒} นอกจากนี้ องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) ยังเสนอเพิ่มเติมว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนควรตั้งอยู่บนรากฐานทางวัฒนธรรมที่ยึดถือคุณค่าของความเป็นมนุษย์ด้วย^{๔๓}

Brown^{๔๔} กล่าวถึง ความยั่งยืนเป็นความตึงเครียดเชิงนิเวศวิทยาร่วมกับนัยทางเศรษฐกิจ นั่นคือ ความเจริญเติบโตและการกินดีอยู่ดีของมนุษย์ขึ้นอยู่กับพื้นฐานด้านทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งส่งเสริมสนับสนุนระบบการดำรงชีวิตของมนุษย์และสังคมที่ยั่งยืน (Sustainable society) ก็จะเป็นส่วนหนึ่งที่กำหนดระบบเศรษฐกิจและระบบสังคมที่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและระบบการส่งเสริมสนับสนุนชีวิตได้รับการดูแลธำรงรักษาไว้

^{๔๑}World Commission on Environment and Development, **Our common future**. Oxford, (Great Britain: Oxford University Press. 1987), P.43.

^{๔๒}Brundtland Commission, **Our common future: Report of the world commission on environment and development**, Retrieved from <http://www.un-documents.net/our-commonfuture.pdf>. (1987).

^{๔๓}United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, **A situational analysis of education for sustainable development in the Asia Pacific Region**, (Bangkok, Thailand: Author, 2005), p. 14.

^{๔๔}Brown (1984, pp. 1-2 อ้างถึงใน Yomi, N. **Environmental education for sustainable development: Synthesis of world environment day**, (Glasgow, Scotland: Jordanhill College., 1991), p. 3.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)^{๔๕} กล่าวว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนคือการพัฒนาที่มีคุณภาพครบทั้งสามด้าน ประกอบด้วย ชีวิตมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีหลักการสำคัญอยู่ที่เพื่อประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่ ลดการเบียดเบียนกัน และเกื้อกูลต่อกันให้มากขึ้น

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ^{๔๖} กล่าวว่าแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวความคิดที่ประนีประนอมระหว่างกลุ่มที่นิยมการพัฒนากับกลุ่มที่นิยมสิ่งแวดล้อม ทั้งโลกที่ร่ำรวยและโลกที่ยากจน ต่างก็มีความพึงพอใจในแนวคิดนี้เนื่องจากเป็นแนวคิดที่ทำให้การพัฒนาและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ไปด้วยกันได้กล่าวคือ เป็นแนวคิดที่ไม่ได้ปฏิเสธความเจริญก้าวหน้าและมองว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งจำเป็นและสามารถเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องมีการทำลายสิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่ยั่งยืนยังหมายถึงยุทธศาสตร์การพัฒนาที่นำเอาทรัพยากรทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติมนุษย์ การเงิน และทรัพยากรกายภาพ มาจัดการเพื่อก่อให้เกิดความมั่งคั่งความอยู่ดีกินดีและความสุขสมบูรณ์ การพัฒนาอย่างยั่งยืนขึ้นอยู่กับการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยสรุปแล้วคือการพัฒนาที่อยู่ภายใต้ขีดจำกัดทางนิเวศ

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์^{๔๗} กล่าวว่าแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นยุทธศาสตร์ของการพัฒนาที่ต้องการการจัดทรัพยากรทั้งธรรมชาติและมนุษย์ รวมทั้งทรัพยากรการเงินและวัสดุทั้งปวงให้เป็นไปในทิศทางที่ก่อให้เกิดความมั่งคั่งและอยู่ดีกินดี โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพื่อสงวนไว้สำหรับคนรุ่นหลัง และการที่จะบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งจะเกิดการสมดุลของการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมได้นั้นจะต้องพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถมีศักยภาพในการจัดการการพัฒนา

ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์^{๔๘} กล่าวไว้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาในลักษณะบูรณาการเป็นองค์รวมที่ตัวแปรทั้งหลายต้องมาประสานกันครบองค์อย่างมีคุณภาพแม้ว่าจะอยู่ในบริบทที่มีความหลากหลายบนความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ ที่ต้องคำนึงถึงการพัฒนาตามขีดความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานทรัพยากรของตนเอง ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ที่ต้องให้ความสำคัญกับการตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้องอย่างสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นความพยายามในการทำให้ดีขึ้นอย่างมั่นคงถาวร บนพื้นฐานของศักยภาพและทรัพยากรที่มีจำกัด โดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ให้เกิดความสมดุลทุกมิติ เน้นการพัฒนาบนฐานทรัพยากร จุดแข็ง และศักยภาพของตนเอง รวมทั้งการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังและต่อเนื่องตลอดจนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและยั่งยืนตลอดไป

^{๔๕}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *การพัฒนาที่ยั่งยืน*, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลด์คิมทอง, ๒๕๔๙), หน้า ๑๐๖.

^{๔๖}ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ, *วิถีใหม่แห่งการพัฒนาวิถีวิทยาศาสตร์สังคมไทย*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

^{๔๗}ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์, *การพัฒนาแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*, (วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒.

^{๔๘}ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์, *การพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องอยู่บนฐานทรัพยากรของตนเอง*, วารสาร เศรษฐกิจและสังคม, (๔๐(๒), ๙-๑๓, ๒๕๔๖), หน้า ๙.

นิตยา กมลวาทินนิศา^{๔๙} ได้ให้แนวคิดว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่ดำเนินไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการตอบสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต เป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็น “องค์รวม” คือ การกระทำสิ่งใดต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งอื่น ๆ ซึ่งการพัฒนาตามแนวคิดนี้ ยึดหลักความรอบคอบ และค่อยเป็นค่อยไป รวมทั้งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ได้ปฏิเสธ “ระบบเทคโนโลยี” เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นเป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลาย

ประเทศไทยได้รับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมาปรับใช้ ดังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔) รัฐได้เน้นการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาเน้นการพัฒนาอย่างองค์รวม โดยใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้ดีขึ้น จนกระทั่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙) ซึ่งเป็นกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศที่ได้อัญเชิญและยึดแนวคิด “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นปรัชญานำทางในการบริหารประเทศ โดยยึดหลักทางสายกลางมุ่งการพัฒนาที่มีดุลยภาพระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลกันสู่การพัฒนาอย่างมีคุณภาพ มั่นคง และยั่งยืน นับเป็นการพัฒนาประเทศอย่างองค์รวม โดยประชาชนที่ส่วนร่วมมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน คือการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของประชาชนอย่างถาวร

จากนิยามที่กล่าวมาข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ดำเนินไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการตอบสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต เป็นดำเนินการบนพื้นฐานของการพัฒนาอย่างองค์รวมให้มีความสมดุลอย่างรอบด้าน โดยคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งอื่น ๆ ทุกมิติรอบด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเป็นการพัฒนาที่ไม่ปฏิเสธระบบเทคโนโลยี เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นเป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลาย เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา คำนึงถึงความเป็นองค์รวมในเชิงบูรณาการโดยพิจารณาผลเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลายบนความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ ที่ต้องคำนึงถึงการพัฒนาตามขีดความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานทรัพยากรของตนเอง ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ที่ต้องให้ความสำคัญกับการตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้องอย่างสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

๒.๓.๓ องค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในการศึกษาแนวคิดและองค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืน มีนักวิชาการในหลากหลายสาขาและสถาบันต่างๆ ได้ให้ความหมายและองค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เช่น กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^{๕๐} กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือการพัฒนาที่เน้นให้มนุษย์คำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติบนโลก และให้มีการดำเนินการพัฒนาควบคู่ไปกับ

^{๔๙}นิตยา กมลวาทินนิศา, *บริบทไทยว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน*, วารสารเศรษฐกิจและสังคม, (๑๔(๒), ๑๔-๒๐, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔.

^{๕๐}กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน*, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒.

การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนทั้งในยุคปัจจุบัน และยุคต่อไป อย่างเท่าเทียมกัน

หลักการสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การสร้างสมดุลระหว่าง ๓ มิติของการพัฒนาอัน ได้แก่

๑. มิติการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ กระจายรายได้ให้เอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม โดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อย

๒. มิติการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาคนให้มีความรู้ มีสมรรถนะและมีผลิตภาพสูงขึ้น ส่งเสริมให้เกิดสังคมที่มีคุณภาพ และเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

๓. มิติการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิมได้ การปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมในระดับที่ระบบนิเวศสามารถดูดซับและทำลายมลพิษนั้นได้ โดยให้สามารถผลิตมาทดแทนทรัพยากร ประเภทที่ใช้แล้วหมดไปได้

แนวคิดและองค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืนข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดของ**พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)**^{๕๑} ซึ่งกล่าวว่า กระแสในการพัฒนาแบบใหม่มี ๒ กระแส กระแสแรกเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวคิดของคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา(CSD) คือมุ่งพัฒนาควบคู่ไปกับการให้ความสำคัญแก่สิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากการเพิ่มจำนวนประชากร ส่งผลให้เกิดปัญหาทรัพยากรย่อยหรือ และการเกิดมลภาวะ กระแสที่สองคือ การพัฒนาตามแนวคิดของยูเนสโก (UNESCO) ที่ให้ความสำคัญแก่คุณค่าของมนุษย์และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา สำหรับชาวพุทธแล้ว การพัฒนาที่ยั่งยืนควรเป็นการพัฒนาเพื่อสร้างสังคมที่ยั่งยืน ควบคู่กับตอบสนองความต้องการของตนได้ โดยไม่ส่งผลกระทบต่อสัตว์โลก และประชาชนรุ่นต่อไป ในอนาคตต้องเตือนร้อน นั้นหมายความว่า การทำกิจกรรมของมนุษย์ต้องสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ต้องบูรณาการทั้งเศรษฐกิจและธรรมชาติเข้าด้วยกัน เพื่อจะพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ และกำจัดความยากจนออกไป ดังนั้น การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงมีแนวทางสรุปได้ ดังนี้

๑. ต้องมีการวางนโยบายประชากรให้เหมาะสม เช่น ควบคุมจำนวนประชากรด้วยการวางแผนครอบครัว ในการแก้ปัญหาประชากรที่สำคัญอย่างหนึ่งคือการแก้ปัญหาทางการศึกษาเพราะจะครอบคลุมไปถึงการแก้ปัญหาด้านอื่นๆ ทั้งหมด ทั้งปัญหาความยากจน สาธารณสุขตลอดจนการอนุรักษ์ธรรมชาติ

๒. ต้องอนุรักษ์หรือสงวนทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถดำเนินการได้หลายวิธี เช่น การประกาศพื้นที่เป็นป่าสงวน วนอุทยานอุทยานแห่งชาติ เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า การฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติที่เสื่อมโทรม การรักษาดิน น้ำและอากาศให้ปลอดภัยและมีมลภาวะ

๓. การผลิตเทคโนโลยีกำจัดน้ำเสีย ตลอดจนการปรับเปลี่ยนการใช้ชีวิตไม่สุรุ่ยสุร่าย ประหยัดพลังงาน

^{๕๑}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๕๒).

การพัฒนาที่ยั่งยืนจะสำเร็จได้จะต้องพัฒนาคนให้มีจริยธรรม **พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)**^{๕๒} ได้สรุปให้เห็นว่า ปัญหาในการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ไม่ประสบความสำเร็จนั้น เกิดจาก กิเลส ๓ อย่าง ที่ขัดขวางจริยธรรม คือ ตัณหา มานะ และทิฐิ เราจึงต้องพัฒนาคนและเศรษฐกิจให้คู่ขนานไปกับการพัฒนาจริยธรรม ดังนั้น ระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงขึ้นกับ ๔ ปัจจัย ได้แก่

๑. มนุษย์: ต้องพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีสุขภาพดี ขยัน อดทน รับผิดชอบ มีฝีมือ มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังสำคัญในระบบเศรษฐกิจและสังคมที่จัดสรรให้เกื้อหนุน และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยให้การศึกษาและจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุน

๒. สังคม: จัดระบบสังคม ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การบริหาร ตลอดจนกิจการต่างๆ ให้ผสมกลมกลืนสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันบนพื้นฐานแห่งความรู้ความเป็นจริง สร้างบรรยากาศแห่งความไม่เบียดเบียน บรยากาศแห่งความช่วยเหลือเกื้อกูล พิทักษ์ปกป้องคนที่อยู่ในสถานะต่างๆ ซึ่งมีโอกาสและความสามารถต่างกัน

๓. ธรรมชาติ: วิธีการพัฒนาต้องยึดหลักให้มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและดำรงชีวิตให้สอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติ

๔. เทคโนโลยี: การพัฒนาเทคโนโลยี การใช้เทคโนโลยีที่เกื้อกูล ไม่ทำลายธรรมชาติ นำของเสียมาผลิตเวียโนใช้ประโยชน์ใหม่ สังคมไทยต้องพัฒนาเทคโนโลยีควบคู่ไปกับการพัฒนาตนเอง ต้องใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนประติษฐ์เสกสรรของมนุษย์อย่างไม่ประมาทและเพื่อเกื้อหนุนให้ตนเองมีชีวิตดีงาม สมบูรณ์ มีอิสรภาพและสันติสุข

แนวคิดและองค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืนข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ^{๕๓} ซึ่งสรุปว่า

๑. เป็นการพัฒนาที่ดำเนินไป โดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต

๒. เป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็น “องค์รวม” คือมองว่าการจะทำสิ่งใดต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดกับสิ่งอื่นๆ ดังนั้น การพัฒนาแนวนี้จึงยึดหลักความรอบคอบ และค่อยเป็นค่อยไป

๓. การพัฒนาอย่างยั่งยืนไม่ได้ระบุว่าต้องปฏิเสธ “ระบบเทคโนโลยี” เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้น เป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลาย

วรัญญู เวียงอำพล^{๕๔} กล่าวไว้ว่า การพัฒนาแบบยั่งยืนต้องเป็นการสร้างสรรค์ให้ชีวิตและสังคมดีขึ้น โดยต้องมีการพัฒนา ๔ องค์ประกอบ คือ ธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อมสังคม จิตใจ/มนุษย์และเศรษฐกิจ ดังนี้

^{๕๒}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *การพัฒนาที่ยั่งยืน*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๕๒).

^{๕๓}สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *โครงการพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย*, รายงานการศึกษาระดับสมบูรณ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๒-๗.

^{๕๔}วรัญญู เวียงอำพล, *การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาบัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๙-๓๐.

๑. ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ยังคงสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติให้เหมือนเดิมที่สุดไม่ควรให้ธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไปมากนัก หรือถ้าจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงต้องชัดเจนหรือทดแทนธรรมชาติที่เสียไป มนุษย์ต้องไม่ก่อให้เกิดมลภาวะสู่สิ่งแวดล้อม การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐบาล เอกชน และประชาชนจะต้องได้รับความสนใจทั้งในระดับนโยบาย ระดับการวางแผน และระดับปฏิบัติ

๒. สังคมคือ ประชาชนมีคุณภาพดีกินดีอยู่ดี สังคมปลอดภัยสงบสุข เป็นสังคมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ยังคงมีวัฒนธรรมเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น

๓. จิตใจและมนุษย์ ต้องมีการพัฒนาทั้งด้านร่างกายและจิตใจให้เข้มแข็งและสมบูรณ์อยู่เสมอโดยเฉพาะในเรื่องของจิตใจ

๔. เศรษฐกิจ ต้องมีการหมุนเวียนของรายได้มีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น มีการผลิตที่เหมาะสมกับทรัพยากรและความต้องการของผู้บริโภค โดยที่การผลิตต้องไม่ก่อให้เกิดมลภาวะมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์แบบใหม่ที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการคมนาคมที่สะดวกรวดเร็วประหยัด และปลอดภัยให้แก่ชุมชนรวมทั้งเป็นยุคของข้อมูลข่าวสาร

สมพร แสงชัย^{๕๕} อธิบายการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ดังนี้

๑. ระบบการพัฒนามนุษย์เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของการพัฒนา หากต้องการจะแก้ไขปัญหาการพัฒนาอย่างแท้จริงและทำเอามนุษย์ที่พัฒนาแล้วมาเป็นแกนกลางของการพัฒนามนุษย์จึงจะเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีชีวิตที่ดีงาม และช่วยให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ การพัฒนามนุษย์มี ๓ ระดับคือ

๑.๑ ระดับพฤติกรรมโดยการสร้างพฤติกรรมเคยชินที่ดีพฤติกรรมเคยชินอิทธิพลต่อจิตใจและปัญญา หากพฤติกรรมเคยชินเกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมเกิดขึ้น จนกลายเป็นวัฒนธรรมและวินัยการบังคับควบคุมหรือการใช้อำนาจก็ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้น

๑.๒ ระดับจิตใจซึ่งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมและปัญญา จิตใจประสานกับพฤติกรรมและทำให้พฤติกรรมยั่งยืนด้วยการสร้างความรู้สึที่ดีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความรู้จักสันโดษอย่างฉลาดและมีจุดหมาย การมีสติไม่ปล่อยตัวและใจให้ตัวเองขึ้นต่อวัตถุและสิ่งบริโภคมามากเกินไป การมีอุดมคติและปณิธานในหน้าที่การงาน และการบรรลุจุดหมายแห่งชีวิต และการมีทางจิตที่คิดให้

๑.๓ ระดับปัญญาซึ่งเป็นตัวแก้ปัญหา และจัดปรับพฤติกรรมและจิตใจให้ลงตัวพอดี เพราะปัญญามองเห็นระบบปัจจัยสัมพันธ์แห่งสรรพสิ่งชักนำให้คิดและพิจารณาถึงเหตุปัจจัย ทำให้เกิดความพอดีเพราะบริโภคด้วยปัญญา ตรวจสอบพฤติกรรมโดยไม่ประมาท และขจัดความเชื่อถือค่านิยมและแนวคิดที่ผิด ๆ พร้อมทั้งส่งเสริมสิ่งที่ดีงามเข้ามาแทนที่

๒. ระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากต้องมีมนุษย์ที่พัฒนาแล้วเป็นแกนกลางของการพัฒนาในฐานะทรัพยากรมนุษย์แล้วยังต้องมีสังคมที่เกิดจากเจตจำนงของมนุษย์และเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ สังคมต้องเกื้อกูลต่อธรรมชาติไม่เบียดเบียนมนุษย์ แต่ส่งเสริมมนุษย์และธรรมชาติสร้างความ

^{๕๕}สมพร แสงชัย, สิ่งแวดล้อม: อุดมการณ์ การเมืองและการพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาบัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๐).

สมดุลแห่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจด้วยมีขมิมาปฏิบัติที่เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ ช่วยเหลือผู้อื่น และสิ่งที่มีชีวิตกับระบบนิเวศลดความต้องการทางวัตถุดิบ บริโภคเพื่อคุณค่าแท้จริงของชีวิต ทำงานเพื่อพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ลดการแข่งขันและเพิ่มความร่วมมือเพื่อคุณภาพชีวิต และสร้างระบบเศรษฐกิจที่รู้จักประมาณพอดีส่วนเทคโนโลยีซึ่งเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตต้องถูกใช้อย่างมีสติและเป็นคุณอย่างแท้จริง รู้จักประมาณและมีสัมมาทิฐิรู้จักพัฒนาและควบคุมตนเอง และเน้นการพัฒนาคุณภาพของคนและให้คนเข้าถึงธรรมชาติการศึกษาต้องเน้นการพัฒนามนุษย์โดยบูรณาการจริยธรรมเข้ากับวิชาการและวิทยาการทั้งหมด และการเมืองต้องมาจากประชาชนและเป็นธรรมาธิปไตย

๓. ระบบธรรมชาติจะถูกอนุรักษ์ได้ถ้ามนุษย์มีทัศนคติที่ดีต่อธรรมชาติและเห็นว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติเพราะมนุษย์ทุกคนอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ มนุษย์ไม่ควรแปลกแยกจากธรรมชาติและมนุษย์ควรทำความดีคืนให้แก่ธรรมชาติด้วย

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบไปด้วยองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้^{๕๖}

๑. เศรษฐกิจ เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนทั้งในยุคปัจจุบัน และยุคต่อๆ ไป อย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต มีการผลิตที่เหมาะสมกับทรัพยากรและความต้องการของผู้บริโภค โดยที่การผลิตต้องไม่ก่อให้เกิดมลภาวะ รวมถึงเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ มีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น และมีการกระจายรายได้ให้เอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม โดยเฉพาะคนที่มีรายได้ต่ำ

๒. สังคม เป็นการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน พัฒนาคนให้มีความรู้ มีสมรรถนะและมีผลิตภาพสูงขึ้น ส่งเสริมให้เกิดสังคมที่มีคุณภาพ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้รวมถึงการจัดระบบสังคมตลอดจนกิจการต่างๆ ให้ผสมกลมกลืนสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันบนพื้นฐานแห่งความรู้ความเป็นจริง สร้างบรรยากาศแห่งความไม่เบียดเบียน บรยากาศแห่งความช่วยเหลือเกื้อกูล พิทักษ์ปกป้องคนที่อยู่ในสถานะต่างๆ ซึ่งมีโอกาสและความสามารถต่างกัน คนในสังคมมีคุณภาพดีกินดีอยู่ดีเป็นสังคมปลอดภัยสงบสุขและมีวัฒนธรรมเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น

๓. ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่ดำเนินไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต คงสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติให้เหมือนเดิมที่สุดไม่ควรให้ธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไปมากนัก หรือถ้าจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง ต้องชดเชยหรือทดแทนธรรมชาติที่เสียไป ต้องอนุรักษ์หรือสงวนทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิมได้ การปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมในระดับที่ระบบนิเวศสามารถดูดซับและทำลายมลพิษนั้นได้ โดยให้สามารถผลิตมาทดแทนทรัพยากร ประเภทที่ใช้แล้วหมดไปได้วิธีการพัฒนาต้องยึดหลักให้มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและดำรงชีวิตให้สอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติ มนุษย์ต้องไม่

^{๕๖} กัญยพร ซีเรเวดิน, ประสิทธิภาพการบริหารจัดการของกิจการเพื่อสังคมด้านอุตสาหกรรมอาหารอินทรีย์ในประเทศไทย, ปรัชญาคุชภักดิ์บัณฑิตสาขาวิชาการจัดการ (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๖๐), หน้า ๓๐-๓๑.

ก่อให้เกิดมลภาวะสู่สิ่งแวดล้อม การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐบาลเอกชน และประชาชน จะต้องได้รับความสนใจทั้งในระดับนโยบาย ระดับการวางแผน และระดับปฏิบัติ

๔. มนุษย์เป็นการพัฒนามนุษย์ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของการพัฒนา ต้องมีการพัฒนามนุษย์ทั้งด้านร่างกายและจิตใจให้เข้มแข็งและสมบูรณ์อยู่เสมอให้มีคุณภาพ มีสุขภาพดี ขยันอดทน รับผิดชอบ มีสติไม่ปล่อยตัวและใจให้ขึ้นต่อวัตถุและสิ่งบริโภคมามากเกินไป มีฝีมือ มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังสำคัญในระบบเศรษฐกิจและสังคมที่จัดสรรให้เกื้อหนุน และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้การศึกษาและจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุน การสร้างพฤติกรรมเคยชินที่ดี หากพฤติกรรมเคยชินเกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมเกิดขึ้น จนกลายเป็นวัฒนธรรมและวินัยการบังคับควบคุมหรือการใช้อำนาจก็ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้น

๕. เทคโนโลยีเป็นการพัฒนาเทคโนโลยี โดยใช้เทคโนโลยีที่เกื้อกูล ไม่ทำลายธรรมชาติ มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์แบบใหม่ที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้น เป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลาย ใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติและเป็นคุณอย่างแท้จริง รู้จักประมาณและมีสัมมาทิฐิรู้จักพัฒนาและควบคุมตนเอง ต้องพัฒนาเทคโนโลยีควบคู่ไปกับการพัฒนาตนเอง เพื่อเกื้อหนุนให้ตนเองมีชีวิตดีงาม สมบูรณ์ มีอิสรภาพ และสันติสุข

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ^{๕๗} ได้เสนอว่า การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาคนและสังคมให้เชื่อมโยงกับการพัฒนา เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล โดยการพัฒนาคนให้มีผลิตภาพ สูงขึ้น สามารถปรับตัว รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่จะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศอย่างยั่งยืน มีจิตสำนึก พฤติกรรม และวิถีชีวิตที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่าง มั่นคง มีระบบการจัดการทางสังคมที่เสริมสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาค ทุกส่วนของสังคมใน กระบวนการพัฒนา มีการนำทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติมาประยุกต์ให้เกิด ประโยชน์อย่างเหมาะสม เป็นสังคมที่มีคุณภาพ สังคมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสังคม สมานฉันท์เอื้ออาทร

แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม^{๕๘}

กรอบวิสัยทัศน์และออกแบบประเทศไทยที่มุ่งเน้นที่วาระการปฏิรูป (Reform Agenda) คือการปฏิรูปประเทศในประเด็นปัญหาที่สะสมเรื้อรังมานาน เพื่อให้ประเทศกลับเข้าสู่สภาวะปกติ

^{๕๗} พงษ์ ธีรบรรณพิทักษ์, การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : พื้นฐานการศึกษาด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม, (คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๘.

^{๕๘} กองยุทธศาสตร์และแผนงาน, สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ยุทธศาสตร์กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ (ฉบับปรับปรุง เดือน มีนาคม ๒๕๖๑), (สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๖๑), หน้า ๑๗-๒๑.

และวาระการปรับเปลี่ยน (Transformation Agenda) โมเดลประเทศไทย ๔.๐ ประกอบด้วย “กลไกการขับเคลื่อน” ชุดใหม่ (New Growth Engine) ๓ กลไกสำคัญคือ

๑. กลไกขับเคลื่อนผ่านการสร้างและยกระดับผลิตภาพ (Productive Growth Engine)

๒. กลไกขับเคลื่อนที่คนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Growth Engine)

๓. กลไกการขับเคลื่อนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน (Green Growth Engine)

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ในส่วนของมิติสังคมนั้นนับว่าจะมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ามิติอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องกลไกขับเคลื่อนที่คนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Growth Engine) การพัฒนาคนไทยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และการมีสังคมที่มีคุณภาพ

แนวความคิดคุณภาพสังคม (Social Quality) ประกอบไปด้วย ๔ มิติคือ

๑. ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม (Socio-economic Security) เพิ่มความเป็นธรรมในการกระจายทรัพยากร เพื่อให้เกิดการกระจายตัวของความมั่งคั่ง ยกระดับคุณภาพและประสิทธิภาพการจัดสวัสดิการพื้นฐาน และการเสริมสร้างศักยภาพให้ประชาชนในการยกระดับรายได้

๒. การสร้างโอกาสอย่างเป็นธรรมโดยไม่แบ่งแยก (Social Inclusion) เพิ่มกลไกการเข้าถึงบริการของภาครัฐอย่างเท่าเทียม และปลดล็อกการถูกกีดกันทางสังคมของกลุ่มผู้ด้อยโอกาส

๓. การเสริมสร้างพลังทางสังคม (Social Empowerment) สร้างกระบวนการเรียนรู้ระดับปัจเจก เพื่อพัฒนาทักษะทั้งในด้านขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ รวมถึงด้านสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง การเข้าไปมีส่วนร่วมในการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อการตัดสินใจทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการเมือง

๔. ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม (Social Cohesion) พัฒนากลไก/กระบวนการแก้ปัญหาอย่างสันติวิธีเพื่อสร้างความไว้วางใจกันของคนในสังคม

คุณภาพชีวิต (Quality of Life)

คุณภาพสังคมที่ดีจะสามารถนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีได้โดยสามารถแบ่งประชาชนออกเป็น ๔ กลุ่มตามระดับคุณภาพชีวิต ได้แก่

๑. กลุ่มที่ยากจนขั้นแค้น (Suffered) อาทิ กลุ่มคนไร้เส้นความยากจน กลุ่มคนชายขอบ กลุ่มคนพิการ โดยการสร้างตาข่ายความมั่นคงทางสังคม (Social Safety Net) ในลักษณะเยียวยาและฟื้นฟู

๒. กลุ่มคนที่พอประทังชีวิตอยู่รอดไปวันๆ (Survived) อาทิ กลุ่มเฉียดจน เกษตรกรแรงงานนอกระบบ โดยการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม (Social Immunity) ในลักษณะการให้แต้มต่อและโอกาส

๓. กลุ่มที่สามารถมีชีวิตอยู่อย่างพอเพียง (Sufficient) อาทิ กลุ่มชนชั้นกลางค่อนข้างสูง มนุษย์เงินเดือน ผู้ประกอบการรายย่อย โดยการสร้างประสิทธิภาพทางสังคม (Social Efficiency) ในลักษณะการพัฒนาศักยภาพและการสร้างเครือข่าย

๔. กลุ่มคนที่สามารถมีชีวิตอยู่อย่างยั่งยืน (Sustained) อาทิ แรงงานมีทักษะ คนทำงานในวิชาชีพต่าง ๆ โดยการผนึกกำลังทางสังคม (Social Collaboration) ในลักษณะของการเกื้อกูลและแบ่งปันผู้ด้อยโอกาสหรือผู้ที่มีโอกาสน้อยกว่า

กรอบการพัฒนาสังคมและพัฒนาคุณภาพชีวิต

แผนภาพที่ ๒.๙ กรอบการพัฒนาสังคมและพัฒนาคุณภาพชีวิต

โมเดลประเทศไทย ๔.๐ ต้องเน้นการ “พัฒนาที่สมดุล” ใน ๔ มิติคือ มีความสมดุลใน ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ การรักษาสังแวดล้อม การมีสังคมที่อยู่ดีมีสุข และการเสริมสร้างภูมิปัญญา มนุษย์โดยการพัฒนาที่สมดุลตั้งอยู่บนฐานคิดของ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” หลักการสำคัญของ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีอยู่ว่า “เมื่อพอร่อง ต้องรู้จักเดิม เมื่อพอ ต้องรู้จักหยุด เมื่อเกินต้องรู้จักปัน”

กรอบการพัฒนาสังคมและพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดการจัดทำยุทธศาสตร์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔ คือ “การรู้จักเดิม รู้จักพอ รู้จักปัน”

ในระดับจุลภาค การรู้จักเดิม รู้จักพอ รู้จักปันจะทำให้ประชาชนมีหลักประกันในด้าน ความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคม เกิดสังคมที่เกื้อกูลและแบ่งปัน ก่อให้เกิดการสร้างเสริมพลังทางสังคม และการสร้างความเป็นปึกแผ่นของคนในสังคมตามมา

ในระดับมหภาค การรู้จักเดิม รู้จักพอ รู้จักปัน จะทำให้ประเทศไทยสามารถรับมือกับการ เปลี่ยนแปลงพลวัตโลก เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ตลอดจนเป็นการส่งเสริมให้เกิดการฉนึก กำลังของทุกภาคส่วนการรู้จักเดิม รู้จักพอ รู้จักปัน จึงเป็น “ระบบคุณค่าใหม่” ที่จะสามารถนำพา ประเทศไทยไปสู่ความมั่งคั่ง ความมั่นคงและความยั่งยืนในโลกที่หนึ่งได้ในที่สุด

นอกจากนี้เป้าหมายการพัฒนา คือ การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น โดย ทำให้คนในกลุ่มที่ต่ำกว่าสามารถเลื่อนไหลขยับขึ้นทางสังคม (Social Mobility) ได้นั้นคือ ขยับจาก กลุ่ม Suffered เป็นกลุ่ม Survived ขยับจากกลุ่ม Survived เป็นกลุ่ม Sufficient และขยับจากกลุ่ม Sufficient เป็นกลุ่ม Sustained ในที่สุด รวมถึงต้องหาทางป้องกันไม่ให้เกิดการตกชั้นทางสังคม และ/หรือ หาทางช่วยเหลือเพื่อลดผลกระทบที่เกิดขึ้น

พิมพ์เขียวการพัฒนาสังคม

ได้วางกรอบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนไว้ว่า ต้องสามารถช่วยให้กระแสพลวัตโลกสามารถเป็นพลังบวกให้กับทุกคนได้อย่างเท่าเทียมกัน ผ่านการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ให้ประชาชนทุกคนมีคุณภาพชีวิตและสวัสดิการที่ดีขึ้น ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง มุ่งเน้นการเข้าถึงประชาชนทุกภาคส่วนในสังคมและตั้งเป้าหมายการพัฒนาทุนมนุษย์หรือการพัฒนา “คน” เป็นหัวใจสำคัญ ซึ่งจะเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศในระยะยาว นอกจากนี้ภาครัฐควรต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับกลุ่มผู้ด้อยโอกาส (Vulnerable Groups) ซึ่งมักถูกละเลย ทั้งนี้การวางกลไกการเปลี่ยนผ่าน สามารถยึดหลักการ “Leaving no one behind” ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงมาจากวาระการพัฒนาของสหประชาชาติภายหลังปี ๒๕๕๘ (Post-2015 Development Agenda) ซึ่งกล่าวถึงการพัฒนาที่ประชาชนทุกคน ทุกกลุ่ม ไม่ว่าเพศใด มีรายได้เท่าไร จะต้องได้รับโอกาสในการคุ้มครองดูแลอย่างเสมอภาค และได้รับสิทธิที่เท่าเทียมกันของความเป็นมนุษย์

ดังนั้น ในการจัดทำยุทธศาสตร์กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔ ได้อาศัยกรอบการพัฒนาที่มุ่งเน้นการพัฒนาสังคมใน ๒ ระดับที่สำคัญ ได้แก่

การเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์ซึ่งเป็นพื้นฐานที่จำเป็นของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เปรียบเสมือนนี้ การพัฒนา “ฐานขั้นต่ำ (Minimum Platform)” ของการดำรงชีวิตอย่างอยู่ดีมีสุข และเป็นรากฐานในการพัฒนาคนตลอดช่วงอายุหากภาครัฐไม่สามารถผลักดันให้เกิดการเติมเต็มความต้องการขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ความต้องการทางด้านการดำรงชีวิตไปจนถึงความต้องการด้านความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ประชากรก็ย่อมไม่สามารถที่จะใช้ความสามารถและศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่

การยกระดับการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเสริมสร้างศักยภาพทุนมนุษย์ให้ก้าวสู่การพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิตรวมถึงช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น สามารถเกิดการเลื่อนไหลขยับขึ้นทางสังคม (Social Mobility) ได้ควบคู่ไปกับการป้องกันไม่ให้เกิดการตกชั้นทางสังคม และ/หรือหาทางลดผลกระทบอาจเกิดขึ้น โดยยึดหลักการว่า มนุษย์ทุกคนมีเกียรติและศักดิ์ศรีในความเป็นคน มีศักยภาพและมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้หากมีโอกาสและมีผู้คอยชี้แนะให้ทิศทางการเรียนรู้เปลี่ยนแปลงทัศนคติปรับเปลี่ยนการประพฤติปฏิบัติและพัฒนาขีดความสามารถให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้นได้

ในท้ายที่สุด การพัฒนาคนไทยให้มีความมั่นคงและมีการพัฒนาทุนมนุษย์ตลอดทุกช่วงวัยที่ดีจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยหนุนเสริมให้สังคมมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นสังคมที่มีการพัฒนาอย่างทั่วถึง เท่าเทียม เป็นธรรม ขณะเดียวกันก็เป็นฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่สำคัญต่อมิติด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปด้วย

นอกจากนี้การพัฒนาสังคมควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาให้ประชาชนพึ่งตนเองได้มากขึ้นโดยมีรัฐคอยให้การช่วยเหลือ สนับสนุน ในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน ตามโอกาสและหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม ลดการพึ่งพาสวัสดิการในด้านวัตถุแบบให้เปล่า (Material Welfare) จากภาครัฐของประชาชนโดยต้องส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนผ่านสู่การพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง

๒.๕ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการมีส่วนร่วม ได้มีนักวิชาการกล่าวไว้อย่างหลากหลายทั้งด้านการให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ประเภทของการมีส่วนร่วม ลักษณะของการมีส่วนร่วม ประโยชน์ และคุณค่าของการมีส่วนร่วม ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์^{๕๙} ได้อ้างอิงถึงการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Vroom และ Yetton ไว้ว่า “หมายถึง แนวทางในการที่จะกำหนดว่า เมื่อไร ควรจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และควรมีส่วนร่วมมากน้อยอย่างไร ในการตัดสินใจ” นอกจากนี้ Vroom และ Yetton ได้เสนอแนะว่าการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจนี้ควรจะขึ้นกับธรรมชาติของปัญหาและสถานการณ์ในการกำหนดรูปแบบและปริมาณของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยเสนอกฎไว้ ๒ กลุ่ม คือ

๑. กฎกลุ่มแรก เป็นการส่งเสริมคุณภาพของการตัดสินใจ
๒. กฎกลุ่มที่สอง เป็นการส่งเสริมการยอมรับการตัดสินใจ

ในการตัดสินใจนั้น มีทางเลือกอยู่ ๕ วิธี ตั้งแต่ผู้บริหารตัดสินใจเองคนเดียว ไปจนถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างเต็มที่ มีรายละเอียดดังนี้

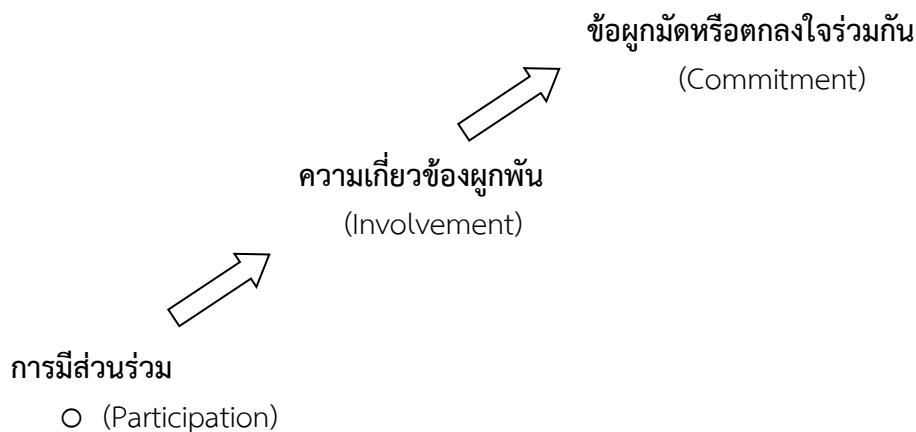
๑. ผู้บริหารใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้วตัดสินใจเองตามลำพัง
 ๒. ผู้บริหารแสวงหาข้อมูลจากผู้อื่น แล้วตัดสินใจเอง
 ๓. ผู้บริหารหารือกับผู้เกี่ยวข้องเป็นรายคน แสวงหาความคิดและข้อเสนอแนะ แล้วตัดสินใจเอง
 ๔. ผู้บริหารปรึกษากับผู้เกี่ยวข้องเป็นกลุ่ม แสวงหาความคิดเห็นร่วมกัน โดยการอภิปราย แล้วตัดสินใจ
 ๕. ผู้บริหารร่วมคิดกับกลุ่ม เกี่ยวกับสถานการณ์และปัญหา แล้วให้กลุ่มตัดสินใจ
- ดังนั้นในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดีขึ้นนั้นต้องปรับกระบวนการ และวิธีการที่เคยเน้นแต่เรื่องการเรียนการสอนปรับไปสู่การบริหาร โดยการกระจายอำนาจไปยังโรงเรียนที่เป็นหน่วยปฏิบัติ และให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการบริหาร และจัดการศึกษาอย่างแท้จริง

๒.๕.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วม

เอกชัย กี่สุขพันธ์^{๖๐} ได้ให้ความหมายการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่าหมายถึงรูปแบบของความเกี่ยวข้องผูกพันร่วมกันของสมาชิกในการประชุมหรือเพื่อตัดสินใจและควบคุมการทำงานร่วมกัน นอกจากความหมายที่กล่าวมานี้ เอกชัย กี่สุขพันธ์ ยังได้แสดงถึงระดับความผูกพันให้เห็นชัดเจนด้วยแผนภาพ ดังนี้

^{๕๙}เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, **ประมวลสาระชุดวิชาสัมมนาปัญหาและแนวโน้มทางการบริหารการศึกษา**, (นนทบุรี, สาขาวิชาศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๗), หน้า ๑๘๓-๑๘๔.

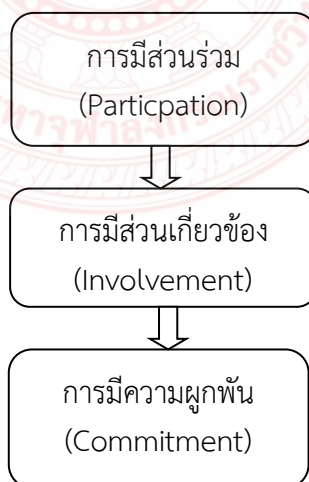
^{๖๐}เอกชัย กี่สุขพันธ์, **การบริหาร ทักษะและการปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๓๘), หน้า ๒๓๗.

แผนภาพที่ ๒.๑๐ ระดับความผูกพัน

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์^{๖๑} ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องต่างๆ หรือกิจกรรมต่างๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจหรือกระบวนการบริหาร

ประสิทธิผลขององค์การขึ้นอยู่กับความร่วมมือของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์การนั้นในการปฏิบัติภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย วิธีการหนึ่งในการรวมพลังความคิดสติปัญญา ก็คือการให้มีส่วนร่วม การให้บุคคลมีส่วนร่วมในองค์การนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการหรือปฏิบัติภารกิจต่างๆ เป็นผลให้บุคคลนั้นมีความผูกพันต่อกิจกรรมและองค์การในที่สุด

แผนภาพที่ ๒.๑๑ ผลการมีส่วนร่วมในองค์การ

^{๖๑}เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, เอกสารการสอนชุดวิชาสัมมนาปัญหาและแนวโน้มทางการบริหาร การศึกษา, (สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๗), หน้า ๑๘๒ - ๑๘๓.

หวัง (Whang)^{๒๒} ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง กระบวนการเข้าไปดำเนินงานของบุคคลหรือของกลุ่ม เพื่อให้สะท้อนถึงความสนใจของตน หรือเพื่อให้การสนับสนุนทางด้านกำลังงาน หรือทรัพยากรต่อสถาบันระบบที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตของพวกเขา

พัทที (Putti)^{๒๓} กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่าการมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐานของกิจกรรมทุกกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการบริหารจะทำให้การบริหารเปิดกว้างมีอิสระทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหาร อันเป็นวิถีทางในการขยายอิทธิพลของสายบังคับบัญชาลงไปสู่ระดับปฏิบัติในองค์การ

ประยูร ศรีประสาธน์และคณะ^{๒๔} กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการและบริหารการศึกษา หมายถึงการเปิดโอกาสหรือจัดให้ประชาชนได้เข้าร่วมเป็นกรรมการของหน่วยงานหรือเข้าร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของหน่วยงานหรือเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อการดำเนินงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดและบริหารการศึกษาในระดับกระทรวง ทบวง กรม จังหวัด อำเภอและสถานศึกษา

อุทัย บุญประเสริฐ^{๒๕} กล่าวว่าในการบริหารแบบ School – Based Management ได้มีหลักการอยู่หลายประการ ได้แก่หลักการมีส่วนร่วม (participation) หมายถึง เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้อง และมีส่วนได้ส่วนเสียได้มีส่วนร่วมในการบริหาร ตัดสินใจ และร่วมจัดการศึกษา ทั้งครู ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับงบประมาณ บุคลากรและวิชาการ โดยให้เป็นไปตามความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์^{๒๖} ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า “ให้สมาชิกทุกคนในองค์การหรือหน่วยงานเดียวกัน ได้กระทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่คาดหวังและประสบความสำเร็จ บุคลากรทุกระดับในหน่วยงานร่วมมือกันรับผิดชอบร่วมกัน มีความรู้สึกผูกพันในฐานะเป็นส่วนหนึ่งขององค์การ ต้องการปฏิบัติงานอย่างมีเป้าหมาย และทิศทาง

เมตต์ เมตต์การุณจิต^{๒๗} ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า แม้ว่าการมีส่วนร่วมจะมีนักวิชาการให้ความหมายไว้อย่างหลากหลายพรรณษะก็ตาม แต่สิ่งสำคัญของการมีส่วนร่วมก็คือการเปิดโอกาสให้บุคคล หรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม

^{๒๒}หวัง (Whang) อ้างใน ชูชาติ พ่วงจิตร, การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร, ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓.

^{๒๓}พัทที (Putti) อ้างใน ทศนา แสงศักดิ์, รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการฝึกอาชีพระยะสั้นช่างอุตสาหกรรมกรมอาชีวศึกษา, ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๙), หน้า ๑๕.

^{๒๔}ประยูร ศรีประสาธน์และคณะ, การกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาของไทย, รายงานการวิจัยทุนอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดิน, ๒๕๓๗-๒๕๓๙, หน้า ๓.

^{๒๕}อุทัย บุญประเสริฐ, การบริหารจัดการสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๙.

^{๒๖}ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์, การบริหารและการนิเทศภายในโรงเรียน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ปัตตานี: ฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษา, สำนักวิทยบริการ, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี, ๒๕๓๖), หน้า ๔๔.

^{๒๗}เมตต์ เมตต์การุณจิต, การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทบุ๊คพอยท์จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖.

ในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมคิดตามผล การเปิดโอกาสให้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้รับประโยชน์ในด้านการนำเอาความรู้ ความสามารถ (talents) และทักษะ (skills) ของคนในองค์กร หรือท้องถิ่นแล้วแต่กรณีมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม นอกจากนี้การเข้ามามีส่วนร่วมจะช่วยให้ผู้เข้าร่วมมีความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า และมีศักดิ์ศรี อีกทั้งจะกระตุ้นให้ทุกฝ่ายได้สำนึกในหน้าที่ และความรับผิดชอบ ผู้ที่ละเลย หรือเฉยเมยไม่เข้าร่วม จะด้วยเหตุใดก็ตามย่อมทำให้มีอำนาจน้อยกว่าผู้ที่เข้าร่วมในกิจกรรมหรือกล่าวได้ว่า ความละเลยไม่สนใจเป็นสภาวะที่บุคคลปลีกตัวตัวเองออกจากสังคมนั่นเอง

จากการที่นักวิชาการหลาย ๆ ท่านได้ให้ความหมายของคำว่า การมีส่วนร่วมไว้อย่างมากมาย พอจะสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การที่บุคคลมีความตั้งใจอย่างแท้จริงที่จะเข้ามามีส่วนรับผิดชอบในงานด้านต่าง ๆ ได้แก่ การร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมคิดตามผล เพื่อให้งานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์

หลักการสำคัญที่สุดของเป้าหมายตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ไม่ว่าจะเป็นการเปิดกว้างให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน สถาบันทางสังคม ได้มีบทบาทเป็น "หุ้นทางสังคม" และ "หุ้นทางวัฒนธรรม" ให้แก่การศึกษาทุกระบบ หากแต่ยังหมายรวมถึงการเปิดที่ทางให้ชุมชน สถาบันทางสังคมที่รวมเอาสถาบันครอบครัวไว้ด้วย ได้ปฏิบัติการตรงในการจัดการความรู้และจัดการศึกษาให้แก่ลูกหลานของเขาเอง รวมถึงการที่สถาบันทางสังคมต่างๆ จะสร้างองค์กรหรือหน่วยงานหรือสถาบันจัดการศึกษาที่หลากหลายแตกต่างไปจากระบบโรงเรียน ว่าเป็นทางเลือกแก่สังคมไทยด้วย อย่างไรก็ตาม ในที่นี้เราจะมุ่งทำความเข้าใจ การมีส่วนร่วมในมิติที่เป็นไปได้มากที่สุดสำหรับสถานการณ์ในสังคมไทยปัจจุบัน นั่นคือการมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ระหว่างครอบครัว ชุมชน และโรงเรียน ในบริบทของการศึกษาในระบบ

การมีส่วนร่วม เป็นการบริหารที่กระจายอำนาจให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหาร แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ บริหารงานแบบประชาธิปไตย ไม่ใช่อัตตาธิปไตย แต่ใช้หลักประชาธิปไตย และธรรมมาธิปไตย ให้ทุกคนแสดงความคิดเห็น และมีบทบาทในการบริหารงาน เพื่อสร้างแรง จูงใจในการบริหารงาน ร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมพัฒนาต่อไป

๒.๕.๒ ลักษณะของการมีส่วนร่วม

นักวิชาการได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมแตกต่างกันในลักษณะต่างๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจว่าจะศึกษาในด้านใด เช่น

เดวิส และ นิวส์ตรอม (Davis and Newstrom)^{๖๘} เห็นว่าการมีส่วนร่วมเป็นความเกี่ยวข้องในด้านจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลที่มีต่อกิจกรรมของกลุ่มเป็นตัวกระตุ้นให้ทำงานสำเร็จได้ตามเป้าหมาย ซึ่งการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องด้วย

๑. การเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย

^{๖๘}เดวิส และ นิวส์ตรอม (Davis and Newstrom) อ้างใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, เอกสารการสอนชุดวิชาสัมมนาปัญหา และแนวโน้มทางการบริหารการศึกษา, (สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๗), หน้า ๑๘๒.

๒. การช่วยเหลือและทำประโยชน์

๓. การรับผิดชอบ

นริวรรณ พรหมขุม และคณะ^{๖๙} ได้ศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของกรรมการการศึกษาประจำโรงเรียนในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจนจังหวัดขอนแก่น ได้แบ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมของกรรมการศึกษาไว้เป็น ๒ ด้านคือ

๑. การมีส่วนร่วมในด้านนโยบาย ได้แก่ การให้ข้อมูล การให้คำแนะนำ และการร่วมตัดสินใจ

๒. การมีส่วนร่วมในด้านปฏิบัติการ เช่น แรงงาน เงิน/วัสดุอุปกรณ์ประชาสัมพันธ์ และประสานงาน

เอกชัย กี่สุขพันธ์^{๗๐} กล่าวถึงระบบบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน และเป็นที่ยอมรับว่าได้ผลในเชิงปฏิบัติมากมี ๓ ระบบคือ

๑. ระบบการปรึกษาหารือ (Consulting Management) เป็นการบริหารแบบเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในรูปของคณะกรรมการ (Committee) ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจบริหารและการตัดสินใจให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานร่วมมีความรับผิดชอบระบบการปรึกษาหารือนี้เหมาะสำหรับใช้กับผู้บริหารระดับต้นขึ้นไป โดยการมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าคณะทำงาน ประธานโครงการ ประธานคณะกรรมการ หรือกรรมการ เป็นต้น

๒. ระบบกลุ่มคุณภาพ (QC Circles) เป็นการบริหารแบบเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในรูปของกลุ่มทำงานซึ่งคงเรียกชื่อได้หลายอย่าง เช่น กลุ่มคุณภาพ กลุ่มกิจกรรมคิวิซี กลุ่มพัฒนาคุณภาพงาน ฯลฯ ระบบบริหารนี้เหมาะสำหรับใช้กับพนักงานทุกระดับปฏิบัติ (Work) หรือระดับหัวหน้างาน (Foreman) เพราะเป็นการฝึกฝนและเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นมีโอกาสทำงานร่วมกันเพื่อค้นหาปัญหาวิเคราะห์ปัญหาหาสาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

๓. ระบบข้อเสนอแนะ (Suggestion System) ระบบนี้มีความแตกต่างจากข้อเสนอแนะที่พบเห็นทั่วไป ที่มีลักษณะเป็นกล่องหรือตู้รับฟังความคิดเห็นเท่านั้น แต่วิธีนี้จัดให้มีแบบฟอร์มข้อเสนอแนะเพื่อให้พนักงานเพื่อผู้ปฏิบัติงานทุกคนได้กรอแบบที่กำหนด เช่น ปัญหาที่พบคืออะไร สาเหตุปัญหามาจากอะไร วิธีการแก้ปัญหาอะไรบ้าง และผลที่คาดว่าจะได้รับนั้นดีกว่าเดิมอย่างไร เป็นต้น ซึ่งวิธีดังกล่าวนี้ใช้ได้ผลในหลายบริษัท เช่น ธนาคารพาณิชย์บางแห่งบริษัทเครือซีเมนต์ไทย ซึ่งแต่ละบริษัทจะมีคณะกรรมการพิจารณาข้อเสนอแนะว่า แต่ละข้อเสนอแนะเป็นความคิดสร้างสรรค์เพียงใด ความเป็นไปได้ในการนำไปสู่การปฏิบัติมากน้อยเพียงใดและสมควรทดลองดำเนินการตามข้อเสนอแนะหรือไม่ อย่างไรก็ตามหากข้อเสนอแนะใดสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ผล ทางบริษัทก็จะให้รางวัลตอบแทนแก่ผู้เสนอความคิด

^{๖๙}นริวรรณ พรหมขุมและคณะ, การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการการศึกษาประจำโรงเรียนในโครงการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตยากจน จังหวัดขอนแก่น, (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น), ๒๕๓๗, หน้า ๗.

^{๗๐}เอกชัย กี่สุขพันธ์, การบริหารทักษะและการปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๓๘), หน้า ๒๓๗.

๒.๕.๓ หลักการและกระบวนการของ "การมีส่วนร่วม"

ศิริกาญจน์ โสสุมภ์^{๗๑} กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดประชาธิปไตย และหลักการเบื้องต้นของการมีส่วนร่วม คือ การตัดสินใจใดๆ ก็ตามที ส่งผลกระทบต่อบุคคลใด บุคคลหนึ่งควรเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้น โดยหลักการนี้ การมีส่วนร่วมจะตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่า บุคคลแต่ละคนย่อมทราบดีว่าตนต้องการอะไร เพราะฉะนั้นการที่เหตุการณ์ใดก็ตามจะส่งผลกระทบต่อบุคคลใด บุคคลนั้นย่อมทราบดีว่าเขาต้องการหรือไม่ต้องการอะไร และอะไรบ้างที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง

อุทัย บุญประเสริฐ^{๗๒} ได้กล่าวอ้างถึง จากการจำแนกขั้นตอน ในการมีส่วนร่วมของ ชูชาติ พ่วงสมจิตร ว่ามี ๔ ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ ๑ การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามาร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้น ๆ

ขั้นที่ ๒ การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน กำหนดทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ

ขั้นที่ ๓ การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยการร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือโดยการบริหารงานและประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นต้น

ขั้นที่ ๔ การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่าโครงการที่ดำเนินการนั้น บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อย (Formative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการที่กระทำกันเป็นระยะๆ หรือการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอดของโครงการทั้งหมด

อาจสรุปได้ว่า หลักการและขั้นตอนของการมีส่วนร่วม มี ๕ ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๑. การระดมความคิด คือ การคิดค้นและวิเคราะห์ปัญหาาร่วมกัน ในลักษณะของการร่วมคิด มีใจจากฝ่าย หนึ่งฝ่ายเดียว บนพื้นฐานความศรัทธาว่าทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมนั้นมีศักยภาพ

๒. การวางแผน คือ นำสิ่งที่ร่วมกันคิดมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการร่วมกัน ด้วยการระดมทรัพยากรจากทุกฝ่าย (คน สิ่งของ งบประมาณ เวลา ฯลฯ)

^{๗๑}ศิริกาญจน์ โสสุมภ์, การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ปริญญาโท กศ.ด., (พัฒนศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๔.

^{๗๒}อุทัย บุญประเสริฐ, การศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑๕.

๓. การลงมือทำ คือ การนำแผนงานที่ได้ ไปร่วมกันทำหรือแบ่งงานกันรับผิดชอบเพื่อให้เป็นไปตามแผนหรือเป้าหมายที่วางไว้

๔. การติดตามประเมินผล คือ ร่วมกันติดตามผลงานที่ทำ และแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้น ระหว่างการทำงาน ร่วมกันคิดพัฒนาปรับปรุงให้งานดีขึ้น

๕. การรับประโยชน์ร่วมกัน มีทั้งผลประโยชน์ทางรูปธรรม ที่ต้องการให้เกิดตามกิจกรรมที่ทำนั้น และผลประโยชน์โดยอ้อม แต่มีความสำคัญมาก คือ การเรียนรู้จากการร่วมคิดร่วมทำ และความสัมพันธ์ระหว่างภาคีที่พัฒนาไปสู่การมีส่วนร่วมที่สมานฉันท์ เสมอภาค และเอื้ออาทรกัน มากขึ้นเป็นลำดับ

๒.๕.๔ ประเภทของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมยังพิจารณาได้หลายมุมมองซึ่งมีทั้งทางตรง และทางอ้อม การมีส่วนร่วมในบางกรณีเป็นไปอย่างแท้จริง หรือเป็นไปในลักษณะเทียม อย่างไรก็ตาม จะขอกกล่าวในรายละเอียดต่อไปโดยทั่วไปแบ่งเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑. การมีส่วนร่วมโดยตรง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการตัดสินใจเป็นสำคัญ ดังนั้นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบกิจกรรมโดยตรง เช่น ผู้บริหาร หัวหน้าโครงการ การปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ก็ตาม มักจะเปิดโอกาสให้บุคคลอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในรูปของกรรมการที่ปรึกษาที่จะให้ข้อคิด ข้อเสนอแนะ เพราะกิจกรรมบางอย่างอาจมีอุปสรรคไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี จึงจำเป็นต้องให้บุคคลอื่นเข้ามาร่วมในการตัดสินใจเพื่อให้ผลการตัดสินใจเป็นที่ยอมรับแก่คนทั่วไป หรือเกิดผลงานที่มีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมโดยตรงจึงมีสาระสำคัญอยู่ที่ว่า เป็นการร่วมอย่างมีระบบตามกระบวนการบริหารมักทำเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น เมื่อมีคำสั่งแต่งตั้งบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องใดก็ตาม ผลที่เกิดขึ้นนั้น เกิดจากการตัดสินใจร่วมกัน เป็นต้น

๒. การมีส่วนร่วมโดยอ้อม การมีส่วนร่วมโดยอ้อมเป็นเรื่องของการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้บรรลุเป้าหมายอย่างไม่เป็นทางการโดยไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการบริหารแต่อย่างใด แต่เป็นเรื่องของการให้การสนับสนุนส่งเสริมให้บรรลุเป้าหมายเท่านั้น เช่น การบริจาคเงิน ทรัพย์สิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน เข้าช่วยสมทบ ไม่ได้เข้าร่วมประชุมแต่ยินดี ร่วมมือ เป็นต้น

๒.๕.๕ ขั้นตอนหรือรูปแบบของการมีส่วนร่วม

ขั้นตอนหรือรูปแบบของการเข้าไปมีส่วนร่วมนั้น สามารถพิจารณาได้หลากหลาย ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าเราจะสนใจในด้านใด บางท่านพิจารณาจากกิจกรรมที่เข้าไปมีส่วนร่วม เช่น การเลือกตั้ง การประชุม บางท่านก็พิจารณาในเชิงการบริหาร เช่น การมีส่วนร่วมในแนวราบแนวดิ่ง เป็นต้น

เมตต์ เมตต์การุณจิต^{๗๓} ได้อ้างถึงความเห็นของ Arnstien ว่าการมีส่วนร่วมจะมีลักษณะมากน้อยเพียงใด ให้พิจารณาว่าผู้นำเปิดโอกาสให้ประชาชน เข้าไปร่วมในการใช้อำนาจ และมีบทบาทในการควบคุมได้เท่าใด ซึ่งเป็นข้อบ่งบอกถึงภาวะผู้นำที่เป็นประชาธิปไตย (democratic leadership) ว่ามีสูงหรือต่ำ Arnstien ได้ใช้อำนาจการตัดสินใจ เป็นเกณฑ์ในการบ่งบอกการมีส่วนร่วม โดยสรุปเป็นขั้นบันได (participation ladder) ๘ ขั้นมีรายละเอียดดังนี้

๑. ขั้นจัดฉาก (manipulation) เป็นการเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมหนึ่ง ๆ โดยมีได้มุ่งหวังจะเข้ามาเพื่อมีส่วนร่วมในการบริหาร แต่แฝงพฤติกรรมไว้เพียงเพื่อต้องการแสดง หรืออวดตนเองให้คนอื่นสนใจ หรือรู้จักเท่านั้น คล้ายกับการจัดฉากแสดงซึ่งบางท่านเรียกว่า ขั้นเป็นหุ่นเชิด

๒. ขั้นบำบัดรักษา (therapy) เป็นพฤติกรรมที่ผู้นำมีความมุ่งหวังที่จะให้ทุกคนเชื่อฟัง และปฏิบัติตามที่ผู้นำต้องการคล้าย ๆ กับหมอรักษาคนไข้ เมื่อวินิจฉัยโรคแล้วก็สั่งยาให้รับประทาน และพักผ่อนโดยคนไข้จะต้องปฏิบัติตามอย่างเดียว

๓. ขั้นแจ้งข่าวสาร (informing) เป็นลักษณะที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารเพียงเล็กน้อย คล้ายกับเมื่อมีการประชุมประธานในที่ประชุมจะเป็นผู้พูดเพื่อชี้แจงนโยบายวิธีการดำเนินงาน เป้าหมาย ฯลฯ เป็นส่วนใหญ่เพียงผู้เดียว แต่จะเปิดโอกาสให้ที่ประชุมซักถามข้อสงสัยในตอนท้าย แล้วก็ปิดการประชุม ซึ่งจะเป็นลักษณะเช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ ที่มีหน้าที่คอยชี้แจงตอบคำถามของผู้มาติดต่องานเท่านั้น ไม่มีการเสวนากันไปมากกว่านี้

๔. ขั้นให้คำปรึกษา (consultation) การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้เหมือนกับการนิเทศงานของผู้บริหาร หรือหัวหน้างาน เมื่อผู้ร่วมงานแสดงความคิดเห็นอะไร ผู้บริหารจะรับฟังแต่จะปฏิบัติตามหรือไม่ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง อย่างไรก็ตามวิธีการนี้เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมมากกว่าขั้นแจ้งข่าวสาร

๕. ขั้นปลอบใจ (placation) เป็นลักษณะที่ผู้นำทำที่ว่าเห็นด้วย มีท่าทีคล้ายตามมีความเห็นใจ หรือกระตือรือร้นที่จะทำตามข้อเสนอแนะของผู้ตาม คล้าย ๆ กับการปลอบใจให้กำลังใจผู้มีปัญหา แต่ในส่วนลึกมิได้เห็นด้วยกับข้อเสนอแนะนั้น ๆ เลย ซึ่งอาจเป็นเพราะข้อเสนอแนะนั้นไม่ตรงกับแนวคิดของผู้บริหารก็ได้

๖. ขั้นเป็นหุ้นส่วน (partnership) เป็นการมีส่วนร่วมที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมกันตัดสินใจ คล้าย ๆ กับการดำเนินกิจกรรมของห้างหุ้นส่วน

๗. ขั้นมอบอำนาจ (delegated power) เป็นการที่ผู้มีอำนาจมอบอำนาจหน้าที่ให้ผู้ตามปฏิบัติงานแทน การมอบอำนาจเช่นนี้ผู้ปฏิบัติงานมีอำนาจหน้าที่เท่ากับผู้มีอำนาจทุกประการ และมีอิสระในการแสดงความสามารถได้อย่างเต็มที่ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้รับมอบอำนาจเป็นที่ไว้วางใจ ของผู้บริหาร นับว่าเป็นการเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมการบริหารมากขึ้น

^{๗๓}เมตต์ เมตต์การุณจิต, การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทบุ๊คพอยท์จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๑๙.

๘. ชั้นควบคุมโดยประชาชน (citizen control) เป็นลักษณะที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในกระบวนการบริหารอย่างแท้จริง มีอำนาจ และบทบาทหน้าที่ในองค์กรมากที่สุด บางท่านเรียกชั้นนี้ว่า ชั้นมีอำนาจและควบคุม (power and control)

จาก ๘ ชั้นบันไดของ Arnstien จัดได้เป็น ๓ กลุ่ม หรือ ๓ ประเภท ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมเทียม หรือไม่มีส่วนร่วม (pseudo-participation or nonparticipation) หมายถึงชั้นจัดฉาก และชั้นบำบัดรักษา

๒. การมีส่วนร่วมระดับพอเป็นพิธี หรือการมีส่วนร่วมบางส่วน (degree of tokenism or partial participation) หมายถึง ชั้นแจ้งข่าวสาร ขึ้นให้คำปรึกษา และชั้นปลอบใจ

๓. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง หรือการมีส่วนร่วมระดับอำนาจเป็นของประชาชน คือ มีอำนาจ และบทบาทมาก (degree of citizen power) หมายถึง ชั้นเป็นหุ้นส่วน ชั้นมอบอำนาจ และชั้นควบคุมโดยประชาชน

กล่าวโดยสรุป ลักษณะการมีส่วนร่วมประเภทนี้ พิจารณาจากพฤติกรรมของผู้นำว่าเปิดโอกาสให้ผู้ตามมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด หรือมอบอำนาจการมีส่วนร่วมเท่าใด เป็นการพิจารณาถึงระดับของการมีส่วนร่วมซึ่งแบ่งเป็น ๘ ชั้นดังกล่าว

จากลักษณะการมีส่วนร่วม เห็นได้ว่าระดับการมีส่วนร่วมจะมีจากน้อยไปถึงมากที่สุด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบทบาท และรูปแบบของภาวะผู้นำซึ่งแสดงได้ดังนี้

๑. กิจกรรม ลักษณะของการมีส่วนร่วมประเภทนี้ให้ดูจากกิจกรรมที่เข้าร่วม เช่น ด้านการเมือง อาจพิจารณาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้ง การลงประชามติ การประท้วง กรณีที่รัฐมีโครงการที่ผลกระทบต่อประชาชน เป็นต้นว่าสามารถกระทำได้เพียงใด

๒. ระดับการบริหาร โครงสร้างขององค์กรหนึ่งจะต้องมีสายการบังคับบัญชา ดังนั้นการมีส่วนร่วมจะพิจารณาได้จาก

- ในแนวราบ ทุกแผนกทุกฝ่ายจะมีความเสมอกันในตำแหน่ง ดังนั้นการมีส่วนร่วมในแนวราบจึงเป็นไปอย่างหลวม ๆ ไม่จริงจัง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีสถานะ หรือตำแหน่งเท่ากัน - ในแนวตั้ง เป็นการมีส่วนร่วมตามสายการบังคับบัญชา เช่น มีหัวหน้าลูกน้อง มีฝ่ายแผนกต่าง ๆ ลดหลั่นกันไป การทำงานจึงมีการตรวจสอบตามลำดับชั้น การแสวงหาผลประโยชน์ เพื่อตนเอง หรือผู้อื่นจะได้รับการตรวจสอบจากผู้บังคับบัญชา

- การมีส่วนร่วมทั้งในแนวราบ และแนวตั้งนั้น ในบางครั้งจะต้องทำงานร่วมกับผู้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงานในแผนกอื่น ๆ จึงต้องแสดงบทบาทตามสถานะภาพของแนวราบ และแนวตั้งที่กล่าวมาแล้ว

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้น จากการศึกษาพบว่าการมีส่วนร่วมบริหารในทางปฏิบัติแล้ว จะมีรูปแบบหรือลักษณะอื่น ๆ อีกดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในการประชุม

๒. การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น (อภิปราย พูดคุย ถกเถียง)

๓. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา

๔. การมีส่วนร่วมในการวางแผน

๕. การมีส่วนร่วมในการออมเงิน ทรัพย์สิน หรือวัสดุอุปกรณ์

๖. การมีส่วนร่วมในการใช้แรงงาน
๗. การมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ริเริ่ม
๘. การมีส่วนร่วมในการชักชวน
๙. การมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์
๑๐. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
๑๑. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ
๑๒. การมีส่วนร่วมในการประสานงาน
๑๓. การมีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม และประเมินผล

จากลักษณะการมีส่วนร่วม และบทบาทของการมีส่วนร่วมตามที่ได้กล่าวมาแล้วพอสรุปได้ เป็น ๓ ลักษณะคือ

๑. การไม่มีส่วนร่วม หมายถึง การไม่มีส่วนร่วมในการบริหาร การมีส่วนร่วมในการบริหารแบบจัดฉาก หรือการมีส่วนร่วมแบบปฏิบัติตามอย่างเดียวยังมีได้มุ่งหวังจะมีบทบาทใด ๆ ในการบริหาร

๒. การมีส่วนร่วมเป็นบางส่วน หมายถึง การมีส่วนร่วมในการแจ้งข่าวสาร การให้คำปรึกษาซึ่งไม่มีผลต่อการบริหาร หรือการตัดสินใจโดยผู้บริหารจะเห็นด้วยหรือไม่ก็ได้

๓. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง หมายถึง การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ มีอำนาจตัดสินใจได้มีบทบาทหน้าที่ในการบริหารมากที่สุด

๒.๕.๖ ประโยชน์และคุณค่าของการมีส่วนร่วม

ทัศนาศาสตร์ ^{๗๔} ได้กล่าวไว้โดยสรุปว่าการให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการศึกษาเป็นผลดี ทั้งสถานศึกษาและชุมชน ต่างฝ่ายช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของร่วมรับผิดชอบ ก่อให้เกิดผลดีหลายประการ เป็นต้นว่า

๑. เกิดกระบวนการกลุ่ม และทำงานร่วมกันการปฏิบัติงานเป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่น หรือชุมชน ต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน ถ้าเกิดจากความคิดเห็นของสถานศึกษาแห่งเดียวย่อมไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และไม่เกิดกระบวนการพัฒนาร่วมกัน

๒. เป็นการกระจายอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมบริหารจัดการศึกษา ได้ทราบปัญหาที่แท้จริง และยังเป็นการลดภาระการทำงานจากส่วนกลาง

๓. ทำให้ใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างคุ้มค่า การที่ทุกคนได้มีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษาทุกคนจะร่วมกันดูแลการใช้ทรัพยากรต่างๆในชุมชนทั้งคน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อผลประโยชน์ของคนส่วนรวม

๔. ช่วยในเรื่องระบบการติดตามผล สถานศึกษาและชุมชนจะควบคุมดูแลตรวจสอบการทำงานให้เป็นไปตามข้อตกลงร่วมกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน

^{๗๔}ทัศนาศาสตร์, ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนตามแนวปฏิรูปการศึกษา, วารสารวิชาการ, ปีที่ ๘, (ฉบับที่ ๑), ๒๕๔๘, หน้า ๔๕-๔๖.

๕. สร้างจิตสำนึกที่ดีในการทำงานเพื่อเด็กเพื่อสังคมและส่วนรวมมากกว่าการทำงานเพื่อตนเอง

๒.๕.๗ บทบาทของผู้มีส่วนร่วม และประโยชน์ที่ทุกฝ่ายจะได้รับ

คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้^{๗๕} กล่าวไว้ในปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุดว่า กิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการเรียนรู้จะต้องมีบทบาทร่วมกัน, ได้แก่

๑. การสำรวจความต้องการ คือ สำรวจความต้องการการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยการซักถาม สังเกต สัมภาษณ์ ฯลฯ เพื่อสร้าง/กระตุ้นความสนใจ สำรวจความสนใจ และพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียนเป็นรายบุคคล

๒. การกำหนดมาตรฐาน คือ การกำหนดเป้าหมาย และมาตรฐานของการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความถนัด ความสนใจ และเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพ

๓. การวางแผนการเรียนรู้ คือ การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

๔. กิจกรรมการเรียนรู้ คือ วิธีการปฏิสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ความรู้จากการคิด วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติจริง

๕. การประเมินผล คือ การประเมินประสบการณ์ด้านต่าง ๆ ของการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยเน้นผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ

๖. การสรุปผลการเรียนรู้ คือ การนำผลจากการประเมินมาใช้เพื่อพัฒนา และปรับปรุงข้อบกพร่องจากการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนการสอน

การมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ช่วยให้ทุกฝ่ายเกิดความเข้าใจในคุณค่าของตน และนำคุณค่านั้นมาสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ โรงเรียนมิใช่ “เขตห้ามเข้า” อีกต่อไป หากแต่โรงเรียน ชุมชน สถาบันชุมชน ครอบครัวย่อมมีส่วนร่วมให้แก่การศึกษา การร่วมมือกันของทุกฝ่าย คือ การสร้างพลังอันแข็งแกร่งค้ำจุนกัน เกิดผลแก่เด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นความหวังของเราทุกคน

- พ่อแม่ ผู้ปกครอง เข้ามามีบทบาทมากขึ้น โดยร่วมกับครู และผู้บริหารในการจัดและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของลูกทั้งที่บ้าน และที่โรงเรียน รวมทั้งในแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ

- ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดนโยบายการจัดการกระบวนการเรียนรู้ และเป็นแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น

- หน่วยงานกลางกระจายอำนาจในการกำหนดนโยบาย เป้าหมายแก่สถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้สอน

- สื่อมวลชนมีบทบาทในการประชาสัมพันธ์ สนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษา ร่วมสร้างความเข้าใจ และเจตคติที่ถูกต้องแก่สังคมและส่งเสริมการปฏิบัติ

^{๗๕}คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้, ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๕๗-๕๘.

๒.๖ ทฤษฎีเกี่ยวกับการขับเคลื่อนองค์กรประชาสังคม

จากการสำรวจองค์ความรู้ในทางวิชาการผู้วิจัยสรุปออกเป็น ๓ ทฤษฎีใหญ่ ๆ คือ

๑. ทฤษฎีการขับเคลื่อนองค์กรประชาสังคมแบบชุมชนนิยม
 ๒. ทฤษฎีการขับเคลื่อนองค์กรประชาสังคมแบบเสรีนิยม
 ๓. ทฤษฎีการขับเคลื่อนองค์กรประชาสังคมแบบขบวนการทางสังคมใหม่
- ทฤษฎีการขับเคลื่อนองค์กรประชาสังคมทั้งสามทฤษฎีสรุปสาระสำคัญได้ตามตาราง

๒.๑๑

ตารางที่ ๒.๑๑ แสดงสาระสำคัญของเนื้อหาทฤษฎีการขับเคลื่อนองค์กรประชาสังคม

ประเภท	จุดหมาย	พื้นที่ทางการเมือง	วิธีการเคลื่อนไหว
๑. ประชาสังคมแบบชุมชนนิยม	- การสร้างจุดเชื่อมโยงไปสู่พื้นที่ภาครัฐ/ธุรกิจ - การเกิดความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ	- เวทีความร่วมมือแบบ “สมานฉันท์”	- การพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ - การจัดทำแผนแบบมีส่วนร่วม - ฯลฯ
๒. ประชาสังคมแบบเสรีนิยม	- การต่อรองผลักดันนโยบายเพื่อประโยชน์กลุ่มคน	- พื้นที่ช่องทางและกลไกในระบบการเมืองปกติ	- การลှอบบี้เคลื่อนไหวผลักดันโดยกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ
๓. ประชาสังคมแบบขบวนการทางสังคมใหม่	- การปรับสัมพันธภาพทางอำนาจในสังคม - สร้างและจรรโลงประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม	- การสร้างพลังการเคลื่อนไหวจากภายนอกระบบการเมือง	- กระทำการแบบถึงลูกถึงคน (Direct Action) - การทำทลายขัดขวางระบบการเมืองปกติ

จากตาราง ๒.๑๑ สามารถขยายความเนื้อหาสาระสำคัญของทฤษฎีการขับเคลื่อนองค์กรประชาสังคมในรายละเอียดได้ดังนี้

จากการศึกษาสภาองค์กรชุมชนพบว่า ทฤษฎีที่สอดคล้องในการศึกษาคือ ทฤษฎีการขับเคลื่อนองค์กรประชาสังคมแบบเสรีนิยม

เอนก เหล่าธรรมทัศน์^{๗๖} ได้วิจารณ์แนวคิดประชาสังคมแบบชุมชนนิยมว่ามองประชาสังคมในฐานะเป็นชุมชนดั้งเดิมในชนบทและการให้คุณค่าสิ่งที่ดีดำรงอยู่ในชุมชน ซึ่งขัดแย้งกับประสบการณ์การเกิดประชาสังคมในตะวันตกกล่าวคือ ประชาสังคมเติบโตขึ้นในเมืองบ่มเพาะสำนึกพลเมืองผ่านกิจกรรมทางสังคมในตลาดภายในสังคมทุนนิยม ประชาสังคมในแนวนิยามเช่นนี้จึง

^{๗๖}เอนก เหล่าธรรมทัศน์, *ส่วนรวมที่มีใช้รัฐ : ความหมายของประชาสังคม*, (วารสารธรรมศาสตร์, ๒๔ (๒) ๒๕๔๑), หน้า ๑๒๔ – ๑๕๑.

หมายถึงสังคมใหม่ที่เกิดขึ้นแทนที่สังคมดั้งเดิม ที่ผู้คนอยู่ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมลักษณะ แนวตั้งภายใต้ระบบศักดินาหรือระบบอุปถัมภ์

ประชาสังคมแบบเสรีนิยมจึงหมายถึง การรวมตัวกันของผู้คนในลักษณะกลุ่มองค์กรหรือ สมาคมภายในสังคมที่จัดตั้งขึ้นใหม่ และทำกิจกรรมทางสาธารณะผ่านการต่อรอง กัดดันให้รัฐมี นโยบายสาธารณะเพื่อเอื้อประโยชน์แก่กลุ่มตน พื้นที่ทางการเมืองจึงมีลักษณะของการเมืองแบบกลุ่ม ผลประโยชน์ กลุ่มผลักดันต่าง ๆ ที่ให้ความสำคัญของกลุ่มสมาคมธุรกิจซึ่งรวมตัวกันและเข้ามามี บทบาทในกระบวนการนโยบายสาธารณะผ่านคณะกรรมการร่วมรัฐ-เอกชน (กรอ.) มิติเรื่องการ กระจายอำนาจเพื่อถ่ายโอนอำนาจการจัดการชีวิตส่วนรวมมายังภาคประชาสังคมในท้องถิ่นต่าง ๆ ฯลฯ

การเคลื่อนแบบเสรีนิยมนั้นมีกลไกในการขับเคลื่อนกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง

ความคิดประชาธิปไตย (Democracy) เกิดขึ้นมานานนับพัน ๆ ปี ประชาธิปไตยสามารถที่จะ ศึกษาในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ ในฐานะรูปการปกครอง และในฐานะวิถีทางดำเนินชีวิตสำหรับ ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบอบการปกครองที่ใช้อยู่ในโลกปัจจุบันนี้ ส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็น ประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม ประชาธิปไตยแบบสังคมนิยมก็ตาม ต่างก็ยึดถือตามคติพจน์ของอดีต ประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกาคือท่านอับราฮัม ลินคอล์น (Abraham Lincoln ค.ศ. 1809-1865) ที่ กล่าวไว้ว่า “ประชาธิปไตยคือการปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน” หมายถึง ประชาชนพลเมือง (Citizen) เป็นทั้งเจ้าของอำนาจปกครอง เป็นผู้ใช้อำนาจนั่นเอง และเพื่อ ผลประโยชน์ของพวกเขาเอง^{๗๗}

สมภพ โทตระกิตย์^{๗๘} ในทางปฏิบัติเพื่อให้ระบอบการปกครองระบอบประชาธิปไตยบรรลุ เป้าหมายตามที่ต้องการ จำเป็นที่จะต้องอาศัยปัจจัยประกอบหลาย ๆ อย่างด้วยกัน เช่น การศึกษาดี เศรษฐกิจมั่นคง นอกจากนี้ยังมีหลักของระบอบประชาธิปไตยเท่าที่ยอมรับอยู่ในปัจจุบันมีอยู่ ๕ ประการ คือ

๑. ภาวะการเป็นพลเมืองที่ทุกคนควรพึงมี และใช้สิทธิในการเป็นสมาชิกสังคม
๒. พลเมืองทุกคนยอมมีสิทธิลงคะแนนเสียงเมื่ออายุพอสมควรที่จะรับผิดชอบ
๓. ให้มีระบบเลือกตั้งโดยเสรีคือ การลงคะแนนเสียงจะกระทำโดยเสรี
๔. พรรคการเมือง เป็นองค์การที่รวมความคิดเห็นที่เหมือนกันของประชาชนที่ต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครอง การบริหารงานของรัฐ โดยการเสนอนโยบาย และส่งตัวแทนเข้าไปรับใช้ ประชาชนในรัฐสภา

๕. อธิปไตยของกลุ่มชน เพื่อที่จะให้ประชาชนพลเมืองสามารถติดต่อกับรัฐบาลของตน อย่างใกล้ชิด รวมทั้งการจูงใจรัฐบาลให้กำหนดนโยบาย และบริหารงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของตน เครื่องมือที่สำคัญที่ขาดไม่ได้ก็คือการจัดตั้งเป็นกลุ่มเอกชน รวมเอาผู้ที่มีความคิดหรือมี

^{๗๗}ภัทรชมน รัตนางกูร, ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม มุมมองบริบททฤษฎี ขบวนการทางสังคมใหม่ (New Social Movement NSM), Knowledge-Express,” (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.phatrasamon.blogspot.com/2010/01/new-social-movement-nsm>. ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๗.

^{๗๘}สมภพ โทตระกิตย์, **รัฐธรรมนูญ**, (เอกสารประกอบคำสอน), (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๐๕), หน้า ๒๕ - ๒๘.

ผลประโยชน์อย่างเดียวหรือหลายอย่างในทางเดียวกัน ต่างก็รวมกันเป็นหมู่คณะ เช่น ในวงการธุรกิจ กรรมการ เกษตรกร ข้าราชการ เจ้าหน้าที่รัฐวิสาหกิจ หรือรวมโดยเชื้อชาติ ศาสนา ซึ่งจะส่งผลให้เกิดอำนาจ และอิทธิพลมากต่อการเปลี่ยนแปลงแก้ไขนโยบายของรัฐบาล

ในการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ในปัจจุบัน ทฤษฎีพหุนิยม เป็นทฤษฎีที่กำลังได้รับความสนใจอย่างมากทฤษฎีหนึ่งโดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกาได้มีการศึกษาอย่างกว้างขวางมากกว่าแห่งใด โดยความเชื่อที่ว่า ถนนที่จะไปสู่ประชาธิปไตยจะต้องอาศัยทฤษฎีพหุนิยม นักรัฐศาสตร์อเมริกันชื่อ W.J.M. Mackenzie ได้เริ่มการศึกษาเป็นครั้งแรกในเรื่องกลุ่มผลักดัน (Pressure Groups) เมื่อ ค.ศ. ๑๙๒๐

พหุนิยม (Pluralism) หมายถึง สภาพหรือลักษณะของสังคมใด ๆ ที่ยอมรับการปรากฏอยู่ หรือการมีอยู่ และเสรีภาพที่จะแสดงออกซึ่งความคิดเห็นในทางการเมือง ทางเศรษฐกิจทางสังคม และทางศาสนา ตามที่เขาต้องการ ซึ่งเป็นลักษณะของ ลัทธิเสรีนิยม (Liberalism) เอกชนหรือปัจเจกชนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมและร่วมในผลประโยชน์โดยสมัครใจ ในอันที่จะสรรสร้างผลประโยชน์ร่วมกัน หรือการบรรลุเป้าหมายบางประการที่ตั้งไว้

พหุนิยมทางการเมือง (Political Pluralism) คือ แนวความคิดที่เสนอให้มีการจัดระเบียบของรัฐเสียใหม่โดยให้มีสถาบัน หรือองค์การอิสระต่าง ๆ ทำหน้าที่ควบคุม และจำกัดอำนาจของรัฐ เช่น พรรคการเมือง สหภาพแรงงาน สมาคมอาชีพ^{๗๙}

ทฤษฎีพหุนิยม หลักการของทฤษฎีนี้คือ ประชาธิปไตยจะมีขึ้นและมั่นคงอยู่ ได้ด้วยการที่มีกลุ่ม สมาคม สันนิบาต องค์กร สหพันธ์ต่าง ๆ มากมายหลากหลายภายในรัฐ เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นมา และมีวิธีการดำเนินการที่เป็นไปโดยเสรีและด้วยใจสมัครรวมถึงกลุ่มที่เรียกว่า กลุ่มผลประโยชน์ (Interest Groups) กลุ่มผลักดัน (Pressure Groups) และกลุ่มอุดมการณ์ (Ideological Groups)^{๘๐}

กลุ่มผลประโยชน์

คำว่ากลุ่มผลประโยชน์ (Interest Groups) กับคำว่า กลุ่มอิทธิพล (Pressure Groups) เป็นคำที่มักจะใช้ปะปนกัน เนื่องจากมีความหมายใกล้เคียงกัน การให้ความหมายที่แตกต่างกันเป็นผลมาจากนักวิชาการแต่ละท่านที่มอง คือตามทัศนะของการมองหรือการศึกษา (Approach)

กลุ่มผลประโยชน์นั้นพิจารณาตามหลักของความเป็นจริงจากพฤติกรรมแล้วเป็นการรวมตัวของกลุ่มชนที่มีผลประโยชน์ ได้ยึดถือเอาแนวอาชีพเดียวกันเป็นหลัก เมื่อการรวมตัวกันดำเนินไปได้ด้วยดี มีการจัดองค์กรที่ดี มีประสิทธิภาพแล้ว ก็จะสามารถสร้างพลังและเปลี่ยนแปลงกลายเป็น

กลุ่มที่มีอิทธิพล (Influence) และอำนาจ (Power) เหนือรัฐบาล เหนือผู้บริหารประเทศได้ พลังอำนาจที่ว่ำนั้รวมไปถึงจำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมในกลุ่มด้วย

กลุ่มผลประโยชน์หรือ Interest Groups หมายถึง กลุ่มตัวแทนสาขาอาชีพ สาขาในสังคม ซึ่งมีจำนวนมากและตามความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขา คำต่อไปนี้มีความหมายที่ใกล้เคียงกันและมักใช้ปะปนกันอยู่เสมอคือ

^{๗๙}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๔, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองศิลป์ การพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๒๖๙ - ๒๗๐.

^{๘๐}บรรพต วีระชัย และคณะ, รัฐศาสตร์ทั่วไป (PS 103), (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔๑ - ๑๔๗.

Interest Groups	หมายถึง กลุ่มผลประโยชน์
Pressure Groups	หมายถึง กลุ่มผลักดัน หรือกลุ่มอิทธิพล
Organized Groups	หมายถึง การรวมกลุ่มของผู้มีผลประโยชน์ หรือผลประโยชน์ที่ รวมกันในลักษณะขององค์การ
Group Interest	หมายถึง ผลประโยชน์ของกลุ่มไม่เหมือนกันกับ Organized Groups เพราะเป็นการรวมกันเฉย ๆ ไม่มีการจัดองค์การ
Ideological Groups	หมายถึง กลุ่มอุดมการณ์ ไม่มีการแบ่งเป็นชั้นอาชีพ เพศ และ อาชีพ
Lobby	หมายถึง กลุ่มแลกเปลี่ยนผลประโยชน์นอกสภาเปรียบเทียบกับเป็น สภาที่ ๓ ของสหรัฐอเมริกา
Political Groups	หมายถึง กลุ่มการเมือง หรือสโมสรการเมือง (Political Clubs)
Powers Groups	หมายถึง กลุ่มพลังต่าง ๆ ขบวนการต่าง ๆ

จุดหมายสำคัญของกลุ่มต่าง ๆ นี้คือ การป้องกันผลประโยชน์ของกลุ่ม ซึ่งแบ่งแยกตาม
สาขาของสังคม ผลประโยชน์นั้นนี้อาจหมายถึง ผลประโยชน์เฉพาะของกลุ่มหรือผลประโยชน์นอกกลุ่ม
ผลประโยชน์ทั่วไปที่เป็นสาธารณะรวมถึงจุดหมายสุดท้าย การมีอิทธิพลเหนือนโยบายสาธารณะ^{๘๑}

กลุ่มผลประโยชน์ในความหมายตามพจนานุกรม ศัพท์สังคมวิทยานั้นอธิบายว่า Groups
Interest คือ ผลประโยชน์ของกลุ่มหมายถึง ภาวะความรู้สึกตื่นตัวที่เกิดขึ้นในบุคคลที่ทำงานร่วมกัน
เป็นกลุ่มเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ซึ่งถือว่าเป็นผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม^{๘๒}

Interest Group คือ กลุ่มผลประโยชน์หมายถึง กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อภารกิจหรือ
ผลประโยชน์เฉพาะอย่าง เช่น กลุ่มเรียกร้องสิทธิสตรี หรือกลุ่มพ่อค้า

แกรแฮม วูดตัน^{๘๓} ได้อธิบายความหมายของกลุ่มผลประโยชน์ไว้ว่า

๑. กลุ่มผลประโยชน์คือ กลุ่มทุกกลุ่ม หรือองค์การทุกองค์การที่แสวงหาอิทธิพลเหนือ
นโยบายสาธารณะ (Public Policy) ตามวิถีทางที่กำหนด ในขณะที่เดียวกันก็ปฏิเสธที่จะรับผิดชอบโดย
ตรงที่จะปกครองประเทศ

๒. กลุ่มผลประโยชน์เป็นของผู้ร่วมทัศนคติที่ได้ทำการเรียกร้องต่อกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม และ
เมื่อใดที่กลุ่มผลประโยชน์นี้กระทำการเรียกร้องข้อเสนอของตนโดยผ่านสถาบันใดๆ ของรัฐบาลก็ตาม
กลุ่มผลประโยชน์นี้จะกลายเป็นกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง (Political Interest Groups) และ
เมื่อใดที่กลุ่มผลประโยชน์ปฏิบัติการในระดับการเมือง กลุ่มนี้จะถูกเรียกว่ากลุ่มผลักดัน (Pressure
Groups)

กลุ่มผลักดัน

คำว่ากลุ่มผลักดัน (Pressure Groups) เป็นองค์การผลประโยชน์ของกลุ่มชน ซึ่งสมาชิกได้
มีส่วนร่วมในทัศนคติ มีเป้าหมาย และกิจการตามโครงการของกลุ่มในอันที่จะมีอิทธิพลเหนือเจ้าหน้าที่

^{๘๑}International Encyclopedia of the Social Sciences. U.S.A.: MacMillan. 1972: 486.

^{๘๒}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.
๒๕๒๔, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองศิลป์ การพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๑๘๖ - ๑๘๗.

^{๘๓}Graham Wootton, Interest Groups, (Englewood Cliffs : Prentice-Hall, 1970), pp. 1-2.

ของรัฐ หรือรัฐบาล และมีอิทธิพลต่อนโยบายของรัฐบาล กลุ่มผลักดันหรือกลุ่มอิทธิพลนี้ไม่ได้มีเป้าหมายเหมือนกันกับพรรคการเมืองที่ว่าพรรคการเมืองต้องการชัยชนะ เพื่อจัดตั้งรัฐบาลปกครองประเทศ แต่กลุ่มผลักดันนั้นมีเป้าหมายใหญ่คือ

ผลประโยชน์ในการเป็นเจ้าของหรือมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐบาลที่จะมีผลโดยตรงหรือโดยอ้อมต่อสมาชิกของกลุ่มตน

ความแตกต่างระหว่างกลุ่มผลักดันจะอยู่ที่ขนาดที่ใหญ่หรือเล็ก ความมั่งคั่งในทางการเงิน อำนาจต่อรอง เป้าหมาย แต่วิธีการดำเนินงานนั้นเกือบจะเหมือนหรือคล้ายกัน คือ วิธีการที่จะมีอิทธิพลเหนือมติมหาชน (Public Opinion) นอกจากนี้แล้ว กลุ่มผลักดันยังมีเป้าหมายที่จะมีอิทธิพลเหนือการตัดสินใจของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ตัวอย่างของกลุ่มผลักดันเหล่านี้คือ ล็อบบี้ (Lobbies) องค์กรทางด้านธุรกิจต่าง ๆ องค์กรเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน องค์กรทางเกษตรกรรม สหภาพแรงงานทั่ว ๆ ไป องค์กรทางศิลปกรรม องค์กรทาง กลุ่มผลักดัน ตามความหมายราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง “กลุ่มกดดัน คือ กลุ่มสังคมที่รวมกันขึ้นโดยมีเป้าประสงค์ และทัศนคติร่วมกัน เพื่อพยายามให้มีอิทธิพลเหนือหรือบังคับกลุ่มอื่น ๆ ในการเปลี่ยนแปลงนโยบาย หรือพฤติกรรม ให้เป็นไปตามที่ต้องการ” คำนี้มักสังคมนิยมอเมริกันใช้กันมาแต่เดิมคือ กลุ่มผลประโยชน์ (Interest Groups) ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองได้นำคำใหม่มาใช้ว่า กลุ่มกดดัน (Pressure Groups) อย่างไรก็ตาม ในบางสถานการณ์ คำว่า กลุ่มผลประโยชน์ก็ยังคงนิยมใช้กันมากกว่า^{๘๔}

กลุ่มผลักดัน ตามความหมายของโบน และแรนนี่^{๘๕} นั้นคือเมื่อใดที่กลุ่มผลประโยชน์ตัดสินใจที่จะนำปัญหาของเขาไปสู่รัฐบาล กลุ่มผลประโยชน์จะกลายเป็นกลุ่มผลักดัน หรือกลุ่มอิทธิพล หรือกลุ่มผลประโยชน์ในทางการเมือง

ไซเชเลอร์^{๘๖} ได้ให้ความหมายของกลุ่มผลักดันว่าหมายถึงกลุ่มในรูปขององค์กรที่แสวงหาอิทธิพลเหนือการตัดสินใจของรัฐบาล โดยปราศจากเจตนาที่จะนำเอาสมาชิกของกลุ่มไปทำหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐบาล

กลุ่มผลักดันในความหมายของวูดตัน^{๘๗} คือองค์กรใด ๆ ที่แสวงหาอิทธิพลเหนือนโยบายของรัฐบาล ในขณะที่เดียวกันก็ปฏิเสธความต้องการที่จะยอมรับความรับผิดชอบในองค์กรของรัฐ

เมื่อการกระทำของกลุ่มผลประโยชน์ หรือการปฏิบัติการเรียกร้องของกลุ่มผลประโยชน์ไปถึงระดับการเมือง คือระดับนโยบาย กลุ่มจะถูกเรียกว่าเป็นกลุ่มผลักดันมักใช้สลับหรือแทนกันได้

^{๘๔}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๔, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองศิลป์ การพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๑๙๖ – ๑๙๗.

^{๘๕}H.A. Bone and Austin Ranney, *Politics and Votes*, (New York : MacGraw-Hill, 1976), p. 101.

^{๘๖}Harmon Zeigler, *Interest Groups in American Society*, (Englewood Cliffs : Prentice-Hall, 1964), p. 30.

^{๘๗}Graham Wootton, *Interest Groups*, (Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1970), pp. 1-2.

กลุ่มผลักดันในความหมายของมอริส ดูแวร์เซ^{๘๘} แห่งมหาวิทยาลัยปารีส ฝรั่งเศส ได้กล่าวถึงพรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ ว่าพรรคการเมืองนั้นมีความมุ่งหมายที่จะเป็นเจ้าของอำนาจรัฐ และใช้อำนาจนั้นในการบริหาร อำนาจนี้หมายถึงอำนาจที่ได้มาโดยการเข้ารับเลือกตั้งในตำแหน่งต่าง ๆ เช่น สมาชิกสภาเทศบาล เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นนายกเทศมนตรี วุฒิสมาชิก สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นอกจากนี้ยังหมายถึง ตำแหน่งที่จะถูกเลือกตั้งให้ทำหน้าที่รัฐบาล คือ รัฐมนตรีและตำแหน่งประมุขของรัฐ คือ ประธานาธิบดี แต่กลุ่มผลประโยชน์ศาสตราจารย์ดูแวร์เซ ได้อธิบายว่ากลุ่มผลประโยชน์นั้นเป็นไปในทางตรงกันข้าม คือมิได้เข้าร่วมโดยตรงในการแสวงหาอำนาจ หรือในการใช้อำนาจรัฐ กลุ่มผลประโยชน์จะปฏิบัติการเพื่อมีอิทธิพลเหนืออำนาจรัฐ ในขณะที่องค์การของกลุ่มแยกอยู่ต่างหาก หมายความว่า กลุ่มผลประโยชน์ใช้อิทธิพลบีบบังคับ ผู้บริหารประเทศ คำว่า Pressure Groups จึงเป็นเสมือนกลุ่มบีบบังคับในทางการเมืองต่อผู้บริหารประเทศ

กลุ่มผลักดันหรือกลุ่มบีบบังคับนี้มีเจตนาที่จะแสวงหาอิทธิพล หรือมีอำนาจเหนือบรรดาบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ในอำนาจ และไม่ได้หมายความว่า จะส่งคนของกลุ่มเข้าไปใช้อำนาจเสียเอง คือการเข้าไปอย่างไม่เป็นทางการ ตามสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันเท่าที่เป็นอยู่ในสังคมตะวันตกกลุ่มพลังที่เข้มแข็งหลายกลุ่มต่างก็มีตัวแทนของตนอยู่ในหน่วยงานของรัฐบาล และในหน่วยงานของรัฐบาล โดยที่มีการปกปิดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแทนของกลุ่มและหน่วยงานของรัฐในการจัดแยกประเภทของกลุ่มผลักดันนี้ กระทำได้ยากกว่าการแยกประเภทพรรคการเมือง เนื่องจากพรรคการเมืองเป็นองค์การที่เกี่ยวข้องเฉพาะปฏิบัติการทางการเมือง ส่วนกลุ่มผลักดันนั้นส่วนใหญ่แล้วเป็นองค์การที่ไม่เกี่ยวกับการเมือง (Non Political Organizations) และที่สำคัญการบีบบังคับทางการเมืองหาใช้กิจกรรมหลักเบื้องต้นของกลุ่มไม่ กลุ่มต่าง ๆ เท่าที่ปรากฏอยู่ในสังคมไม่ว่าจะเป็นกลุ่มสมาคม องค์การที่ไม่มีจุดประสงค์ในทางการเมือง ต่างก็มีโอกาสที่จะปฏิบัติในฐานะกลุ่มผลักดันได้ในบางกรณี เท่าที่สภาพแวดล้อมทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ และทางสังคมจะเอื้ออำนวยให้

สรุปกลุ่มผลักดัน Pressure Groups ตามพจนานุกรมศัพท์รัฐศาสตร์ ฝรั่งเศส^{๘๙} มีความหมายดังนี้

กลุ่มผลักดัน คือ องค์การที่ก่อตั้งเพื่อปกป้องผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจรัฐบังคับให้มีการเปลี่ยนแปลง การตัดสินใจในนโยบายของรัฐ ให้เป็นประโยชน์แก่กลุ่มของตนตรงกันข้ามกับพรรคการเมืองซึ่งมีเป้าหมายที่จะเข้าไปบริหารนโยบาย คือ การใช้อำนาจรัฐกลุ่มผลักดันนี้ต้องการแต่เพียงเพื่อการมีอิทธิพลเหนือองค์การที่มีอำนาจตัดสินใจ

การใช้อิทธิพล เพื่อบีบบังคับนั้น อาจกระทำได้โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การขอมติขอความร่วมมือจากพลเมือง การใช้อิทธิพลบีบบังคับกับเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยตรง กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ในสังคมมีโอกาที่จะกลับกลายเป็นกลุ่มผลักดันหรือกลุ่มอิทธิพลได้ทั้งสิ้น

^{๘๘}Maurice Duverger, *Party Politics and Pressure Groups*, (Party: Thomas Y. Crowell. 1972), pp. 101-102.

^{๘๙}Charles Debbasch, *Lexique de terms Politiques*, (Paris: edition Dalloz, 1974).

การผลักดัน หรือการบีบบังคับตามความหมายของภาษาอเมริกัน คือคำว่าล็อบบี้% (Lobby)ซึ่งหมายถึงการชี้ชวนเฉพาะตัว คือ ลักษณะเฉพาะของกลุ่มผลักดันที่มีการจัดเตรียมที่พร้อมมูลและมีอุปกรณ์ที่จำเป็นในการทำให้เป้าหมายของกลุ่มบรรลุผล

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในครั้ง นี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมเอกสารเพื่อประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

พระมหาไพฑูลย์ ปภสฺสโร (ไชยกุล)^{๙๐} ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบเครือข่ายองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพทั่วไปของเครือข่ายองค์กรเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย พบว่า เครือข่ายองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทยโดยรวม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณา เป็นรายด้าน พบว่า ด้านการสร้างความรู้สึกร่วม พบว่าอยู่ในอันดับสูงที่สุด รองลงมาคือ ด้านจุดหมายร่วมกัน และมีอันดับต่ำที่สุดคือ ด้านการพัฒนาระบบที่โปร่งใสตรวจสอบได้ ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า เครือข่ายในการเผยแผ่ถือว่ายังน้อยมาก เป็นลักษณะต่างคนต่างทำ ให้ความสำคัญต่อตัวบุคคลมากกว่าหลักธรรมะ การดำเนินงานเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการดำเนินการคือสอน นักรธรรมสอนธรรมศึกษา เทศน์ทุกวันพระอบรมกรรมฐาน และอบรมธรรมะให้กับหน่วยงานต่าง ๆ แต่มีข้อจำกัดด้านเวลาด้านสถานที่ด้านผู้เข้าอบรม และด้านงบประมาณ

๒. การพัฒนารูปแบบของเครือข่ายองค์กรเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย รูปแบบเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในลักษณะเครือข่าย ควรเริ่มต้นด้วยการกำหนดเป้าหมาย เพื่อต้องการให้ประชาชนทั้งหลายได้เข้าวัดมาถือศีล ฟังธรรม ปฏิบัติธรรม วิปัสสนามาก ๆ เพื่อความสุขความสงบของครอบครัวและสังคม โดยมีด้านกระบวนการบริหารจัดการคือจัดสถานที่พร้อม บุคลากรพร้อม ปัจจัยพร้อม วิชาการเชิงพุทธพร้อม โดยความร่วมมือของทุกฝ่าย

๓. รูปแบบเครือข่ายองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในลักษณะเครือข่ายนั้น สรุปเป็น “BGM MODEL” ๓ ระดับ คือ ๑. ด้านเป้าหมาย G : GOAL ให้ยึดหลักประโยชน์ ๓ คือประโยชน์โลกนี้ ประโยชน์โลกหน้า และประโยชน์อย่างยิ่ง ๒. B: BUDDHIST ยึดหลักโอวาทปาฏิโมกข์ ได้แก่หลักการ ๓ อุดมการณ์ ๔ วิธีการ ๓ และ ๓. M : MANAGEMENT หลักการบริหารเครือข่าย ๕ ด้าน ๑) จุดหมายร่วมกัน ๒) บุคคล ๓) การเชื่อมโยง ๔) การสร้าง ความรู้สึก ร่วม ๕) การพัฒนาระบบที่โปร่งใสตรวจสอบได้ ได้มีการบริหารจัดการโดยมีจุดหมายร่วมกัน คือการแบ่งหน้าที่การรับผิดชอบของงานตามความรู้ความสามารถแต่ละรูป แต่ละบุคคลให้เข้ากับงาน นั้น ๆ ด้านบุคลากรมีการวางแผนงานในการทำแต่ละครั้งเพื่อให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยด้านการเชื่อมโยงความร่วมมือได้ติดต่อเพื่อนร่วมงานแต่ละวัดที่รู้จักสนิทคุ้นเคยกัน ชักชวนมาร่วมงานกัน เพื่อให้เกิดทักษะความรู้ความสามารถมากขึ้น ด้านการสร้างความรู้สึกร่วมกันโดยการปฏิบัติตาม แผนงานที่ประชุมกันตามหลักพุทธศาสนา สติ สมาธิ ปัญญาเครือข่ายของท่านมีการพัฒนาระบบที่โปร่งใสตรวจสอบได้โดยมี

^{๙๐}พระมหาไพฑูลย์ ปภสฺสโร (ไชยกุล), รูปแบบเครือข่ายองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย, วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ฯ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๑), หน้า ๑๙๓ - ๒๐๔.

การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ของแต่ละครั้งการจัดระบบข้อมูลข่าวสารมี การประชาสัมพันธ์ ทางหอกระจายข่าวของวัดอยู่แล้ว มีงานอะไรก็ให้ชาวบ้านได้รับรู้ รับทราบถึง กิจกรรมที่ทำ

ชลวิทย์ เจียรจิตต์^{๙๑} ได้ทำการวิจัยเรื่อง องค์การทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยยุคปฏิรูป ผลการศึกษาพบว่า ประการที่หนึ่ง พระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าประชาชนมีความคาดหวังต่อองค์การทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = ๓.๖๒) (ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = ๑.๐๒๕) ในส่วนขององค์การทางพระพุทธศาสนาพระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าในด้านการศึกษา ควรพัฒนาการจัดการจัดโรงเรียนสงเคราะห์ วันอาทิตย์ เป็นอันดับหนึ่ง (ค่าเฉลี่ย = ๔.๒๒) รองลงมาคือควรพัฒนาการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา (ค่าเฉลี่ย = ๔.๑๙) และการพัฒนาโรงเรียนสาธิต ประจำมหาวิทยาลัยสงฆ์ (ค่าเฉลี่ย = ๔.๑๑)

ประการที่สอง การดำเนินงานขององค์การทางพระพุทธศาสนามุ่งเน้นการทำงานตามหลักพันธกิจ คณะสงฆ์ ๖ ประการ ได้แก่ (๑) การปกครอง (๒) การศาสนศึกษา (๓) การศึกษาสงเคราะห์ (๔) การสาธารณูปการ (๕) การเผยแผ่และ (๖) การสาธารณสงเคราะห์ ประการที่สาม องค์การทางพระพุทธศาสนาควรกระจายอำนาจ การปกครองออกสู่ภูมิภาค และให้ความสำคัญกับการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาที่สอดคล้องกับ สังคมปัจจุบัน

พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล^{๙๒} ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน : การเชื่อมโยงชุมชนเศรษฐกิจ พอเพียงและหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ บุรีรัมย์และสุรินทร์ ผลวิจัยพบว่าความเชื่อมโยงเศรษฐกิจพอเพียงกับหมู่บ้านรักษาศีล ๕ คือ “ประโยชน์สุข” โดยการนำไตรสิกขา ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ครอบคลุมการดำรงชีวิตทุกด้าน ส่วนชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง และหมู่บ้านรักษาศีล ๕ นั้นมีหลักการที่เน้นแก้ปัญหาสังคมในระดับรากหญ้า สำหรับรูปแบบบูรณาการ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และหมู่บ้านรักษาศีล ๕ คือ รูปแบบที่มีระดมให้ดำเนินการของทุกภาคส่วน ซึ่งจะบูรณาการเชื่อมโยงให้ทุกเครือข่ายทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งกลยุทธ์ที่จะดึงเอาความรู้ความสามารถของปราชญ์ชาวบ้าน หรือคนในชุมชน ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลไกทางสังคม เพื่อให้สามารถนำมาใช้พัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ๑) แหล่งความรู้ชุมชน แบ่งออกเป็น องค์การชุมชน และ สื่อต่างๆ ๒) แหล่งภูมิปัญญาชุมชน แบ่งออกเป็น คน และกิจกรรมอื่นๆ ๓) ความสัมพันธ์ บ้าน วัด โรงเรียน กับ แหล่งความรู้และแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น

พิตรพิบูล ไชยเมือง และคณะ^{๙๓} ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการบริหารจัดการ ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดหนองบัวลำภู ผลการวิจัยพบว่า ๑) ปัจจัยในกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายทางสังคมในการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการในองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วยปัจจัยทุนทางสังคม (\bar{X} = ๓.๔๒, S.D. =

^{๙๑}ชลวิทย์ เจียรจิตต์, องค์การทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยยุคปฏิรูป, วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ปีที่ ๑๙ (ฉบับเดือนมกราคม-ธันวาคม ๒๕๕๙), หน้า ๖๐ - ๖๑.

^{๙๒}พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล, การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน : การเชื่อมโยงชุมชนเศรษฐกิจ พอเพียงและหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ บุรีรัมย์และสุรินทร์, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๑), หน้า ๑๖-๑๗.

^{๙๓}พิตรพิบูล ไชยเมือง และคณะ, รูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการบริหารจัดการ ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดหนองบัวลำภู, วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม ; ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๕๘), หน้า ๔๕.

๐.๖๕) ปัจจัยเครือข่ายทางสังคม ($\bar{X} = ๓.๓๐$, S.D. = ๐.๘๓) ปัจจัยกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายทางสังคม ($\bar{X} = ๓.๑๘$, S.D. = ๐.๗๑) ปัจจัยคุณภาพการบริหารจัดการในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ($\bar{X} = ๓.๑๕$, S.D. = ๐.๗๗) และปัจจัยการมีส่วนร่วม ($\bar{X} = ๓.๐๒$, S.D. = ๐.๘๔) ซึ่งแปลผล โดยภาพรวมได้ในระดับปานกลาง ๒) องค์ประกอบปัจจัยการเสริมสร้างเครือข่ายทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการบริหารจัดการ มี ๗ ปัจจัย ได้แก่ (๑) เครือข่ายทางสังคม (๒) ทูตทางสังคม (๓) กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายทางสังคม (๔) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (๕) การมีส่วนร่วมในการบริหาร (๖) กระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน และ (๗) คุณภาพการบริหารจัดการในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งอธิบาย ความแปรปรวนสะสม ได้ร้อยละ ๖๕.๑ ๓) คุณภาพการบริหารจัดการได้รับอิทธิพลทางตรงจากปัจจัยการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ($\bar{X} = ๐.๕๖$) และปัจจัยกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ($\bar{X} = ๐.๕๖$) ในขณะเดียวกัน ยังได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากปัจจัยทูตทางสังคม และปัจจัยเครือข่ายทางสังคม อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และสามารถพยากรณ์คุณภาพการบริหารจัดการ ได้ร้อยละ ๔๖.๕

ภิกษุ กัลยาณมิตร^{๔๔} ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาทูตทางสังคมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาของตนเองเป็นเงื่อนไขสำคัญของการดำรงอยู่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมี เงื่อนไขสำคัญ ๓ ประการคือ ๑. การสร้างบรรทัดฐานแบบพึ่งพาอาศัยกันที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานและกฎเกณฑ์กติกา ของความสัมพันธ์แบบเท่าเทียมกัน พร้อมทั้งพัฒนากระบวนการบังคับทางสังคมและการขัดเกลาทางสังคม ๒. การสร้างเครือข่ายที่ทำให้บุคคลมาสัมพันธ์กันในเรื่องเกี่ยวกับชุมชน รวมทั้งปลูกฝังให้เกิดจิตสำนึกสาธารณะ และความไว้วางใจกันจนในที่สุดสามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นชุมชนแบบประชาสังคมและเป็นชุมชนที่พัฒนาอย่างยั่งยืน ๓. การสร้างเงื่อนไขสำคัญของการดำรงอยู่ภายใต้บริบทที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยและความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบทุนนิยม คือศักยภาพของชุมชนในการจัดระเบียบทางสังคมใหม่ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์

พิสิฐ เทพไกรวัล^{๔๕} ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียน ประถมศึกษาขนาดเล็กประกอบด้วย กระบวนการสร้างเครือข่าย ๖ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) ขึ้นตระหนักถึง ความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย ๒) ขึ้นประสานหน่วยงาน/องค์กรเครือข่าย ๓) ขึ้นสร้างพันธสัญญา ร่วมกัน ๔) ขึ้นบริหารจัดการเครือข่าย ๕) ขึ้นพัฒนาความสัมพันธ์ และ ๖) ขึ้นรักษาความสัมพันธ์ อย่างต่อเนื่อง ส่วนองค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียน ประถมศึกษาขนาดเล็ก ได้แก่ ๑) ลักษณะหรือกิจกรรมสำคัญที่เสริมประสิทธิภาพการดำเนินการกิจ ของเครือข่าย ๒) ขอบข่ายและภารกิจการบริหารจัดการ

^{๔๔}ภิกษุ กัลยาณมิตร, การพัฒนาทูตทางสังคมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, วารสารวิจัยและพัฒนาวิจัยและพัฒนาวลัยดงกรณ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๙), หน้า ๓๐๕.

^{๔๕}พิสิฐ เทพไกรวัล, การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก, ปรัชญาดุสิตบัณฑิต, (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

สถานศึกษา ๓) เทคนิค/วิธีการพัฒนาสมาชิก เครือข่าย ๔) กระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ (empowerment) ของเครือข่าย ๕) คุณลักษณะที่ดี ของผู้นำเครือข่าย และ ๖) การปฏิบัติงานของเครือข่ายและการสะท้อนผล ผลการทดลองใช้รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียน ประถมศึกษาขนาดเล็ก พบว่า กลุ่มบุคคล หน่วยงาน/องค์กร ที่สมัครใจรวมกลุ่มเครือข่ายความร่วมมือ

เทิดเกียรติ วงศ์ศาโรจน์^{๖๖} ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่าย ปฏิบัติการชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ เพื่อป้องกันอาชญากรรม ผลการวิจัยพบว่า

๑) การดำเนินงานของเครือข่ายชุมชน มีการให้ความร่วมมือในการขยายเครือข่ายเพิ่มมากขึ้น ทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการคิดและปฏิบัติเพื่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาเพิ่มขึ้น

๒) ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมเครือข่ายปฏิบัติการชุมชนและมวลชนสัมพันธ์เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีความพึงพอใจต่อรูปแบบกิจกรรมการสร้างเครือข่ายเพราะกิจกรรมที่กำหนดขึ้นนั้น ประชาชนเป็นผู้ร่วมกันวางแผนร่วมกันปฏิบัติด้วย

๓) ผู้นำหมู่บ้านและคณะกรรมการเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่าย มีความมุ่งมั่นที่จะทำกิจกรรมเพื่อป้องกันอาชญากรรมร่วมกันด้วยความสมัครใจ

๔) การทำกิจกรรมผู้นำหมู่บ้านและประชาชนในหมู่บ้านเห็นความสำคัญ ต้องการได้รับการยกย่องชมเชย ต่อกิจกรรมที่ได้กระทำ เพื่อเป็นเกียรติเป็นชื่อเสียงของหมู่บ้าน ส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ อย่างปลอดภัย สามารถลดอาชญากรรมลงได้

ชนันภรณ์ อารีกุล^{๖๗} ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมเพื่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า

๑) องค์ประกอบของทุนทางสังคมในสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ได้แก่ บุคคล สถาบัน ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและกองทุนของชุมชน สำหรับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุน ทางสังคมในสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ทุนทางสังคมและแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ทุนทางสังคม กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของทุนทางสังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมอย่างไว้วางใจในการศึกษาปัญหา การมีส่วนร่วมอย่างไว้วางใจในการวางแผน การมีส่วนร่วมอย่างไว้วางใจในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมอย่างไว้วางใจในการรับผลประโยชน์และการมี ส่วนร่วมอย่างไว้วางใจในการประเมินผล สำหรับแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคม ได้แก่ การเสริมสร้าง การเรียนรู้ของชุมชน การสร้างเครือข่ายเข้มแข็ง การสร้างจิตสำนึกกับบ้านเกิดและการบริหาร จัดการชุมชน

^{๖๖}เทิดเกียรติ วงศ์ศาโรจน์, การพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่าย ปฏิบัติการชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ เพื่อป้องกันอาชญากรรม, ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (สาขาวิชาพัฒนศึกษา, ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ปีการศึกษา ๒๕๕๗), บทความย่อ.

^{๖๗}ชนันภรณ์ อารีกุล, การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมเพื่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน, ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน, ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต, (คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), บทความย่อ.

๒) รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมเพื่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต อย่างยั่งยืน ประกอบด้วย ๑. แนวคิดพื้นฐานของรูปแบบ ได้แก่ แนวคิดการพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วม การศึกษา ตลอดชีวิตการสร้างควมไว้วางใจและการยึดมั่นในหลักคุณธรรม ๒. องค์ประกอบของทุนทางสังคม ได้แก่ บุคคล สถาบัน ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและกองทุนของชุมชน และ ๓. การเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของทุนทางสังคม ได้แก่ กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมและแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคม

๓) ปัจจัยของรูปแบบ ได้แก่ ปัจจัยภายในด้านบุคคลและปัจจัยภายในด้านบริบทชุมชน ปัจจัย ภายนอก ได้แก่ ภาครัฐหรือชายที่เข้มแข็ง การสนับสนุนจากภาครัฐและสถานการณ์ปัจจุบันของสังคมไทยและสังคมโลก สำหรับเงื่อนไขของรูปแบบ ได้แก่ ความตระหนักของคนในชุมชน การจัดการทุนทางสังคมและความเป็นพลวัตของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคม

พระณัฐวุฒิ วุฑฒิโก (สัพโส) และคณะ^{๔๘} ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนามนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา : การนำเสนอแนวคิดจาก พระสุตตันตปิฎก ผลการวิจัย พบว่า แนวคิดการพัฒนามนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา : การนำเสนอแนวคิดจากพระสุตตันตปิฎกประกอบด้วย แนวคิดการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ ๓ ระดับ คือ ๑) ระดับสติปัญญาปานกลาง ๒) ระดับสติปัญญาน้อย ๓) ระดับที่ไม่ พร้อมต่อการพัฒนา ซึ่งแต่ละระดับมีองค์ประกอบการพัฒนา คือ ๑) ด้านคุณสมบัติของผู้สอนคือการเป็นครูที่ดี ๗ ประการ ๒) ด้านองค์ประกอบของกลุ่มเป้าหมายที่แสดงธรรมสอนประกอบด้วยจริต ๖ ประการ ๓) ด้านลักษณะ วิธีการตอบปัญหา มี ๔ วิธี ๔) ด้านลีลาการสอนมี ๔ อย่าง ๕) ด้านวิธีการสอนมี ๓ วิธี ๖) ด้านหลักการสอนมี ๗ อย่าง ๗) ด้านกลวิธีและอุปายประกอบการสอน ๕ วิธี ๘) ด้านเนื้อหาในการพัฒนาพฤติกรรม ๗ หลักธรรม ๙) ด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดจากการได้ฟังพระธรรมเทศนามี ๕ อย่าง

^{๔๘}พระณัฐวุฒิ วุฑฒิโก (สัพโส) และคณะ, การพัฒนามนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา : การนำเสนอแนวคิดจาก พระสุตตันตปิฎก, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๕๘), หน้า ๖๐.

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งเกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน โดยมีรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น ๕ ส่วน ดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้รูปแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) โดยเป็นการลงพื้นที่ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน โดยเป็นการวิจัย ๒ รูปแบบ ดังนี้

๓.๑.๑ ข้อมูลเชิงเอกสาร

สำหรับการกำหนดวิธีดำเนินการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (methodology) โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) นั้น โดยเบื้องต้นทางผู้วิจัยได้ดำเนินการกระบวนการศึกษา ตามระเบียบวิธีวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (methodology) โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ด้วยกระบวนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารหรือการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) โดยการทบทวนแนวความคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

๓.๑.๒ ข้อมูลเชิงคุณภาพ

สำหรับการกำหนดวิธีดำเนินการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (methodology) โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ด้วยการสัมภาษณ์นั้น ในการกำหนดกระบวนการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดให้มีกระบวนการวิจัย (methodology) โดยการใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างลักษณะเป็นการสัมภาษณ์โดยใช้คำถามเหมือนกันทุกคน เป็นการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัย (methodology) ที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้าง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้บริหาร บุคลากร เจ้าหน้าที่ ส่วนงานที่เกี่ยวข้องการสร้างเครือข่ายทางพระพุทธศาสนา องค์กรที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการสร้างเครือข่ายการ

พัฒนาสังคมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ๑. สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา ๒. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา ๓. วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร ๔. วัดวีระโชติธรรมาราม ๕. วัดสมานรัตนาราม ๖. มูลนิธิโพธิ์วันฉะเชิงเทรา

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร บุคลากร และนักวิชาการ ส่วนงานที่เกี่ยวข้องการสร้างเครือข่ายทางพระพุทธศาสนา องค์กรที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการสร้างเครือข่ายการพัฒนาสังคมทางพระพุทธศาสนา โดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน ๒๐ รูป/คน ได้แก่

๑. สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา

- ๑) คุณสายภิญญ์ สีชฌนุกฤษณ์ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา
- ๒) คุณชัยธรรม ทับเที่ยง นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา
- ๓) คุณปรีชา บุญศิริ นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา
- ๔) คุณเยาวภา รุ่งเรือง นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา

๒. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

- ๑) คุณอุทัย พัฒนพิชัย วัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา
- ๒) คุณพวงผกา วิมลภักตร์ ผู้อำนวยการกลุ่มศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา
- ๓) คุณเครือวัล ภูเจริญ นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

๓. วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- ๑) พระราชปริยัติสุนทร ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร
- ๒) พระครูปริยัติวรรณภรณ์ รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร
- ๓) พระครูสุตธรรมภรณ์ รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร
- ๔) พระมหาวิเชียร สิริวิฑฒโน รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร
- ๕) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุพล พรหมมี รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร
- ๖) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภุชโรทัย ศรีอร่าม ประธานสาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

๗) คุณเจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

๔. วัดวีระโชติธรรมาราม

๑) พระภิกษุประจักษ์คุณ เจ้าอาวาสวัดวีระโชติธรรมาราม เจ้าคณะอำเภอบางน้ำเปรี้ยว

๒) พระปลัดวิสุทธิธรรม วรญาโณ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดวีระโชติธรรมาราม

๓) พระปลัดบัญชา สุทธิจาโค ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดวีระโชติธรรมาราม

๕. วัดสมานรัตนาราม

๑) พระประจักษ์ธรรมนาถ เจ้าอาวาสวัดสมานรัตนาราม เจ้าคณะอำเภอท่าตะเียบ - แปลงยาว (ธ)

๖. มูลนิธิโพธิ์วันณา

๑) แม่ชีณัฐญาวรรณ เปรมสกุล ประธานมูลนิธิโพธิ์วันณา

๒) คุณวุฒิชัย อ่ำบำรุง กรรมการมูลนิธิโพธิ์วันณา

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์เจาะลึก และการศึกษาจากข้อมูลที่มีผู้บันทึกไว้แล้วโดยผู้อื่น (Unobtrusive Research) โดยลักษณะข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ดังนี้

๑. ข้อมูลปฐมภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารการวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่างๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ กำหนดหัวข้อการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกได้แก่บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และสร้างแบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ซึ่งมีการกำหนดคำถามในการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าโดยผู้วิจัยได้ทำการกำหนดคำถามในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลอย่างกว้างในการสัมภาษณ์

การตั้งคำถามในแบบสัมภาษณ์สำหรับบุคคลที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น ๔ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมขององค์กรพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา

ตอนที่ ๓ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

ตอนที่ ๔ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับเครือข่ายกับการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา

๒. ข้อมูลทุติยภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ วารสาร เอกสารทางวิชาการต่าง ๆ และสืบค้นข้อมูลจาก Internet ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาถึงการเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ กระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและข้อมูลจากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ และกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ โดยกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าว เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแนวทางของกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ อันมีสาระสำคัญโดยสรุปดังต่อไปนี้

๑. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา บทความ วารสารวิชาการ สืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต (Internet) และงานวิจัยที่มีผู้ศึกษาไว้ในแง่มุมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๒. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview)

๒.๑ ผู้วิจัยได้กำหนดวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

๒.๒ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์โดยใช้วิธีการจับบันทึกการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และการบันทึกเสียง

๒.๓ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แล้วนำมาวิเคราะห์ พร้อมทั้งแยกแยะจับประเด็น อีกทั้งตัดคำพูดบางคำที่ไม่เหมาะสม และไม่เกี่ยวข้องกับการวิจัยออกไป เพื่อให้ข้อมูลนั้นเป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยมีลำดับขั้นตอนในการวิเคราะห์ ดังนี้

๑. ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยนำคำสัมภาษณ์จากผู้ถูกสัมภาษณ์มาเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของแต่ละบุคคล และจัดลำดับความสำคัญและคุณลักษณะของข้อมูล

๒. นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่จัดลำดับความสำคัญแล้วนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลทางเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะทราบถึงลักษณะที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันของข้อมูล

๓. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และจากการศึกษาต่าง ๆ มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันอย่างเป็นระบบและนำไปสู่การเชื่อมโยงข้อมูลเข้าด้วยกัน แสดงความสำคัญของข้อมูลได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อสะดวกในการวิเคราะห์และเขียนรายงานข้อมูลที่ได้จากการศึกษา

ดังนั้น ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการตอบประเด็นสัมภาษณ์ (Interview Research) และ ข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ (Document Research) จะถูกนำมาวิเคราะห์และประมวลผลออกมาใน ลักษณะของการพรรณนาซึ่งนำไปสู่คำตอบในการศึกษาและสรุปตามหลักวิชาการประกอบการเขียน รายงานเพื่อชี้ให้เห็นถึงแนวคิด ความเชื่อ และคุณค่าเกี่ยวกับพระพุทธรูปสำคัญในสังคมไทยต่อไป

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยแบ่งเป็น ๔ ตอน ดังนี้

๔.๑ ผลการศึกษาการพัฒนาสังคมขององค์กรพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา

๔.๒ ผลการศึกษาการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

๔.๓ ผลการวิเคราะห์เครือข่ายกับการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ ผลการศึกษาการพัฒนาสังคมขององค์กรพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา

จากศึกษาการเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ใช้แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยมีผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-Informant) กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน โดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน ๖ องค์กร ได้แก่ สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

๑) ประวัติความเป็นมา

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม มีจุดเริ่มต้นมาจากที่ รัฐบาล ภายใต้การบริหารของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้สถาปนากระทรวงวัฒนธรรม ขึ้น เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๔๕ และตามบทบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ.๒๕๔๕ มาตรา ๓๖ กำหนดให้กระทรวงวัฒนธรรม มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับศิลปะ ศาสนา และวัฒนธรรม และราชการอื่นตามที่มีกฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกระทรวงวัฒนธรรม การตั้งกระทรวงวัฒนธรรมในครั้งนี้ ถือเป็นการพัฒนาหน่วยงานด้านวัฒนธรรมของประเทศไทย ให้มีเจ้าภาพรับผิดชอบงานวัฒนธรรมอย่างชัดเจนเป็นการเฉพาะ และเกิดผลดีต่อการพัฒนาประเทศในยุคโลกาภิวัตน์ โดยรวมหน่วยงานระดับกรมที่มีภาระรับผิดชอบงานที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม เข้ามาอยู่ในกระทรวงวัฒนธรรม เป็นส่วนราชการในสังกัดการบริหารราชการส่วนกลาง ประกอบด้วยกรมศิลปากร กรมการศาสนา สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นกรมส่งเสริมวัฒนธรรม) และจัดตั้งหน่วยงานระดับกรมขึ้นใหม่ คือ

สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม และสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานที่มีฐานะเป็นองค์กรมหาชน ขึ้นตรงกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม คือ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (ต่อมาได้มีการจัดตั้งกรมขึ้นใหม่เพิ่มเติม คือ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ และจัดตั้งองค์กรมหาชนขึ้นใหม่ คือ ศูนย์คุณธรรม)และมีการจัดตั้งสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดขึ้นทั่วประเทศ อยู่ในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม ต่อมาได้มีการผลักดันให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแยกออกไปเป็นส่วนราชการสังกัดส่วนราชการบริหารส่วนภูมิภาค เพื่อให้สามารถมีอำนาจการบริหารราชการได้อย่างเบ็ดเสร็จ ภายใต้การควบคุมการบริหารราชการของผู้ว่าราชการจังหวัด จนในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ได้มีกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๔๙ ลงวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙ กำหนดให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เป็นส่วนราชการ การบริหารส่วนภูมิภาคที่มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

- ๑) ประสานและปฏิบัติหน้าที่ในฐานะตัวแทนกระทรวงวัฒนธรรมในส่วนภูมิภาค และสนับสนุนส่งเสริมการปฏิบัติงานด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่จังหวัด
- ๒) ส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้และแหล่งเรียนรู้ด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ในเขตพื้นที่จังหวัด
- ๓) ดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเบียดเบียนทางวัฒนธรรม โดยประสานงานหรือร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและเอกชน
- ๔) จัดทำแผนยุทธศาสตร์เกี่ยวกับงานด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่จังหวัด
- ๕) ส่งเสริม สนับสนุนและประสานการดำเนินงานของสภาวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมอำเภอ และสภาวัฒนธรรมตำบล รวมทั้งหน่วยงานอื่นที่ดำเนินงานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ในเขตพื้นที่จังหวัด
- ๖) ปฏิบัติงานร่วมกับ หรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา จึงได้รับการจัดตั้งขึ้นพร้อมกับการสถาปนากระทรวงวัฒนธรรม อยู่ในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม และมีพัฒนาการ เป็นส่วนราชการบริหารส่วนภูมิภาค ภายใต้การควบคุมการบริหารราชการของผู้ว่าราชการจังหวัดฉะเชิงเทรา และมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ในเขตพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงการแบ่งส่วนราชการฯ ดังกล่าวข้างต้น^๑

๒) การพัฒนาสังคมของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา มีการพัฒนาสังคม โดยการนำนโยบายของรัฐบาล กระทรวงวัฒนธรรม และจังหวัดฉะเชิงเทรา ในการพัฒนาสังคมสู่การปฏิบัติผ่านแผนงาน โครงการ กิจกรรมในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ที่เห็นเด่นชัด เป็นรูปธรรมที่สุดในปัจจุบัน คือ การดำเนินงานพัฒนาสังคม ผ่านโครงการขับเคลื่อนการส่งเสริมและพัฒนาองค์กร ชุมชน อำเภอและจังหวัด ให้เป็นองค์กรคุณธรรม ชุมชนคุณธรรม อำเภอคุณธรรม และจังหวัดคุณธรรมน้อม

^๑สัมภาษณ์ คุณพวงผกา วิมลภักตร์ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกลุ่มศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๓.

นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขับเคลื่อนด้วยพลัง “บวร” โดยมีจุดเน้น ในการพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมคุณธรรม โดยเริ่มเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ประชาชนเป็นอันดับแรก และขยายผลไปสู่หน่วยงาน องค์กร ชุมชน อำเภอ และจังหวัด ให้สังคมเป็นสังคมคุณธรรมที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน ที่มีประชาชนมีคุณธรรม มีองค์กรคุณธรรม มีชุมชนคุณธรรม มีอำเภอคุณธรรม และจังหวัดคุณธรรม ครอบคลุมทั่วทุกพื้นที่ในการนำนโยบายสู่การปฏิบัติผ่านโครงการกิจกรรมดังกล่าวนี้ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา มุ่งหวังที่จะเสริมสร้างและพัฒนาสังคม ให้เป็นสังคมคุณธรรมที่ประชาชนดำรงชีวิตตามหลักคำสอนทางศาสนาที่ตนนับถือ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม ประชาชนมีความสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

จากผลการดำเนินงานพัฒนาสังคมคุณธรรม ตามโครงการดังกล่าวข้างต้น ปรากฏผลว่า จังหวัดฉะเชิงเทรา มีองค์กร ชุมชน อำเภอ และจังหวัดที่เข้าร่วมโครงการและผ่านเกณฑ์การประเมินการดำเนินงานตามตัวชี้วัด ๙ ขั้นตอน ของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม แล้ว มีจำนวนดังนี้

- องค์กรคุณธรรม จำนวน ๗๒ แห่ง
- ชุมชนคุณธรรม จำนวน ๒๔๔ ชุมชน
- อำเภอคุณธรรม จำนวน ๑๑ อำเภอ
- จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นจังหวัดคุณธรรม^๒

๔.๑.๒ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา

๑) ประวัติความเป็นมา

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นหน่วยงานส่วนภูมิภาค มีจุดเริ่มต้นมาจากพระราชบัญญัติปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม พ.ศ.๒๕๔๕ มีผลให้กรมการศาสนาเดิมสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ถูกแบ่งออกเป็นกรมการศาสนา สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นหน่วยงานที่มีฐานะเทียบเท่ากรม ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี และมีการแบ่งส่วนราชการภายในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ตามกฎกระทรวงการแบ่งส่วนราชการฯ พ.ศ.๒๕๔๕ ขณะนั้นยังไม่มีการแบ่งส่วนราชการบริหารส่วนภูมิภาค จนกระทั่งมีการประกาศยกเลิกกฎกระทรวง พ.ศ.๒๕๔๕ และประกาศใช้กฎกระทรวงการแบ่งส่วนราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๙ ซึ่งกฎกระทรวงฉบับนี้ได้มีการแบ่งส่วนราชการบริหารส่วนภูมิภาคขึ้นในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดมีสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด

ก่อตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อทำหน้าที่ในการทำนุบำรุง พระพุทธศาสนา ศาสนสถาน และศาสนาวัดพุทธทางพระพุทธศาสนา สนับสนุนการดำเนินงานของคณะสงฆ์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การปกครองของคณะสงฆ์ อีกทั้งประสานความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด ชุมชน และส่วนราชการต่าง ช่วยในการส่งเสริมและประสานงานการเนินงานด้านศาสนพิธี กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในระดับจังหวัด เกิดความคล่องตัว และหน้าที่ที่เป็นไปตามกฎกระทรวงกำหนด

พัฒนาการของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนั้น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการนำเทคโนโลยี เข้ามาใช้ในการบริหารงานมากขึ้น มีการแบ่งงานให้ครอบคลุมกับกิจการงานคณะสงฆ์ และ

^๒สัมภาษณ์ คุณพวงผกา วิมลภักตร์ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกลุ่มศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๓.

ภาครัฐ สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันตามแผนปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์ โดยสำนักงานฯ มีการดำเนินงานโดยแบ่งกลุ่มงานภายในสำนักงานออกเป็น ๑ กลุ่มงาน ๒ ฝ่าย คือ กลุ่มอำนวยการ และ กิจการพระพุทธศาสนา/ฝ่ายพุทธศาสนศึกษาและการคณะสงฆ์ และฝ่ายพุทธศาสนสถานและศาสนสมบัติ ซึ่งงานที่แบ่งนั้นจะครอบคลุมงานคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านศาสนพิธี ด้านศาสนธรรม ด้านศาสนสมบัติ ด้านศาสนสถาน ด้านศาสนบุคคล และด้านศาสนศึกษา รวมถึงงานนโยบายจังหวัด และภาครัฐ^๓

๒) การพัฒนาสังคมของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นหน่วยงานที่มีการพัฒนาสังคมในลักษณะที่ช่วยส่งเสริม สนับสนุน ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ในรูปของกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม โครงการอบรมปฏิบัติธรรมครอบครัวอบอุ่นด้วยพระธรรมเฉลิมพระเกียรติ แก่เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไป ซึ่งบุคลากรดังกล่าวจะเป็นกำลังที่สำคัญของประเทศชาติในอนาคตต่อไป นอกจากนี้จะเป็นผู้มีความรู้ทางวิชาการแล้ว จะต้องมีความรู้คุณธรรม จริยธรรมและดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข สร้างภูมิคุ้มกันที่ดีต่อประเทศชาติ นอกจากนี้ยังมีโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” เป็นโครงการที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมอย่างง่ายคือ ศีล ๕ ที่พุทธศาสนิกชนชาวพุทธพึงปฏิบัติ ลด ละ เลิก ไม่เบียดเบียนชีวิต โดยที่เริ่มจากครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ หากทุกคนมีศีล สังคมก็มีสุข การพัฒนาสังคมก็จะเป็นไปด้วยความราบรื่น ประชาชนมีคุณภาพชีวิตและจิตใจที่ดี^๔

๔.๑.๓ วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑) ประวัติความเป็นมา

แนวทางการจัดตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้มีมาตั้งแต่สมัยพระราชเชมามากร(ก่อ เขมทสสี) อดีตเจ้าอาวาสวัดโสธรวราราม ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มในการจัดตั้งโดยใช้สถานที่ภายในวัดโสธรวราราม และตั้งใจจะใช้ชื่อของมหาวิทยาลัยสงฆ์ว่า มหาวิทยาลัยหลวงพ่อบุญพระพุทธรังษีเห็นได้จากคำปรารภกับสามเณรสมศักดิ์ สายหยุด เมื่อครั้งเป็นสามเณร (ตอนนี้ท่านได้ถึงแก่กรรมแล้ว) ตอนหนึ่งว่า "ฉันจะเป็นอธิการบดี มหาวิทยาลัยหลวงพ่อบุญพระพุทธรังษี ให้พระมหาลิขิต (รศ.ดร.ลิขิต ลิขิตานนท์) เป็นเลขาธิการ ให้พระมหาวิจิตร(รศ.วิจิตร เกิดพิเศษ ถึงแก่กรรม)และพระมหาเจริญ(พระศรีสังญาณมณี มรณภาพ)เป็นคณบดี ส่วนเธอเป็นเลขานุการคณบดี" แต่ความตั้งใจของพระราชเชมามากรยังไม่บรรลุตามเจตนารมณ์ ท่านได้มรณภาพลงเสียก่อน ดังนั้นแนวคิดที่จัดตั้งมหาวิทยาลัยต้องหยุดชะงักลง จนมาถึงยุคของพระราชมงคลวุฒาจารย์ (สุธีร์ สุนทรโร) เป็นเจ้าอาวาสวัดโสธรวราราม พระราสิทธิวิมล รองเจ้าอาวาสวัดโสธรวราราม และพระปริยัติกิจวิธาน ณ ตอนนั้น (ปัจจุบัน พระราชปริยัติสุนทร) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโสธรวราราม ได้เห็นความสำคัญของการศึกษาของพระภิกษุสามเณร จึงได้ทำการ

^๓สัมภาษณ์ คุณเยาวภา รุ่งเรือง นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๓.

^๔สัมภาษณ์ คุณเยาวภา รุ่งเรือง นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๓.

สนับสนุนส่งเสริมการศึกษาทั้งปรียัติธรรมแผนกธรรม บาลี และมีแนวคิดที่จะจัดตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์ เพื่ออนุเคราะห์ สงเคราะห์ ภิกษุสงฆ์ สามเณรและคฤหัสถ์ได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้หลักธรรมและหลักวิชาชีพ เพื่อผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ ความสามารถ มีคุณภาพตามมาตรฐานของหลักวิชาชีพ สามารถนำไปพัฒนาตน พัฒนาคณะ พัฒนางานและปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้างานวิจัย ให้มีความเป็นมาตรฐาน มีความโดดเด่น มีความเป็นเลิศทางวิชาการในด้านพระพุทธศาสนาเป็นต้น

เมื่อคณะสงฆ์อำเภอเมือง ได้มีมติเห็นชอบเรื่องการจัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์ขึ้น ทางคณะสงฆ์จึงได้มีมติให้พระราชปริยัติสุนทร (ขณะนั้น เป็นพระปริยัติกิจวิธาน) พระครูปริยัติปัญญาวร (มรณภาพ) ดร.สมศักดิ์ สายหยุด (ถึงแก่กรรม) ได้ทำเรื่องเปิดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี ไปยังมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิจารณาแล้วเห็นควรให้เปิดจึงได้ออกเป็นประกาศมหาวิทยาลัย เรื่องโครงการขยายห้องเรียน โดยให้ขยายห้องเรียนระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนาไปที่วัดโสธร วราราม วรวิหารเมื่อวันศุกร์ที่ ๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๗

ปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ห้องเรียนวัดโสธรวราราม ได้เปิดรับสมัครนิสิตเข้าศึกษาเป็นปีแรกโดยเปิดสอนสาขาวิชาพระพุทธศาสนา ตามมติสภามหาวิทยาลัย ในคราวประชุมครั้งที่ ๗/๒๕๔๖ เมื่อวันที่ ๒๙ เดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๖

ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ เปิดสอนสาขาวิชาการบริหารการศึกษา ตามมติสภามหาวิทยาลัยในคราวประชุมครั้งที่ ๒/๒๕๔๙ เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๔๙

ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ เปิดสอนสาขาวิชาสังคมศึกษา ตามมติสภามหาวิทยาลัย ในคราวประชุมครั้งที่ ๗/๒๕๔๑ เมื่อวันที่ ๒๘ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๑

ปี พ.ศ. ๒๕๕๒ เปิดรับสมัครนักศึกษาหลักสูตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) ตามมติสภาวิชาการ ในคราวประชุมครั้งที่ ๔/๒๕๕๒ เมื่อวันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๒

ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ เปิดสอนสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ตามมติสภามหาวิทยาลัยในคราวประชุมครั้งที่ ๒/๒๕๕๓ เมื่อวันที่ ๑ เดือนเมษายน พ.ศ.๒๕๕๓

ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเปิดสอนหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ณ โครงการขยายห้องเรียนวัดโสธรวราราม จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นลำดับ

ปี พ.ศ.๒๕๕๕ สภามหาวิทยาลัยได้มีมติอนุมัติเป็นวิทยาลัยสงฆ์ชื่อ "วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร" ในคราวประชุมสภามหาวิทยาลัยครั้งที่ ๗/๒๕๕๕ เมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๕

๒) การพัฒนาสังคมของวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร ดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวกับสังคม คือ จัดทำโครงการธรรมะสู่โรงงาน โครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน โครงการปฏิบัติธรรมประจำเดือนทุกเสาร์-อาทิตย์ที่ ๒ ของเดือน โครงการอนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรม โครงการคนกล้าศีลศรีแปดริ้ว^๖ และที่เห็นเด่นชัดเป็นรูปธรรม คือ มีการพัฒนาสังคมโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สร้างความรู้ความเข้าใจหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา สร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรม แก่สังคม การพัฒนาคนทางด้านจิตใจ^๗ คือโครงการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานประจำปีของวิทยาลัยสงฆ์ กิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนประจำปี การจัดบวชนกขัมมะทุกเสาร์-อาทิตย์ของเดือนตลอดปี การเชื่อมโยงกับโครงการด้วยการส่งคณาจารย์และนิสิตที่ส่งไปลงพื้นที่ไปร่วมกับชุมชน โครงการคุณธรรมสัญจร โครงการพุทธศาสตร์ สงเคราะห์ โครงการถวายความรู้ให้แก่คณะสงฆ์ บุคลากรของคณะสงฆ์มีทักษะความรู้และก็สามารถนำทักษะที่ได้จากการเรียนรู้ไปใช้ในการทำงานของคณะสงฆ์ได้ โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕^๘ การส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน สร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในความเป็นไทย สนับสนุนให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นรากฐานของการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ

๔.๑.๔ วัดวีระโชติธรรมาราม

๑) ประวัติความเป็นมา

เดิมวัดวีระโชติธรรมารามเป็นสำนักสงฆ์ ชื่อสำนักสงฆ์ทองธรรมโชติ มีคุณระเปียบ คุณโยมทวิ คุณโยมลออ โชคบรรยง ได้มีจิตศรัทธาถวายที่ดิน จำนวน ๓๐ ไร่ ในปี พ.ศ.๒๕๓๖ และในเวลาต่อมา ปี พ.ศ.๒๕๕๐ ได้ถวายเพิ่มอีกจำนวน ๖ ไร่ รวมเป็น ๓๖ ไร่ เพื่อจะทำการก่อสร้างให้เป็นวัดขึ้นตามเจตนารมณ์ที่ศรัทธา จึงได้มองที่ดินให้คณะสงฆ์ในเขตนั้น และมีพระภิกษุจำพรรษาตามกำลังที่จะอยู่ได้ เนื่องด้วยสภาพแวดล้อมนั้น ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะเป็นชาวมุสลิม ๗๐ - ๘๐ เปอร์เซ็นต์ มีชาวพุทธอยู่เป็นจำนวนน้อยจึงลำบากในการพัฒนาเท่าที่ควร จนปี พ.ศ.๒๕๔๕ คุณโยมทวิ คุณโยมลออ เจ้าของที่ดินได้มาราบเอาตมา ซึ่งขนาดนั้นได้จำพรรษาอยู่วัดกระทุ่มเสือปลา คุณโยมทวิ คุณโยมลออ เป็นคนบ้านเดียวกับเอาตมาไปปรารถนาร้างเรื่องการสร้างวัดให้ฟังถึงความยากลำบากในการพัฒนา

และต่อมาปี พ.ศ.๒๕๔๗ คณะสงฆ์มีคำสั่งให้อาตมา ไปเป็นเจ้าอาวาสวัดศรีเอี่ยม ที่ร้างเจ้าอาวาส อาตมาก็เที่ยวไปเที่ยวมาดูที่ดินที่โยมต้องการให้สร้างวัดอยู่ คุณโยมทวิ คุณโยมลออ ก็เที่ยวหาที่วัดศรีเอี่ยมอยู่เรื่อย คอยถามหลวงพ่อบอกว่าวัดไม่เห็นไปไหน ไม่มีใครมาช่วยสักที จนอาตมาบอก มันจะไหวหรือ ไป ๆ มา ๆ ก็เลยตัดสินใจมาดู เมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๐ จากนั้นถึงบอกโยมว่าจะขอเปลี่ยนชื่อใหม่

^๖ สัมภาษณ์ พระราชปริยัติสุนทร ตำแหน่งผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๓.

^๗ สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุพล พรหมมี ตำแหน่ง รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๓.

^๘ สัมภาษณ์ พระครูปริยัติวรณารักษ์ ตำแหน่งรองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๖๓.

เพื่อให้เหมาะสมกับสถานที่ เลยไปกราบสมเด็จพระพุฒาจารย์ ที่วัดสระเกศ ก็เรียนให้ท่านสมเด็จพระพุฒาท่านทราบว่ายอมศรัทธาถวายที่ดินให้ ท่านก็บอกว่าดี ๆ อาตมาบอกจะมาขอซื้อ ตอนแรกจะขอซื้อสมเด็จพระพุฒาจารย์ แต่ท่านคงจะรู้ บอกว่าเอาชื่อของเจ้าของที่ดินดีกว่า จะได้มีศรัทธาช่วยเหลือ ก็เลยตั้งชื่อใหม่ โดยนำชื่อของพระเดชพระคุณหลวงพ่อกุญชรลีงดำ (วีระ ถาวโร) วัดจันทาราม จ.อุทัยธานี แล้วนำนามสกุลของเจ้าของที่ดิน คือ โชติบรรยง มารวมกัน เป็นสำนักสงฆ์วีระโชติธรรมมาราม ก็เป็นมงคล หลังจากนั้นอาตมาก็มาอยู่เรื่อย ๆ

ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ โยมเจ้าของที่ดินก็ยกขานพานครุมาหา ให้ไปเปิดปฏิบัติธรรมให้ก่อนที่วัดวีระโชติฯ เพื่อให้โยมชื่นใจว่าเราไม่ทิ้ง เราก็ไม่คิดอะไร โยมมาถึงก็ร้องไห้ คิดว่าอาตมารับปากจะไปจำพรรษาที่วัดแล้ว อาตมาบอกไม่ใช่ เพราะตั้งใจท่องเที่ยว จะไปสร้างวัดไว้หลาย ๆ ที่ โยมก็เลยไปขอหลวงพ่อบุญธรรมให้ ท่านบอกให้ไปช่วยสร้าง แต่ไม่ต้องไปเป็นเจ้าของวัด เพราะจะให้อยู่วัดไตรมิตรให้ไปช่วยได้ โยมก็บอกไม่เป็นไร แต่แล้วทำไปทำมาก็ต้องไปจำพรรษาที่วัดวีระโชติฯ เพื่อสานต่อภารกิจที่ค้างไว้ให้เสร็จ เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ สมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดสระเกศฯ เมตตามาหล่อพระประธานหลวงพ่อบุญธรรม ๑๐๙ นิ้ว แล้วท่านก็ชี้ว่าแล้วจะไปตั้งไว้ตรงไหน ก็เลยบอกจะสร้างโบสถ์แล้วขออารามี่หลวงพ่อบุญธรรม

จนมาปี พ.ศ. ๒๕๕๑ อาตมาออกจากวัดศรีเอี่ยม มาอยู่ที่นี่เริ่มพัฒนาวัด เริ่มต้นไม่มีอะไรเลยมีแต่ห้องน้ำกับพื้นดินเวลานอนต้องนอนในแพเอาถังน้ำมันมาทำกุฏิ เพราะเป็นนา เริ่มต้นอาศัยกำลังใจทำ พระผู้ใหญ่ก็มาเยี่ยม วันแรกที่อาตมาอยู่วัดวีระโชติฯ มีโยมมาถวายเงิน ๑ ล้านบาท มาเห็นสภาพแล้วคงอนาถ บอกพระจะอยู่อย่างไรมีแต่น้ำ ชาวบ้านแถบประเวศ ได้มีจิตศรัทธาเป็นเจ้าภาพหล่อพระหลวงพ่อบุญธรรม วัดบางพลี ขนาด ๔ ศอก ๑ องค์ และมีจิตศรัทธาช่วยทำนุบำรุงวัดวีระโชติฯ เรื่อยมา ถือว่าเป็นกำลังใหญ่ของวัดเลย

จากปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ที่อาตมาได้มาจำพรรษามาอยู่วัดวีระโชติฯ จนมาถึงทุกวันนี้ อาตมาเดินตามแนวทางของครูบาอาจารย์ คือปฏิบัติหลวงพ่อกุญชรลีงดำ หรือพระเดชพระคุณพระราชพรหมยาน (วีระ ถาวโร) วัดจันทาราม จ.อุทัยธานี ที่อาตมาศรัทธา นอกจากจะสร้างวัดให้ได้ตามประสงค์แล้ว อาตมายังได้เจริญตามหลวงพ่อกุญชรลีงดำ ด้วยการจัดให้มีการปฏิบัติธรรม บวชชีพราหมณ์ แก้ววิภากรรรม ในทุกวันเสาร์อาทิตย์ที่ ๒ และ ๔ ของทุกเดือน ในการมาปฏิบัติธรรมที่วัดนั้น ทางวัดได้จัดเตรียมของเอาไว้ให้ทั้งหมด ไม่ต้องนำมา และในการปฏิบัติธรรมให้ได้ผลดีนั้นต้องมาปฏิบัติถือศีล ๘ และในการปฏิบัติต้องมาปฏิบัติทั้งสองวันจะได้ผลดีมาก จากที่เริ่มมีคนมาปฏิบัติทีละน้อย จนมาถึงปัจจุบันมีผู้คนได้มาปฏิบัติธรรมที่วัดกันเป็นจำนวนมาก อย่างไม่ขาดสาย และยังเปิดวันพิเศษในกรณีหน่วยงานต่าง ๆ จะนำผู้คนมาปฏิบัติธรรม ทางวัดก็จะเปิดรับทั้งหมด^๔

๒) การพัฒนาสังคมของวัดวีระโชติธรรมมาราม

การพัฒนาสังคมของวัดวีระโชติธรรมมาราม คือ มีการจัดการปฏิบัติธรรมเป็นประจำ และเป็นศูนย์รวมในการสนองงานคณะสงฆ์ ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านศาสนพิธี ด้านศาสนธรรม ด้านศาสนสมบัติ ด้านศาสนสถาน ด้านศาสนบุคคล และด้านศาสนศึกษา ในการจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมของวัดจะปฏิบัติทุกวันเสาร์ แต่ทางวัดจะจัดเดือนละ ๒ ครั้ง โดยญาติโยมจะมากันเยอะในช่วงเสาร์ที่ ๒ และ

^๔สัมภาษณ์ พระภาวนาประชานุกูล เจ้าอาวาสวัดวีระโชติธรรมมาราม เจ้าคณะอำเภอบางน้ำเปรี้ยว เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๓

ที่ ๔ ของเดือน และมานอนค้างคืนภายในวัด ๑ คืน ทางวัดจะทำหน้าที่บรรยายธรรม และนำปฏิบัติ เหตุที่อยู่ได้เพียงเดือนละ ๒ ครั้ง เพราะจะต้องเดินทางไปร่วมที่วัดไตรมิตรเดือนละ ๒ ครั้ง และเดินทางไปโคราชทุก ๆ ต้นเดือนเพื่อไปร่วมปฏิบัติกับญาติโยม โดยถือหลักการสงเคราะห์ สิ่งใดทำได้ก็ทำ^{๑๐} การให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชนที่เรียนเก่ง เรียนดี^{๑๑}

๔.๑.๕ วัดสมานรัตนาราม

๑) ประวัติความเป็นมา

เดิมที่นั่นวัดสมานรัตนารามเป็นวัดเก่าแก่ ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๒ มีการปล่อยทิ้งร้างมาเป็นระยะเวลาถึง ๕๐ ปี สาเหตุที่มีการปล่อยทิ้งร้างนี้มีสาเหตุมาจากอดีตเจ้าอาวาสท่านเป็นบุคคลที่ถือสมานู สันโดษ และประกอบด้วยความเมตตาต่อสัตว์ กล่าวคือท่านได้รับมอบหมายให้มาดูแลวัด ท่านก็ปล่อยไปตามมีตามได้อยู่อย่างสงบ ไม่นิยมในเรื่องของการก่อสร้าง เพราะท่านถือว่าเป็นเรื่องที่น่าหวาด และในเรื่องของการเมตตาสัตว์นั้น ท่านให้ความเมตตาต่อหมู หมา กาไก่เป็นอย่างมาก สัตว์เหล่านั้นจะกินจะนอนจะอยู่อย่างไรก็ปล่อยตามอิสระ เลยเป็นผลทำให้วัดดูทรุดโทรม ไม่สะอาด เลยเป็นผลทำให้ขาดการบูรณะไปเป็นช่วงระยะเวลาพอสมควร พอกระผมได้บวชเป็นพระแล้วได้มองเห็นว่าวัดมีความทรุดโทรมไปอย่างมาก ญาติโยมก็ไม่เข้าว่ากันเท่าไร ผมเลยมีความคิดและระลึกว่าวัดแห่งนี้ เป็นวัดที่ได้บวชได้อยู่อาศัยเลยมีความคิดที่อยากตอบแทนวัดบ้านเกิดหรือวัดที่ได้บวชนี้ให้ดีขึ้น ก็เลยได้ขออนุญาตหลวงพ่อก่อนเจ้าอาวาสจะขอทำการบูรณะวัดแห่งนี้ให้ดีขึ้นเหมือนเดิม ท่านก็เลยบอกว่าไม่อนุญาต และก็ไม่ได้คัดค้าน ก็ตามสะดวกแล้วแต่ความคิดเห็นของเราและชาวบ้านกลุ่มใหญ่ ๆ ก็เลยได้ดำเนินการบูรณะ และทำการซ่อมแซมก่อสร้างในสิ่งที่มี ความจำเป็นขึ้นมาใหม่ ซึ่งในส่วนที่เราได้มีการดำเนินการทำตรงนี้ในสมัยก่อนนั้นถือว่าเราเป็นพระบวชใหม่ยังไม่เป็นที่รู้จัก ยังไม่มีบารมี ก็เลยได้ตั้งจิตอธิษฐานขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเทพยดา มาช่วยอนุโมทนา ช่วยให้การก่อสร้างต่าง ๆ นั้นหาทุนได้มาโดยง่าย มีคนมาช่วยเหลือ หากเทพองค์ใดมาช่วยเราก็จะทำการบูรณะ ทำการสร้างท่านไว้หน้าวัด เราได้อธิษฐานจิตไว้ประมาณนี้ และประกอบด้วยสมัยก่อนชุมชนในละแวกนี้ชาวบ้านไม่มีอาชีพ วัน ๆ นั้นก็เล่นแต่การพนัน ถือว่าปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาในใจ และคิดในใจว่าเราจะช่วยเขาได้อย่างไร หลังจากที่ได้ตั้งใจ และตั้งจิตอธิษฐานไว้ ก็มีแรงบันดาลใจในการบูรณะแล้วก็ทำอย่างต่อเนื่องเริ่มจากจุดเล็ก ๆ ก่อนแล้ว แล้วก็มีความตั้งใจว่าถ้าเราได้สร้างวัดอุ้มงคลก็น่าจะเป็นช่องทางที่จะทำให้สามารถหาเงินได้ง่าย ตอนนั้นยังไม่มีกระแสเรื่องจตุคามเท่าไร แต่ก็มีคนเริ่มพูดถึง เราก็เลยสร้างวัดอุ้มงคลจตุคามรามเทพ และบวกกับช่วงนั้นเป็นช่วงที่คนนิยม ก็เลยทำให้ได้เงินจากการสร้างวัดอุ้มงคลมาพอสมควรเป็นหลัก ๑๐ ล้าน ก็เลยทำการบูรณะวัดใช้ระยะเวลา ๑ - ๒ ปี สามารถบูรณะวัด และได้สร้างถาวรวัตถุขึ้น และหลังจากช่วงเวลานั้นกระแสวัดอุ้มงคลจตุคามเริ่มตกลง เราก็เลยมีแรงบันดาลใจมีความคิดที่จะสร้างพระพิฆเนศด้านหนึ่ง อีกด้านหนึ่งเป็นหลวงพ่อโสธร ซึ่งก่อนหน้านั้นเราก็สร้างพระพิฆเนศด้านหนึ่งเป็นหลวงพ่อโสธร อีกด้านหนึ่งเป็นพระจตุคามรามเทพ ก็เลยทำการสร้างขึ้น

^{๑๐}สัมภาษณ์ พระภาวนาประชานุกูล เจ้าอาวาสวัดวิระโชติธรรมาราม เจ้าคณะอำเภอบางน้ำเปรี้ยว เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๓

^{๑๑}สัมภาษณ์ พระปลัดวิสุทธรธน์ วรญาโณ ตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดวิระโชติธรรมาราม เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๖๓.

มาแล้วก็พอดีช่วงนั้นเป็นจังหวะที่พระจุลจอมเกล้าฯ เสด็จกลับไปแล้วเราก็มาสร้างพระพิฆเนศเป็น
 วัตถุประสงค์ก็ได้ตรงกระแสนี้ ก็เลยได้ทุนมาอีกหนึ่งก้อน ก็เลยได้ทำการต่อยอดในการมาสร้างอุโบสถ
 หลังใหม่ และก็ได้รับเรื่องถึงว่าเราเองก็ได้ตั้งจิตอธิษฐาน และหากเทพองค์ใดมาช่วยเราจะบูรณะวัดได้
 สำเร็จเราก็จะสร้างไว้หน้าวัด ก็เลยได้พระพิฆเนศ และได้ทำการหล่อ แต่เริ่มแรกนั้นได้หล่อเป็นองค์ไม่
 ใหญ่เป็นทองเหลืองพร้อมทั้งพระประธานอุโบสถที่เราได้มีการสร้างโบสถ์และสร้างพระประธานด้วย ช่วง
 นั้นเราได้ทำการหล่อพระประธานหนึ่งองค์ พระพิฆเนศหนึ่งองค์ พระจุลจอมเกล้าฯ ๒ องค์ พระโม
 คัลลานะและพระสารีบุตร ๒ องค์ ในช่วงนั้นเราได้ทำการหล่อและได้ตั้งไว้ให้คนบูชาในบริเวณหน้าวัด
 ในตอนนั้นเริ่มมีคนมากราบไหว้และขอพร ก็ปรากฏว่าขอพรได้สำเร็จ เราก็เลยได้แรงบันดาลใจว่าเรา
 น่าจะสร้างองค์ใหญ่ เลยตั้งจิตอธิษฐานขอให้ได้สร้างองค์ใหญ่ เพื่อจะได้ให้คนที่มากราบไหว้
 ไหว้สักการะบูชา และทำให้ดึงดูดคนเข้ามาเพื่อที่เราจะได้ช่วยเหลือประชาชนในแถบนี้ได้ด้วย ณ บัดนี้
 เราก็ได้บูรณะค่อนข้างจะสมบูรณ์แล้ว โบสถ์ก็สร้างใกล้จะเสร็จแล้ว เราใช้เวลาในการสร้างโบสถ์เพียง
 ๑๔ เดือนก็สร้างเสร็จ ก็เลยมีความตั้งใจสร้างท่านไว้หน้าวัดเป็นองค์พระพิฆเนศแล้วจากนั้นเราก็มาหา
 ตำแหน่งที่จะสร้างแล้วเราก็ได้ข้อสรุปว่าน่าจะสร้างถัดจากหลวงพ่อบุชผ่อง เพราะมีความเห็นว่า
 เรามาไหว้พระพุทธรูปแล้วก็มาไหว้องค์พระพิฆเนศ ซึ่งในการสร้างองค์พระพิฆเนศนี้เราก็อธิษฐาน
 ขอให้เจอแบบได้โดยง่าย ได้ช่างที่ดีมาช่วย ซึ่งตอนนั้นเรายังไม่รู้เรื่องราวที่ไปที่มาของพระพิฆเนศมาก
 นัก เรายังไม่ทราบประวัติ ท่านาน ได้แต่อธิษฐานไว้ในใจก็ปรากฏว่าได้เดินทางไปทันครนายกไปดูพระ
 พิฆเนศปางนั่งซึ่งสมัยก่อนนั้นเป็นของหลวงพี่ศรีสุदारามเป็นผู้ที่สร้างองค์นี้เอาไว้และบังเอิญได้เจอ
 ท่าน ท่านก็เลยเมตตาถามไถ่เราก็บอกว่ามาดูแบบพระพิฆเนศ ท่านก็บอกว่าเขียนแบบเอาไว้เรียบร้อยแล้ว
 แล้วแต่ท่านไม่มีที่จะสร้างหรอก แต่ถ้าท่านจะเอาผมจะถวายให้ วันนั้นก็เลยได้แบบและได้ช่างมาด้วย
 เพราะฉะนั้นสิ่งที่ได้อธิษฐานไว้ก็ได้สำเร็จในวันเดียวถือได้ว่ารวดเร็วมาก พอกลับมาที่มานั่งดูแบบ แต่
 แบบที่ได้เป็นแค่โครงร่างลายเส้นยังไม่มีสี และมีแรงบันดาลใจให้เป็นสีชมพู พอดีกับช่วงเวลานั้นเป็น
 ปีมะแมงคฤกก็ได้ข้อสรุปว่าเป็นสีชมพูไปแบบ แล้วก็มีความบังเอิญตรงกับท่านานองค์พระพิฆเนศก็
 เลยกลายเป็นองค์สีชมพู แล้วจากนั้นเราก็มาเริ่มศึกษาดูท่านาน จากเรื่องทั้งหมดที่เล่ามาจากแรง
 บันดาลใจในการบูรณะวัด และอยากจะพัฒนาชุมชน และได้สร้างองค์พระพิฆเนศก็เริ่มมีคนมาเข้าวัด
 บ้างประปรายแล้วจากมีคนเข้ามา ๕ คน ก็เป็น ๑๐ คน จาก ๑๐ ก็เป็น ๑๐๐ คนจาก ๑๐๐ ก็เป็น
 ๕๐๐ คน และเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ภายในระยะเวลา ๒ - ๓ เดือน เมื่อมีคนเข้ามาเพิ่มขึ้น ก็เลยเปิดให้
 ชาวบ้านเข้ามาขายของฟรีโดยไม่เก็บค่าเช่าที่ และก็มีการช่วยเหลือชาวบ้านอำนวยความสะดวก ใช้
 ระยะเวลาประมาณ ๒ ปีกว่า ๆ ก็มีผู้คนเข้ามาตลอด การพัฒนานั้นก็รวดเร็วใช้เวลา ๒ - ๓ ปีทำทุก
 อย่างขึ้นมาหมดเลย การที่เรามีเงินก้อนแล้วก็รีบดำเนินการไปตามเป้าหมายที่เราได้ตั้งใจเอาไว้ทุก
 สิ่งทุกอย่างก็เลยสำเร็จได้ด้วยรวดเร็ว แล้วด้วยเจตนาที่เราคิดว่าเราอยากจะปลูกศรัทธาของ
 ชาวบ้านที่ที่วัดไปนาน ให้เขากลับมา เราก็เลยแสดงบทบาทในการช่วยเหลือเขา ด้วยความตั้งใจนึก
 ถึงความกตัญญูต่อสถานที่ และนึกถึงอุปนิสัย ก่อนที่เราจะทำอะไรเราก็ต้องกราบขออนุญาตท่าน มี
 ชาวบ้านบางคนมีความคิดอคติก็จะมองว่าเราพระหนุ่ม แต่แนวความคิดไม่สอดคล้องกับหลวงพ่อบุช
 ผ่องเราไม่ตีเขาจะมองว่าศิษย์คิดลบอาจารย์ ซึ่งจริง ๆ แล้วเป็นข้อติฉินนินทาของคนซึ่งมันก็ยากที่
 จะอธิบายให้เขาเข้าใจได้ เราก็ต้องมีความอดทน อดทนด้วยการอาศัยใช้การกระทำและระยะเวลาทำ
 ให้เขาเกิดความเข้าใจจนเป็นที่ยอมรับ ซึ่งปัจจุบันทุกคนก็เกิดความศรัทธาและให้ความร่วมมือกับเราก็

ใช้ระยะเวลาานานพอสมควร ในเรื่องการสร้างความศรัทธาใช้ระยะเวลาเกือบ ๑๐ ปี จากคนที่มีอคติแรงกล้าอาจจะมีเพียง ๔ - ๕ คน แต่สุดท้ายเราก็สามารถเอาชนะใจเขาได้ ในตรงนี้เราต้องใช้กาลเวลา ใช้สิ่งที่เรามีเจตนาจะคิดทำอะไรเราต้องมีความรอบคอบ ทำให้ถูกต้อง เราจะสร้างอะไรทำอะไรเราจะต้องขออนุญาตอุปัชฌาย์อาจารย์ แม้ว่าบางอย่างท่านอาจจะไม่ค่อยเห็นชอบกับเรา แต่เราก็ไม่ใช่แนวคิดที่หักทศาค่อยอารีอารอบประรั้าประโรมในการยอมโอนอ่อน ใช้วิธีอ่อนไปหาแข็ง จนในที่สุดทุกสิ่งทุกอย่างก็ลงตัว ไม่ว่าจะเป็นของศรัทธา การก่อสร้าง การบริหารจัดการ การใช้ชุมชนเป็นกำแพง วัด กล่าวคือในการช่วยเหลือชาวบ้านเราต้องยอมเป็นคนโง่สามารถเอาเปรียบเราได้ ถ้าเราฉลาดกว่าเขาไม่ยอมให้เขาเอาเปรียบมันก็ยากที่จะปลุกศรัทธาให้กับเขาได้ ฉะนั้นวิธีการคิดผมก็มักจะบอกกับพระเจ้าวิธีการในการจะสร้างศรัทธาให้กับเขาเราต้องยอมเป็นคนโง่ก่อน ให้เขาได้เปรียบ แต่ถ้าคนไม่เข้าใจ ก็จะหาว่าเราโง่ อย่างเช่นเรื่องการซื้อที่ดินติดกับวัดวันนี้เราไปบอกขอซื้อเขาในราคาเท่านี้ วันรุ่งขึ้นเขาก็ขยับราคา เราก็ให้เขาขยับ เราก็ยอม จนเขาขยับ ๓ - ๔ ครั้งพร้อมโยนภาระการโอนผู้เสียภาษีให้กับเราเราก็ยอม หลายคนบอกเรื่องแบบนี้เป็นเรื่องของผู้ซื้อไม่ใช่ผู้ขาย เราก็บอกไม่เป็นไรหรอก เดี่ยวเงินตรงนั้นเราค่อย ๆ หา ก็หาได้ไม่จำเป็นต้องไปต่อรองเขา ถ้ามันแต่ต่อรองเรื่องก็ไม่จบ เราต้องการให้เรื่องจบ จน ณ ปัจจุบันที่ของวัดก็มีเกือบ ๑๐๐ ไร่ จากเดิมมี ๒๖ ไร่ ใช้ระยะเวลา ๓ ปี ในการรวบรวมจนสำเร็จ เราก็คิดว่าเงินที่เราได้นี้เราจะนำไปทำประโยชน์อันใดให้เกิดประโยชน์ในระยะยาว และมีความยั่งยืน เราควรจะมีโครงการเป้าหมาย สัก ๒ - ๓ อย่าง เพราะคนเรามีเป้าหมายก็จะทำให้เดินได้ถูกเป้าหมาย ง่าย และเร็ว ถ้าเราไม่มีการตั้งเป้าหมาย ก็จะทำให้เราสับสนทำให้เราไปสู่เป้าหมายช้า หรือมีความยาก ผมก็เลยตั้งเป้าหมายว่าพระอย่างเรามีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลือพระพุทธศาสนาเป็นหน้าที่ในการเผยแผ่ แล้วมนุษย์ทุกคนก็มีความทุกข์มีความทุกข์กายและทุกข์ใจ ทุกข์กายคือความเจ็บไข้ได้ป่วย ทุกข์ใจคือการมีความทุกข์ของจิตใจก็เลยคิดว่าเราควรจะทำโครงการรักษากายรักษาใจ จึงได้มีการคิดที่จะก่อสร้างศูนย์ปฏิบัติธรรมขนาดใหญ่ขึ้น จึงได้มีการก่อสร้างอย่างที่ทุกวันนี้ได้เห็นเป็นอาคารขนาดใหญ่ ราคากว่า ๘๐ ล้าน เปิดให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปได้มาร่วมกันปฏิบัติธรรมฟรีเปิดทุกวัน และก็โครงการก่อสร้างโรงพยาบาลซึ่งเป็นการช่วยเหลือผู้เจ็บไข้ได้ป่วยทางกายก็มีการก่อสร้างทุกวันนี้อย่างที่เห็น และโรงพยาบาลก็ได้เริ่มเปิดให้บริการบางแผนกและบางชั้นแล้ว ซึ่งโครงการนี้ก็ใช้งบประมาณเป็น พันล้าน ระยะอย่างยืนนี้เรามีความคิดว่าสิ่งที่เราทำนี้ถ้าเราจะทำให้มีความยั่งยืนเราจะต้องมีหม้อข้าวไว้หล่อเลี้ยงทั้งสองโครงการนี้ ผมก็เลยพยายามที่จะบริหารจัดการสิ่งสักการะในวัดให้เป็นแหล่งหม้อข้าว เมื่อเราตายแล้วก็จะไม่ได้กลายเป็นภาระให้กับคนรุ่นหลังก็คิดไว้อย่างนั้น เพราะสิ่งที่ทำทุกวันนี้ก็คือสร้างให้มีจุดสนใจ และก็ดูทุกกลุ่มเป้าหมายที่คิดว่าเราสามารถจะดึงเข้ามาได้ ซึ่งหลายคนก็อาจจะมองไม่เข้าใจว่าทำไมในวัดถึงมีตุ๊กตาเยอะแยะมากมายเป็นหุ่นยนต์ เป็นฮีโร่ แต่เราก็มองว่าจุดนี้เราใช้โครงการคุณลูกพาคุณพ่อคุณแม่เข้าวัด เราคิดว่าเด็กสามารถโน้มน้าวได้ง่าย แล้วอะไรคือสิ่งที่เด็กชอบ เราต้องตีโจทย์ให้แตก เราก็เลยคิดว่าหุ่นยนต์คือสิ่งที่เด็กชอบ เพราะเราตอนเป็นเด็กเราก็ชอบ ทีไหนมีเราก็อยากจะเข้าไปถ่ายรูป เราก็เลยทำการสร้างขึ้นมาจากบ้าง แล้วก็ไปซื้อ ถือว่าได้ผลมาก เมื่อถึงวันหยุดเด็กก็อยากจะเข้าวัด พ่อแม่ก็บอกว่าเมื่อถึงวันหยุดเด็กก็ร้องที่อยากจะมาวัดสมานก็เลยพามา เป็นต้น เราก็เลยได้กลุ่มเป้าหมายเป็นเด็ก และ

ผู้ใหญ่ในคราวเดียวกัน คนไม่เข้าใจก็อาจจะมองว่าเจ้าอาวาสวัดนี้ชอบเล่นของเล่นซึ่งเขาพูดเราก็ได้ยินอยู่ เป็นต้น^{๑๒}

๒) การพัฒนาสังคมของวัดสมานรัตนาราม

การพัฒนาสังคมของวัดสมานรัตนาราม คือ ๑) การสงเคราะห์ช่วยเหลือชุมชน ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีอาชีพ เช่น ค้าขาย ส่งเสริมให้ชาวบ้านลดละเลิกอบายมุขต่าง ๆ ๒) การสงเคราะห์หน่วยงานราชการต่าง ๆ ส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานราชการ สร้างโรงพยาบาลเพื่อรักษาคนเจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งเป็นโครงการขนาดใหญ่จำเป็นต้องใช้งบประมาณ ทั้งนี้วัดต้องเป็นผู้ให้ เป็นผู้ช่วยเหลือสังคม ไม่ควรเป็นผู้รับแต่ฝ่ายเดียว ๓) การสงเคราะห์การศึกษา ให้ความช่วยเหลืออุปถัมภ์โรงเรียนวิทยาลัยสงฆ์ และทุกวันเสาร์ วันอาทิตย์ ก็เปิดโอกาสให้ทางโรงเรียนมาเย็นถือกล่องรับบริจาค ๔) การสงเคราะห์วัดต่าง ๆ โดยแบ่งเงินจากรายได้ของทางวัด จาก ๒๐ เปอร์เซ็นต์หรือ ๑๐ เปอร์เซ็นต์ไปช่วยวัดต่าง ๆ ส่งผลให้มีวัดในพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นหลาย ๆ แห่ง^{๑๓}

๔.๑.๖ มุลนิธิโพธิ์วันณา

๑) ประวัติความเป็นมา

จุดเริ่มต้นของมูลนิธิโพธิ์วันณาเป้าหมายแม่คือต้องการที่จะกลับมา อันดับหนึ่งคือ มีเจตนาที่จะกลับมาดูแลพ่อแม่ แล้วด้วยความที่แม่อยู่ในวงการพระพุทธศาสนา อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาмаเกือบ ๓๐ ปี แม่ก็เลยคิดว่าแล้วเราก็บวชซีแล้วด้วย จะมาดูแลพ่อแม่ จะมาอยู่กับพ่อแม่ในบ้านเรือนนั้นก็ไม่เหมาะสม ก็เลยตัดสินใจสร้างเป็นสำนักปฏิบัติธรรมเล็ก ๆ นั่นก็คือเริ่มต้นจากจุดเล็ก ๆ ด้วยใจที่มีความกตัญญู คือหนึ่งกายเนื้อดูแลพ่อแม่ สองได้เผยแพร่หลักธรรมไปด้วยตามแนวคำสอนของพระพุทธเจ้า เดิมทีนั้นนี่เป็นไร่บุตกรกตัญญู เพราะว่าคุณตาตั้งชื่อว่าไร่บุตกรกตัญญู เพราะว่าที่แปลงฝั่งตรงข้ามที่กำลังดำเนินเรื่องที่จะให้เป็นวัด เดิมทีเป็นที่ที่พี่สาวคนโต คือ ดร.นิภา อ่ำบำรุง ชื่อให้พ่อแม่แล้วพวกเราพี่น้องช่วยกันสนับสนุนกองทุน พ่อแม่อยากจะทำอะไร เราก้หาเงินมาให้ พ่อแม่ก็เลยได้คุยกับคุณตาบุญรอด แล้วท่านก็บอกว่าลูกของพ่อกตัญญู เลยให้ตั้งชื่อว่าไร่บุตกรกตัญญูนั่นก็คือเรื่องราวเบื้องต้นของที่ดินฝั่งแปลงตรงข้าม ส่วนที่แปลงที่ดินฝั่งนี้เป็นที่ดินของ ดร.จันทร์เพ็ญ บัวทอง และครอบครัว และแม่ในฐานะพี่สาวของ ดร.จันทร์เพ็ญ ประรบว่าอยากจะทำดูแลพ่อแม่ก็เลยขอที่ดินที่เป็นของ ดร.จันทร์เพ็ญ บัวทอง นำมาสร้างสำนักปฏิบัติธรรมเล็ก ๆ ที่ไปที่มาของคำว่ามูลนิธิโพธิ์วันณา โพธิ์วันณา เป็นฉายาของแม่ซึ่งมีบุญคุณ เพราะว่าแม่บวชซี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้บวชกับหลวงปู่ทอง ซึ่งหลวงปู่ทองได้เป็นพระอุปชฌาย์ให้กับแม่ตอนที่อยู่เมืองไทย แล้วที่นี้ต้นปี พ.ศ. ๒๕๕๑ แม่ได้เดินทางไปบวชที่อินเดียกับกลุ่มเพื่อน ๆ ได้รวมกลุ่มกัน เพราะว่าเพื่อน ๆ อยากจะไปบวชกันที่พุทธคยา เลยชวนแม่ให้ไปบวชด้วย ณ ตอนนั้นท่านเจ้าคุณยอดท่านยังมีชีวิตอยู่ ท่านก็เลยบอกดวงแม่บวชวันเดือนปีเกิดแม่แล้วท่านก็บอกว่าชื่อของแม่เป็นเนื้อนาบุญ ก็เลยให้ชื่อคำว่า ฉายาโพธิ์วันณา เป็นที่มาของการใช้ชื่อมูลนิธิโพธิ์วันณา เนื้อที่ของมูลนิธินี้มีประมาณ ๑๔ ไร่ ๒

^{๑๒}สัมภาษณ์ พระประชาธรรมนาถ เจ้าอาวาสวัดสมานรัตนาราม เจ้าคณะอำเภอท่าตะเกียบ - แปลงยาว (ธ) เมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๑๓}สัมภาษณ์ พระประชาธรรมนาถ เจ้าอาวาสวัดสมานรัตนาราม เจ้าคณะอำเภอท่าตะเกียบ - แปลงยาว (ธ) เมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๖๓.

งานเศษ ๆ ที่นี้เป็นที่ตั้งหลักของมูลนิธิมีที่นี้ที่เดียวซึ่งส่วนหนึ่งก็เป็นที่ดินของ ดร.จันทร์เพ็ญ บัวทอง และอีกส่วนหนึ่งก็เป็นที่ดินของแม่ฉันทน์ ร่วมกับลูกศิษย์ร่วมกันลงขันซื้อเพื่อให้อำเภอบางบาล ๑๔ ไร่ ๒ งาน มูลนิธิโพธิ์วัฒนนามีบุคคลากรโดยมีพระสงฆ์ แม่ชีที่อยู่ประจำ อุบาสก อุบาสิกาที่เป็นเจ้าหน้าที่ รวมกันทั้งหมดประมาณ ๕๐ ชีวิต รวมค่าใช้จ่ายในแต่ละเดือนก็อยู่ที่ประมาณ ๗๐๐,๐๐๐ - ๑,๐๐๐,๐๐๐ /เดือน^{๑๔}

มูลนิธิโพธิ์วัฒนนามีก่อตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามรอยองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ศึกษาธรรมะ เรียนรู้ธรรมะและได้ปฏิบัติธรรมะอย่างถูกต้องตามหลักพุทธธรรม เพื่อให้ประชาชนได้นำหลักธรรมที่ได้ศึกษาและได้ปฏิบัติถูกต้องดีแล้ว ไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเจริญอกงามไพบูลย์ในชีวิตและเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน ศูนย์วิปัสสนามูลนิธิโพธิ์วรรณมา เริ่มก่อตั้งขึ้นมาเมื่อ วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๑ ณ ไร่บุตรกตัญญู อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา นำโดยแม่ชีฉันทน์สุวรรณ เดือนมกราคม ปี ๒๕๕๒ พิธีลงเสาเอกศาลาวิมุตติ หลังจากที่ได้ทำการก่อสร้าง ๔ เดือน มูลนิธิโพธิ์วัฒนมาได้เปิดโครงการหลักสูตรแรกวันที่ ๑๑-๑๗ เมษายน ๒๕๕๒ หลังจากนั้น มูลนิธิก็ได้เปิดปฏิบัติธรรมทุกเดือน ปัจจุบันมูลนิธิได้เปิดหลักสูตรปฏิบัติธรรม ๕ หลักสูตร ๑. หลักสูตร ๓ วัน ๒. หลักสูตร ๗ วัน ๓. หลักสูตรเข้ม ๔. หลักสูตรเสาร์อาทิตย์ ๕. หลักสูตรเยาวชน^{๑๕}

๒) การพัฒนาสังคมของมูลนิธิโพธิ์วัฒนมา

การพัฒนาสังคมของมูลนิธิโพธิ์วัฒนมา คือ ทางมูลนิธิได้ส่งคณะ สันนิบาตส่งเสริมในเรื่องวัสดุอุปกรณ์ เครื่องอุปโภค บริโภคและปัจจัยเท่าที่จำเป็นให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ วัด วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โรงเรียน โรงพยาบาล สถานีรถไฟ และอำเภอต่าง ๆ โดยเฉพาะอำเภอสนามชัยเขตทางมูลนิธิจะดูแลเป็นพิเศษ^{๑๖} และที่เห็นเป็นรูปธรรมอีกประการหนึ่งก็คือประชาชนและเยาวชนได้เข้ามาปฏิบัติธรรมทุก ๆ เดือนตลอดทั้งปี โดยได้เปิดปฏิบัติธรรมทุกเดือน ปัจจุบันมูลนิธิได้เปิดหลักสูตรปฏิบัติธรรม ๕ หลักสูตร ๑. หลักสูตร ๓ วัน ๒. หลักสูตร ๗ วัน ๓. หลักสูตรเข้ม ๔. หลักสูตรเสาร์อาทิตย์ ๕. หลักสูตรเยาวชน มีประชาชนและเยาวชนได้เข้าปฏิบัติทุก ๆ เดือน^{๑๗}

สรุปผลการศึกษาการพัฒนาสังคมขององค์กรพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา
พบว่า องค์กรทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ๑) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา ๒) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา ๓) วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร ๔) วัดวีระโชติธรรมาราม ๕) วัดสมานรัตนาราม ๖) มูลนิธิโพธิ์วัฒนมา ซึ่งเป็นทั้งหน่วยงานภาครัฐ สถาบันทางการศึกษา วัด และมูลนิธิ มีการพัฒนาสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ผ่านรูปแบบการจัดกิจกรรมที่เรียกว่า โครงการ โดยมีจุดเน้นในการพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมคุณธรรม โดยเริ่มเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ประชาชนเป็นอันดับแรก และขยายผลไปสู่ หน่วยงาน องค์กร ชุมชน อำเภอ และจังหวัด ให้สังคมเป็นสังคมคุณธรรมที่

^{๑๔}สัมภาษณ์ แม่ชีฉันทน์สุวรรณ เปรมสกุล ประธานมูลนิธิโพธิ์วัฒนมา เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๑๕}สัมภาษณ์ คุณวุฒิชัย อ่ำบำรุง ตำแหน่งกรรมการมูลนิธิโพธิ์วัฒนมา เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๑๖}สัมภาษณ์ แม่ชีฉันทน์สุวรรณ เปรมสกุล ประธานมูลนิธิโพธิ์วัฒนมา เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๑๗}สัมภาษณ์ คุณวุฒิชัย อ่ำบำรุง ตำแหน่งกรรมการมูลนิธิโพธิ์วัฒนมา เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๖๓.

เข้มแข็งอย่างยั่งยืน ที่มีประชาชนมีคุณธรรม มีองค์กรคุณธรรม มีชุมชนคุณธรรม มีอำเภอคุณธรรม และจังหวัดคุณธรรมครอบคลุมทั่วทุกพื้นที่ โดยมุ่งหวังที่จะเสริมสร้างและพัฒนาสังคม ให้เป็นสังคมคุณธรรมที่ประชาชนดำรงชีวิตตามหลักคำสอนทางศาสนาที่ตนนับถือ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมไทยที่งดงาม ประชาชนมีความสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีการจัดทำแผนพัฒนาทั้งที่เป็นแผนระยะสั้นและแผนระยะยาว ในรูปแบบที่เป็นกิจกรรมและโครงการ แผนระยะสั้น ได้แก่ โครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนประจำปีที่วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร การปฏิบัติธรรมตามหลักสูตรระยะสั้นที่มูลนิธิโพธิวิวัฒนา และกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ ของพระพุทธศาสนา กิจกรรมการปฏิบัติธรรมเวียนเทียนในวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา เป็นต้น แผนระยะยาว ได้แก่ โครงการปฏิบัติธรรมวัน เสาร์-อาทิตย์ของทุกเดือน เดือนละ ๒ ครั้ง ตลอดปี ที่วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร วัดวีระโชติธรรมาราม วัดสมานรัตนาราม และโครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้า โครงการสวดมนต์ประจำเดือนของคณะสงฆ์จังหวัดฉะเชิงเทรา ทั้งสองโครงการนี้เป็นโครงการใหญ่ระดับจังหวัด ซึ่งองค์กรเครือข่ายพระพุทธศาสนาต้องร่วมแรงร่วมใจกันจัดทำแผนให้ครอบคลุมและเป็นระบบ โดยเฉพาะโครงการกิจกรรมหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จะมีกิจกรรมชุมชนหลากหลาย เช่น สวดมนต์ นั่งสมาธิ จัดเก็บห้องนอน ห้องน้ำ ห้องครัวให้สะอาด เป็นระเบียบ คิดดี...ด้วยการจับดีครบข้าง พุดดี...ด้วยการพูดจาไพเราะ ทำดี...ด้วยการทำบุญหรือบำเพ็ญประโยชน์อย่างน้อย ๑ เรื่องร่วมกิจกรรมชั่วโมงสุขจริงหนอ ซึ่งเป็นกิจวัตรประจำสัปดาห์ อย่างน้อย ๑๒ ครั้ง เป็นต้น ซึ่งโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ นี้ จะมีเป้าหมายที่ชัดเจน คือ นำธรรมะไปสู่ภาคปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักศีล ๕ ครอบครัวยั่งยืน สังคมสงบสุข เกิดความปรองดองสมานฉันท์ เด็กและเยาวชนห่างไกลยาเสพติด และอบายมุขต่าง ๆ ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ และพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง โดยสรุปแล้วทุกโครงการล้วนแล้วแต่มีเป้าหมายหลักในการพัฒนาสังคม คือ พัฒนาสังคมทางด้านจิตใจ ส่งเสริมความรู้ และการทำงานอาชีพ

ตารางที่ ๔.๑ แสดงการพัฒนาสังคมขององค์กรพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา

องค์กร	บทบาท	การพัฒนาสังคม
๑. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา	๑) ประสานและปฏิบัติหน้าที่ในฐานะตัวแทนกระทรวงวัฒนธรรมในส่วนภูมิภาค และสนับสนุนการปฏิบัติงานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมในเขตพื้นที่จังหวัด ๒) ส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้ และแหล่งเรียนรู้ด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมในเขตพื้นที่จังหวัด ๓) ดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเบียดเบียนทางวัฒนธรรม โดยประสานงานหรือร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและเอกชน	มีองค์กร ชุมชน อำเภอ และจังหวัดที่เข้าร่วมโครงการ และผ่านเกณฑ์การประเมินการดำเนินงานตามตัวชี้วัด ๙ ขั้นตอน ของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม แล้ว มีจำนวนดังนี้ - องค์กรคุณธรรม จำนวน ๗๒ แห่ง - ชุมชนคุณธรรมจำนวน ๒๔๔ ชุมชน

องค์กร	บทบาท	การพัฒนาสังคม
	<p>๔) จัดทำแผนยุทธศาสตร์เกี่ยวกับงานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมในเขตพื้นที่จังหวัด</p> <p>๕) ส่งเสริม สนับสนุนและประสานการดำเนินงานของสภาวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมอำเภอ และสภาวัฒนธรรมตำบล รวมทั้งหน่วยงานอื่นที่ดำเนินงานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ในเขตพื้นที่จังหวัด</p> <p>๖) ปฏิบัติงานร่วมกับ หรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย</p>	<p>- อำเภอคุณธรรมจำนวน ๑๑ อำเภอ</p> <p>- จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นจังหวัดคุณธรรม</p>
<p>๒. สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา</p>	<p>มีบทบาทครอบคลุมกับกิจการงานคณะสงฆ์ และภาครัฐ สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันตามแผนปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์ โดยสำนักงานฯ มีการดำเนินงานโดยแบ่งกลุ่มงานภายในสำนักงานออกเป็น ๑ กลุ่มงาน ๒ ฝ่าย คือ กลุ่มอำนวยการ และกิจการพระพุทธศาสนา/ฝ่ายพุทธศาสนศึกษาและการคณะสงฆ์ และฝ่ายพุทธศาสนสถานและศาสนสมบัติ ซึ่งงานที่แบ่งนั้นจะครอบคลุมงานคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านศาสนพิธี ด้านศาสนธรรม ด้านศาสนสมบัติ ด้านศาสนสถาน ด้านศาสนบุคคล และด้านศาสนศึกษา รวมถึงงานนโยบายจังหวัด และภาครัฐ</p>	<p>มีการพัฒนาสังคมในลักษณะที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุน ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ในรูปของกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เช่น</p> <p>๑) โครงการอบรมปฏิบัติธรรมครอบครัวอบอุ่นด้วยพระธรรมเฉลิมพระเกียรติแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไป</p> <p>๒) โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” เป็นโครงการที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมความปรองดอง</p>

องค์กร	บทบาท	การพัฒนาสังคม
		<p>สมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมอย่างง่ายคือ ศีล ๕ ที่พุทธศาสนิกชนชาวพุทธพึงปฏิบัติ ลด ละ เลิก ไม่เบียดเบียนชีวิต โดยที่เริ่มจากครอบครัว สู่ชุมชน สู่สังคม และประเทศชาติ หากทุกคนมีศีล สังคมก็มีสุข การพัฒนาสังคมก็จะเป็นไปด้วยความราบรื่น ประชาชนมีคุณภาพชีวิตและจิตใจที่ดี</p>
<p>๓. วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร</p>	<p>มีบทบาทในการพัฒนาสังคมโดยมีพันธกิจดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑) ผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ ๒) วิจัยและพัฒนา ๓) ส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการวิชาการแก่สังคม ๔) ทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม 	<p>มีการพัฒนาสังคมโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สร้างความรู้ความเข้าใจหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา สร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรม แก่สังคม การพัฒนาทางด้านจิตใจ ในลักษณะการจัดโครงการ/กิจกรรม ที่เป็นรูปธรรม เช่น โครงการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การจัดบวชเนกขัมมะทุกเสาร์-อาทิตย์ โครงการคนกล้าดีศรีแปดริ้ว นอกจากนี้ยังมี การเชื่อมโยงกับโครงการ ด้วยการส่งคณาจารย์และนิสิตที่ส่งไปลงพื้นที่ไปร่วมกับชุมชน โครงการคุณธรรมสัญจร โครงการพุทธศาสตร์ สงเคราะห์</p>

องค์กร	บทบาท	การพัฒนาสังคม
		<p>โครงการถวายความรู้ให้แก่คณะสงฆ์ บุคลากรของคณะสงฆ์มีทักษะความรู้และก็สามารถนำทักษะที่ได้จากการเรียนรู้ไปใช้ในการทำงานของคณะสงฆ์ได้</p> <p>โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ การส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน สร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในความเป็นไทย สนับสนุนให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นรากฐานของการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ</p>
๔. วัดวีระโชติธรรมาราม	<p>บทบาทในการพัฒนาสังคมของวัดวีระโชติธรรมาราม คือ มีการจัดการปฏิบัติธรรมเป็นประจำ และเป็นศูนย์รวมในการสนองงานคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านศาสนพิธี ด้านศาสนธรรม ด้านศาสนสมบัติ ด้านศาสนสถาน ด้านศาสนบุคคล และด้านศาสนศึกษา</p>	<p>การพัฒนาสังคมของวัดวีระโชติธรรมาราม ที่เป็นรูปธรรม ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑) การจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมของวัดจะปฏิบัติทุกวันเสาร์ ๒) การบรรยายธรรม และนำปฏิบัติ ๓) การให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชนที่เรียนเก่ง เรียนดี เป็นต้น
๕. วัดสมานรัตนาราม	<p>วัดสมานรัตนารามเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดฉะเชิงเทรา มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาวัด ชุมชน และสังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่ชุมชน โดยรอบ นอกจากนี้ภายในวัดยังมีกิจกรรมที่หลากหลายสำหรับให้ประชาชนที่เดินทางมาเข้าร่วมกิจกรรม</p>	<p>การพัฒนาสังคมของวัดสมานรัตนาราม เป็นรูปธรรม ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑) การสงเคราะห์ช่วยเหลือชุมชน ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีอาชีพ เช่น ค้าขาย ส่งเสริมให้ชาวบ้านลดละเลิกอบายมุขต่าง ๆ ๒) การสงเคราะห์หน่วยงานราชการต่าง ๆ ส่งเสริม

องค์กร	บทบาท	การพัฒนาสังคม
		<p>สนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานราชการ สร้างโรงพยาบาลเพื่อรักษาคนเจ็บไข้ได้ป่วย</p> <p>๓) การสงเคราะห์การศึกษา ให้ความช่วยเหลืออุปถัมภ์ โรงเรียน วิทยาลัยสงฆ์ และทุกวันเสาร์ วันอาทิตย์ ก็เปิดโอกาสให้ทางโรงเรียนมายื่น ถือก่่องรับบริจาค</p> <p>๔) การสงเคราะห์วัดต่าง ๆ โดยแบ่งเงินจากรายได้ของทางวัด จาก ๒๐ เปอร์เซ็นต์ หรือ ๑๐ เปอร์เซ็นต์ ไปช่วยวัดต่าง ๆ ส่งผลให้มีวัดในพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นหลาย ๆ แห่ง</p>
๖. มูลนิธิโพธิ์วันณา	<p>๑) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามรอยองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า</p> <p>๒) เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ศึกษาธรรมะ เรียนรู้ธรรมะและได้ปฏิบัติธรรมะอย่างถูกต้องตามหลักพุทธธรรม</p> <p>๓) ประชาชนได้นำหลักธรรมที่ได้ศึกษาและได้ปฏิบัติถูกต้องดีแล้วไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามไปบุลย์ในชีวิตและเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน</p>	<p>การพัฒนาสังคมของมูลนิธิโพธิ์วันณาที่เป็นรูปธรรมได้แก่</p> <p>๑) การสงเคราะห์สนับสนุนส่งเสริมในเรื่องวัสดุอุปกรณ์ เครื่องอุปโภคบริโภคและปัจจัยเท่าที่จำเป็นให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ วัด วิทยาลัยสงฆ์ พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โรงเรียน โรงพยาบาล สถานีรถไฟและอำเภอต่าง ๆ</p> <p>๒) ประชาชนและเยาวชนได้เข้ามาปฏิบัติธรรมทุก ๆ เดือนตลอดทั้งปี โดยได้เปิดปฏิบัติธรรมทุกเดือน</p>

องค์กร	บทบาท	การพัฒนาสังคม
		๓) เปิดหลักสูตรปฏิบัติธรรม ๕ หลักสูตร ดังนี้ ๑) หลักสูตร ๓ วัน ๒) หลักสูตร ๗ วัน ๓) หลักสูตรเข้ม ๔) หลักสูตรเสาร์อาทิตย์ ๕) หลักสูตรเยาวชน มีประชาชนและเยาวชนได้เข้าปฏิบัติทุก ๆ เดือน

๔.๒ ผลการศึกษาการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

การเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ใช้แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยมีผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-Informant) กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน โดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน ๖ องค์กร ได้แก่ ๑. สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา ๒. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา ๓. วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๔. วัดวิระโชติธรรมาราม ๕. วัดสมานรัตนาราม ๖. มูลนิธิโพธิ์วัฒนาสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

๑) การสร้างเครือข่ายในการร่วมดำเนินการด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

การสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ในส่วนของศาสนาพุทธ มีวัดที่ตั้งเป็นศูนย์ศึกษาวันอาทิตย์ ลานธรรมวิถีไทย มูลนิธิสว่างศรีทธารธรรมที่เป็นเครือข่ายดูแลด้านศาสนา กิจกรรมอบรม ให้กับเด็กและเยาวชน การส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนคุณธรรม ให้ยกระดับเป็นจังหวัดคุณธรรม อำเภอคุณธรรม ตำบลคุณธรรม และชุมชนคุณธรรม ในการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายชุมชนคุณธรรมสามารถแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ ส่งเสริมคุณธรรม องค์กรคุณธรรม และคุณธรรมต้นแบบ และนอกจากนี้ก็จะมีขั้นตอนการดำเนินงาน ๔ ขั้นตอน^{๑๘} โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา มีเครือข่ายในการร่วมดำเนินการด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน อย่างหลากหลาย และครอบคลุมทุกพื้นที่ อาทิเช่น

- เครือข่ายสภาวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา สภาวัฒนธรรมอำเภอ จำนวน ๑๑ อำเภอ และสภาวัฒนธรรมตำบล จำนวน ๗๒ ตำบล
- เครือข่ายลานธรรม ลานวิถีไทย จำนวน ๑๘ แห่ง

^{๑๘} สัมภาษณ์ คุณอุทัย พัฒนพิชัย วัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๓.

- เครือข่ายองค์กรคุณธรรม จำนวน ๗๒ แห่ง
- เครือข่ายชุมชนคุณธรรม จำนวน ๒๔๔ ชุมชน
- เครือข่ายอำเภอคุณธรรม จำนวน ๑๑ แห่ง
- เครือข่ายศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จำนวน ๑ แห่ง คือ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดโพธิ์ อำเภอบางคล้า
- เครือข่ายอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกศิลปวัฒนธรรม
- เครือข่ายศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรมในสถานศึกษา
- เครือข่ายศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรมนอกสถานศึกษา
- เครือข่ายผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา
- เครือข่ายผู้ทำคุณประโยชน์ต่อกระทรวงวัฒนธรรม
- เครือข่ายศาสนสถาน ต่าง ๆ ทุกศาสนา ได้แก่ วัด สถานปฏิบัติธรรม มัสยิด โบสถ์คริสต์ ซึ่งเป็นเครือข่ายในการบูรณาการกิจกรรมโครงการในการพัฒนาสังคมร่วมกัน^{๑๙}

๒) รูปแบบการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

รูปแบบการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา มีวิธีสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน โดยดำเนินงานตามลำดับขั้นตอน สรุปได้ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของเครือข่ายเป้าหมาย เพื่อสำรวจความพร้อมในการดำเนินงานขององค์กรเครือข่ายต่าง ๆ เป็นเบื้องต้น

ขั้นที่ ๒ ลงพื้นที่พบปะผู้นำเครือข่ายต่าง ๆ เช่น ผู้นำศาสนา (เจ้าอาวาสวัด โบสถ์คริสต์ อีหม่าม) ผู้นำท้องที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ได้แก่ นายกเทศมนตรี นายกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น เพื่อประชาสัมพันธ์พูดคุย และสร้างการรับรู้ถึงแนวทางวิธีการดำเนินงานตามแผนงานโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ และเชิญชวนเครือข่ายที่มีความพร้อมและสมัครใจเข้าร่วมเป็นเครือข่ายการดำเนินงาน (ยึดหลักความพร้อมและความต้องการของพื้นที่และองค์กรเครือข่ายนั้น ๆ เป็นหลัก)

ขั้นที่ ๓ จัดประชุมสร้างความเข้าใจกับผู้นำหน่วยงาน องค์กร ชุมชนซึ่งเป็นเครือข่ายเป้าหมาย ต่าง ๆ และเป็นการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการดำเนินงานไปสู่ผลสำเร็จ

ขั้นที่ ๔ สร้างการรับรู้สู่สมาชิกในชุมชน องค์กร เครือข่ายเป้าหมายต่าง โดยจัดประชุมประชาคมชุมชน หรือสมาชิกองค์กร เพื่อประชาสัมพันธ์ สร้างการรับรู้ และสร้างความร่วมมือในการดำเนินงาน

ขั้นที่ ๕ บูรณาการดำเนินงานพัฒนาสังคมร่วมกับเครือข่าย อย่างใกล้ชิด ผ่านการจัดโครงการ กิจกรรมในการพัฒนาสังคมร่วมกัน อย่างต่อเนื่อง

^{๑๙}สัมภาษณ์ คุณพวงผกา วิมลภักตร์ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกลุ่มศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๓.

การสร้างเครือข่ายการดำเนินงานของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา นอกจากได้ดำเนินการตามหลักการ ตามขั้นตอนดังกล่าวแล้ว ยังมีการรักษาเครือข่ายเดิม โดยการสร้างขวัญ กำลังใจ ยกย่องเชิดชูเกียรติ พัฒนาอบรมให้ความรู้ และสรรหาต้นแบบการดำเนินงาน เพื่อขยายเครือข่ายใหม่ต่อไปอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ก็อีกวิธีการหนึ่งที่ทีมงานใช้ในการสร้างเครือข่ายอย่าง ประสบผลสำเร็จ คือ ใช้ความสัมพันธ์แบบเครือข่าย เครือญาติ กล่าวคือ บุคลากรได้สร้างความสัมพันธ์ กับชุมชน หน่วยงาน ศาสนสถาน ในพื้นที่ โดยการลงพื้นที่ พบปะ ทำความรู้จักคุ้นเคยแบบเครือญาติ อย่างต่อเนื่องแบบเพื่อน แบบพี่น้อง จนทำให้การสร้างเครือข่ายในการดำเนินงานพัฒนาสังคม บรรลุผลตามเป้าหมาย^{๒๐}

๓) ลักษณะการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

การดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา ในปัจจุบันนโยบายของรัฐบาลเน้นให้ทุกกระทรวงใช้หลักการ บวร ในการขับเคลื่อนงาน กล่าวคือเอาหลัก บวร เดิมมาใช้ แต่ปรับให้เป็นชุมชน สถานสถาน และราชการ ลงไปช่วยบูรณาการใน ชุมชน สำนักงานวัฒนธรรมของเราก็เน้นเรื่องศาสนา ศิลปวัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรมให้เป็นคนดี และดำเนินงานตามแผนคุณธรรมแห่งชาติควบคู่กันไป เป็นกรอบในการพัฒนา^{๒๑} มีการดำเนินงาน เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ในรูปแบบและลักษณะ สรุปได้เป็นหลักการดังนี้

๑) โครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการล้วนมุ่งเน้นในการสร้างสังคมคุณธรรม ด้วย การพัฒนาคน /ครอบครัว/ชุมชน/องค์กร หน่วยงานให้มีคุณธรรม

๒) การดำเนินงานโครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ นั้น มุ่งเน้นในการส่งเสริมสนับสนุนให้ ประชาชน และชุมชน ยึดปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง และดำรงชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมไทย มาเป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

๓) มีการดำเนินกิจกรรมโครงการ ที่ให้ความสำคัญกับความมั่นคงของชาติใน ๓ สถาบันหลัก คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ให้เป็นพลังนำพาสู่ความมั่นคงและยั่งยืน

๔) การดำเนินงาน ใช้ พลัง “บวร”(บ้าน ชุมชน/วัด ศาสนสถาน/โรงเรียน ส่วน ราชการ) มาเป็นพลังขับเคลื่อนการดำเนินงาน แบบบูรณาการผ่านกิจกรรม โครงการต่าง ๆ ลงสู่ ชุมชนและประชาชน

กิจกรรม โครงการ ต่าง ๆ ที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทราดำเนินการเพื่อให้บรรลุ ตามจุดเน้นดังกล่าวข้างต้นนั้น มีรูปแบบและลักษณะงานที่หลากหลาย ครอบคลุมทั้งด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในแต่ละปีงบประมาณหนึ่ง ๆ ดำเนินงานในด้านการพัฒนา สังคม ไม่น้อยกว่า ๕๐ โครงการ/กิจกรรม อาทิเช่น โครงการปฏิบัติธรรม โครงการสัปดาห์ส่งเสริม พระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันวิสาขบูชา มาฆบูชา อาสาฬหบูชาและวัน

^{๒๐}สัมภาษณ์ คุณพวงผกา วิมลภักตร์ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกลุ่มศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สำนักงาน วัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๒๑}สัมภาษณ์ คุณอุทัย พัฒนพิชัย วัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๓.

เข้าพรรษา โครงการชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลัง “บวร” โครงการวันเฉลิมพระชนมพรรษา โครงการวันอนุรักษ์มรดกไทย โครงการตลาดวัฒนธรรม เป็นต้น^{๒๒}

ตารางที่ ๔.๒ แสดงผลการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

การสร้างเครือข่ายในการร่วม ดำเนินการด้านการพัฒนา สังคมอย่างยั่งยืน	รูปแบบการสร้างเครือข่ายใน การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน	ลักษณะการดำเนินงาน เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม อย่างยั่งยืน
๑) เครือข่ายสภาวัฒนธรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา สภา วัฒนธรรมอำเภอ จำนวน ๑๑ อำเภอ และสภาวัฒนธรรม ตำบล จำนวน ๗๒ ตำบล ๒) เครือข่ายลานธรรม ลานวิถี ไทย จำนวน ๑๘ แห่ง ๓) เครือข่ายองค์กรคุณธรรม จำนวน ๗๒ แห่ง ๔) เครือข่ายชุมชนคุณธรรม จำนวน ๒๔๔ ชุมชน ๕) เครือข่ายอำเภอคุณธรรม จำนวน ๑๑ แห่ง ๖) เครือข่ายศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จำนวน ๑ แห่ง คือ ศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัด โพธิ์ อำเภอบางคล้า ๗) เครือข่ายอาสาสมัครท้องถิ่น ในการดูแลรักษามรดก ศิลปวัฒนธรรม ๘) เครือข่ายศูนย์เฝ้าระวังทาง วัฒนธรรมในสถานศึกษา ๙) เครือข่ายศูนย์เฝ้าระวังทาง วัฒนธรรมนอกสถานศึกษา	ชั้นที่ ๑ ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ของเครือข่ายเป้าหมาย เพื่อ สำรวจความพร้อมในการ ดำเนินงานขององค์กรเครือข่าย ต่าง ๆ เป็นเบื้องต้น ชั้นที่ ๒ ลงพื้นที่พบปะผู้นำ เครือข่ายต่าง ๆ เช่น ผู้นำ ศาสนา (เจ้าอาวาสวัด โบสถ์ คริสต์ อิมฮาม) ผู้นำท้องที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาญ ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ได้แก่ นายกเทศมนตรี นายกองค์การ บริหารส่วนตำบล เป็นต้น เพื่อ ประชาสัมพันธ์พูดคุย และสร้าง การรับรู้ถึงแนวทางวิธีการ ดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรมต่าง ๆ และ เชิญชวนเครือข่ายที่มีความ พร้อมและสมัครใจเข้าร่วมเป็น เครือข่ายการดำเนินงาน (ยึด หลักความพร้อมและความ ต้องการของพื้นที่และองค์กร เครือข่ายนั้น ๆ เป็นหลัก) ชั้นที่ ๓ จัดประชุมสร้างความ เข้าใจกับผู้นำหน่วยงาน องค์กร ชุมชนซึ่ง เป็น เครือข่าย	๑) โครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ ที่ ดำเนินการล้วนมุ่งเน้นในการ สร้างสังคมคุณธรรม ด้วยการ พัฒนาคน /ครอบครัว/ชุมชน/ องค์กร หน่วยงานให้มีคุณธรรม ๒) การดำเนินงานโครงการ/ กิจกรรมต่าง ๆ นั้น มุ่งเน้นใน การส่งเสริมสนับสนุนให้ ประชาชน และชุมชน ยึด ปฏิบัติตามหลักธรรมทาง ศาสนาที่ตนนับถือ หลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง และ ดำรงชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมไทย มาเป็นหลักในการพัฒนา คุณภาพชีวิต ๓) มีการดำเนินกิจกรรม โครงการ ที่ให้ความสำคัญกับ ความมั่นคงของชาติใน ๓ สถาบันหลัก คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ให้เป็นพลัง นำพาสู่ความมั่นคงและยั่งยืน ๔) การดำเนินงาน ใช้ พลัง “บวร”(บ้าน ชุมชน/วัด ศาสน สถาน/โรงเรียน ส่วนราชการ) มาเป็นพลังขับเคลื่อนการ ดำเนินงาน แบบบูรณาการผ่าน

^{๒๒}สัมภาษณ์ คุณพวงผกา วิมลภักตร์ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกลุ่มศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๓.

การสร้างเครือข่ายในการร่วมดำเนินการด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน	รูปแบบการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน	ลักษณะการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน
<p>๑๐) เครือข่ายผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา</p> <p>๑๑) เครือข่ายผู้ทำคุณประโยชน์ต่อกระทรวงวัฒนธรรม</p> <p>๑๒) เครือข่ายศาสนสถาน ต่าง ๆ ทุกศาสนา ได้แก่ วัด สถานปฏิบัติธรรม มัสยิด โบสถ์คริสต์</p>	<p>เป้าหมาย ต่าง ๆ และเป็นการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการดำเนินงานไปสู่ผลสำเร็จ</p> <p>ขั้นที่ ๔ สร้างการรับรู้สู่สมาชิกในชุมชน องค์กร เครือข่ายเป้าหมายต่าง โดยจัดประชุมประชาคมชุมชน หรือสมาชิก องค์กร เพื่อประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้ และสร้างความร่วมมือในการดำเนินงาน</p> <p>ขั้นที่ ๕ บูรณาการดำเนินงานพัฒนาสังคมร่วมกับเครือข่ายอย่างใกล้ชิด ผ่านการจัดโครงการ กิจกรรมในการพัฒนาสังคมร่วมกัน อย่างต่อเนื่อง</p>	<p>กิจกรรม โครงการต่าง ๆ ลงสู่ชุมชนและประชาชน</p>

๔.๒.๒ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา

๑) การสร้างเครือข่ายในการร่วมดำเนินการด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา

หน่วยงานทุกหน่วยงานต้องทำงานในลักษณะบูรณาการ บูรณาการร่วมกับหน่วยงานอื่น^{๒๓} สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา มีเครือข่ายในการร่วมดำเนินการด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน โดยอาศัยความร่วมมือ ภาคีเครือข่ายที่สำคัญยิ่งคือคณะสงฆ์ภายในจังหวัด หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถานศึกษา ตลอดจนสถานศึกษาของสงฆ์ในพื้นที่ มีการขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาสังคมที่สอดคล้องกับการแก้ปัญหาสังคมปัจจุบัน ด้วยการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนการให้ความรู้ การอนุรักษ์ความเป็นพุทธ ด้วยวิธีการดำเนินชีวิตแบบชาวพุทธ ส่งเสริมการเข้าวัด ทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรม ในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ในงานวันเฉลิมพระ

^{๒๓}สัมภาษณ์ คุณสายภิญญ์ ลิขมณุกฤษณ์ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๓.

เกียรติต่าง ๆ ตลอดจนความร่วมมือของภาคราชการในการพัฒนาวัด ควบคู่กับการพัฒนาสิ่งแวดล้อม อาทิเช่น การจัดกิจกรรม Big Cleaning Day , การจัดกิจกรรม ๕ ส ภายในวัด เป็นต้น^{๒๔}

๒) รูปแบบการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา

รูปแบบการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา มีการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนโดย ๑) สร้างมิตรไมตรี สร้างความไว้นือเชื่อใจ ให้กับเครือข่ายภายนอก เพื่อดำเนินการพัฒนาสังคมไปในทิศทางเดียวกัน ไม่สร้างปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งจะทำให้การทำงานไม่ราบรื่น ๒) ประสานความร่วมมือกันทำงานกับทุกภาคส่วนในการให้ทั้งกำลังคน งาน เงิน สิ่งของเท่าที่จะทำได้ ตามศักยภาพขององค์กร^{๒๕}

๓) ลักษณะการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา

การดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนนั้นในรูปแบบของกิจกรรม ถ้าพูดในภาพรวมกิจกรรมของจังหวัด คือโครงการกิจกรรมจิตอาสา ถือได้ว่าเป็นรูปแบบกิจกรรมที่มีการพัฒนาสังคมได้อย่างยั่งยืน^{๒๖} โครงการปฏิบัติธรรมของเยาวชน โครงการหนึ่งใจให้ธรรมะ โครงการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ เป็นต้น^{๒๗} การส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานด้านพระพุทธศาสนา โดยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน โดยประสานความร่วมมือกับ คณะสงฆ์ สถานศึกษา ปลูกฝังให้เยาวชนชุมชนสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ อีกทั้งยัง สนองงานคณะสงฆ์ช่วยการขับเคลื่อนการทำงานของคณะสงฆ์^{๒๘}

ตารางที่ ๔.๓ แสดงผลการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา

การสร้างเครือข่ายในการร่วมดำเนินการด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน	รูปแบบการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน	ลักษณะการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน
๑) เครือข่ายคณะสงฆ์ภายในจังหวัดฉะเชิงเทรา	๑) สร้างมิตรไมตรี สร้างความไว้นือเชื่อใจ ให้กับเครือข่าย	๑) การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนนั้นในรูปแบบของกิจกรรมคือ

^{๒๔}สัมภาษณ์ คุณเยาวภา รุ่งเรือง นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๒๕}สัมภาษณ์ คุณเยาวภา รุ่งเรือง นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๒๖}สัมภาษณ์ คุณสายภิญญ์ ลิขินนุกฤษณ์ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๒๗}สัมภาษณ์ คุณชัยธรรม ทับเที่ยง นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๒๘}สัมภาษณ์ คุณเยาวภา รุ่งเรือง นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๓.

การสร้างเครือข่ายในการร่วมดำเนินการด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน	รูปแบบการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน	ลักษณะการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน
<p>๒) หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถานศึกษาในจังหวัดฉะเชิงเทรา</p> <p>๓) สถานศึกษาของสงฆ์ในพื้นที่ เช่น วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา</p> <p>๔) การขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาสังคมที่สอดคล้องกับการแก้ปัญหาสังคมปัจจุบัน ด้วยการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนการให้ความรู้ การอนุรักษ์ ความเป็นพุทธ ด้วยวิธีการดำเนินชีวิตแบบชาวพุทธ ส่งเสริมการเข้าวัด ทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรม ในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา</p>	<p>ภายนอก เพื่อดำเนินการพัฒนาสังคมไปในทิศทางเดียวกัน ไม่สร้างปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งจะทำให้การทำงานไม่ราบรื่น</p> <p>๒) ประสานความร่วมมือกันทำงานกับทุกภาคส่วนในการให้ทั้งกำลังคน งาน เงิน สิ่งของเท่าที่จะทำได้ ตามศักยภาพขององค์กร</p>	<p>โครงการกิจกรรมจิตอาสา ถือได้ว่าเป็นรูปแบบกิจกรรมที่มีการพัฒนาสังคมได้อย่างยั่งยืน</p> <p>โครงการปฏิบัติธรรมของเยาวชน โครงการหนึ่งใจให้ธรรมะ โครงการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ เป็นต้น</p> <p>๒) การส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานด้านพระพุทธศาสนา โดยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน โดยประสานความร่วมมือกับคณะสงฆ์สถานศึกษา</p> <p>๓) ปลูกฝังให้เยาวชนชุมชนสามาถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ อีกทั้งยังสนองงานคณะสงฆ์ช่วยการขับเคลื่อนการทำงานของคณะสงฆ์</p>

๔.๒.๓ วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑) การสร้างเครือข่ายในการร่วมดำเนินการด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร โดยนิตินัย หมายถึง มีการทำสัญญาร่วมกัน ตกลงใจร่วมกัน อย่างเป็นลายลักษณ์อักษรยังไม่เห็นเด่นชัดเท่าที่ควร แต่หากเป็นในลักษณะพฤตินัยแล้ว ที่เห็นได้ชัด เช่น วัดบางปรุงธรรมโชติการาม วัดวิระโชติธรรมาราม วัดสมานรัตนาราม มูลนิธิโพธิ์วันณา องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด และมหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ เป็นต้น ทั้งหมดที่กล่าวมานี้แม้ไม่ได้เป็นเครือข่ายของวิทยาลัยสงฆ์โดยตรง แต่เมื่อวิทยาลัยสงฆ์มีงานหรือมีกิจกรรมที่สำคัญต้องการขอความร่วมมือ ขอการสนับสนุนส่งเสริมไปยังวัดหรือองค์กรต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว ทางวัดหรือองค์กร

เหล่านั้นก็จะให้ความร่วมมือ ให้การสนับสนุนส่งเสริมเป็นอย่างดี^{๒๙} และมีเครือข่ายในการร่วมดำเนินการด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน คือ กลุ่มเยาวชนคนกล้าตีศรีแปดริ้ว^{๓๐} มีเรื่องของการบริการงานวิชาการที่เป็นโครงการที่ดำเนินการอยู่ โครงการธรรมสังเวย โดยมีนิสิตไปอบรมนักเรียนทั้งชั้นประถมศึกษา-มัธยมศึกษาในจังหวัดฉะเชิงเทรา หลากหลายโรงเรียน^{๓๑}

๒) รูปแบบการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รูปแบบการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร คือ การนำเอาโครงการไปประชาสัมพันธ์หรือไปขอความร่วมมือจากโรงงาน องค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ^{๓๒} การส่งเสริมให้ศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบันเข้าไปฝึกสอนในโรงเรียน เข้าไปบรรยายตามองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล โรงเรียน การส่งเสริมการปฏิบัติของประชาชนทั่วไป ส่งเสริมการทำงานในอำเภอ การทำ MOU ร่วมกันกับมหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ จังหวัดฉะเชิงเทรา เชิญชวนให้โรงเรียนต่าง ๆ เข้าเป็นโรงเรียนเครือข่าย มีโรงเรียนเครือข่าย ๖๔ โรงเรียน สาขาวิชาสังคมศึกษาเข้าไปขอความร่วมมือให้โรงเรียนนั้น ๆ เข้าเป็นเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนด้วยการเข้าไปสอนศีลธรรม จริยธรรม และวิชาสามัญทั่วไป เน้นไปทางด้านเครือข่ายด้านการจัดการศึกษา^{๓๓} มีการแลกเปลี่ยนอาจารย์ที่มาสอน ทั้งมาจากมหาวิทยาลัยส่วนกลางและมาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏ จัดให้นิสิตได้ไปศึกษาดูงานของตามสถานที่ต่าง ๆ^{๓๔}

๓) ลักษณะการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร เน้นในพันธกิจของวิทยาลัยสงฆ์ คือ การผลิตบัณฑิต เพราะว่าเป็นพันธกิจโดยตรง และเข้ากับลักษณะการให้ความรู้ว่าสามารถมีทักษะในการแสวงหาความรู้ แล้วสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน หรือไปพัฒนาสังคมตามบริบทต่าง ๆ^{๓๕} รูปแบบกิจกรรม โดยส่วนใหญ่ก็จะเป็นในลักษณะของโครงการ กิจกรรมก็ทำตามแผนยุทธศาสตร์และปฏิบัติการประจำปี การพัฒนาสังคม เริ่มจากให้บุคลากรได้พัฒนาตัวเอง

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติสุนทร ตำแหน่งผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระมหาวิเชียร สิริวฑฒโน ตำแหน่ง รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๓๑} สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภูริทัต ศรีอร่าม ตำแหน่ง ประธานสาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระครูสุตธรรมาภรณ์ ตำแหน่งรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๓๓} สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุพล พรหมมี ตำแหน่ง รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๓๔} สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภูริทัต ศรีอร่าม ตำแหน่ง ประธานสาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๓๕} สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภูริทัต ศรีอร่าม ตำแหน่ง ประธานสาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๓.

ด้วยการไปอบรมสัมมนาในเรื่องต่าง ๆ ทั้งที่เป็น PCPA และระบบการทำงานสคลิปหรือ SWOT อบรมสัมมนาเสร็จแล้วก็นำมาใช้กับการจัดโครงการ นำ SWOT มาวิเคราะห์หาจุดเด่นจุดด้อย แล้วก็แก้ไขไปตามนั้น^{๓๖} นำเยาวชนคนกล้าศิรีแปดริ้ว วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร ร่วมทำกิจกรรมออกค่ายเพื่อพัฒนา วัด ปรับปรุงโรงเรียน เยี่ยมบ้านผู้ยากไร้และมอบของใช้สอยที่จำเป็น^{๓๗} และการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ตามลำดับขั้นแรก ชั้นกลาง และขั้นสูง ชั้นแรกคือศีล ให้รักษาศีล ๕ ศีล ๘ พังธรรม ชั้นกลางคือให้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน และขั้นสูงสุดคือให้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานให้เกิดปัญญาธรรม ศีล สมาธิ ปัญญา^{๓๘}

ตารางที่ ๔.๔ แสดงผลการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การสร้างเครือข่ายในการร่วมดำเนินการด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน	รูปแบบการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน	ลักษณะการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน
๑) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา ๒) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา ๓) มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ ๔) โรงเรียนเครือข่ายพัฒนาฝึกประสบการณ์วิชาชีพรู ๕) อบจ., อบต. ๖) วัดบางปรองธรรมโชติการาม ๗) วัดวีระโชติธรรมาราม ๘) วัดสมานรัตนาราม ๙) มูลนิธิโพธิ์วันฉา	๑) การนำเอาโครงการไปประชาสัมพันธ์หรือไปขอความร่วมมือจากโรงงาน องค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ๒) การส่งเสริมให้ศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบันเข้าไปฝึกสอนในโรงเรียน เข้าไปบรรยายตามองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล โรงเรียน ๓) การส่งเสริมการปฏิบัติของประชาชนทั่วไป ส่งเสริมการทำงานในอำเภอ ๔) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการ	๑) การผลิตบัณฑิต ให้มีทักษะในการแสวงหาความรู้ แล้วสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และพัฒนาสังคมตามบริบทต่าง ๆ ๒) รูปแบบกิจกรรม อยู่ในลักษณะของโครงการ กิจกรรมก็ทำตามแผนยุทธศาสตร์และปฏิบัติการประจำปี ๓) การพัฒนาบุคลากร ด้วยการไปอบรมสัมมนาในเรื่องต่าง ๆ ทั้งที่เป็น PCPA และระบบการทำงานสคลิปหรือ SWOT ๔) อบรมสัมมนาเสร็จแล้วก็นำมาใช้กับการจัดโครงการ นำ

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระครูสุตธรรมาภรณ์ ตำแหน่งรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระมหาวิเชียร สิริวิฑฒโน ตำแหน่ง รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๓๘} สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุพล พรหมมี ตำแหน่ง รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๓.

การสร้างเครือข่ายในการร่วมดำเนินการด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน	รูปแบบการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน	ลักษณะการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน
		SWOT มาวิเคราะห์หาจุดเด่น จุดด้อย แล้วก็แก้ไขไปตามนั้น ๕) การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ด้วย ๗ ธรรม ทาง พระพุทธศาสนา ตามลำดับขั้น แรก ชั้นกลาง และชั้นสูง ชั้นแรกคือศีล ให้รักษาศีล ๕ ศีล ๘ พังธรรม ชั้นกลางคือให้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน และชั้นสูงสุดคือให้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานให้เกิดปัญญา ธรรม ศีล สมาธิ ปัญญา

๔.๒.๔ วัดวีระโชติธรรมาราม

๑) การสร้างเครือข่ายในการร่วมดำเนินการด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของวัดวีระโชติธรรมาราม

เครือข่ายที่ร่วมการดำเนินการพัฒนาสังคมนั้นว่ามีทุกที่ทั้งในจังหวัด และต่างจังหวัด ได้ให้ความช่วยเหลือไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน โรงพยาบาล รวมถึงกลุ่มพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งพื้นที่กรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด ทุกองค์กรที่มีการจัดตั้งโดยส่วนใหญ่เราก็ให้การสนับสนุนทั้งหมด^{๓๙}

๒) รูปแบบการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของวัดวีระโชติธรรมาราม

รูปแบบการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของวัดวีระโชติธรรมาราม อันดับแรกนั้นคือการอบรมคนให้มีความรู้ความสามารถ วิถีหาเครือข่ายคือการส่งพระลูกวัดไปศึกษา สับเปลี่ยนกันไปดูแล ใครมีความสามารถก็จะดู พระรูปไหนมีความสามารถ เจ้าอาวาสก็จะส่งไปอบรม ๑๕ วัน ที่วัดประสิทธิเวช วัดที่ว่าไม่มีเจ้าอาวาสหรือมีคนมาขอพระสงฆ์จากทางวัดวีระโชติฯ ไปเผยแผ่ไปสอนปฏิบัติธรรม เป็นต้น เจ้าอาวาสก็จะส่งพระสงฆ์ไป^{๔๐} ส่วนเจ้าอาวาสก็ทำหน้าที่คอยสนับสนุน ประคับประคองช่วยเหลือ ซึ่งก็ได้เครือข่ายในการทำงาน โดยเน้นหลักในการเผยแผ่ทุกด้าน จุดประสงค์หลักคือทำยังไงให้เขาเห็นคุณค่าของพระ ตรงไหนว่างก็ทำตรงนั้น ตรงไหนมีโอกาสก็ทำตรงนั้นให้เป็นโอกาสนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นพื้นที่เดียวกัน ไม่จำเป็นว่าจะต้องทำตามแบบเสมอไป ทำอะไร

^{๓๙}สัมภาษณ์ พระภิกษุประชาณุกุล เจ้าอาวาสวัดวีระโชติธรรมาราม เจ้าคณะอำเภอบางน้ำเปรี้ยว เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๓

^{๔๐}สัมภาษณ์ พระปลัดบัญชา สุทธิจาโค ตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดวีระโชติธรรมาราม เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๓.

ถนัดก็จงทำสิ่งนั้น และทำให้ดีไปเลย^{๔๑} ส่วนใหญ่ในการพัฒนาสังคมจะเน้นการพัฒนาด้านจิตใจเป็นหลัก เพราะส่วนใหญ่ลูกศิษย์หลวงพ่อกับทุกคนก็เป็นบุคคลที่มาปฏิบัติธรรมหรือว่าได้มาฟังธรรมะหลวงพ่อกับที่วัด และฟังผ่านทาง facebook ทาง YouTube พอเห็นทางวัดไลฟ์สด ก็มาฟังธรรมหลวงพ่อกับเทศน์ในวันปฏิบัติธรรม เมื่อเขามีความศรัทธา หลวงพ่อกับจะสอนการปฏิบัติธรรม และสุดท้ายบุคคลเหล่านี้เขาก็จะมาร่วมกันพัฒนาวัด และวัดก็ไปช่วยพัฒนาชาวบ้านและสังคมต่อไป^{๔๒}

๓) ลักษณะการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของวัดวิระโชติธรรมาราม

การดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของวัดวิระโชติธรรมาราม โดยส่วนใหญ่ให้คนที่มาเป็นคนประชาสัมพันธ์ บอกกันต่อ ๆ ไป ทางวัดก็จะตั้งหลักการปฏิบัติไว้^{๔๓} เจ้าอาวาสจะลงบรรยายธรรมทุกเดือน เดือนละ ๒ ครั้ง ครั้งละ ๒-๓ ชั่วโมง ทุกเสาร์อาทิตย์^{๔๔} เน้นการยื่นทำสมาธิเป็นหลัก เปิดโอกาสให้กับประชาชนได้มาแสวงบุญกันอย่างเต็มที่ ช่วยเหลือสังคมที่ได้รับความเดือดร้อนจากภัยพิบัติต่าง ๆ การส่งศีลเคราะห์ อนุเคราะห์ด้านปัจจัยสี่ให้แก่องค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ เท่าที่จำเป็นและทำได้ ให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชน นิสิต นักศึกษาที่เรียนเก่ง เรียนดีทั่วไปที่ยากจน^{๔๕}

ตารางที่ ๔.๕ แสดงผลการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของวัดวิระโชติธรรมาราม

การสร้างเครือข่ายในการร่วมดำเนินการด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน	รูปแบบการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน	ลักษณะการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน
๑. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา ๒. สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา ๓. วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร ๔. อบจ., อบต.	๑) การอบรมคนให้มีความรู้ความสามารถ ๒) การส่งพระลูกวัดไปอยู่ตามวัดต่าง ๆ ที่มีญาติมาขอพระสงฆ์จากทางวัดให้ไปเผยแผ่ สอนปฏิบัติธรรม เป็นต้น	๑) วัดก็จะตั้งหลักการปฏิบัติไว้ เจ้าอาวาสจะลงบรรยายธรรมทุกเดือน เดือนละ ๒ ครั้ง ครั้งละ ๒-๓ ชั่วโมง ทุกเสาร์อาทิตย์ เน้นการยื่นทำสมาธิเป็นหลัก ๒) เปิดโอกาสให้กับประชาชนได้มาแสวงบุญกันอย่างเต็มที่

^{๔๑}สัมภาษณ์ พระภิกษุประชาบุญกุล เจ้าอาวาสวัดวิระโชติธรรมาราม เจ้าคณะอำเภอบางน้ำเปรี้ยว เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๓

^{๔๒}สัมภาษณ์ พระปลัดวิสุทธีธรรม์ วรญาโณ ตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดวิระโชติธรรมาราม เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๔๓}สัมภาษณ์ พระภิกษุประชาบุญกุล เจ้าอาวาสวัดวิระโชติธรรมาราม เจ้าคณะอำเภอบางน้ำเปรี้ยว เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๓

^{๔๔}สัมภาษณ์ พระปลัดวิสุทธีธรรม์ วรญาโณ ตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดวิระโชติธรรมาราม เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๔๕}สัมภาษณ์ พระปลัดบัญชา สุทธิจาโค ตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดวิระโชติธรรมาราม เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๓.

การสร้างเครือข่ายในการร่วมดำเนินการด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน	รูปแบบการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน	ลักษณะการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน
	๓) เจ้าอาวาสทำหน้าที่คอยสนับสนุน ปรึกษา ปรึกษา ประคองช่วยเหลือ จุดประสงค์หลักคือทำอย่างไรให้เขาเห็นคุณค่าของพระตรงไหนว่างก็ทำตรงนั้นตรงไหนมีโอกาสก็ทำตรงนั้นให้เป็นโอกาสนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นพื้นที่เดียวกัน ไม่จำเป็นต้องจะทำตามแบบเสมอไป ทำอะไรถนัดก็ทำสิ่งนั้น และทำให้ดีไปเลย	ช่วยเหลือสังคมที่ได้รับความเดือดร้อนจากภัยพิบัติต่าง ๆ ๓) การส่งเคราะห์ อนุเคราะห์ ด้านปัจจัยสี่ให้แก่องค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชน นิสิต นักศึกษาที่เรียนเก่ง เรียนดีทั่วไปที่ยากจน ๔) การพัฒนาสังคมจะเน้นการพัฒนาด้านจิตใจเป็นหลัก ๕) มีการเผยแพร่ธรรมะผ่านทาง facebook ทาง YouTube

๔.๒.๕ วัดสมานรัตนาราม

๑) การสร้างเครือข่ายในการร่วมดำเนินการด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของวัดสมานรัตนาราม

การสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของวัดสมานรัตนาราม คือต้องผูกใจกับหน่วยงานราชการ เครือข่ายทางสังคมก็คือหน่วยงานทุกหน่วยงานทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนพิการ คนเจ็บไข้ได้ป่วย หน่วยสาธารณสุขต่าง ๆ เมื่อทำงานด้านนี้ ก็ต้องให้ความช่วยเหลือ เห็นได้จากหลักฐานคือใบอนุโมทนาบัตร แต่ถ้าอยากจะรู้มากกว่านั้นก็ต้องตามไปดูในแต่ละที่ที่เราได้ช่วย ทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นตำรวจ ทหาร ก็ต้องช่วย เพราะว่าวัดสมานรัตนารามกว่าจะเติบโตขึ้นได้ต้องมีพื้นฐาน ถ้าหากไม่มีพื้นฐาน เวลาวัดจะทำอะไรก็จะทำให้ล้มง่าย หรือหน่วยงานไม่ให้ความร่วมมือกับวัดก็จะทำให้งานติดขัด ดังนั้น งานทุกอย่างต้องประสานต้องเชื่อมโยงติดต่อกับหน่วยงานราชการ เรื่องของการสงเคราะห์ต่าง ๆ นี้ก็ช่วยทุกด้านที่เขามาขอ มีอะไรที่วัดพอจะช่วยให้เราได้เราก็ช่วยตามกำลัง^{๕๖}

๒) รูปแบบการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของวัดสมานรัตนาราม

รูปแบบการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของวัดสมานรัตนาราม โดยส่วนใหญ่วัดไม่ได้หาเครือข่าย แต่จะมีหน่วยงานต่าง ๆ มาหาเราเอง อย่างเช่น หากเป็นงานพระพุทธศาสนาเราก็ไปช่วยในเรื่องของสำนักงาน ขาดตกบกพร่องเรื่องใดเราก็ให้ความช่วยเหลือและทุกวันนี้ก็ยังคงให้ความช่วยเหลือ ส่วนสำนักงานวัฒนธรรมเราก็ช่วยอำนวยความสะดวกเรื่องสถานที่ ในการจัดตั้งศูนย์อำนวยความสะดวกพิธีการศพที่ได้รับพระราชทาน เขต ๕ ฉะเชิงเทรา เกี่ยวกับเครื่องตั้งพระราชทานต่าง ๆ ทางวัดเราก็ให้ความช่วยเหลือ นอกจากนี้ยังมีงานพัฒนาของกรมพัฒนาชุมชนก็ให้มาตั้งในเรื่องของ

^{๕๖}สัมภาษณ์ พระประชาธรรมนาถ เจ้าอาวาสวัดสมานรัตนาราม เจ้าคณะอำเภอท่าตะเกียบ - แปลงยาว (๘) เมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๖๓.

ตลาดประชารัฐ เป็นต้น ถ้าหน่วยงานไหนเข้ามาขอเราก็จะช่วยให้ความอนุเคราะห์กันไป ถือได้ว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็คือการผูกเครือข่าย โดยการให้ความช่วยเหลือ ส่วนการช่วยประชาชน วัดก็ช่วยตามปกติอยู่แล้ว เพราะประชาชนก็คือเครือข่าย เครือข่ายก็คือประชาชน หน่วยงานต่าง ๆ จะเชื่อมต่อเขาได้ก็ต้องใช้ประชาชน จะเห็นได้ว่าหน่วยงานต่าง ๆ มาขอความช่วยเหลือจากเรามากกว่า เราเองก็ใช้ประชาชนเป็นตัวเชื่อม^{๔๗} โดยสรุปคือการอนุเคราะห์ สงค์เคราะห์ ส่งเสริม ช่วยเหลือองค์กร หน่วยงานและประชาชนทั่วไปที่ต้องการความช่วยเหลือ สร้างศาลาให้สาธุชนที่มีจิตศรัทธาได้เข้าบำเพ็ญบุญ ปฏิบัติธรรม รักษาศีล สร้างโรงพยาบาลเพื่ออนุเคราะห์ ช่วยเหลือ ดูแลประชาชนที่เจ็บไข้ได้ป่วย มีการประสานงานร่วมกับองค์กรหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในการช่วยเหลือประชาชน สังคม ที่ได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนและความจำเป็นในทุกด้านเท่าที่จะพึงทำได้

๓) ลักษณะการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของวัดสมานรัตนาราม

การดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของวัดสมานรัตนาราม คือการช่วยเหลือสังคมโดยใช้หลักการให้ฟรี คอยอำนวยความสะดวก คอยให้ความช่วยเหลือ ให้ปัจจัย อำนวยความสะดวกในเรื่องต่างให้กับทาง องค์กร หน่วยงาน วัด โรงเรียน ตลอดจนวิทยาลัยสงฆ์ทุกแห่งเท่าที่จะช่วยได้ เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มาปฏิบัติธรรมทุกเสาร์-อาทิตย์ ของเดือน เดือนละ ๒ ครั้ง ตลอดปีหรือวันสำคัญทางศาสนา ส่วนการแสวงบุญก็เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มาทำบุญกันได้ทุกวันตลอดทั้งปี สร้างโรงพยาบาลไว้คอยอำนวยความสะดวก บริการประชาชนที่เจ็บป่วยได้มารักษากันได้ง่ายยิ่งขึ้น^{๔๘}

ตารางที่ ๔.๖ แสดงผลการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของวัดสมานรัตนาราม

การสร้างเครือข่ายในการร่วมดำเนินการด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน	รูปแบบการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน	ลักษณะการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน
๑) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา ๒) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา ๓) วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร ๔) หน่วยงานสาธารณสุขต่าง ๆ ๕) กรมพัฒนาชุมชน ๖) มูลนิธิโพธิ์วันฉะ	๑) ประชาชนคือเครือข่าย เครือข่ายก็คือประชาชน หน่วยงานต่าง ๆ จะเชื่อมต่อเขาได้ก็ต้องใช้ประชาชน จะเห็นได้ว่าหน่วยงานต่าง ๆ มาขอความช่วยเหลือจากเรามากกว่า เราเองก็ใช้ประชาชนเป็นตัวเชื่อม	๑) การช่วยเหลือสังคมโดยใช้หลักการให้ฟรี ๒) อำนวยความสะดวก ให้ความช่วยเหลือ ให้ปัจจัย อำนวยความสะดวกในเรื่องต่าง ให้กับทาง องค์กร หน่วยงาน วัด โรงเรียน ตลอดจนวิทยาลัยสงฆ์

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระประจักษ์ธรรมนาถ เจ้าอาวาสวัดสมานรัตนาราม เจ้าคณะอำเภอท่าตะเกียบ - แปลงยาว (ธ) เมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๔๘} สัมภาษณ์ พระประจักษ์ธรรมนาถ เจ้าอาวาสวัดสมานรัตนาราม เจ้าคณะอำเภอท่าตะเกียบ - แปลงยาว (ธ) เมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๖๓.

การสร้างเครือข่ายในการร่วมดำเนินการด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน	รูปแบบการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน	ลักษณะการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน
	๒) การอนุเคราะห์ สงค์เคราะห์ ส่งเสริม ช่วยเหลือองค์กร หน่วยงานและประชาชนทั่วไป ที่ต้องการความช่วยเหลือ ๓) สร้างศาลาให้สาธุชนที่มีจิตศรัทธาได้เข้าบำเพ็ญบุญ ปฏิบัติธรรม รักษาศีล ๔) สร้างโรงพยาบาลเพื่อ อนุเคราะห์ ช่วยเหลือ ดูแล ประชาชนที่เจ็บไข้ได้ป่วย ๕) มีการประสานงานร่วมกับ องค์กรหน่วยงานต่าง ๆ ทั้ง ภาครัฐและเอกชนในการ ช่วยเหลือประชาชน สังคม ที่ ได้รับความทุกข์ความเดือดร้อน และความจำเป็นในทุกด้าน	๓) เปิดโอกาสให้ประชาชน ได้มาปฏิบัติธรรมทุกเสาร์- อาทิตย์ ของเดือน เดือนละ ๒ ครั้ง ตลอดปีหรือวันสำคัญทาง ศาสนา ๔) เปิดโอกาสให้ประชาชน ได้มาทำบุญกันได้ทุกวันตลอด ทั้งปี ๕) สร้างโรงพยาบาลไว้คอย อำนวยความสะดวก บริการ ประชาชนที่เจ็บป่วยได้มารักษา กันได้ง่ายยิ่งขึ้น

๔.๒.๖ มุลนิธิโพธิ์วัฒนา

๑) การสร้างเครือข่ายในการร่วมดำเนินการด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของมูลนิธิโพธิ์วัฒนา

การสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของมูลนิธิโพธิ์วัฒนา ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเรื่องของการช่วยสนับสนุนกองทุนที่ทางมูลนิธิฯ เห็นว่าเห็นว่าเป็นประโยชน์ จะให้ความช่วยเหลือเป็นกรณี^{๔๙} ส่วนเครือข่ายโดยตรงที่เกิดจากการขยายเครือข่ายของมูลนิธิโพธิ์วัฒนาไม่มี มีแต่เครือข่ายโดยอ้อม หมายความว่า ถ้าเมื่อใดทางมูลนิธิโพธิ์วัฒนามีกิจกรรมหรือมีความประสงค์จะนิมนต์พระคุณเจ้ามาบรรยายธรรมให้นักปฏิบัติธรรมฟังที่มูลนิธิในวันเสาร์-อาทิตย์ หรือวันสำคัญต่าง ๆ ก็ดี ทางมูลนิธิก็จะแจ้งไปทางวัดที่มีพระนักเทศน์หรือที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยหรือวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธรเพื่อที่จะนิมนต์พระมาบรรยาย อีกอย่างหนึ่งถ้าทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีกิจกรรมสำคัญที่เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมแล้ว ทางมูลนิธิก็ไปร่วมด้วยช่วยกันเสมอ เช่น การปฏิบัติประจำปีของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยหรือวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร โดยเฉพาะวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร จะไปร่วมเป็นเจ้าของเต็นท์ เจ้าอาหาร น้ำปานะประจำปี แล้วก็ยังมีอีกหลายวัดที่ได้มีโอกาสไปทำกิจกรรมสำคัญทางศาสนาด้วยกัน เช่น วัดสมานรัตนาราม เป็นต้น^{๕๐}

^{๔๙}สัมภาษณ์ แม่ชีณัฐฉาภรณ์ เปรมสกุล ประธานมูลนิธิโพธิ์วัฒนา เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๕๐}สัมภาษณ์ คุณวุฒิชัย อ่ำบำรุง ตำแหน่งกรรมการมูลนิธิโพธิ์วัฒนา เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๖๓.

๒) รูปแบบการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของมูลนิธิโพธิ์วันฉนวน

รูปแบบการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของมูลนิธิโพธิ์วันฉนวน เน้นการเพียรปฏิบัติ ฝึกฝนตนเอง ดูแลตนเอง สรรวมกาย วาจาและใจของตนให้ดี มีโอกาสทำประโยชน์ให้กับส่วนรวมและสังคมก็ทำ ทั้งที่เป็นองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่ต้องการความช่วยเหลือ ทางมูลนิธิก็พร้อมช่วยเหลือตามกำลังความสามารถเท่าที่จะทำได้ แล้วแต่โอกาส ไม่ได้เน้นเป้าหมาย แต่เน้นภายในใจของเราเป็นหลัก หากมีกิจกรรมเพื่อสังคม เพื่อศาสนา ทางมูลนิธิพร้อมที่จะประสาน ช่วยเหลือและทำกิจกรรมอันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมต่อส่วนรวมร่วมกับองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ อยู่เสมอ^{๕๑}

๓) ลักษณะการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของมูลนิธิโพธิ์วันฉนวน

การดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของมูลนิธิโพธิ์วันฉนวน จะมีลักษณะการดำเนินการกล่าวคือ หนึ่งกึ่งวัด กึ่งเอกชน ระบบส่วนหนึ่งเน้นการปฏิบัติธรรมเข้า เย็น ร่วมกัน ทางนี้ก็ต้องร่วมปฏิบัติเข้า เย็นร่วมกัน และในระหว่างวันก็จะเน้นอิริยาบถย่อย^{๕๒} โดยทางมูลนิธิฯ ได้วางเป็นหลักสูตรไว้ ๕ หลักสูตร คือ หลักสูตร ๓ วัน หลักสูตร ๗ วัน หลักสูตรเข้ม หลักสูตรเสาร์อาทิตย์ หลักสูตรยาวชน^{๕๓}

ตารางที่ ๔.๗ แสดงผลการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของมูลนิธิโพธิ์วันฉนวน

การสร้างเครือข่ายในการร่วมดำเนินการด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน	รูปแบบการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน	ลักษณะการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน
๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒) วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร ๓) วัดสมานรัตนาราม ๔) หน่วยงานราชการต่าง ๆ	- เน้นการเพียรปฏิบัติ ฝึกฝนตนเอง ดูแลตนเอง สรรวมกาย วาจาและใจของตนให้ดี - ทำประโยชน์ให้กับส่วนรวมและสังคม ทั้งที่เป็นองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่ต้องการความช่วยเหลือ - ดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคม เพื่อศาสนา ประสาน ช่วยเหลือ และทำกิจกรรมอันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมต่อส่วนรวมร่วมกับองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ	- ดำเนินการแบบกึ่งวัด กึ่งเอกชน - เน้นการปฏิบัติ เข้า เย็น ร่วมกัน และในระหว่างวันก็จะเน้นอิริยาบถย่อย - มีหลักสูตร ๕ หลักสูตร คือ หลักสูตร ๓ วัน ๗ วัน หลักสูตรเข้ม หลักสูตรเสาร์อาทิตย์ หลักสูตรยาวชน

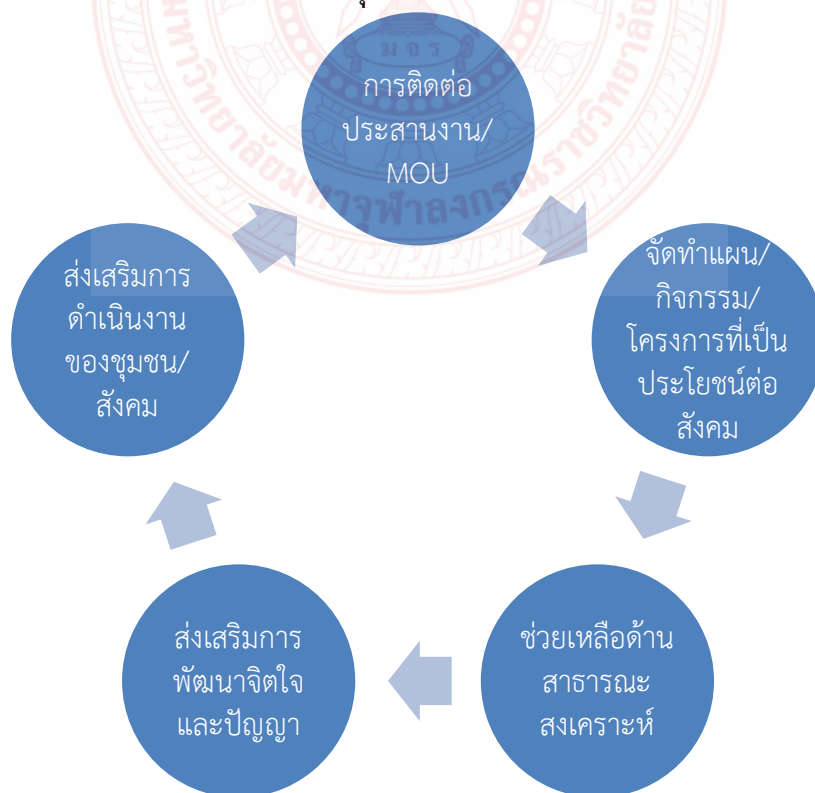
^{๕๑}สัมภาษณ์ แม่ชีฉวีธัญญาวรรณ เปรมสกุล ประธานมูลนิธิโพธิ์วันฉนวน เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๕๒}สัมภาษณ์ แม่ชีฉวีธัญญาวรรณ เปรมสกุล ประธานมูลนิธิโพธิ์วันฉนวน เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๕๓}สัมภาษณ์ คุณวุฒิชัย อ่ำบำรุง ตำแหน่งกรรมการมูลนิธิโพธิ์วันฉนวน เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๖๓.

สรุปผลการศึกษาการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน พบว่า องค์กรพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทราได้ร่วมกันจัดตั้งเครือข่ายในการที่จะพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ประกอบด้วยสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดวีระโชติธรรมาราม วัดสมานรัตนาราม และมูลนิธิโพธิ์วิวัฒนา ซึ่งการจัดตั้งเครือข่ายขององค์กรจังหวัดจะมีลักษณะทั้งที่เป็น MOU คือการทำสัญญาร่วมกันอย่างเป็นทางการและเป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ที่เป็นลายอักษร เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดได้ทำ MOU ร่วมกันกับสภาจังหวัด สภาอำเภอและสภาตำบลร่วมกันจัดตั้งเครือข่าย มีเครือข่ายลานธรรม ลานวิถีไทยเป็นต้น และวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธรได้ทำ MOU แลกเปลี่ยนอาจารย์สอนร่วมกันกับมหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ ฉะเชิงเทรา เป็นต้น ในส่วนเครือข่ายที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ในกรณีที่องค์กรใดองค์กรหนึ่ง จัดกิจกรรมหรือโครงการสำคัญ อันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม องค์กรนั้นก็ขอความร่วมมือไปยังองค์กรเครือข่ายให้มาร่วมช่วยกัน เช่น วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธรได้จัดโครงการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ก็จะทำหนังสือแจ้งไปยัง จังหวัด อำเภอ ตำบล สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด และเครือข่ายอื่นที่เกี่ยวข้องเป็นต้นให้ได้รับทราบ ส่วนทางเครือข่ายรับทราบแล้วจะมาร่วมหรือไม่ก็เป็นสิทธิของเครือข่าย เพราะไม่ได้ทำ MOU ร่วมกัน แต่ด้วยภาระหน้าที่ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาสังคมร่วมกัน ทุกเครือข่ายจึงให้ร่วมมือเป็นอย่างดี

การสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

แผนภาพที่ ๔.๑ การสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

๔.๓ ผลการวิเคราะห์เครือข่ายกับการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา

๔.๓.๑ ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของเครือข่ายในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

๑) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

การดำเนินงานในการดำเนินงานขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน พบปัญหาอุปสรรคบ้างบางประการ เนื่องจากพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ปัจจุบันเป็นพื้นที่หรือเป็นชุมชนเมือง ความเจริญของการคมนาคมสะดวกสบายทั่วพื้นที่ส่วนใหญ่ ทำให้ประชาชนออกจากบ้าน ออกจากชุมชนเดินทางไปทำงานนอกชุมชน และใช้เวลาส่วนใหญ่กับการทำมาหากิน การประกอบอาชีพ ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมโครงการ ต่าง ๆ ที่บูรณาการร่วมกับชุมชน มีประชาชน (ที่ไม่ใช่กลุ่มเด็กนักเรียน) เข้าร่วมงาน บางครั้งไม่บรรลุจำนวนตามเป้าหมาย และอีกประการหนึ่ง คือการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ บางครั้งขาดการบูรณาการดำเนินงานร่วมกัน ยังต่างคน ต่างทำ จึงทำให้ผลสำเร็จสู่ประชาชน หรือชุมชน ไม่บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์เท่าที่ควร^{๕๔}

๒) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของเครือข่ายในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน คือ

- ๑) การประสานงานไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน นโยบายต่างหน่วยงาน โดยไม่มีการสร้างการรับรู้ที่ตรงกันของแต่ละภาคส่วน ทำให้การทำงานเกิดปัญหา
- ๒) ศรัทธาความเชื่อมั่นต่อองค์กรทางพระพุทธศาสนา
- ๓) ขาดการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารการทำงาน
- ๔) ข้อจำกัดด้านกฎหมายของภาคีเครือข่าย ที่จะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องและไม่เป็นการผิดกฎหมายของเครือข่าย
- ๕) ขาดคุณธรรมในการทำงานร่วมกัน ไม่ให้เกียรติเจ้าของงานหรือโครงการ นำผลงานไปเป็นของหน่วยงานตนเอง^{๕๕}

๓) วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อุปสรรคในการดำเนินงานของเครือข่ายในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา คือบุคลากรที่ขับเคลื่อนเครือข่ายขาดความรู้ ความสามารถในการดำเนินงานที่ดี ขาดการดำเนินการด้านการ

^{๕๔}สัมภาษณ์ คุณพวงผกา วิมลภักตร์ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกลุ่มศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๕๕}สัมภาษณ์ คุณเยาวภา รุ่งเรือง นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๓.

ขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาเชิงรุก และขาดงบประมาณในการดำเนินงานขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา^{๕๖} ในส่วนของวิทยาลัยสงฆ์ที่เป็นปัญหาอุปสรรคคือบริบทของสังคมตามยุคตามสมัย งบประมาณที่ทาง ส่วนกลางได้รับการจัดสรรมาไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการ^{๕๗} ประกอบกับงบประมาณที่มีความ จำเป็นต้องใช้เพิ่มมากขึ้น การแสวงหาทุนเพื่อมาดำเนินการดำเนินกิจกรรมถือว่าเป็นปัญหาส่วนหนึ่ง แต่ในหน้าที่หลักโดยตรงทางด้านพันธกิจการจัดการศึกษา ก็ยังดำเนินการอยู่ การอบรมพระสังฆาธิ การ การให้ความรู้กับนิสิตแล้วสามารถไปสนองงานคณะสงฆ์ ตรงนี้เราก็ให้ความสำคัญและดำเนินการ มาอย่างต่อเนื่อง ส่วนปัจจัยหลัก ๆ ที่เป็นอุปสรรคอาจจะเป็นเรื่องของทุนที่ไม่เพียงพอในการ ดำเนินงานตามพันธกิจที่เรารับผิดชอบ และปัญหาในการรับสมัครถือได้ว่าเป็นปัญหาภาครวมของทั้ง มหาวิทยาลัยทั้งของเราและภายนอก จำนวนนิสิต นักศึกษาลดลง เป็นบริบทรอบด้านในสังคมปัจจุบัน^{๕๘}

๔) วัดวิระโชติธรรมมาราม

อุปสรรคในการดำเนินงานของเครือข่ายในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา ถือว่ามีปัญหา เยอะมากในการไปสร้างความศรัทธา^{๕๙} ประชาชนที่จะเดินทางมายังวัดวิระโชติธรรมมารามค่อนข้าง ลำบาก เพราะไม่มีรถประจำทางที่จะวางเข้ามายังวัด และวัดค่อนข้างอยู่ไกลจากตัวเมืองฉะเชิงเทรา ไกลจากตัวเมืองของกรุงเทพฯ อยู่ระหว่างรอยต่อรอยตะเข็บจังหวัดพอดี รถประจำทางก็เข้าไม่ถึง ระบบหลาย ๆ อย่างก็ยังไม่ถึง แต่เวลานั้นก็เป็นอุปสรรคเล็ก ๆ น้อย ๆ ใครที่มีความตั้งใจส่วนใหญ่มัก จะมาด้วยกัน^{๖๐}

๕) วัดสมานรัตนาราม

อุปสรรคในการดำเนินงานของเครือข่ายในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา ตัวเชื่อมก็คือ ประชาชน ผลประโยชน์ก็เป็นของประชาชน อุปสรรคก็คือทุกอย่าง แต่อย่างหนึ่งก็คือเงิน เงินคือ อุปสรรค เราจึงพยายามทำพื้นฐานของเราให้มีหม้อข้าวเป็นของตัวเอง โดยที่เราทำอะไรไม่ต้องไปตั้ง กองผ้าป่า ไปหาเงินมา เรามีตู้เราก็ตั้งไว้ คนก็เดินมาหาเราเองโดยการเอาเงินมาใส่ตู้ เพราะฉะนั้นเราจะ เอาอะไรมาดึงดูดเขาให้เขาเข้ามาหาเรา เราก็ต้องมีสิ่งที่ดึงดูดเขาหลาย ๆ ด้าน เพราะคนเรานั้นชอบ หลาย ๆ ด้าน ไม่ได้ชอบแค่ด้านเดียว เช่นบางคนเข้ามาไหว้พระ ไหว้เทพ ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เดือนละหนึ่ง ครั้งก็ถือว่าเยอะแล้ว จะให้เขาเข้ามาเดือนละหลายๆ ครั้งเราก็ต้องมีสิ่งอื่นด้วย เราก็มองว่าความ

^{๕๖}สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุพล พรหมมี ตำแหน่ง รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๕๗}สัมภาษณ์ พระราชปริยัติสุนทร ตำแหน่งผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๕๘}สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภุชชิต ศรีอร่าม ตำแหน่ง ประธานสาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัย สงฆ์พุทธโสธร เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๕๙}สัมภาษณ์ พระภาวนาประชาชนกุล เจ้าอาวาสวัดวิระโชติธรรมมาราม เจ้าคณะอำเภอบางน้ำเปรี้ยว เมื่อ วันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๓

^{๖๐}สัมภาษณ์ พระปลัดวิสุทธีธรรมัน วรญาโณ ตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดวิระโชติธรรมมาราม เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๖๓.

ต้องการของคนนั้นคืออะไร นั่นก็คือการซื้อของ เหมือนกับที่เราไปตลาดเราสามารถไปได้อาทิตย์ละหลายครั้ง เมื่อไหว้พระเสร็จแล้วก็ซื้อของมีตลาดมาพบปะคนโน้นคนนี่ซึ่งปกติคนก็ชอบอยู่แล้ว แล้วอีกอย่างหนึ่งก็คือการพักผ่อนมานั่งกินอาหารอร่อยๆ มาถวายรูป มาเก็บบรรยากาศในที่ต่าง ๆ เพราะฉะนั้นเราจึงต้องเก็บรายละเอียดในทุก ๆ ด้านให้ได้ เราจึงจะนำพาการพัฒนาไปสู่ความสำเร็จอย่างที่ได้ออกไปแล้วว่าเราพยายามมองความต้องการของคนแต่ละชนชั้น แต่ละวัย เราก็มองตั้งแต่เด็กขึ้นไป จนถึงคนแก่ คนแก่เราก็อำนวยความสะดวก ห้องน้ำเราก็ต้องมีบริการเรื่องรถเข็นทางขึ้นทางลง เป็นต้น ที่นั่งต้องมีให้เยอะ เข้ามาที่วัดแล้วต้องมีที่นั่งให้เยอะเพราะคนจะได้นั่งเวลาเมื่อยลำ เรื่องเหล่านี้จึงกลายเป็นเรื่องของงานบริการ สิ่งเหล่านี้จะหึงกันไม่ได้ทั้งงานบริการและเรื่องของความศรัทธาต่อสิ่งสักสิทธิ์มันควบคู่กันไป เราจะต้องพัฒนาในหลายๆด้าน เพราะมนุษย์ไม่ได้ต้องการด้านเดียวจึงจะก้าวไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้^{๖๑}

๖) มุลินิธิโพธิ์วัฒนา

อุปสรรคในการดำเนินงานของเครือข่ายในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา ปัญหาอุปสรรคอันดับหนึ่งนั้นอยู่ที่ใจของเรา ถ้าใจเราไม่มีอุปสรรคและปัญหา ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ก็ไม่มีอะไรเราสามารถแก้ไขได้หมด^{๖๒}

สรุปผลการศึกษาปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของเครือข่ายในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน พบว่า ๑) ขาดการบูรณาการในการทำงานร่วมกัน การทำงานไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ๒) ขาดความศรัทธาความเชื่อมั่นต่อองค์กรทางพระพุทธศาสนา ๓) ขาดการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารและการทำงาน ๔) บุคลากรที่ขับเคลื่อนเครือข่ายขาดความรู้ความสามารถในการดำเนินงานที่ดีในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาเชิงรุก ๕) ขาดงบประมาณในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาเชิงรุก ๖) ข้อจำกัดด้านกฎหมายของภาคีเครือข่าย ที่จะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องและไม่เป็นการผิดกฎหมายของเครือข่าย ๗) บุคลากรขาดคุณธรรมในการทำงานร่วมกัน

๔.๓.๒ แนวทางการสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา

๑) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

แนวทางการสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา ควรจะมีการสร้างเครือข่ายร่วมกัน บูรณาการงานร่วมกัน โดยอาจจะให้ผู้นำทางฝ่ายสงฆ์กำหนดกิจกรรมตรงลงมาถึงสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดโดยตรง เพราะเห็นว่าผู้นำทางศาสนามีความสำคัญในการทำกิจกรรม ถ้าหากทั้งสองฝ่ายได้ทำกิจกรรมร่วมกันก็จะทำให้เกิดความคืบหน้า และผลสำเร็จได้ง่าย ในการทำงานก็มีใช้หลักบวร ในการประสานงาน ถ้าวัดใดมีความพร้อม ก็จะเป็นผลให้ชุมชนนั้นมีความเข้มแข็ง ไปด้วย และในการทำงานก็ทำให้งานของเราสามารถดำเนินไปได้ง่าย เข้าถึง สามารถดำเนินงานให้เป็นชุมชนต้นแบบได้ ชุมชนที่มีความโดดเด่น มีความพร้อมเป็นต้นแบบ ถ้าหากวัดไหนพร้อม ชุมชนไหนพร้อมหน่วยงาน

^{๖๑}สัมภาษณ์ พระประชาธรรมนาถ เจ้าอาวาสวัดสมานรัตนาราม เจ้าคณะอำเภอท่าตะเกียบ - แปลงยาว (ธ) เมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๖๒}สัมภาษณ์ แม่ชีณัฐธาวรรณ เปรมสกุล ประธานมุลินิธิโพธิ์วัฒนา เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๓.

ของเราก็จะลงพื้นที่ให้ความรู้ ความเข้าใจ และดำเนินงานร่วมกัน^{๖๓} นอกจากการสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา ควรใช้หลักการดำเนินงานดังนี้

๑) ใช้หลัก “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ศาสตร์พระราชามาเป็นแนวทางในการสร้างเครือข่าย เพื่อให้ได้เครือข่ายที่มีความพร้อมมาร่วมดำเนินการ และสามารถรักษาเครือข่ายให้ร่วมดำเนินการได้อย่างยาวนาน และสามารถขยายเครือข่ายได้อย่างต่อเนื่อง

๒) ใช้หลัก “การระเบิดจากข้างใน” กล่าวคือการทำงานสร้างเครือข่ายต้องเป็นไปตามความต้องการ ความสมัครใจขององค์กรเครือข่ายนั้น ๆ จึงจะส่งผลให้การดำเนินงานบรรลุผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

๓) ใช้หลักการบูรณาการการทำงานกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น ภาคส่วนราชการ ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ภาคคณะสงฆ์ สถานศึกษา ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ต้องดำเนินงานขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา แบบบูรณาการร่วมกัน เพื่อให้ผลการดำเนินงานสู่สังคมบรรลุผลสัมฤทธิ์อย่างมีคุณภาพ และประสิทธิภาพ

๔) การสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมให้เข้มแข็ง ควรใช้หลัก การขับเคลื่อนด้วยพลัง “บวร” (บ้าน ชุมชน/วัด ศาสนสถาน/โรงเรียน ส่วนราชการ) มาเป็นพลังขับเคลื่อน^{๖๔}

๒) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา

แนวทางการสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา หน่วยงานทุกหน่วยงานเราสามารถร่วมสร้างเครือข่ายด้วยกันได้ทั้งหมด ทั้งหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน องค์กรต่าง ๆ เพราะที่สำคัญเลยนั้นหลักของพระพุทธศาสนา ซึ่งหน่วยงานของเรานั้นในการสนองงาน ในการขับเคลื่อน ในการทำให้คนเรานั้นมีคุณธรรม จริยธรรม เพราะฉะนั้น ในการที่เราจะดำเนินการโครงการใดโครงการหนึ่งเราจะต้องดำเนินการจัดทำคำสั่ง เพราะคำสั่งจะต้องมีทุกหน่วยงาน ทุกองค์กร ให้แต่ละส่วนงานได้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการจัดโครงการโดยมีการจัดทำคำสั่ง และที่สำคัญเราจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ไม่ใช่แค่การใช้โทรศัพท์พูดคุย เพราะการสร้างความสัมพันธ์ให้เข้าใจถึงหน่วยงานของเราให้เข้าใจคณะสงฆ์ เพราะว่าสำนักงานพระพุทธศาสนาไม่ได้ทำงานเพียงลำพัง สำนักงานพระพุทธศาสนาในส่วนหนึ่งเรามีผู้ว่าราชการจังหวัด ในส่วนหนึ่งเรามีคณะสงฆ์ เราไม่ได้เหมือนหน่วยงานอื่น ๆ กล่าวคือสนองงานเพียงด้านเดียว แต่สำหรับหน่วยงานของเราสนองงานรวมทั้งหน่วยงานราชการ และร่วมกับทั้งส่วนงานคณะสงฆ์ ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าหน่วยงานของเรานี้เป็นงานที่ทำแล้วได้บุญตลอด นอกจากนี้สำนักงานพระพุทธศาสนาได้ทำงานประสานร่วมกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดส่วนหนึ่งที่ทางสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนั้นได้เป็นเจ้าของโครงการหรือเป็นฝ่ายเลขาก็ต้องมาประสานกับส่วนงาน และงานบางส่วนบุคคลภายนอกก็จะมองว่าเป็นงานที่ทับซ้อนกันอยู่ แต่ในความเป็นจริงส่วนงานวัฒนธรรมก็ต้องเข้าใจถึงวัตถุประสงค์งานหลักของเขา และเราก็ต้องเข้าใจถึงวัตถุประสงค์งานหลักของเรา แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นไม่ว่าจะเป็นส่วนงานวัฒนธรรม หรือส่วนงานพระพุทธศาสนา เราต่างมีหน้าที่สนองงาน สนองงานในที่นี้ก็คืองานทั้งชาติ บ้านเมือง และคณะสงฆ์

^{๖๓}สัมภาษณ์ คุณอุทัย พัฒนพิชัย วัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๖๔}สัมภาษณ์ คุณพวงผกา วิมลภักตร์ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกลุ่มศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๓.

เราต้องช่วยกัน บอกได้เลยว่างานในส่วนที่ได้รับมอบหมายไม่มีปัญหาในการการบูรณาการ อย่างเช่น งานสำคัญต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาไม่ว่างานวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา หรือแม้แต่ งานสวดมนต์ข้ามปีที่ผ่านมา สำนักงานพระพุทธศาสนาได้ดำเนินการจัดเตรียมงานทุกอย่างไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว แต่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดก็มาบอกว่าจะต้องมาร่วมงานบูรณาการกับสำนักงานพระพุทธศาสนาในการลำดับขั้นตอน กล่าวคือพิธีการในการสวดมนต์ข้ามปี เนื่องจากว่าสมเด็จพระสังฆราชประทานไฟมา ส่วนงานวัฒนธรรมจึงต้องร่วมและปรับเปลี่ยนขั้นตอนกระบวนการของกิจกรรมเป็นการบูรณาการกิจกรรมร่วมกัน ทางฝ่ายงานพระพุทธศาสนาเรามีความยินดี เพราะเราทำงานเราไม่ได้มาแข่งขันกัน แต่เราจะต้องมาทำงานร่วมกันเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ปัญหาที่จะไม่เกิด แต่เท่าที่ทราบข้อมูลของบางพื้นที่ที่สำนักงานพระพุทธศาสนา กับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดไม่สามารถทำงานร่วมกันได้ แต่เท่าที่ได้ทำงานมาสามารถบอกได้เลยว่าเราทำงานเราก็ควรร่วมด้วยช่วยกัน อย่าแข่งขันกัน ให้ช่วยกันทำงาน แล้วงานก็จะประสบผลสำเร็จ อันนี้ก็ถือว่าเป็นความคิดเห็นส่วนตัว^{๖๕}

การสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา ควรให้เกียรติและเคารพในการตัดสินใจร่วมกัน ให้โอกาส ส่งเสริม สนับสนุน โดยไม่ขัดต่อกฎหมายของทางราชการ โดยประสานความร่วมมือกับเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง รับฟังปัญหา และอุปสรรค พร้อมหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน เพื่อให้การขับเคลื่อนงานพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาประจำชาติของประชาชนชาวไทย เกิดความน่าเลื่อมใสศรัทธา และเป็นองค์กรที่เข้มแข็ง นำสังคมสู่ความสงบร่มเย็น โดยอาศัย ความร่วมมือของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะวัด อันเป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวของประชาชนมาอย่างยาวนาน^{๖๖}

๓) วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แนวทางการสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา หลักพระพุทธศาสนานี้สามารถนำไปใช้ได้เลย การพัฒนาเครือข่ายให้ยั่งยืนได้ต้องเริ่มจากตัวเองก่อน การจะพัฒนาเครือข่ายต้องพัฒนาทั้งด้านวัตถุ ด้านนามธรรมกับรูปธรรม จะต้องไปด้วยกัน และหากจะพัฒนาสังคมให้ยั่งยืนก็ต้องไปสำรวจความต้องการของชาวบ้านก่อน ว่าชาวบ้านเขาต้องการอะไร มีความต้องการส่วนไหนค่อยพัฒนาไปสู่ตรงนั้น ถ้าคนกลุ่มส่วนมาก เมื่อจะทำเครือข่าย ก็ควรไปสำรวจความต้องการของเขา ก่อน เมื่อสำรวจมาแล้ว ไปจับพอดกับเขา จึงจะเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นได้จริง^{๖๗} และทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะ เป็นทางคณะสงฆ์ ทางรัฐบาล ข้าราชการ พ่อค้าและประชาชนทั่วไป ในฐานะชาวพุทธ ถ้าคณะสงฆ์ มีกิจกรรมสำคัญที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ พุทธศาสนา สังคมและประชาชนแล้ว ก็ควรที่จะให้ความร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจกัน นอกจากนี้ก็ยังมีแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ๒๕๖๐-๒๕๖๔ ซึ่งมีพันธกิจอยู่ ๖ ด้าน คือ ๑.ด้านการปกครอง ๒. ด้านศาสนศึกษา ๓. ด้านศึกษา สงเคราะห์ ๔. ด้านเผยแผ่ ๕. ด้านสาธารณูปการ ๖. ด้านสาธารณสงเคราะห์ แผนยุทธศาสตร์นี้ มี

^{๖๕}สัมภาษณ์ คุณสายกัญญา สิขณุกฤษณ์ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๖๖}สัมภาษณ์ คุณเยาวภา รุ่งเรือง นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๖๗}สัมภาษณ์ คุณเจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์ ตำแหน่ง อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร เมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๓.

ความสำคัญอยู่หลายด้าน คือ ๑. ช่วยให้องค์กรสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงไป ๒. ช่วยให้บุคลากรตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนที่มีส่วนเอื้ออำนวยความสำเร็จต่อเป้าประสงค์ขององค์กร ๓. ช่วยส่งเสริมการปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดตามแนวทางการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีหรือธรรมาภิบาล (Good Governance) ๔. ช่วยยกระดับการบริหารจัดการทั้งด้านงบประมาณ ด้านระบบการพัฒนาบุคลากรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ๕. ช่วยในการสร้างนวัตกรรมการบริหารจัดการองค์กรให้ทันสมัยยิ่งขึ้น ทั้ง ๒ โครงการ คือโครงการ หมู่บ้านรักษาศีล ๕ และแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ถือว่า เป็นโครงการใหญ่ระดับชาติ ดังนั้น จะอาศัยลำพังคณะสงฆ์เพียงอย่างเดียวคงยากที่จะสำเร็จได้ แต่ถ้าทุกภาคส่วนดังที่กล่าวมาแล้วได้ตระหนัก เห็นความสำคัญ เห็นคุณค่าแล้วร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจกันทำ เชื่อได้ว่าทุกกิจกรรม ทุกโครงการก็คงจะสำเร็จได้โดยไมยาก ความสุข ความเจริญ ความร่มเย็น ก็จะบังเกิดขึ้นแก่สังคมไทยอย่างแน่นอน^{๖๘}

๔) วิระโชติธรรมมาราม

แนวทางการสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา ต้องมาสร้างองค์กรเครือข่ายให้มีความเข้มแข็ง เพราะทุกวันนี้โดยส่วนใหญ่เน้นแต่ด้านวิชาการ เพราะฉะนั้นจะต้องสร้างบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเอาไว้ในพื้นที่ และต้องทำให้สำเร็จ บุคลากรในทางพระพุทธศาสนาจึงถือว่ามีสำคัญต่อการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา หากบุคลากรไม่พัฒนาอย่างอื่นก็จะล้มเหลว^{๖๙} และการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา ควรเน้นเรื่องของการปฏิบัติให้มาก โดยเฉพาะเยาวชน ในเรื่องของเด็กอย่างที่วัด หากวันพระที่ไม่ตรงเสาร์อาทิตย์ โรงเรียนที่วัดอุปถัมภ์อยู่ ก็จะมีการนำเอาเยาวชนมาเข้าวัด และเด็กทุกคนสวดมนต์ได้หมดเลย ปลูกฝังตั้งแต่เด็กเยาวชน ปลูกฝังให้กตัญญูต่อศาสนา เป็นการผลักดันขับเคลื่อนให้ต่อไปรุ่นต่อรุ่นไปเรื่อย ๆ^{๗๐}

๕) วัดสมานรัตนาราม

แนวทางการสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา เราต้องเปิดใจให้กว้าง พระด้วยกันตำหนิเหมยอะ ทำไมเป็นพระแล้วจึงมาสร้างเทพ มาสร้างสิ่งที่ผิดแนวทาง เราก็พยายามบอกว่าพระพุทธศาสนาเองก็เปิดแนวทางกว้าง แต่เรามองว่าอะไรที่เป็นสธนะเราต้องรู้จักมาแยกแยะ คือปัญญาของคนนั้นไม่เท่ากัน ถ้าเราพูดถึงพระสธนะสูงสุดก็คือ ๓ พระรัตนตรัย คือพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ คือหลักธรรมที่เที่ยงแท้แน่นอนนำไปสู่หลักการปฏิบัติ และถึงโลกุตระธรรมได้ แต่เราอย่าลืมว่าประชาชนทั่วไป เรามาบอกว่าต้องนับถือหลักธรรมคำสั่งสอนอย่างเดียวนะ ดึงมาสู่หลักนี้อย่างเดียวเลย เราไปประชาสัมพันธ์ให้เขามาเข้าวัดฟังธรรมเขาเข้าไหม เขาไม่เข้าหรอก แต่ถ้าเราใช้หลักกศ

^{๖๘} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติสุนทร ตำแหน่งผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๖๙} สัมภาษณ์ พระภาวนาประชานุกูล เจ้าอาวาสวัดวิระโชติธรรมมาราม เจ้าคณะอำเภอบางน้ำเปรี้ยว เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๓

^{๗๐} สัมภาษณ์ พระปลัดวิสุทธีวโรจน์ วรญาโณ ตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดวิระโชติธรรมมาราม เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๖๓.

นโยบายพื้นล่างระดับล่างชอบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไหว้เทพ ให้เขาไหว้ ก็คือเมื่อเราได้ดึงเขาเข้ามาแล้ว แล้วเราก็ตัดเกลาปัญญาของเขาให้ดียิ่งขึ้น การบูชาสิ่งที่ควรบูชาถือว่าเป็นมงคล ในการไหว้เราก็ไหว้อย่างมีขอบเขต แล้วก็สอนเขาว่าอะไรคือที่พึ่งอย่างแท้จริง แต่การที่เราจะเอาคนระดับรากหญ้าปัญญาชน บัวเหล่าที่ ๔ เราก็ต้องใช้ของที่เป็นกุศโลบายในการดึงให้เขาเข้ามา ในปัจจุบันนี้เราต้องใช้วิธีผสมผสาน

๗๑

๖) มุลินิโพรธิวัฒนา

แนวทางการสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา ถ้าพูดถึงเครือข่ายจะเน้นในเรื่องว่าถ้าหากทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งมุ่งไปทางพระพุทธศาสนา จะให้การพิจารณาเป็นอันดับหนึ่ง ในการสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนทางมุลินิโพรธิวัฒนาอยู่แล้วทุก ๆ เดือน^{๗๒} การขับเคลื่อนพระพุทธศาสนานั้นทางคณะสงฆ์ควรจะมีบทบาทให้มาก นอกจากในส่วนกิจกรรมที่ทำกันอยู่ในปัจจุบันนี้แล้วก็ควรที่จะคัดสรรหาพระสงฆ์ที่มีอุดมการณ์ มีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการเทศน์ การบรรยาย และในการช่วยเหลือสังคม ออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแนวรุกตามที่ต่าง ๆ ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ส่วนประชาชนทั่วไป ก็คอยเป็นกำลัง คอยหนุน คอยเสริมในด้านปัจจัย ๔ หรือเรื่องอื่น ๆ ที่จำเป็น^{๗๓}

สรุปผลการศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา พบว่า แนวทางการสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา ควรจะมีการสร้างเครือข่ายร่วมกัน ไม่ว่าจะทางคณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ พ่อค้าและประชาชนทั่วไป ควรร่วมแรงร่วมใจกัน ทำงานบูรณาการร่วมกันทุกภาคส่วน โดยยึดหลักการดำเนินงานดังนี้ ๑) ใช้หลัก “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ศาสตร์พระราชา มาเป็นแนวทางในการสร้างเครือข่าย เพื่อให้ได้เครือข่ายที่มีความพร้อมมาร่วมดำเนินการ และสามารถรักษาเครือข่ายให้ร่วมดำเนินการได้อย่างยาวนาน และสามารถขยายเครือข่ายได้อย่างต่อเนื่อง ๒) ใช้หลัก “การระเบิดจากข้างใน” กล่าวคือการทำงานสร้างเครือข่ายต้องเป็นไปตามความต้องการ ความสมัครใจขององค์กรเครือข่ายนั้น ๆ จึงจะส่งผลให้การดำเนินงานบรรลุผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ๓) ใช้หลักการบูรณาการการดำเนินงานกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น ภาคส่วนราชการ ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ภาคคณะสงฆ์ สถานศึกษา ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องที่ ต้องดำเนินงานขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการร่วมกัน เพื่อให้ผลการดำเนินงานสู่สังคมบรรลุผลสัมฤทธิ์อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ๔) การสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมให้เข้มแข็ง ควรใช้หลัก การขับเคลื่อนด้วยพลัง “บวร” (บ้าน ชุมชน/วัด ศาสนสถาน/โรงเรียน ส่วนราชการ) มาเป็นพลังขับเคลื่อน

การวิเคราะห์เครือข่ายกับการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา พบว่า องค์กรพระพุทธศาสนา จังหวัดฉะเชิงเทรา มีเป้าหมายในการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมจริยธรรม โดยมุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจไปพร้อมกับการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมมีความเข้มแข็ง ซึ่งเป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ

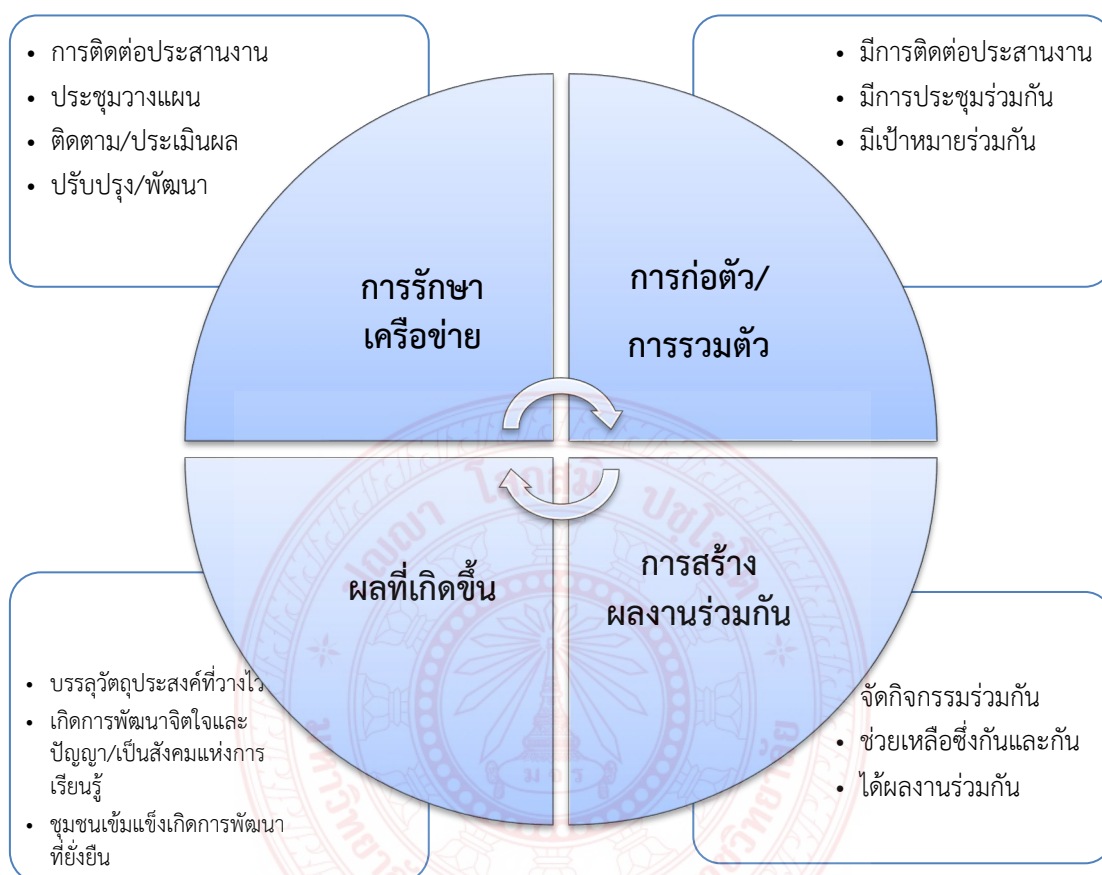
^{๗๑} สัมภาษณ์ พระประชาธรรมนาถ เจ้าอาวาสวัดสมานรัตนาราม เจ้าคณะอำเภอท่าตะเกียบ - แปลงยาว (ธ) เมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๗๒} สัมภาษณ์ แม่ชีณัฐธาวรรณ เปรมสกุล ประธานมุลินิโพรธิวัฒนา เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๗๓} สัมภาษณ์ คุณวุฒิชัย อ่ำบำรุง ตำแหน่งกรรมการมุลินิโพรธิวัฒนา เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๖๓.

และการที่จะขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของทุกภาคส่วน และการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาจะเกิดผลในทางปฏิบัติได้จริงนั้น จะต้องมีการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดของทุกภาคส่วน และการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยขั้นที่ ๑ ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของเครือข่ายเป้าหมาย เพื่อสำรวจความพร้อมในการดำเนินงานขององค์กรเครือข่ายต่าง ๆ เป็นเบื้องต้น ขั้นที่ ๒ ลงพื้นที่พบปะผู้นำเครือข่ายต่าง ๆ เช่น ผู้นำศาสนา (เจ้าอาวาสวัด โบสถ์คริสต์ อิมฮาม) ผู้นำท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ได้แก่ นายกเทศมนตรี นายกองค้การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น เพื่อประชาสัมพันธ์พูดคุย และสร้างการรับรู้ถึงแนวทางวิธีการดำเนินงานตามแผนงานโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ และเชิญชวนเครือข่ายที่มีความพร้อมและสมัครใจเข้าร่วมเป็นเครือข่ายการดำเนินงาน (ยึดหลักความพร้อมและความต้องการของพื้นที่และองค์กรเครือข่ายนั้น ๆ เป็นหลัก) ขั้นที่ ๓ จัดประชุมสร้างความเข้าใจกับผู้นำหน่วยงาน องค์กร ชุมชนซึ่งเป็นเครือข่ายเป้าหมาย ต่าง ๆ และเป็นการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการดำเนินงานไปสู่ผลสำเร็จ ขั้นที่ ๔ สร้างการรับรู้สู่สมาชิกในชุมชน องค์กร เครือข่ายเป้าหมายต่าง โดยจัดประชุมประชาคมชุมชน หรือสมาชิกองค์กร เพื่อประชาสัมพันธ์ สร้างการรับรู้ และสร้างความร่วมมือในการดำเนินงาน และขั้นที่ ๕ บูรณาการดำเนินงานพัฒนาสังคมร่วมกับเครือข่าย อย่างใกล้ชิด ผ่านการจัดโครงการ กิจกรรมในการพัฒนาสังคมร่วมกัน อย่างต่อเนื่อง นอกจากได้ดำเนินการตามหลักการ ตามขั้นตอนดังกล่าวแล้ว การจะสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา ควรยึดหลักการดำเนินงานดังนี้ ๑) ใช้หลัก “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ศาสตร์พระราชามาเป็นแนวทางในการสร้างเครือข่าย เพื่อให้ได้เครือข่ายที่มีความพร้อมมาร่วมดำเนินการ และสามารถรักษาเครือข่ายให้ร่วมดำเนินการได้อย่างยาวนาน และสามารถขยายเครือข่ายได้อย่างต่อเนื่อง ๒) ใช้หลัก “การระเบิดจากข้างใน” กล่าวคือการดำเนินงานสร้างเครือข่ายต้องเป็นไปตามความต้องการ ความสมัครใจขององค์กรเครือข่ายนั้น ๆ จึงจะส่งผลให้การดำเนินงานบรรลุผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ๓) ใช้หลักการบูรณาการการดำเนินงานกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น ภาคส่วนราชการ ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ภาคคณะสงฆ์ สถานศึกษา ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ต้องดำเนินงานขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา แบบบูรณาการร่วมกัน เพื่อให้ผลการดำเนินงานสู่สังคมบรรลุผลสัมฤทธิ์อย่างมีคุณภาพ และประสิทธิภาพ ๔) การสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมให้เข้มแข็ง ควรใช้หลัก การขับเคลื่อนด้วยพลัง “บวร” (บ้าน ชุมชน/วัด ศาสนสถาน/โรงเรียน ส่วนราชการ) มาเป็นพลังขับเคลื่อน

วิเคราะห์เครือข่ายกับการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา

แผนภาพที่ ๔.๒ วิเคราะห์เครือข่ายกับการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

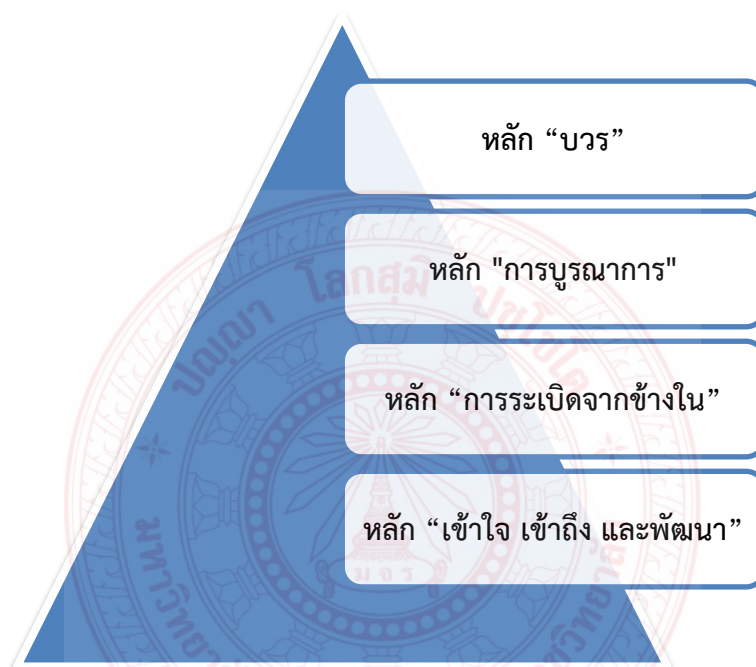
จากการศึกษาเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากวิจัยมาใช้ในการเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ได้ดังนี้

๑) ใช้หลัก “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ศาสตร์พระราชา มาเป็นแนวทางในการสร้างเครือข่าย เพื่อให้ได้เครือข่ายที่มีความพร้อมมาร่วมดำเนินการ และสามารถรักษาเครือข่ายให้ร่วมดำเนินการได้อย่างยาวนาน และสามารถขยายเครือข่ายได้อย่างต่อเนื่อง

๒) ใช้หลัก “การระเบิดจากข้างใน” กล่าวคือ การดำเนินงานสร้างเครือข่ายต้องเป็นไปตามความต้องการ ความสมัครใจขององค์กรเครือข่ายนั้น ๆ จึงจะส่งผลให้การดำเนินงานบรรลุผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

๓) ใช้หลักการบูรณาการการดำเนินงานกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น ภาคส่วนราชการ ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ภาคคณะสงฆ์ สถานศึกษา ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ต้องดำเนินงานขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา แบบบูรณาการร่วมกัน เพื่อให้ผลการดำเนินงานสู่สังคมบรรลุผลสัมฤทธิ์อย่างมีคุณภาพ และประสิทธิภาพ

๔) การสร้างเครือข่ายในการพัฒนาสังคมให้เข้มแข็ง ควรใช้หลัก การขับเคลื่อนด้วยพลัง “บวร” (บ้าน ชุมชน/วัด ศาสนสถาน/โรงเรียน ส่วนราชการ) มาเป็นพลังขับเคลื่อน

แผนภาพที่ ๔.๓ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาสังคมขององค์กรพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน และเพื่อวิเคราะห์เครือข่ายกับการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ได้แก่ ผู้บริหาร บุคลากร และนักวิชาการ ส่วนงานที่เกี่ยวข้องการสร้างเครือข่ายทางพระพุทธศาสนา องค์กรที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการสร้างเครือข่ายการพัฒนาสังคมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ๑. สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา ๒. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา ๓. วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร ๔. วัดวีระโชติธรรมาราม ๕. วัดสมานรัตนาราม ๖. มูลนิธิโพธิ์วิวัฒนา โดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน ๒๐ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ การพัฒนาสังคมขององค์กรพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา

ผลการศึกษาการพัฒนาสังคมขององค์กรพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า องค์กรทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ๑) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา ๒) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา ๓) วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร ๔) วัดวีระโชติธรรมาราม ๕) วัดสมานรัตนาราม ๖) มูลนิธิโพธิ์วิวัฒนา ซึ่งเป็นทั้งหน่วยงานภาครัฐ สถาบันทางการศึกษา วัด และมูลนิธิ มีการพัฒนาสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ผ่านรูปแบบการจัดกิจกรรมที่เรียกว่า โครงการ โดยมีจุดเน้นในการพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมคุณธรรม โดยเริ่มเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ประชาชนเป็นอันดับแรก และขยายผลไปสู่ หน่วยงาน องค์กร ชุมชน อำเภอ และจังหวัด ให้สังคมเป็นสังคมคุณธรรมที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน ที่มีประชาชนมีคุณธรรม มีองค์กรคุณธรรม มีชุมชนคุณธรรม มีอำเภอคุณธรรม และจังหวัดคุณธรรมครอบคลุมทั่วทุกพื้นที่ โดยมุ่งหวังที่จะเสริมสร้างและพัฒนาสังคม ให้เป็นสังคมคุณธรรมที่ประชาชนดำรงชีวิตตามหลักคำสอนทางศาสนาที่ตนนับถือ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม ประชาชนมีความสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีการจัดทำแผนพัฒนาทั้งที่เป็นแผนระยะสั้นและแผนระยะยาว ในรูปแบบที่เป็นกิจกรรมและโครงการ แผนระยะสั้น ได้แก่ โครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนประจำปีที่วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร การปฏิบัติธรรมตามหลักสูตรระยะสั้นที่มูลนิธิโพธิ์วิวัฒนา และกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนา กิจกรรมการปฏิบัติธรรมเวียนเทียนในวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชาเป็นต้น แผนระยะยาว ได้แก่ โครงการปฏิบัติธรรมวัน เสาร์-อาทิตย์ของทุกเดือน เดือนละ ๒ ครั้ง ตลอดปี ที่

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร วัดวีระโชติธรรมาราม วัดสมานรัตนาราม และโครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้า โครงการสวดมนต์ประจำเดือนของคณะสงฆ์จังหวัดฉะเชิงเทรา ทั้งสองโครงการนี้เป็นโครงการใหญ่ระดับจังหวัด ซึ่งองค์กรเครือข่ายพระพุทธศาสนาต้องร่วมแรงร่วมใจกันจัดทำแผนให้ครอบคลุมและเป็นระบบ โดยเฉพาะโครงการกิจกรรมหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จะมีกิจกรรมชุมชนหลากหลาย เช่น สวดมนต์นั่งสมาธิ จัดเก็บห้องนอน ห้องน้ำ ห้องครัวให้สะอาด เป็นระเบียบ คิดดี...ด้วยการจับดีคนรอบข้าง พุดดี...ด้วยการพูดจาไพเราะ ทำดี...ด้วยการทำบุญหรือบำเพ็ญประโยชน์อย่างน้อย ๑ เรื่องร่วมกิจกรรมชั่วโมงสุขจริงหนอ ซึ่งเป็นกิจวัตรประจำสัปดาห์ อย่างน้อย ๑๒ ครั้ง เป็นต้น ซึ่งโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ นี้ จะมีเป้าหมายที่ชัดเจน คือ นำธรรมะไปสู่ภาคปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักศีล ๕ ครอบครัวยั่งยืน สังคมสงบสุข เกิดความปรองดองสมานฉันท์ เด็กและเยาวชนห่างไกลยาเสพติด และอบายมุขต่าง ๆ ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ และพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง โดยสรุปแล้วทุกโครงการล้วนแล้วแต่มีเป้าหมายหลักในการพัฒนาสังคม คือ พัฒนาสังคมทางด้านจิตใจ ส่งเสริมความรู้และการงานอาชีพ

๕.๑.๒ การสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

ผลการศึกษาศึกษาการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน พบว่า องค์กรพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทราได้ร่วมกันจัดตั้งเครือข่ายในการที่จะพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ประกอบด้วยสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดวีระโชติธรรมาราม วัดสมานรัตนาราม และมูลนิธิโพธิ์วันฉะเชิงเทรา ซึ่งการจัดตั้งเครือข่ายขององค์กรจังหวัดจะมีลักษณะทั้งที่เป็น MOU คือการทำสัญญาร่วมกันอย่างเป็นทางการและเป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ที่เป็นลายอักษร เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดได้ทำ MOU ร่วมกันกับสภาจังหวัด สภาอำเภอและสภาตำบลร่วมกัน จัดตั้งเครือข่าย มีเครือข่ายลานธรรม ลานวิถีไทย เป็นต้น และวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธรได้ทำ MOU แลกเปลี่ยนอาจารย์สอนร่วมกันกับมหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ ฉะเชิงเทรา เป็นต้น ในส่วนเครือข่ายที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ในกรณีที่องค์กรใดองค์กรหนึ่ง จัดกิจกรรมหรือโครงการสำคัญอันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม องค์กรนั้นก็ขอความร่วมมือไปยังองค์กรเครือข่ายให้มาร่วมช่วยกัน เช่น วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธรได้จัดโครงการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ก็จะทำหนังสือแจ้งไปยังจังหวัด อำเภอ ตำบล สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด และเครือข่ายอื่นที่เกี่ยวข้องเป็นต้นให้ได้รับทราบ ส่วนทางเครือข่ายรับทราบแล้วจะมาร่วมหรือไม่ก็เป็นสิทธิของเครือข่าย เพราะไม่ได้ทำ MOU ร่วมกัน แต่ด้วยภาระหน้าที่ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาสังคมร่วมกัน ทุกเครือข่ายจึงให้ร่วมมือเป็นอย่างดี

๕.๑.๓ วิเคราะห์เครือข่ายกับการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา

ผลการวิเคราะห์เครือข่ายกับการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา พบว่า องค์กรพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรามีเป้าหมายในการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมจริยธรรม โดยมุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจไปพร้อมกับการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมมีความเข้มแข็ง ซึ่งเป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ และการที่จะขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของทุกภาคส่วน และการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาจะเกิดผลในทางปฏิบัติได้จริงนั้น จะต้องมีการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดของทุกภาคส่วน และการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยขั้นที่ ๑ ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของ

เครือข่ายเป้าหมาย เพื่อสำรวจความพร้อมในการดำเนินงานขององค์กรเครือข่ายต่าง ๆ เป็นเบื้องต้น
 ขั้นที่ ๒ ลงพื้นที่พบปะผู้นำเครือข่ายต่าง ๆ เช่น ผู้นำศาสนา (เจ้าอาวาสวัด โบสถ์คริสต์ อิมาม) ผู้นำ
 ท้องที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ได้แก่นายกเทศมนตรี นายกองค้การบริหาร
 ส่วนตำบล เป็นต้น เพื่อประชาสัมพันธ์พูดคุย และสร้างการรับรู้ถึงแนวทางวิธีการดำเนินงานตาม
 แผนงานโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ และเชิญชวนเครือข่ายที่มีความพร้อมและสมัครใจเข้าร่วมเป็น
 เครือข่ายการดำเนินงาน (ยึดหลักความพร้อมและความต้องการของพื้นที่และองค์กรเครือข่ายนั้น ๆ
 เป็นหลัก) ขั้นที่ ๓ จัดประชุมสร้างความเข้าใจกับผู้นำหน่วยงาน องค์กร ชุมชนซึ่งเป็นเครือข่าย
 เป้าหมาย ต่าง ๆ และเป็นการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการ
 ดำเนินงานไปสู่ผลสำเร็จ ขั้นที่ ๔ สร้างการรับรู้สู่สมาชิกในชุมชน องค์กร เครือข่ายเป้าหมายต่าง โดย
 จัดประชุมประชาคมชุมชน หรือสมาชิกองค์กร เพื่อประชาสัมพันธ์ สร้างการรับรู้ และสร้างความ
 ร่วมมือในการดำเนินงาน และขั้นที่ ๕ บูรณาการดำเนินงานพัฒนาสังคมร่วมกับเครือข่าย อย่างใกล้ชิด
 ผ่านการจัดโครงการ กิจกรรมในการพัฒนาสังคมร่วมกัน อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ได้ดำเนินการตาม
 หลักการ ตามขั้นตอนดังกล่าวแล้ว การจะสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา ควรยึด
 หลักการดำเนินงานดังนี้ ๑) ใช้หลัก “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ศาสตร์พระราชา มาเป็นแนวทางใน
 การสร้างเครือข่าย เพื่อให้ได้เครือข่ายที่มีความพร้อมมาร่วมดำเนินการ และสามารถรักษาเครือข่ายให้
 ร่วมดำเนินการได้อย่างยาวนาน และสามารถขยายเครือข่ายได้อย่างต่อเนื่อง ๒) ใช้หลัก “การระเบิด
 จากข้างใน” กล่าวคือการดำเนินงานสร้างเครือข่ายต้องเป็นไปตามความต้องการ ความสมัครใจของ
 องค์กรเครือข่ายนั้น ๆ จึงจะส่งผลให้การดำเนินงานบรรลุผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล
 ๓) ใช้หลักการบูรณาการการดำเนินงานกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น ภาคส่วนราชการ
 ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ภาคคณะสงฆ์ สถานศึกษา ผู้นำ
 ชุมชน ผู้นำท้องที่ ต้องดำเนินงานขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา แบบบูรณาการร่วมกัน เพื่อให้ผลการ
 ดำเนินงานสู่สังคมบรรลุผลสัมฤทธิ์อย่างมีคุณภาพ และประสิทธิภาพ ๔) การสร้างเครือข่ายในการ
 พัฒนาสังคมให้เข้มแข็ง ควรใช้หลัก การขับเคลื่อนด้วยพลัง “บวร” (บ้าน ชุมชน/วัด ศาสนสถาน/
 โรงเรียน ส่วนราชการ) มาเป็นพลังขับเคลื่อน

๕.๒ อภิปรายผล

จากศึกษาการเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน
 ผู้วิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ การพัฒนาสังคมขององค์กรพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า มีการ
 จัดทำแผนในการพัฒนาทั้งที่เป็นแผนระยะสั้นและแผนระยะยาว ในรูปแบบที่เป็นกิจกรรมและ
 โครงการ แผนระยะสั้น ซึ่งองค์กรเครือข่ายพระพุทธศาสนาต้องร่วมแรงร่วมใจกันจัดทำแผนให้ครอบคลุม
 และเป็นระบบ โดยเฉพาะโครงการกิจกรรมหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จะมีกิจกรรมชุมชนหลากหลาย ซึ่ง
 โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ นี้ จะมีเป้าหมายที่ชัดเจน คือ นำธรรมะไปสู่ภาคปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่าง
 ยิงหลักศีล ๕ ครอบครัวอบอุ่น สังคมสงบสุข เกิดความปรองดองสมานฉันท์ เด็กและเยาวชนห่างไกล
 ยาเสพติด และอบายมุขต่าง ๆ ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ และพระพุทธศาสนา
 เจริญรุ่งเรือง โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการพัฒนาสังคม คือ พัฒนาสังคมทางด้านจิตใจ ความรู้และ

การงานอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระมหาไพฑูลย์ ปภสฺสโร (ไชยกุล)^๑ ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบเครือข่ายองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า ๑. สภาพทั่วไปของ เครือข่ายองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย พบว่า เครือข่าย องค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทยโดยรวม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณา เป็นรายด้าน พบว่า ด้านการสร้างความรู้สึกร่วม พบว่าอยู่ในอันดับสูงสุด รองลงมาคือ ด้านจุดหมาย ร่วมกัน และมีอันดับต่ำที่สุดคือ ด้านการพัฒนาระบบที่โปร่งใสตรวจสอบได้ ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า เครือข่าย ในการเผยแผ่ถือว่ายังน้อยมาก เป็นลักษณะต่างคนต่างทำ ให้ความสำคัญต่อตัวบุคคล มากกว่าหลัก ธรรมะ การดำเนินงานเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการดำเนินการคือสอน นักรธรรม สอน ธรรมศึกษา เทศน์ทุกวันพระอบรมกรรมฐาน และอบรมธรรมะให้กับหน่วยงานต่าง ๆ แต่มีข้อจำกัด ด้านเวลาด้านสถานที่ด้านผู้เข้าอบรม และด้านงบประมาณ ๒. การพัฒนารูปแบบของเครือข่ายองค์กร การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย รูปแบบเผยแผ่พระพุทธศาสนาในลักษณะเครือข่าย ควรเริ่มต้น ด้วยการกำหนดเป้าหมาย เพื่อต้องการให้ประชาชน ทั้งหลายได้เข้าวัดมาถือศีล ฟังธรรม ปฏิบัติธรรม วิปัสสนามาก ๆ เพื่อความสุขความสงบของครอบครัว และสังคม โดยมีด้านกระบวนการบริหารจัดการ คือจัดสถานที่พร้อม บุคลากรพร้อม ปัจจัยพร้อม วิชาการเชิงพุทธพร้อม โดยความร่วมมือของทุกฝ่าย

๕.๒.๒ การสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน พบว่า องค์กรพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทราได้ร่วมกันจัดตั้งเครือข่ายในการที่จะพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ประกอบด้วยองค์กรหลัก คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดวีระโชติธรรมาราม วัดสมานรัตนาราม และมูลนิธิโพธิ์วิณณา ซึ่งการจัดตั้งเครือข่ายขององค์กรจังหวัดจะมีลักษณะทั้ง ที่เป็น MOU คือการทำสัญญาร่วมกันอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เมื่อมีการ จัดกิจกรรมหรือโครงการสำคัญอันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม องค์กรนั้นก็ขอความร่วมมือไปยังองค์กรเครือข่ายให้มาร่วมช่วยกัน ซึ่งทุกเครือข่ายก็ให้ร่วมมือเป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดของ **เทิดเกียรติ วงศ์ศาโรจน์**^๒ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่าย ปฏิบัติการชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ เพื่อป้องกันอาชญากรรม ผลการวิจัยพบว่า ๑) การดำเนินงานของ เครือข่ายชุมชน มีการให้ความร่วมมือในการขยายเครือข่ายเพิ่มมากขึ้น ทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการคิด และปฏิบัติเพื่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาเพิ่มขึ้น ๒) ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมเครือข่ายปฏิบัติการ ชุมชนและมวลชนสัมพันธ์เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีความพึงพอใจต่อรูปแบบกิจกรรมการสร้างเครือข่าย เพราะกิจกรรมที่กำหนดขึ้นนั้น ประชาชนเป็นผู้ร่วมกันวางแผนร่วมกันปฏิบัติด้วย ๓) ผู้นำหมู่บ้านและ คณะกรรมการเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่าย มีความมุ่งมั่นที่ จะทำกิจกรรมเพื่อป้องกันอาชญากรรมร่วมกันด้วยความสมัครใจ ๔) การทำกิจกรรมผู้นำหมู่บ้านและ ประชาชนในหมู่บ้านเห็นความสำคัญ ต้องการได้รับการยกย่องชมเชย ต่อกิจกรรมที่ได้กระทำ เพื่อเป็น

^๑พระมหาไพฑูลย์ ปภสฺสโร (ไชยกุล), **รูปแบบเครือข่ายองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย**, (วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ฯ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๑), หน้า ๑๙๓ - ๒๐๔.

^๒เทิดเกียรติ วงศ์ศาโรจน์, **การพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่าย ปฏิบัติการชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ เพื่อป้องกันอาชญากรรม**, ปรัญญาดุษฐ์บัณฑิต, (สาขาวิชาพัฒนศึกษา, ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ปีการศึกษา ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

เกียรติเป็นชื่อเสียงของหมู่บ้าน ส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่อย่างปลอดภัย สามารถลดอาชญากรรมลงได้

๕.๒.๓ การวิเคราะห์เครือข่ายกับการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา พบว่า การขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาขององค์กรเครือข่ายโดยมากแล้วจะเป็นในลักษณะ ขอความร่วมมือ ฟังพากันอาศัยกัน ร่วมด้วยช่วยกัน แต่ก็มีบางกรณีที่ต้องทำงานร่วมกันโดยภาระหน้าที่ตามกฎหมาย เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนามีหน้าที่สนองงานคณะสงฆ์ในเขตจังหวัด ในกรณีนี้ถ้าคณะสงฆ์มีกิจกรรมสำคัญ ไม่ว่าจะงานราชหรืองานหลวง สำนักงานพระพุทธศาสนาไม่สนองงานถือว่าผิดกฎหมาย แต่โดยมากแล้วองค์กรเครือข่ายขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาก็จะสามัคคีกันดี มีกิจกรรมใดก็ร่วมด้วยช่วยกัน แต่ก็มีปัญหาบ้างในบางกรณี เช่น โครงการบางโครงการเป็นโครงการใหญ่ ต้องใช้กำลังคน กำลังทรัพย์ในการบริหารจัดการเยอะ ซึ่งบางโครงการ กำลังคนและกำลังทรัพย์ไม่เพียงพอในการบริหารจัดการ จึงมีบ้างที่โครงการนั้นจะมีปัญหา หรือบางที่มีอุปสรรคปัญหาด้วยเวลาและภาระงานของเครือข่ายและประชาชนไม่ตรงกัน เช่น บางโครงการต้องการจำนวนประชาชนมาร่วมกิจกรรมเยอะๆ แต่พอถึงเวลางานจริง ๆ กลับมีประชาชนเข้ามาร่วมกิจกรรมน้อย เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดของ **ชนันภรณ์ อารีกุล**^๓ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมเพื่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า ๑) องค์ประกอบของทุนทางสังคมในสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ได้แก่ บุคคล สถาบัน ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและกองทุนของชุมชน สำหรับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุน ทางสังคมในสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ประกอบด้วยกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ทุนทางสังคมและแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคม กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของทุนทางสังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมอย่างไว้วางใจในการศึกษาปัญหา การมีส่วนร่วมอย่างไว้วางใจในการวางแผน การมีส่วนร่วมอย่างไว้วางใจในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมอย่างไว้วางใจในการรับผลประโยชน์และการมี ส่วนร่วมอย่างไว้วางใจในการประเมินผล สำหรับแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคม ได้แก่ การเสริมสร้างการเรียนรู้ของชุมชน การสร้างเครือข่ายเข้มแข็ง การสร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิดและการบริหาร จัดการชุมชน ๒) รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมเพื่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต อย่างยั่งยืน ประกอบด้วย ๑. แนวคิดพื้นฐานของรูปแบบ ได้แก่ แนวคิดการพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วม การศึกษา ตลอดชีวิตการสร้าง ความไว้วางใจและการยึดมั่นในหลักคุณธรรม ๒. องค์ประกอบของทุนทางสังคม ได้แก่ บุคคล สถาบัน ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและกองทุนของชุมชน และ ๓. การเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของทุนทางสังคม ได้แก่ กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมและแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคม ๓) ปัจจัยของรูปแบบ ได้แก่ ปัจจัยภายในด้านบุคคล และปัจจัยภายในด้านบริบทชุมชน ปัจจัย ภายนอก ได้แก่ ภาครัฐที่เข้มแข็ง การสนับสนุนจากภาครัฐและสถานการณ์ปัจจุบันของสังคมไทยและสังคมโลก สำหรับเงื่อนไขของรูปแบบ ได้แก่ ความ

^๓ชนันภรณ์ อารีกุล, การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมเพื่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน, ครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษา นอกระบบโรงเรียน, ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต, (คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

ตระหนักของคนในชุมชน การจัดการทุนทางสังคมและความเป็นพลวัตของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคม

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑) องค์กรของคณะสงฆ์ในจังหวัดฉะเชิงเทราต้องระดมสรรพกำลังความรู้ ความสามารถ ระดมความคิด ระดมมันสมองในการที่จะสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

๒) องค์กรคณะสงฆ์ควรสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีและทำงานประสานกันกับหน่วยงานหลักของจังหวัด เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ทำ MOU ร่วมกันให้ชัดเจน เน้นการสร้างเครือข่ายที่มีความยั่งยืนและมั่นคง

๓) องค์กรคณะสงฆ์ควรให้ความสำคัญกับองค์การบริหารส่วนตำบล ให้องค์การบริหารส่วนตำบลได้แสดงบทบาท แสดงศักยภาพ ได้มีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ของการสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา

๔) คณะสงฆ์ในจังหวัดควรสร้างเครือข่ายที่มีลักษณะเป็นศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนา ประจำหัวัด เลือคนเฒ่าคนแก่ที่มีคุณธรรม มีความรู้ ความสามารถทั้งทางปริยัติและปฏิบัติ ฝึกฝนอบรม ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีการวางแผนในการเผยแผ่เชิงรุกให้ชัดเจน

๕) คณะสงฆ์ควรทำสถิติของวัดที่มีพระอยู่ประจำทั้งปีออกมาว่า มีกี่วัด จากนั้นเลือกวัดที่มีศักยภาพพอที่คิดว่าจะเป็นตัวจักรในการสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาได้ ระดมพระที่มีความรู้ความสามารถและมีใจรักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในวัดที่คัดเลือกแล้วนั้น มาชักจูงมาทำความเข้าใจให้ตรงกัน ให้สอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีแผนงานร่วมกัน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษายุทธศาสตร์การเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

๒) ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

๓) ควรศึกษาการขับเคลื่อนเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑.๑ หนังสือ

- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. ๒๕๕๖.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บริษัทซัคเซสมิเดีย จำกัด. ๒๕๕๓.
- คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้. ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา. ๒๕๕๓.
- ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์. การบริหารและการนิเทศภายในโรงเรียน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. ปัตตานี: ฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษา. สำนักวิทยบริการ. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี. ๒๕๓๖.
- เดวิส และ นิวส์ตรอม (Davis and Newstrom). เอกสารการสอนชุดวิชาสัมมนาปัญหาและแนวโน้มทางการบริหารการศึกษา. สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. ๒๕๓๗.
- ธนา ประมุขกุล. บทความปริทัศน์. ขอนแก่น: ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต ๖. ๒๕๕๗.
- บรรพต วีระชัย และคณะ. รัฐศาสตร์ทั่วไป (PS 103). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ๒๕๕๑.
- นฤมล นิราทร. การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณาบางประการ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๕๓.
- นริวรรณ พรหมชุมและคณะ. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนในโครงการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตยากจน จังหวัดขอนแก่น. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ๒๕๓๗.
- ปารีชาติ สถาปิตานนท์ และ ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์. สื่อสารกับสังคมเครือข่าย. เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตร ๓ “การสร้างเครือข่ายที่มีพลัง”. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาสถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม ๒๕๕๖.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. วิถีใหม่แห่งการพัฒนาวิถีวิทยาการศึกษาสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๙.
- ปฐพี มอนซอน และคณะ. กรอบแนวคิดในการประเมินศักยภาพเครือข่ายสังคม. เอกสารประกอบการประชุมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ในการขับเคลื่อนโครงการวิจัยชีวิตสาธารณะท้องถิ่นน่าอยู่. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ. ๒๕๕๖.

พลเดช ปิ่นประทีป. องค์การการเงินชุมชน: ฐานการที่ขาดไม่ได้ของประชาสังคมไทย. ใน **ซีพจรชุมชน: ทูทางสังคมจากฐานล่าง**. เอกสารประกอบการประชุมประจำปี ว่าด้วยเรื่องชุมชน ครั้งที่ ๑. ๒๕๔๓.

พระเทพเวที (ประยุทธิ์, ปยุตโต). **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม. ๒๕๔๓.

_____. **ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๓.

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอู่่น). **เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส). ๒๕๔๗.

พิชัย เพชรรัตน์. **ขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคประชาชนเพื่อการพัฒนา**. **เอกสารประกอบการเรียนวิชาการพัฒนาชุมชน**. ลพบุรี: สถาบันราชภัฏเทพสตรี. ๒๕๔๗.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. สาขาวิชาวิทยาการจัดการ. **“รูปแบบของเครือข่าย”**. **เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์, หน่วยที่ ๑๔**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. ๒๕๔๔.

เมตต์ เมตต์การุณจิต. **การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทบุ๊คพอยท์ จำกัด. ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตสถาน. **พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๔**. กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองศิลป์ การพิมพ์. ๒๕๒๔.

_____. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๐**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์. ๒๕๕๐.

วรัญญู เวียงอำพล. **การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาบัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ๒๕๔๖.

วิศิษฐ์ วังวิญญู. **“ความหมายเครือข่าย”**. **เอกสารประกอบการสัมมนาการสนทนาอย่างสร้างสรรค์**. เชียงราย: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ. ๒๕๔๖.

สนธยา พลศรี. **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์. ๒๕๕๐.

สมพร แสงชัย. **สิ่งแวดล้อม: อุดมการณ์ การเมืองและการพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาบัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ๒๕๕๐.

สมภพ โทตระกิตย์. **รัฐธรรมนูญ**. (เอกสารประกอบคำสอน). กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๐๕.

สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม. **เรียนรู้เพื่อแผ่นดิน**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาองค์การชุมชน ธนาคารออมสิน. ๒๕๔๕.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **โครงการพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนา**

- ที่ยั่งยืนของประเทศไทย. รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ๒๕๕๗.
- สิน สือสวน. กระบวนการสนับสนุนการสร้างและพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.). ๒๕๕๖.
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท. การแสวงหาเส้นทางการพัฒนา ชนบทของพระสงฆ์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา. ๒๕๕๘.
- เสรี พงศ์พิศ. วัฒนธรรมองค์การของโลกยุคใหม่ เครือข่าย ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพมหานคร: สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. ๒๕๕๘.
- เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. ประมวลสาระชุดวิชาสัมมนาปัญหาและแนวโน้มทางการบริหารการศึกษา. นนทบุรี: สาขาวิชาศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. ๒๕๓๗.
- อุทัย บุญประเสริฐ. การบริหารจัดการสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๓.
- _____ . การศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. ๒๕๕๓.
- เอกชัย กี่สุขพันธ์. การบริหาร ทักษะและการปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ. ๒๕๓๘.

๑.๒ รายงานการวิจัย

- กันยพร อีร์เวคิน. ประสิทธิภาพการบริหารจัดการของกิจการเพื่อสังคมด้านอุตสาหกรรมอาหารอินทรีย์ในประเทศไทย, ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาการจัดการ, บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๖๐.
- ชนันภรณ์ อารีกุล. การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมเพื่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน. ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน, ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต, คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- ชัยศ อิมสุวรรณ. การพัฒนารูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- ชูชาติ พ่วงจิตร. การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร. ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- เทิดเกียรติ วงศ์ศาโรจน์. การพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่าย ปฏิบัติการชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ เพื่อป้องกันอาชญากรรม, ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา, ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗.

- ประยูร ศรีประสานและคณะ. การกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาของไทย. รายงานการวิจัย
ทุนอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดิน. ๒๕๓๗-๒๕๓๙.
- พัทที (Putti) อ่างใน ทศนา แสงศักดิ์. รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการฝึกอาชีพระยะสั้น
ช่างอุตสาหกรรมกรมอาชีวศึกษา, ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุสิตบัณฑิต สาขาบริหาร
การศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๙.
- พิสิฐ เทพไกรวัล. การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาใน
โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก. ปรัญญาดุสิตบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา,
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔.
- ศิริกาญจน์ โกสุมภ์. การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
ปริญญาานิพนธ์ กศ.ด. พัฒนศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
๒๕๔๒.
- สหทยา วิเศษ. ความร่วมมือระหว่างเครือข่ายภาคประชาชนกับสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ. รายงานการวิจัย. องค์การเครือข่ายในจังหวัดพะเยา: สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ. ๒๕๔๗.

๑.๓ เว็บไซต์

- ชัยวัฒน์ ธิระพันธุ์, ปาริชาติ สถาปิตานนท์, การประชุมอย่างสร้างสรรค์ ศิลปะแห่งการสร้างพลัง เพื่อ
การเปลี่ยนแปลง Online, accessed 08 / May/2006 Available from
[www.pattanathai.nesdb.go.th/PTFweb/Interesting_menu/PalangPandin/FileP
roject/Business/Rbusiness.doc](http://www.pattanathai.nesdb.go.th/PTFweb/Interesting_menu/PalangPandin/FileProject/Business/Rbusiness.doc) [๘ พฤษภาคม ๒๕๔๙].
- ภัทรชมน รัตนางกูร. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม มุมมองบริบททฤษฎี ขบวนการทางสังคมใหม่
(New Social Movement NSM), Knowledge-Express,” (ออนไลน์). แหล่งที่มา :
[http://www.phatrasamon.blogspot.com/2010/01/new-social-
movement-
nsm](http://www.phatrasamon.blogspot.com/2010/01/new-social-movement-nsm). ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๗.
- ศรีวิภา เลี้ยงพันธุ์สกุล. องค์ประกอบของเครือข่ายการพัฒนาเครือข่ายสู่ความยั่งยืน, [ออนไลน์],
แหล่งที่มา: <http://oppn.opp.go.th/research01.php> [๒ พฤษภาคม ๒๕๔๙].

๑.๔ วารสาร

- ชลวิทย์ เจียรจิตต์. องค์กรทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยยุคปฏิรูป. วารสารสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ปีที่ ๑๙ ฉบับเดือนมกราคม-ธันวาคม ๒๕๕๙
- ทศนา แสงศักดิ์. ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนตามแนวปฏิรูปการศึกษา. วารสาร,
ปีที่ ๘, (ฉบับที่ ๑), ๒๕๔๘.
- นันธิตา วนาพิทักษ์กุล, พระครูสุจิตร์ธนากร. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประชาคมอาเซียน.
วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๕๘) : ๑๔๖.
- นิตยา กมลวัฒน์นิศา. บริบทไทยว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสารเศรษฐกิจและสังคม, ๑๔(๒),
๑๔-๒๐, ๒๕๕๖.

- ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์. การพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องอยู่บนฐานทรัพยากรของตนเอง. วารสาร เศรษฐกิจและสังคม, (๔๐(๒), ๙-๑๓, ๒๕๔๖), หน้า ๙.
- พระณัฐวุฒิ วุฑฒิโก(สัพโส) และคณะ. การพัฒนามนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา : การนำเสนอ แนวคิดจาก พระสุตตันตปิฎก. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๓ กรกฎาคม - กันยายน ๒๕๕๘.
- พระมหาไพฑูลย์ ปภัสสรโร (ไชยกุล). รูปแบบเครือข่ายองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใน สังคมไทย, วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ฯ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๑.
- พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล. การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน : การเชื่อมโยงชุมชนเศรษฐกิจ พอเพียงและ หมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ บุรีรัมย์และสุรินทร์. วารสารสันติ ศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๑.
- พิตรพิบูล ไชยเมือง และคณะ. รูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการ บริหารจัดการ ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดหนองบัวลำภู. วารสาร มหาวิทยาลัยนครพนม ; ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ : มกราคม - เมษายน ๒๕๕๘.
- ภักดิ์ดี กัลยาณมิตร. การพัฒนาทุนทางสังคมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓ กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๙.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. ส่วนรวมที่มีใช้รัฐ : ความหมายของประชาสังคม. วารสารธรรมศาสตร์, ๒๔ (๒) ๒๕๔๑.

๒. ภาษาอังกฤษ

- Brundland Commission. **Our common future: Report of the world commission on environment and development.** Retrieved from <http://www.un-documents.net/our-commonfuture.pdf>. (1987).
- Charles Debbasch, **Lexique de terms Politiques.** Paris: edition Dalloz, 1974.
- Graham Wootton. **Interest Groups.** Englewood Clifts : Prentice-Hall, 1970.
- H.A. Bone and Austin Ranney. **Politic and Votes.** New York : MacGraw-Hill, 1976.
- Harmon Zeigler. **Interest Groups in American Society.** Englewood Clifts : Prentice-Hall, 1964.
- International Encyclopedia of the Social Sciences.** U.S.A. : MacMillan. 1972.
- Maurice Duverger. **Party Politics and Pressure Groups.** Party: Thomas Y. Crowell. 1972.
- Margaret J. Wheatley. **Leadership and the new science: Discovering order in a chaotic world.** 2nd Edition, San Francisco: Berrett-Koehler Publishers, 1999.

- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, **A situational analysis of education for sustainable development in the Asia Pacific Region**, Bangkok, Thailand: Author, 2005.
- World Commission on Environment and Development. **Our common future**. Oxford, Great Britain: Oxford University Press. 1987.
- Yomi, N. **Environmental education for sustainable development: Synthesis of world environment day**. Glasgow, Scotland: Jordanhill College., 1991.

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

คำชี้แจง

๑. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการศึกษาวิจัย เรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน”

๑. แบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น ๔ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมขององค์กรพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา

ตอนที่ ๓ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

ตอนที่ ๔ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการวิเคราะห์เครือข่ายกับการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา

๓. โปรดตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง ให้ครบทุกข้อเพื่องานวิจัยครั้งนี้จะได้มีความสมบูรณ์และมีคุณภาพสามารถนำผลมาใช้ประโยชน์ต่อไป

ผู้วิจัยหวังว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสอบถามด้วยดีและขอขอบคุณให้ความร่วมมือ

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อ..... ฉายา/นามสกุล..... อายุ..... ปี

ตำแหน่ง.....

ที่อยู่ / สถานที่ทำงาน.....

.....

ผู้สัมภาษณ์ (ผู้วิจัย)

วิธีการสัมภาษณ์ (จดบันทึก/บันทึกเสียง)

สัมภาษณ์เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ. เวลา.....น.

สถานที่.....

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมขององค์กรพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา

๒.๑ องค์กร/หน่วยงาน/มูลนิธิของท่าน มีจุดเริ่มต้นมาจากอะไร ? ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ใด ? มีประวัติความเป็นมาอย่างไร ? และมีการพัฒนาการเป็นอย่างไรบ้างตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน, มีการดำเนินงานในด้านใดบ้าง ?

.....

.....

.....

.....

๒.๒ องค์กร/หน่วยงาน/มูลนิธิของท่าน มีการพัฒนาสังคมในลักษณะใดบ้าง ? และด้านใด
เด่นชัดที่สุด ? (หากมีหลักฐาน รบกวนขอข้อมูล ๓-๕ ปี ย้อนหลัง)

.....
.....
.....

ตอนที่ ๓ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคม
อย่างยั่งยืน

๓.๑ ท่านมีแนวความคิดเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องพระพุทธรูปสำคัญอย่างไร อย่างไร ?

.....
.....
.....

๓.๒ ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของพระพุทธรูปสำคัญอย่างไร ด้านไหนบ้าง และ
ด้านเด่นชัดที่สุด ? (เช่น ด้านสังคม, เศรษฐกิจ, วัฒนธรรม, อื่นๆ...)

.....
.....
.....

๓.๓ ท่านคิดว่าลักษณะพิเศษเฉพาะเกี่ยวกับแนวความคิดด้านความเชื่อและคุณค่าของ
พระพุทธรูปสำคัญอย่างไร อย่างไร ?

.....
.....
.....

ตอนที่ ๔ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการวิเคราะห์เครือข่ายกับการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา

๔.๑ ท่านคิดว่า พระพุทธรูปสำคัญอย่างไร มีอิทธิพลต่อตัวท่าน ต่อครอบครัว และต่อ
สังคมอย่างไร ในด้านใดบ้าง ? (เช่น ด้านสังคม, เศรษฐกิจ, วัฒนธรรม, อื่นๆ...)

.....
.....
.....

๔.๒ ท่านคิดว่า พระพุทธรูปสำคัญอย่างไร ส่งผลต่อการพัฒนาจิตใจของท่านอย่างไรบ้าง
และต่อพุทธศาสนิกชนอย่างไรบ้าง ?

.....
.....
.....

๔.๓ ท่านคิดว่า พระพุทธรูปสำคัญอย่างไร เป็นสัญลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง ?

.....

.....

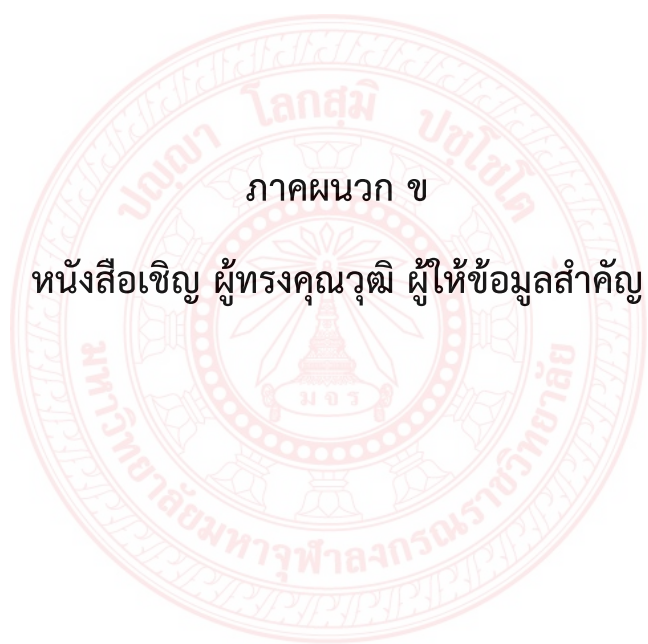
.....

.....

ขอขอบคุณ/เจริญพรที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์

ลงชื่อ.....
(.....)
..... / /

ภาคผนวก ข

หนังสือเชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๕๘ ถนน ศรีโสธร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา

จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๐๐๐ โทร. ๐ ๓๘๘๒ ๐๙๑๖

โทรสาร ๐ ๓๘๘๒ ๑๑๑๙ <http://sothorn.mcua.ac.th>

๖ ธันวาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยอาตมาภาพ พระมหาสหทัย กนตธมโม และคณะ อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดทำโครงการวิจัย เรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาสังคมขององค์กรพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน และเพื่อวิเคราะห์เครือข่ายกับการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการทำวิจัยในหัวข้อดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ขอข้อมูล และขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์จากท่าน หรือผู้แทน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวน ๒ ท่าน เป็นผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป สำหรับวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ ขอให้ท่านเป็นผู้กำหนด โดยสามารถติดต่ออาตมาภาพได้ที่เบอร์โทร ๐๘ ๖๗๐๐ ๘๐๐๐ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอเจริญพร

(พระมหาสหทัย กนตธมโม)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๕๘ ถนน ศรีโสธร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา

จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๐๐๐ โทร. ๐ ๓๘๘๒ ๐๙๑๖

โทรสาร ๐ ๓๘๘๒ ๑๑๑๙ [http:// sothorn.mcua.ac.th](http://sothorn.mcua.ac.th)

๖ ธันวาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร คุณอุทัย พัฒนพิชัย วัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยอาตมาภาพ พระมหาสหาย กนตธมโม และคณะ อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดทำโครงการวิจัย เรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาสังคมขององค์กรพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน และเพื่อวิเคราะห์เครือข่ายกับการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการทำวิจัยในหัวข้อดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ขอข้อมูล และขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์จากท่าน หรือผู้แทน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวน ๒ ท่าน เป็นผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป สำหรับวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ ขอให้ท่านเป็นผู้กำหนด โดยสามารถติดต่ออาตมาได้ที่เบอร์โทร ๐๘ ๖๗๐๐ ๘๐๐๐ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอเจริญพร

(พระมหาสหาย กนตธมโม)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๕๘ ถนน ศรีโสธร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา

จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๐๐๐ โทร. ๐ ๓๘๘๒ ๐๙๑๖

โทรสาร ๐ ๓๘๘๒ ๑๑๑๙ [http:// sothorn.mcua.ac.th](http://sothorn.mcua.ac.th)

๖ ธันวาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร ประธานมูลนิธิโพธิ์วัฒนา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยอาตมาภาพ พระมหาสหาย กนตธมโม และคณะ อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดทำโครงการวิจัย เรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาสังคมขององค์กรพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน และเพื่อวิเคราะห์เครือข่ายกับการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการทำวิจัยในหัวข้อดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ขอข้อมูล และขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์จากท่าน หรือผู้แทน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวน ๒ ท่าน เป็นผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป สำหรับวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ ขอให้ท่านเป็นผู้กำหนด โดยสามารถติดต่ออาตมาภาพได้ที่เบอร์โทร ๐๘ ๖๗๐๐ ๘๐๐๐ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอเจริญพร

(พระมหาสหาย กนตธมโม)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๕๘ ถนน ศรีโสธร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา

จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๐๐๐ โทร. ๐ ๓๘๘๒ ๐๙๑๖

โทรสาร ๐ ๓๘๘๒ ๑๑๑๙ [http:// sothorn.mcua.ac.th](http://sothorn.mcua.ac.th)

๖ ธันวาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียน ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยข้าพเจ้า พระมหาสหาย กนตธมโม และคณะ อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดทำโครงการวิจัย เรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาสังคมขององค์กรพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน และเพื่อวิเคราะห์เครือข่ายกับการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการทำวิจัยในหัวข้อดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ขอข้อมูล และขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์จากท่าน หรือผู้แทน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวน ๒ ท่าน เป็นผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป สำหรับวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ ขอให้ท่านเป็นผู้กำหนด โดยสามารถติดต่อข้าพเจ้าได้ที่เบอร์โทร ๐๘ ๖๗๐๐ ๘๐๐๐ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

กราบเรียนมาด้วยความเคารพ

(พระมหาสหาย กนตธมโม)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๕๘ ถนน ศรีโสธร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา

จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๐๐๐ โทร. ๐ ๓๘๘๒ ๐๙๑๖

โทรสาร ๐ ๓๘๘๒ ๑๑๑๙ <http://sothorn.mcua.ac.th>

๖ ธันวาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียน พระเดชพระคุณ พระภิกษุสงฆ์ พระภิกษุสามเณร เจ้าอาวาสวัดวีระโชติธรรมาราม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยข้าพเจ้า พระมหาสหาย กนตธมโม และคณะ อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดทำโครงการวิจัย เรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาสังคมขององค์กรพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน และเพื่อวิเคราะห์เครือข่ายกับการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการทำวิจัยในหัวข้อดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ขอข้อมูล และขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์จากท่าน หรือผู้แทน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวน ๒ ท่าน เป็นผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป สำหรับวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ ขอให้ท่านเป็นผู้กำหนด โดยสามารถติดต่อข้าพเจ้าได้ที่เบอร์โทร ๐๘ ๖๗๐๐ ๘๐๐๐ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

กราบเรียนมาด้วยความเคารพ

(พระมหาสหาย กนตธมโม)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๕๘ ถนน ศรีโสธร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา

จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๐๐๐ โทร. ๐ ๓๘๘๒ ๐๙๑๖

โทรสาร ๐ ๓๘๘๒ ๑๑๑๙ <http://sothorn.mcua.ac.th>

๖ ธันวาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียน พระเดชพระคุณ พระประชาธรรมนาถ เจ้าอาวาสวัดสมานรัตนาราม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยข้าพเจ้า พระมหาสหาย กนตธมโม และคณะ อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดทำโครงการวิจัย เรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาสังคมขององค์กรพระพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน และเพื่อวิเคราะห์เครือข่ายกับการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการทำวิจัยในหัวข้อดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ขอข้อมูล และขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์จากท่าน หรือผู้แทน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวน ๒ ท่าน เป็นผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป สำหรับวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ ขอให้ท่านเป็นผู้กำหนด โดยสามารถติดต่อข้าพเจ้าได้ที่เบอร์โทร ๐๘ ๖๗๐๐ ๘๐๐๐ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

กราบเรียนมาด้วยความเคารพ

(พระมหาสหาย กนตธมโม)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ภาคผนวก ค

รูปภาพกิจกรรมดำเนินการวิจัย

ภาพกิจกรรมลงพื้นที่สัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ภาพกิจกรรมลงพื้นที่สัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ภาคผนวก ง

การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์:

- ด้านวิชาการ
 ด้านเศรษฐกิจ/พาณิชย์/อุตสาหกรรม
 ด้านสังคม/ชุมชน
 ด้านนโยบาย

หน่วยงานร่วมดำเนินการและการบริหารจัดการ:

ประเภท	ชื่อหน่วยงาน	โทรศัพท์	หนังสือยินยอม	จัดการ
-	-	-	-	-

ประโยชน์ที่ได้จากการร่วมมือกับภาคเอกชน:

- พัฒนาบุคลากร
 ถ่ายทอดองค์ความรู้
 แลกเปลี่ยนประสบการณ์และถ่ายทอดเทคโนโลยี
 อื่น ๆ (กรุณาอธิบาย)

หน่วยงานที่นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์:

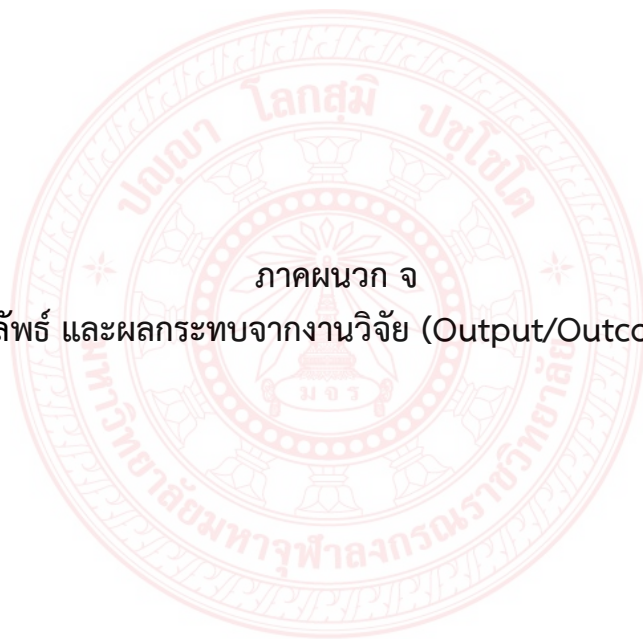
๑. สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดฉะเชิงเทรา
๒. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา
๓. วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. วัดวีระโชติธรรมาราม
๕. วัดสมานรัตนาราม
๖. มูลนิธิโพธิ์วันณา

รายละเอียดการใช้ประโยชน์:

๑. องค์กรทางพระพุทธศาสนา สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปเป็นแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ การบริหารจัดการ ในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน
๒. วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร สามารถนำกระบวนการและผลการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในสาขาวิชาสังคมศึกษา และสาขาวิชาพระพุทธศาสนาในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง นำผลการศึกษาไปสะท้อนข้อมูลในพื้นที่ศึกษา โดยเป็นการศึกษาเอกสารและลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

ภาคผนวก จ
ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย (Output/Outcome/Impact)

ผลผลิต (Output) จากงานวิจัย

ประเภทผลงานที่ได้รับ:

- ต้นแบบผลิตภัณฑ์
- ต้นแบบเทคโนโลยี
- กระบวนการใหม่
- องค์ความรู้
- การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์
- การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ
- การพัฒนากำลังคน
- ทรัพย์สินทางปัญญา
- บทความทางวิชาการ
- การประชุม/สัมมนาในระดับนานาชาติ
- การประชุม/สัมมนาในระดับชาติ

ระดับของผลงานที่ได้รับ:

- ระดับอุตสาหกรรม
- ระดับกึ่งอุตสาหกรรม
- ระดับภาคสนาม
- ระดับห้องปฏิบัติการ

รายละเอียดผลงาน:

ได้รายงานการวิจัย และบทความวิจัย เรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน โดยนำไปตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิจัยในเอกสาร (Proceeding) ของการประชุมวิชาการระดับชาติ

จำนวนผลงาน:

หน่วยนับ:

เรื่อง

ผลลัพธ์ (Outcome) ที่ได้ตลอดระยะเวลาโครงการ:

ชื่อผลลัพธ์: การเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

ประเภท:

- เจริญปริมาณ
 เจริญคุณภาพ
 เจริญเวลา
 เจริญต้นทุน

รายละเอียด:

๑) องค์กรคณะสงฆ์ควรนำไปศึกษาเรียนรู้และนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนทั่วไป

๒) วิทยาลัยสงฆ์และองค์กรการศึกษาของคณะสงฆ์ควรศึกษาวิเคราะห์งานวิจัยนี้ให้เข้าใจและนำไปต่อยอดในส่วนที่ขาดหายไปให้สมบูรณ์และนำไปบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนา

๓) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดควรศึกษางานวิจัยนี้แล้วเลือกส่วนที่คิดว่าจะสามารถนำไปบูรณาการร่วมกันกับส่วนงานของคณะสงฆ์ให้สอดคล้องตรงกันเพื่อให้การทำงานร่วมกันเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิพลต่อพระพุทธศาสนา ต่อสังคมและส่วนรวม

๔) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดควรศึกษางานวิจัยนี้ให้เข้าใจแล้วนำไปบูรณาการร่วมกันกับทุกศาสนา ศาสนา และโรงเรียนทั่วไป

๕) องค์กรบริหารส่วนตำบลทุกแห่งในจังหวัดควรศึกษางานวิจัยนี้แล้วนำไปปรับหรือนำไปบูรณาการเข้ากับส่วนแผนงานที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเพื่อให้เป็นกิจกรรมร่วมกันระหว่างวัดและองค์กรบริหารส่วนตำบลอย่างยั่งยืน

ผลกระทบจากการดำเนินโครงการ:

- ผลกระทบทางเศรษฐกิจของประเทศ
 ผลกระทบต่อภาคการผลิตและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง
 ผลกระทบต่อขีดความสามารถทาง วัฒนธรรม.
 ผลกระทบต่อการจ้างงาน
 ผลกระทบต่อสังคม
 ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
 เพิ่มความสามารถการแข่งขันของเอกชนที่ร่วมโปรแกรม
 เพิ่มความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม
 สนับสนุนให้เกิดวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup)

รายละเอียด:

ผลกระทบจากการดำเนินโครงการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง องค์กรทางพระพุทธศาสนาใน
จังหวัดฉะเชิงเทรา มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบริบท สภาพพื้นที่ สังคม และแนวทางในการ
เสริมสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน และขับเคลื่อน
พระพุทธศาสนาต่อไป

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ (ภาษาไทย) พระมหาสหาย ฉายา กนตธมโม นามสกุล จำปาแก้ว
ชื่อ (ภาษาอังกฤษ) Phramahasahai Kantathammo (Champakaew)
๒. ตำแหน่งวิชาการ อาจารย์
๓. หน่วยงานที่ติดต่อได้ วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๓๘-๘๒๐๙๑๖, มือถือ ๐๘-๖๗๐๐-๘๐๐๐
E-mail: Sahaimcu@gmail.com

๔. ประวัติการศึกษา

- ๑) ปริญญาตรี สาขาบาลีพุทธศาสตร์ สถาบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๖
๒) ปริญญาโท สาขารัฐประศาสนศาสตร์ สถาบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๖

๕. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน

พระมหาสหาย กนตธมโม. (๒๕๕๙). **หลักสูตรสำหรับผู้บริหารเพื่อพัฒนาองค์กร**. งานประชุมวิชาการระดับนานาชาติภูมิศาสตร์เชิงวัฒนธรรมในพระพุทธศาสนา ครั้งที่ ๗ ประจำปี ๒๕๕๙ (IBRS 2016) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, นาน.หน้า ๑๗๐๘-๑๗๒๒.

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ (ภาษาไทย) พระมหาปิยะบุตร ฉายา ปญญาวฑฒโน นามสกุล วงศ์กันทรภักย์
ชื่อ (ภาษาอังกฤษ) Phramahapiyabut Panyawatthano (Wongkantharaphai)
๒. ตำแหน่งวิชาการ อาจารย์
๓. หน่วยงานที่ติดต่อได้ วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๓๘-๘๒๐๙๑๖, มือถือ ๐๖-๑๕๕๖-๕๔๙๙
E-mail: piyabut.pan@mcu.ac.th
๔. ประวัติการศึกษา
- ๑) ปริญญาตรี สาขาพระพุทธศาสนา สถาบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๒
 - ๒) ปริญญาโท สาขารัฐประศาสนศาสตร์ สถาบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๕
 - ๓) ปริญญาเอก สาขารัฐประศาสนศาสตร์ สถาบัน มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย พ.ศ. ๒๕๖๐
๕. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน
- พระมหาปิยะบุตร ปญญาวฑฒโน. (๒๕๕๙). การบริหารคณะสงฆ์ตามหลักธรรมภิบาลของคณะสงฆ์อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา. งานประชุมวิชาการระดับนานาชาติภูมิศาสตร์เชิงวัฒนธรรมในพระพุทธศาสนาครั้งที่ ๗ ประจำปี ๒๕๕๙ (IBRS 2016). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, น่าน. หน้า ๑๗๒๕-๑๗๓๑